En Sommer i Finmarken, Russisk Lapland og Nordkarelen.

Skildringer af Land og Folk, af **J. A. Friis,** Professor ved Universitetet i Christiania.

Med 24 Træsnit og et Kart.

CHRISTIANIA. 1871. FORLAGT AF ALB. CAMMERMEYER. TRYKT HOS BRÖGGER & CHRISTIE.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken av **Jens Andreas Friis** (1821-1896) digitaliserades i april 2008 av Torbjörn.

Illustrationer är utarbetade av xylograferna Hans Peter Hansen, s c (1829-1899) och Carl Schmetzer, X. A.

Fortegnelse over Billederne.

Side.

Finmarken.

———

Vaaren 1867.

I Sommeren 1867 havde jeg Anledning til at gjøre en Reise sammen med Professor L. Kr. Daa over Finmarken til Russisk Lapland og den nordligste Del af russisk Karelen.

Hvorsomhelst man reiste i 1867, klagede Folk over, at Vaaren kom senere, end Tilfældet havde været i Mands Minde. Det var ikke blot i Fjeldtrakterne, at disse Klager løde overlydt, men ogsaa langs Kysten lige fra Lindesnæs til Jakobselven i Sydvaranger. Den 21de Mai kjørte jeg over Glommen ved Kopangsund med Hest og Kariol. Slædeføret var, hvad Snemængden angik, godt over Moraskogen og ypperligt som midtvinters over Tønsætkjølen den 23de Mai, ja hvad værre var, Folk fortalte, at de tidligere paa Vinteren ikke havde havt saa godt Slædeføre som netop da. BæljingenMaaske Moraskogen har sit Navn af det Lappiske *muorra*, Træ, Skog, og Bæljingen af *bælje*, Øre. Fjeldets to Toppe ligne nemlig to spidse Hundeøren. I Finmarken findes ogsaa et Fjeld af samme Navn, nemlig *Bæljatschak* ɔ: de to smaa Hundeøren, paa Grund af 2 opstikkende Fjeldtoppes Lighed med saadanne. I saa Fald ere disse to Stedsnavne maaske de sydligste, som kunne paavises i Norge af lappisk Oprindelse. og andre Fjelde, som man ser fra Postveien, laa naturligvis sneklædte som midtvinters. Der kom netop den Dag, da jeg kjørte over Tønsætkjølen, den ene tunge og tætte Snekave efter denanden, og Veiret var ikke mildere, end at Skydsgutten maatte bruge sin Vintersauskindspels og sine Lovaatter.

Langs Kysten nordover fra Trondhjem laa Sneen endnu den 29de Mai lige ned til Strandbredden. Det Indre af Altenfjorden, Finmarkens Italien, gjorde derimod en ganske mærkelig Undtagelse. Man saa der større Flække bar Mark, end der tidligere fra Dampskibet havde været at se lige ned fra Namsos af. Ude ved Havkysten og længer nordover saa Alt vinterligt ud. I Tromsø havde man langt ud i Mai kunnet age paa Kjelke fra Mønningen af Husene. I Hammerfest havde man seet sig nødsaget til at minere bort store Sneskavler, der havde lagt sig truende udover det Fjeld, der hæver sig steilt op lige bag Byen. Snemassen vilde ellers paa Grund af indtræffende Tøveir og ved pludselig paa engang at løsne, let kunne have i egentlig Forstand feiet hele Byen ad undas. Ned til Amtmandens Dør gik der 12 Trappetrin i Sneen. I Vadsø var Snemængden mindre end i Hammerfest, og Russer, der vare ankomne fra Kola, fortalte, at der skulde have været mild Vinter i Trakterne af Archangel, saaledes at der var Haab om, at Hvidesøen vilde gaa ligesaa tidligt op som ellers.

Paa Grund af den sene Vaar var Bunøden i 1867 gruelig, især længer inde i Landet, hvor man ikke som ved Kysten har Anledning til at livnære Kreaturene med Tarre og den saakaldte „Løping“ eller kogte Fiskehoveder, der især bruges i Finmarken, hvor Høforraadet ikke sjelden slipper op allerede i Marts Maaned. Fjeldlapperne søndenfor Tromsø havde, uden Anelse om saadanne Snemasser ved Kysten og paa Grund af, at der over Mosemarkerne tilfjelds havde lagt sig et meget haardt Lag af Skare og Issvul, tidligere end sædvanligt drevet sine Rensdyr ned paa Myrene ved Kysten; men man fortalte, at disse omkom i hundredevis, ligesomat Kalvene baade paa Grund af Snemængden og Kulden frøs ihjel, strax de fødtes.

Fuglene paa Æggeværene langs Finmarkskysten vare ogsaa ilde farne denne Vaar. Sne laa der endnu overalt paa den Tid, da de pleie at lægge Æg. Følgen var, at de maatte lægge disse paa nogle sammenrapsede Straa ovenpaa

Sneen. Men ved Varmen af Rugefuglen smeltede Sneen, og Æggene rullede fra hverandre. En hel Del af de Æg, som man den Vaar fik tilkjøbs, vare derfor ogsaa frosne.

Finmarkens lappiske Befolkning. Folketal over Nordmænd og Lapper fra 1567 til 1865.

Om LapperneBenævnelsen Lap og Lapper stammer rimeligvis fra det finske Sprog. Lapperne selv kalde sig *Samer.* Finnerne eller *Suomerne* kalde dem derimod *Lappalaiset.* Denne Benævnelse er optaget af Svenskerne og tildels ogsaa af Nordmændene, som dog endnu i den nordligste Del af Landet kalde dem Finner. Af Ordet Lap har man mange forskjellige Udtydninger. Det sandsynligste er med Skogman (Suomi 1870) at udlede Ordet af det finske Verbum *lappaa,* der bruges i Forbindelse med andre Verber for at betegne, at en Bevægelse gaar lige langt frem og tilbage, f. Ex. *Hän kulkee lappaa,* han vandrer frem og tilbage, saaledes som ogsaa Nomadelappen gjør med sine Rensdyr. Af dette *lappaa* er afledet *Lappalainen,* en Nomade, ligesom *Kerjäläinen,* en Tigger, er afledet af Verbet *kerjää,* tigge. har der været skrevet saa meget og af saa Mange, at der neppe er noget Nyt mere at fortælle. Derimod kunde der nok være adskilligt at berigtige, og førend jeg begynder paa nogen egentlig Beskrivelse af min Reise fra Vadsø af og østover, vil jeg meddele nogle statistiske Oplysninger om den lappiske Befolkning, især i ældre Tider, som hidtil dels ikke have været kjendte, dels ikke paaagtede.

Den almindeligste Forestilling om Forholdet mellem de to Nationaliteter i Finmarken, Nordmænd og Lapper, synes at være den, at Lapperne ikke blot er et yderst svagt Folk, at Kalvene baade paa Grund af Snemængden og Kulden frøs ihjel, strax de fødtes.

Fuglene paa Æggeværene langs Finmarkskysten vare ogsaa ilde farne denne Vaar. Sne laa der endnu overalt paa den Tid, da de pleie at lægge Æg. Følgen var, at de maatte lægge disse paa nogle sammenrapsede Straa ovenpaa Sneen. Men ved Varmen af Rugefuglen smeltede Sneen, og Æggene rullede fra hverandre. En hel Del af de Æg, som man den Vaar fik tilkjøbs, vare derfor ogsaa frosne.

Finmarkens lappiske Befolkning. Folketal over Nordmænd og Lapper fra 1567 til 1865.

Om LapperneBenævnelsen Lap og Lapper stammer rimeligvis fra det finske Sprog. Lapperne selv kalde sig *Samer.* Finnerne eller *Suomerne* kalde dem derimod *Lappalaiset.* Denne Benævnelse er optaget af Svenskerne og tildels ogsaa af Nordmændene, som dog endnu i den nordligste Del af Landet kalde dem Finner. Af Ordet Lap har man mange forskjellige Udtydninger. Det sandsynligste er med Skogman (Suomi 1870) at udlede Ordet af det finske Verbum *lappaa,* der bruges i Forbindelse med andre Verber for at betegne, at en Bevægelse gaar lige langt frem og tilbage, f. Ex. *Hän kulkee lappaa,* han vandrer frem og tilbage, saaledes som ogsaa Nomadelappen gjør med sine Rensdyr. Af dette *lappaa* er afledet *Lappalainen,* en Nomade, ligesom *Kerjäläinen,* en Tigger, er afledet af Verbet *kerjää,* tigge. har der været skrevet saa meget og af saa Mange, at der neppe er noget Nyt mere at fortælle. Derimod kunde der nok være adskilligt at berigtige, og førend jeg begynder paa nogen egentlig Beskrivelse af min Reise fra Vadsø af og østover, vil jeg meddele nogle statistiske Oplysninger om den lappiske Befolkning, især i ældre Tider, som hidtil dels ikke have været kjendte, dels ikke paaagtede.

Den almindeligste Forestilling om Forholdet mellem de to Nationaliteter i Finmarken, Nordmænd og Lapper, synes at være den, at Lapperne ikke blot er et yderst svagt Folk,men en Befolkning, der har været og er aftagende, en „uddøende Race“. Det er vistnok ogsaa fuldkommen sandt, at Lappen i en ligefrem Styrkeprøve i Almindelighed vil komme tilkort mod Nordmanden og Finnen, men paa den anden Side tør det vel ogsaa ofte hænde, at Lappen kan vise sig ligesaa kjek til at udsætte sig for Livsfare paa Fjeld og Hav, ligesaa seig til at

udholde Besværligheder og ihærdig til at overvinde Hindringer i Naturforholdene som nogen Nordmand eller Fin. Meningerne om Mod, Svaghed og Styrke kunne imidlertid være yderst forskjellige, og nogen afgjørende Dom i saa Henseende er vanskelig at afgive. Anderledes forholder det sig derimod med den anden ligesaa almindelige Paastand, at Lapperne ere en „uddøende Race". Denne beror ikke paa noget Skjøn, men maa ligetil kunne bevises som Sandhed eller modbevises som urigtig, naar tilstrækkelige og paalidelige statistiske Oplysninger kunne tilveiebringes for et længere Tidsrum.

Den ældste hidtil bekjendte Opgave over den samlede Befolkning i det egentlige Finmarken finder man hos Magnus Durell i hans „Relationer om Finmarken". Han opgiver, at der i Øst- og Vestfinmarken eller Vardøhus Lehn i Aaret 1653 fandtes 537 Leilændings-Bønder, der kaldes „Bofæste-Mænd" og 327 Tjenestedrenge. Med Udtrykket „Bofæste-Mænd" mener Durell ganske vist ikke blot Nordmænd, men ogsaa Lapper; thi allerede dengang havde en stor Del af disse faste Bopæle og ernærede sig paa samme Maade som Nordmændene. De optegnedes derfor ogsaa i Mandtalsregistrene og maatte betale Skat i Lighed med disse. I modsat Tilfælde skulde man vente, at Durell særskilt havde opgivet Antallet af lappiske Skattemænd, der, som det senere her vil blive paavist, allerede i sidste Halvdel af det 17de Aarhundrede udgjorde over 200. Men nogen speciel Opgave over Lapperne findes ikke hos Durell. Naar undtages denneOpgave over Finmarkens Befolkning for det nævnte Aar, savner man forresten hidtil al paalidelig Oplysning saavel om den norske som lappiske Befolknings Antal i den øvrige Del af det 17de Aarhundrede og endnu længer tilbage i Tiden. Hos flere Forfattere findes derimod udtalt den Formodning, at Finmarken langt tilbage i Tiden skal have havt en temmelig betydelig og meget velstaaende Befolkning af Nordmænd, men allerede fra Midten af det 16de Aarhundrede, hedder det, skal denne have været i stærk Aftagen. Jeg har den Tilfredsstillelse her at kunne meddele en Del nye Oplysninger om Finmarkens Befolkning ogsaa i det 16de Aarhundrede, der ville tjene til for en Del at bekræfte, hvad ældre Forfattere have udtalt som Formodning.

Under Gjennemgaaelsen af en Del Manuskripter af forskjelligt Slags vedkommende Finmarken, der findes opbevarede paa det norske Rigsarkiv, blev jeg nemlig for længere Tid siden opmærksom paa, at der blandt Lehnsregnskaberne fra 1567—1699 og Fogderiregnskaberne fra 1700—1815 fandtes næsten i hvert Aars Pakke en „Skattemandtalsfortegnelse" eller Opregning ved Navns Nævnelse af hver enkelt skattepligtig „Nordmand og Fin" i hele det egentlige Finmarken tilligemed Angivelse af enhvers Bosted. Ved altsaa at paatage sig det vistnok møisommelige Arbeide at optegne ethvert til forskjellige Tider beboet Sted og sammenregne de navngivne Skattemænd kunde man, som jeg indsaa, faa nøiagtige Tabeller over den egentlig Almuesbefolkning og Besked om de til forskjellige Tider beboede Steder ikke blot i hele det 17de Aarhundrede, hvorom man hidtil intet kjendte undtagen den af Durell angivne Hovedsum, men endnu et helt Aarhundrede længer tilbage i Tiden, end nogen Forfatter, endog kun tilnærmelsesvis, hidtil havde kunnet angive noget Tal eller meddele nogen paalidelig Underretning. Jeg hargjennemgaaet disse Pakker for et Antal af halvtredie Hundrede Aar og har Resultatet liggende for mig i Tabelform for et Antal af 160 særskilte Aar, men jeg vover naturligvis ikke at meddele samme her i en Reisebeskrivelse. De kunne muligens være af den Interesse, at de andetsteds burde meddeles i sin Helhed ikke blot for Tallenes Skyld, men ogsaa for Stedsnavnenes Skyld, da man af disse tydeligt ser, hvilke Trakter af Finmarken der tidligst ere blevne beboede af Nordmænd, og hvorledes disse efterhaanden have udbredt sig fra de ydre Kyststrækninger til det Indre, af Landet, medens netop det Modsatte har været Tilfældet med den lappiske Befolkning. Jeg vover i det høieste kun at meddele nogle Hovedsummer for nogle enkelte Aar.

Tallene angive „Skattemænd", hvormed dog ikke menes enkelte Personer, men Familiefædre eller Familier. Embedsmænd, Bestillingsmænd og „Borgere" eller Kjøbmænd ere ikke blevne medregnede. Det er blot den egentlige Almuesbefolkning, som Mand efter Mand opregnes. Man faar saaledes ved disse Tal vistnok ikke nogen aldeles nøie Besked om Individantallet ved at multiplicere med 5, men blot det omtrentlige Familieantal. Da der i Skatteregistrene imidlertid hele Tiden igjennem er talt paa samme Maade efter „Skattemænd" eller Familiefædre, faar man derimod gjennem disse Tabeller alligevel et fuldkomment sikkert Grundlag til Bedømmelse af, hvorvidt den norske og lappiske Befolkning i forskjellige Tidsrum i Løbet af 300 Aar har af- eller tiltaget.

Der er ingen Grund til at antage, at denne Opregning af „Skattemænd“, der gjentoges hvert Aar, skulde være unøiagtig. Det ligger i Sagens egen Natur, at det maatte være Øvrigheden magtpaaliggende i sine Mandtal at faa optegnet enhver Familiefader, der kunde yde Skat. Man ser derfor ogsaa af Mandtalsprotokollerne, at der ved ethvert ThingstedStatistiske Oplysninger. 7

var tilkaldt flere Thingsvidner, som med sit Segl eller Navns Underskrift have bekræftet Mandtallenes Rigtighed. Naturligvis fandtes der altid hvert Aar en Del Fattige, der for et eller flere Aar fritoges for Skat. Disse opføres i Registrene særskilt ligesom ogsaa de saakaldte „Springmænd" eller Indflyttede og ere her medregnede i Summerne. Indtil 1815 ere Finnerne medregnede iblandt Lapperne, men deres Antal var dengang endnu saa høist ringe, at det ingen Betydning har.

Tabel over det samlede Antal Lapper (og Finner) samt Nordmænd i Finmarken fra 1567 — 1865.

„Skattemænd" eller Familier. Lapper (og Finner).

Aar 1567 j 1597 1619 | 1667 1688 1717 j 1730 1747 1757 1767

Østfinmarken - \ 73 | 48 ' 116 150 | 103 I 116 138 213 218

Vestfinmarken | - | 84 j 110 | 90 j 75 150 j 160 180 397 450

Summa | 154 j 157 1 158 j 206 | 225 I 253 \ 276 | 318 | 610 | 668

Nordmænd. Familier.

Østfinmarken | 239 | 203 | 188 | 194 I 195] 169 | 151] 113 I 126 j 106

Vestfinmarken j 322 | 315 297 | 191 J 183 | 241 [224 208 235 223

Summa j 561 i 518 485 385 [378 | 421 375 321 361 329

„Skattemænd" eller Familier. Lapper alene.

Lapper (pg Finner). Familier.

Aar 1777 1787 1798- 1805 1810 1815 1835 1845 1855 1865

Østfinmarken 244 259 I 260 276 297 295 II 4331 446 479 Vestfinmarken 516 1 591 I 595 j 525 j 665 j 692 8592 864 967 [--Summa]-] {+- Summa]+} 760 | 850 | 855 | 901 j 962 | 987 || 1292 | 1310 | 1446 | 1556

Nordmænd. Familier.

Østfinmarken I 105 I 109 I 108 I 97 I 112 I 117 I 210 I 284 j 525 I -Vestfinmarken 215 187 215 193 188 179 531 618 797 j -Summa I 320 | 296 j 323 | 290 j 300 j 296 | 741 | 902 ! 1321 | 1749

1 medregnet Finner. 2 medregnet nogle Finner.8 Finmarken.

Til Sammenligning med de her anførte Summer kan foruden det af Durell allerede forud opgivne Tal over Lapper og Nordmænd tilsammentagne ogsaa anføres, at Pontoppidan i „Finmarkske Magasins Samlinger" angiver Antallet af Lappe-familier for 1756 til 642 og for 1768 til 652.

Af denne Tabel fremgaar, som man let vil se, men rimeligvis ikke formoder, to uimodsigelige Kjendsgjerninger, nemlig at den norske Befolkning i Finmarken ligesaa stadigt har gaaet tilbage eller aftaget, som den lappiske har gaaet fremad eller tiltaget, ikke blot i et enkelt kortvarigt Tidsrum, men lige fra 1567 til 1815. Efter 1815 har vistnok den norske Befolkning igjen tiltaget umaadelig stærkt, men den lappiske har heller ikke i denne Tid staaet stille eller aftaget. Man maa derhos ogsaa tage i Betragtning, at et ikke ubetydeligt Antal Lapper efterhaanden ere forsvundne ind iblandt Nordmændene, idet de ere medregnede iblandt disse som fornor-skede Individer. Man kan derfor ikke nægte, at der endnu bor nogen Livskraft i denne Haandfuld Folk. Ialfald har den norske Befolkning for de forløbne samfulde 300 Aars Vedkommende ingen egentlig Grund til at karakterisere Lapperne som nogen „uddøende Race".

Aarsagen til Nordmandsbefolkningens Aftagen i Finmarken fra Midten af det 16de Aarhundrede til henimod

Slutningen af det 17de, da „Landet var nær ved at blive ganske øde", er bekjendt nok. Den laa i det Monopoltyranni, som især Bergens Kjøbmænd udøvede gjennem Privilegier, der bleve dem tilstaaede af den danske Regjering.

Af forskjellige Oplysninger i ældre Skrifter og Manuskripter, som det her vilde blive for vidtløftigt at meddele, er der Grund til at antage, at Finmarken i sin første Blomstringsperiode eller henimod Midten af det 16de Aarhundrede har havt en Befolkning af omtrent 650 Familier eller 3,250Statistiske Oplysninger.

9

Individer Nordmænd, et Antal, som først igjen naaedes i 1835. I Tidsrummet fra 1591 til 1789, fra hvilket sidste Aar Handels-frihed igjen indførtes, var Befolkningen i Finmarken nemlig paa Grund af Monopolvæsenet udsat for saa megen Mishandling, at Beretninger om samme med Eette maatte kaldes Finmarkens Lidelseshistorie.

Den her paaviste stadige Forøgelse af Lappernes Antal inden Finmarkens Grænser har dog været afbrudt for enkelte Aars Vedkommende, som ikke have kunnet faa Plads i Tabellen. Navnlig gjælder dette for Aaret 1704—1705, da der foregik en Formindskelse af 30 Familier i Øst-og 51 Familier i Vestfinmarken eller tilsammen maaske ikke mindre end c. 400 Individer paa et Aar. Denne Formindskelse hidrørte efter Notiser i Fogderiregnskaberne fra en Koppeepidemi, som synes at have begyndt 1704 i Sydvaranger, hvor Befolkningen alene i Pasvigs Distrikt sank ned fra 24 til 13 Familier, og derfra at have udbredt sig over Øst- og Vestfinmarken. Den rammede især Lapperne, men har formodentlig ogsaa krævet en Del Offer iblandt Nordmændene, da Befolkningen i Østfinmarken mellem 1704—1705 sank ned fra 212 til 191 „Skattemænd".

Grunden til den uforholdsmæssig store Forøgelse af Lapper fra 1747—1757 ligger i Grænsereguleringen i 1752, da, de forrige svensk-norske Fællesdistrikter bleve fordelte saaledes, at Enare og Utsjok blev udelukkende svensk, medens Avjovarre og Koutokæino blev udelukkende norsk Eiendom.

Man skulde nærmest antage, at denne her paaviste uimodsigelige og stærke Forøgelse af Lappernes Antal inden Finmarkens Grænser fra 1567 til 1815 stod i nogen Forbindelse med Nordmændenes stærke Aftagen i det samme Tidsrum. Dette er imidlertid ikke Tilfældet. Vistnok led10

Finmarken.

ikke Lapperne og allermindst Fjeldlapperne saaledes under Monopoltyranniet som Nordmændene, idet de første kun drev Fiskeri til eget Farbrug og forresten levede af Fædrift og Jagt, medens de sidste derimod drev Fiskeriet som udelukkende Ernæringsvei. Lapperne vedbleve derfor at være sine egne Herrer, medens Nordmændene bleve Handelsherrernes Slaver. Det synes vel ogsaa, som om Tilstrømningen af Lapper og Finner høilig maatte begunstiges derved, at det ene Sted efter det andet blev forladt af sin norske Befolkning. Men de Steder, som Nordmændene dengang beboede, vare valgte udelukkende af Hensyn til Fiskerierne; de laa ude ved den yderste Havkyst og eftertragtedes dengang aldeles ikke enten af Lapper eller Finner, der fandt Land nok for sig og sine Hjorder i det Indre af Fjordene.

Man kunde fremdeles antage, at Forøgelsen af Lapperne i den nordligste Del af Landet hidrørte fra Tilstrømning søndenfra, efterhvert som Trykket af den her stadigt voxende norske og svenske Befolkning paa begge Sider afKjølen blev større og større. Dette er heller ikke Tilfældet. Nogen Flytning søndenfra nordover blandt den lappiske Befolkning har efter Lehnsr egnskaberne ikke fundet Sted i ældre Tider og finder heller ikke Sted for Tiden.

Over den lappiske Befolkning udenfor Finmarken kan desværre ikke fremlægges lignende Opgaver som de, der ere tilveiebragte over Befolkningen rFinmarken. Kun for enkelte Aar har lignende af summarisk Beskaffenhed været at finde. Den fuldstændigste og rimeligvis paalideligste findes hos Th. v. Westen i et Manuskript om den finmarkske Mission. Han angiver Lappernes Antal i hele Landet i 1724 til 1472 Fa-milier eller 7231 Individer. Efter denne Opgave har Befolkningen i hele Landet netop fordoblet sig i noget over 100 Aar; thi efter de offentlige Folketællingslister var LappernesStatistiske Oplysninger.

Antal i hele Riget i 1845 steget til 14,464 Individer. Denne Forøgelse har ikke været jævnt fordelt over hele det Strøg, som beboes af Lapper. I Tidsrummet fra 1724 til 1845 har der fundet Formindskelse Sted fra Vesteraalens Provsti og sydover, navnlig i Præstegjeldene Lødingen, Saltdalen, Skjer-stad, Gilleskaal, Ranen og Vefsen. Nogen Forøgelse har dog mærkeligt nok ogsaa her igjen fundet Sted fra 1845—1855.

Det Resultat, man kommer til for det hele Lands Vedkommende, skyldes saaledes fornemmelig den stærkeForøgelse i Finmarken eller i det hele taget i Trakterne nordenfor Tromsø og Balsfjorden. Den synes i ældre Tider at hidrøre ligesaameget fra Formerelse som Indflytning. Indflytningen i ældre Tider af de saakaldte „Springmænd" foregik især sydostfra eller fra russisk-finsk Omraade. Som Vildtet under en Klapjagt er Lapperne blevne sammenjagede ind paa Finmarkens Grund ikke saa meget ved Trykket sydvestfra paa begge Sider Kjølen af den norsk-svenske Befolkning som ved Trykket sydostfra af den finsk-karelske. I Sverig, Finland og Rusland har Antallet af Lapper været i Aftagende og synes fremdeles at aftage. Det samme vil vel ogsaa blive Tilfældet i Norge søndenfor Ofoten eller Finmarken i videre Forstand. Imidlertid er det dog unægtelig et Bevis paa denne lille Folkestammes seige Udholdenhed under Aarhundreder stedmoderlige Behandling, at de endnu i det 19de Aarhundrede i det Hele taget forefindes ikke blot i-Nordlands Amt og paa Steder, som allerede i det 16de Aarhundrede kun var tyndt besat af dem, men endogsaa forekomme som fastboende lige ned i nordre Trondhjems Amt, uden at det kan paavises, at de her ere Efterkommere af Lapper, der i den senere Tid ere indflyttede fra Sverig.

Den beslægtede finsk-karelske og den russiske Befolkning har altsaa forstaaet langt bedre end Nordmændene dels at12

Finmarken.

forjage, dels at denationalisere Lapperne, hvorfor sandsynligvis i Tidens Løb de sidste Levninger af dette Folk ville findes i Norge og den sidste Lap blive begravet paa norsk Grund.

Paa det lange Strøg fra Jarfjorden i Sydvaranger til Eøraas, hvorover den lappiske Befolkning findes adspredt boende, er dens Kaar høist forskjellige og dens Forhold til Nordmændene høist ulige. Man kan finde Lapper, der bo i lige saa veltømrede Huse som de bedre af Nordmandsbefolk-ningen, og man kan finde dem, der bo i de usleste Torvehytter.

Længst Nord og længst Syd er Befolkningens Kaar uslest. Dersom man for at bedømme Lappernes Kulturtrin i de forskjellige Dele af Landet vælger som Maalestok Husbekvem-meligheden eller den Maade, hvorpaa enhver har sørget for at skaffe sig Tag over Hovedet, med andre Ord Antallet af Gammer eller Jordhytter i Forhold til Tømmerhuse, saa viser det sig, at Lapperne staa paa det laveste Trin i Præstegjeldene Trondenæs,hvor der i 1860kun var 1 Tømmerhus mod 23 Gammer. Maasø, — — „ „ 1 — „97 —

Lebesby, — — „ „ 2 x — „ 50 —

Hammerfest, ——-,„„ 9 — „ 129 —

Høiest staa Lapperne i Præstegjeldene: Skjærvø, hvor der fandtes 225 Tømmerhus mod 5 Gammer. Lyngen, —= —. 264 — „ 13 —

Indre Alten, —s—- 38 — „ 6 —<

Koutokæino, —-=—' 18 — „ 6 —

At Lapperne staa lavest i de førstnævnte Præstegjeld og høiest i de sidste, hidrører fra flere samvirkende Omstændigheder. I de første Præstegjeld findes faa eller ingen Finner. Nordmænd og Lapper trives ikke godt alene sammen. Finner og Lapper komme bedre overens. Finnen betragter vistnok ikke sin svagere Broder Lappen som sinLappernes Kulturtrin. 13

Ligemand, men han erkjender dog Slægtskabet, og Ægteskaber mellem Finner og Lapper ere derfor meget

hyppige. Herved ikke blot hæver Finnen Lappen op til sig, men han danner ogsaa et formidlende Led mellem ham og Nordmanden. Mellem Finner og Nordmænd ere Ægteskaber ligeledes hyppige, og paa denne Maade bringes en Blanding istand mellem alle 3 Nationer. Naar derfor et større Antal Finner bo indimellem Nordmændene og Lapperne, forkues ikke længer de sidste, men det viser sig, at de igjennem Ægteskab blandede med og støttede af Finnerne kunne hæve sig til samme Grad af Oplysning samt Dygtighed paa Land og Sø som de bedre af Nordmændene. Efterkommere af de blandede Ægteskaber mellem Finner og Lapper eller Fin-Lapper og Nordmænd ere let kjendelige paa sit langt bedre Udseende end de ægte Lapper. Man ser ikke sjelden baade høivoxne, stærke og smukke Folk af denne blandede Kace. Det ellers eiendommelige, triste og forkue,de Udtryk, der er almindeligt i de ægte Lappeansigter og er dem indpræget ved Aarhundreders ringeagtende Behandling af deres Overmænd, forsvinder for et bedre Udseende, ligesom ogsaa deres krybende og indsmigrende Væsen viger Pladsen for en større Frimodighed i Fremtræden, efterhvert som de baade behandles og føle sig som de 2 andre Nationers Ligemænd.

Fjeldlapperne. Grænsespærring i 1852.

Længst tilbage i Tiden synes Lapperne ikke at have levet som Nomader af tamme Rensdyrhjorder, men som Jægere og Fiskere. Man kan gjøre denne Slutning af Sproget. Af dette ser man, at Lapperne i de ældste Tider ikke have kjendt andet Husdyr end Hunden; thi alene Navnet paa denne er ægte Lappisk. Alle andre Husdyr som Hesten, Koen, Faaret, Gjeden, Svinet og Katten har de lært at kjende af

Ligemand, men han erkjender dog Slægtskabet, og Ægteskaber mellem Finner og Lapper ere derfor meget

hyppige. Herved ikke blot hæver Finnen Lappen op til sig, men han danner ogsaa et formidlende Led mellem ham og Nordmanden. Mellem Finner og Nordmænd ere Ægteskaber ligeledes hyppige, og paa denne Maade bringes en Blanding istand mellem alle 3 Nationer. Naar derfor et større Antal Finner bo indimellem Nordmændene og Lapperne, forkues ikke længer de sidste, men det viser sig, at de igjennem Ægteskab blandede med og støttede af Finnerne kunne hæve sig til samme Grad af Oplysning samt Dygtighed paa Land og Sø som de bedre af Nordmændene. Efterkommere af de blandede Ægteskaber mellem Finner og Lapper eller Fin-Lapper og Nordmænd ere let kjendelige paa sit langt bedre Udseende end de ægte Lapper. Man ser ikke sjelden baade høivoxne, stærke og smukke Folk af denne blandede Kace. Det ellers eiendommelige, triste og forkue,de Udtryk, der er almindeligt i de ægte Lappeansigter og er dem indpræget ved Aarhundreders ringeagtende Behandling af deres Overmænd, forsvinder for et bedre Udseende, ligesom ogsaa deres krybende og indsmigrende Væsen viger Pladsen for en større Frimodighed i Fremtræden, efterhvert som de baade behandles og føle sig som de 2 andre Nationers Ligemænd.

Fjeldlapperne. Grænsespærring i 1852.

Længst tilbage i Tiden synes Lapperne ikke at have levet som Nomader af tamme Rensdyrhjorder, men som Jægere og Fiskere. Man kan gjøre denne Slutning af Sproget. Af dette ser man, at Lapperne i de ældste Tider ikke have kjendt andet Husdyr end Hunden; thi alene Navnet paa denne er ægte Lappisk. Alle andre Husdyr som Hesten, Koen, Faaret, Gjeden, Svinet og Katten har de lært at kjende af

skandinaviske Folkeslag og lært at benævne efter Navnene i disse Sprog. Heller ikke Renen har de kjendt anderledes end som Jagtvildt. Som Jæger- og Fiskerfolk kan de derimod nok have opholdt sig længere Tid paa et og samme Sted, saaledes som Tilfældet endnu er i russisk Lapland. Samlede i smaa Flokke bo de her paa et og samme Sted i 15—20 Aar, eller saalænge der findes nok af Fisk og Vildt, Mose og Ved i Nærheden. Men begynder der at blive Mangel paa disse Dele, medens derimod Kjøkkenmøddingerne ved henkastet Affald af alle Slags ere voxede op i Høide med Husene, flytter Kolonien til et nyt Sted. At tæmme Renen og malke den eller i det Hele taget at leve af tamme Rensdyrhjorder som Nomader har Lapperne først lært af de skandinaviske Folkefærd, da de maatte dele Jagtmark med disse og Vildtet begyndte at aftage. Deraf kommer det da ogsaa, at det lappiske Sprog ikke har noget eget Ord for „tæmme", men at det Ord, som betegner dette Begreb, nemlig [-„dafr-mat],-] {+„dafr- mat],+} er laant. Dette Ords Rod er nemlig dam eller ta, hvorfor ogsaa de svenske Lapper, som kunne udtale t i Begyndelsen af Ord, sige tabmet, tæmme, tarnes, adj. tam. * Først med de tamme

Rensdyrhjorder begyndte Nomadelivet, idet Eieren blev tvungen til at følge med Hjorden til forskjellige Betesmarker paa forskjellige Tider af Aaret. Paa Othars Tid eller i det 9de Aarhundrede synes Nomadelivet eller den Næringsvei at holde tamme Rensdyrhjorder ikke endnu at være meget udviklet, da man dengang ansaa en Hjord paa 600 Dyr for meget stor. x

Ligesom Lapperne af.de skandinaviske Folkeslag have lært at leve af tamme Dyr, saaledes har de da ogsaa af disse Sprog, langt mindre af de slaviske, optaget Benævnelser paa alle andre Gjenstande, der høre til et mere civiliseret Liv og en lovbunden Samfundsorden.Fjeldlapperne.

15

Den her forud paaviste stadige Forøgelse af den lappiske Befolkning især inden Finmarkens Grænser har ikke indskrænket sig alene til de fastboende Lapper, der have optaget Nordmændenes Levesæt og Næringsveie, men den har, mærkeligt nok, allerede fra gammel Tid af ogsaa fundet Sted iblandt Fjeldlapperne eller Nomadebefolkningen, indtil der for et Snes Aar siden indtraf en Begivenhed, som pludselig gav denne et Knæk og medførte en betydelig Formindskelse inden de norske Grænser.

Efter de 3 sidste Folketællinger var Individantallet af nomadiserende Lapper følgende:

Aar 1845. '. 1855. 1865.

Finmarken. . . . 1,235 1,325 988.

Hele Riget... . 1,531 1,945 1,577.

Aaret 1855 vil sandsynligvis være det sidste, der nogensinde viser nogen Forøgelse i Nomadebefolkningens Antal. Samtidigt hermed aftog Antallet af tamme Rensdyr i Finmarkens Amt saaledes.

1855 fandtes der 83,554 Rensdyr. 1865 — „ 65,090 — Allerværst rammedes Fjeldlapperne i Østfinmarken, hvor Antallet af Tamren formindskedes saaledes:

Aar 1855. 1865.

Nesseby..... 15,663 9,252.

Sydvaranger. . . 12,815 4,282.

Hvad var det da, som afstedkom denne Ulykke, denne særegne Tilbagegang, medens overalt ellers alle Næringsveie ere gaaede fremad og Velstand tiltaget over hele Finmarken? Var det nogen særegen Brøde eller særegne Laster, der toge Overhaand hos Nomadebefolkningen selv? Nei. Var det Sygdom eller Pest eller Uaar, eller Rovdyr eller urimelige16 Finmarken.

Foranstaltninger vedtagne af vor egenRegjering for at sikre den Fastboende imod Nomaden. Nei, intet af alt dette. Ulykken skyldes ene og alene vor mægtige østlige Nabo, som, skuffet i sine Forsøg paa at erholde, enten det nu var for sig selv eller for Finland, nogen Eiendomsret eller Med-eiendomsret over nogen Del af norsk Finmarken, i Vredesmod lod sit Hævnslag træffe den Del af vor Befolkning, som mindst kunde taale det, mindst af Alle forstaa Grunden og vanskeligst, om ikke umuligt, erholde nogen Erstatning.

Som bekjendt, blev nemlig den 100 Aar gamle Overenskomst fra T7¥ Oktbr. 1751 om den norske Nomadebefolknings Tilladelse til at færdes over paa Finlands Grund om Vinteren og omvendt den finsk-svenskes Tilladelse til om Sommeren at opholde sig paa norsk Grund pludselig ophævet af Rusland i 1852.

Som Grund til Grænsespærringen kunde mindst af Alt anføres, at Norge slmlde tænke paa gjennem sine Nomaders Flytning over paa russisk Omraade at erhverve sig nogen Eiendomsret eller Landshøihed over nogen Del af russisk Land. Det er heller ikke tænkeligt, at Græns esp æringen skulde hidrøre fra Russernes Ubekjendtskab medForholdene eller, rettere sagt, fra et paa Ubekjendtskab medForholdene grundet Forsøg paa at værne om deres egen Befolknings Interesse i den falske Formodning, at de norske Nomaders Ophold paa Finlands Grund vilde blive til Skade og Fortrængsel for Landets egne Børn. Tvertimod. Det erkjendes ogsaa af

Finlands egne Forfattere, at Forbudet er til Skade for Befolkningen paa begge Sider Grænsen; „tlii medens de norske Rensdyr om Vinteren sulte ved at forbydes Adgang til Finlands vidtstrakte og lidet benyttede Betesmarker, vantrives de finlandske om Sommeren ved at forbydes Adgang til den norske Havkyst".

Efter G. Reins Beretning for 1868 beror den Renskjøt-sel, som finder Sted i Utsjok og Enare, fremdeles paa, at Forbudet ikke aldeles overholdes fra norsk Side. Fra russisk Side overholdes det derimod i sin fuldeste Strænghed, saaledes „at enhver Renhjord, tilhørende norske Lapper, som antræffes paa russisk Omraade, er hjemfalden til ødelæggende Konfiskationer og Mulkter, der inddrives med i Regelen ubønhørlig Strænghed, da en Del af det forvirkede tilfalder det angivende og anholdende Politi (Lensmanden)". Forbudet aabner ogsaa en ny Anledning til Rentyveri paa den Maade, at samvittighedsløse Folk lumskelig passe paa at jage ubevogtede Dyr over Grænsen for at faa Del i Mulkten og Konfiskationsudbyttet. De norske Lapper i Øst-finmarken ere saaledes vistnok værst farne, men om man end ikke har Anledning til at høre noget speciellere om den russisk-finske Befolknings Besværinger, er det dog sikkert, at ogsaa de lide ved Forbudet og det gjennem samme indtraadte uvenligere Forhold mellem Naboer, der ofte ogsaa ere Slægtninge.

Netop af denne Grund har ogsaa Forbudet forekommet den lappisk-finske Befolkning hinsides Grænsen saa urimeligt, at de, som jeg selv har havt Anledning til personligt at overbevise mig om, stode i den Formening, rimeligvis efter Paavirkning af deres egen Lokaløvrighed, at Forbudet aldeles ikke hidrørte fra deres egenRegjering, men at det tvertimod „var den norske Styrelse, som ved sin Paastaaelighed og Vrangvillighed 4iavde foraarsaget disse Ulykker". v

Dersom Ordningen alene beroede paa den norske og finske Regjering, vilde Forholdet rimeligvis i Mindelighed snart igjen kunne bringes tilbage til sin gamle, naturlige og for begge Parter gavnligste Tilstand. Men da Grænsespærringen er en Hævn for skuffede Forventninger, eller fordi

Forhandlingerne „icke ledt til onskat resultat", vil Forbudet fra russisk Side rimeligvis ikke blot ikke blive ophævet, men man vil sandsynligvis lade det mislige Forhold vedblive at virke, idet man antager, at om man end skader sig selv, skader man dog sin fattige Nabo lige saa meget om ikke mere dels derved, at Rusland som den stærkere overholder Forbudet i sin fulde Strænghed, medens den svagere Part maaske ikke tør være saa nøieseende, dels derved, at den faatallige russiskfinske Nomadebefolkning har andre Kyststrækninger; nemlig Trakterne henimod Kola, at ty til, og endelig derved, at Forbudet paa russisk Side i Virkeligheden kun rammer den nomadis er ende Befolkning; thi de Fastboende søge fremdeles som før Norges Kyster for Fiskeriernes Skyld.

Imidlertid er dog Forventningerne om, at Nødraabene fra den arme norske Nomadebefolknings Side skulde blive saa høirøstede, at den norske Regjering maatte bede om Indrømmelser eller tilstaa det forønskede Resultat, blevne skuffede og vil forhaabentlig fremdeles blive skuffede. Havde det været norske eller finske (kvænske) Undersaatter, hvem et saadant Forbud havde rammet, vilde man rimeligvis ogsaa have faaet ganske andre høirøstede Klager at høre. Men Lapper og især Nomade-Lapper har været saa vel vante med Undertrykkelse og Indskrænkning eller til at blive „jagede som Vildtet fra Fjeld til Fjeld", at de nu som altid med Taushed og Taalmodighed fandt sig i de forandrede, mislige Forhold. Man skulde nærmest have ventet, at de, fortvivlede over sin Stilling, havde kastet sig i Armene paa sin mægtige, østlige Nabo, fra hvem Forbudet udgik, for igjen at faa benytte de Trakter, som de efter den gamle Overenskomst i et Aarhundrede vare vante til at færdes paa mere end Halvparten af hvert Aar. Men dette har de ikke gjort. Heller ikke er det

Rusland om at gjøre at^ faa nogle hundrede flere Nomadelapper at raade over.

De 14,944 Rensdyr, som ere forsvundne fra Nesseby og Sydvaranger fra 1855 til 1865, ere formodentlig dels

omkomne af Mangel paa Betesmark,dels konfiskerede af russiske Grænsebetjente. Hvad der er blevet af deres Eiere, ved jeg ikke, men russiske Undersaatter ere de ikke blevne, paa muligens et Par Undtagelser nær. Derimod har Misstemning og Fortvivlelse over deres kummerlige Tilværelse og sørgelige Udsigter gjort, at Nomadebefolkningen i Varanger er bleven endnu mere drikfældig, end den før har været, og ligegyldig i sin Bedrift. Koutokæino-Lapperne, som heller ikke alle paa nogen Maade kunde klare sig inden sit eget Lands Grænser, foretrak i et Antal af over 200 Individer at flytte over til Sverig.medtagende c. 20,000 Rensdyr.

Medens man ikke kan andet end respektere dette lille Folk for deres taalmodige og loyale Opførsel under høist fortvivlede Forhold, eller idetmindste maa glæde sig over deres Mangel paa Sympati for russisk Herredømme, skulde man billigvis vente, at de ikke blot herved havde vundet Opinionen for sig i Almindelighed, men at ogsaa den norske Styrelse havde gjort, hvad der paa nogen Maade kunde gjøres^ for at lette dem deres Tilværelse inden de norske Grænser, om det saa end kun var af Medlidenheclshensyn med en Befolkning, der uforskyldt er offret eller rammet af Ulykker^ fordi vor mægtige Nabo ikke fik sine politiske Planer fremmede til det ønskede Maal. Dette kan imidlertid ikke siges at have været Tilfældet enten ved offentlig Understøttelse, privat Subskription eller Hjælp til at forandre Levesæt ved at gaa over fra Nomade til Fastboende. En enkelt, vistnok gavnlig, Forholdsregel blev dog truffen. Et Gjærde blev i 1860 opsat tværs over Varangereidet, for at ikke de norske

Nomaders Dyr tidligt om Høsten i større eller mindre Hobe skulde mod deres Eieres Vidende og Villie paa egen Haand søge indover paa de gamle russiske Betesmarker ved Enare-søen bg saaledes blive et let Bytte for rovlystne Grænsebetjente. Dette maa rimeligvis have været til adskillig Nytte for Nomaderne i hineTrakter; thi Gjærdet gjør det nu muligt for dem at samle deres Dyr om Høsten og i samlet Masse føre dem over paa Vinterbetesmarkerne i Sydvaranger. ' Reenlav-markerne her ere vistnok langt mindre end de, de tidligere havde Adgang til hinsides Grænsen, men de ville dog i en Tid afgive Næring for det langt mindre Antal Dyr, som nu eies af Nesseby og Varanger Fjeldlapper.

Paa samme Tid som Fjeldlappernes Terræn er bleven indskrænket ved Grænsespærringen, er det ogsaa Aar for Aar bleven indskrænket inden Landets egiie Grænser ved Udvisning til de Fastboende, Tidligere foregik saadan Udvisning aldeles vilkaarligt, men herefter vil der forhaabentlig ogsaa blive taget tilbørligt Hensyn til Nomadens Tarv.

Det er ikke umuligt, at Publikum i Almindelighed tænker sig Forholdene i Finmarken noget lig Forholdene i Amerika, eller antager, at det Terræn, som endnu er levnet Nomaden til Afbenyttelse, kunde være skikket til Agerdyrkning eller kunde ryddes til fortrinlige Slaattemarker, eller at det ialfald mere egnede sig til Betesmarker for Kjør end for Een, saaledes at den naturligste Udvikling vilde være, at Nomaden med sine Renhjorder enten aldeles forsvandt, for at den Fastboende alene kunde optage Strækningerne til en mere lønnende Bedrift, eller at Nomaden istedetfor sine Renhjorder anskaffede sig Kjør, Heste og Faar.

Dersom Forholdene vare saaledes, vilde Nomadens Undergang være sikker og uundgaaelig; thi det kan naturligvis ikke være nogen fornuftig Mands Mening, at JorddyrkningensFjeldlapperne. 21

Fremskriden skulde være underordnet Nomadelappernes Behov af Betesmarker, eller at anden eller mere Jord ikke skulde kunne underlægges privat Eie, end den, som Lapperne hidtil ikke have benyttet eller behøvet at benytte. Men en saadan Opfattelse ikke blot for Finmarkens, men ogsaa for en Del af Tromsø Amts Vedkommende er, om den existerer, en stor og sørgelig Vildfarelse eller „et uforstandigt Fatasteri, stridende mod de naturlige Forholde"1.

Efter de Undersøgelser, som i de senere Aar ere foretagne af omsendte Agronomer og andre, kan det med Fordring paa at blive ubetinget troet, paastaaes, at det Terræn, som ialfald Finmarkens Nomader nu .har tilbage til sin Afbenyttelse, efter at det Aar for Aar er blevet indskrænket paa Grund af „den Planløshed, hvormed man er gaaet frem ved Afstaaelse af Statens Grund"2, ikke kan dyrkes eller med Fordel benyttes som Slaattemark, men fornemmelig egner sig tilBetesmark for Rensdyrhjorder, saaledes at de Fastboendes Klager over Nomadens

Existense, om de end i enkelte specielle Tilfælde kunne være beføiede, dog i Almindelighed ere ugrundede.

Begreberne om Jordens egentlige Værd er iblandt den fastboende Befolkning i Finmarken endnu saa uklare, som vel muligt. I Begelen er man slet ikke kommen til Indsigt om, at „et mindre Stykke veldyrket Jord har langt større Værdi end den mangedobbelte Udstrækning af udyrket Mark, selv om denne ogsaa tilsyneladende giver en Del Foder". Engdyrkning, hvortil Jordbruget i Finmarken maa indskrænkes, staar derfor ikke blot lavere end noget andet Sted i Landet, men saa lavt, at det endnu næsten maa regnes som

1 L. Kr. Daa. Afbl. 1870 No. 57.

2 Kommiss, i 1859.22 Finmarken.

en Undtagelse, at Hjemmarken ryddes, gjødes eller befries for altfor stor Fugtighed. Kun det Græs afslaaes, som voxer op af sig selv i den korte Sommertid, efter at Marken er baade høst- og vaarbeitet. „At behandle Engen bedre", siger en reisende Agronom i 1861, „skaane den forVaarbei-tiiig, gjøde den og opsamle og bevare sin Gjødning, forekom dem (f. Ex. Befolkningen i Porsanger) som Ting, der laa udenfor det Rimeliges Grænser", hvorfor „Gjødselen istedetfor at spredes over Engen endnu mange Steder bortføres i ^Søen". Som Exempel paa, „hvilken Uvidenhed og Ubekjendtskab der hersker til de almindelige Agerbrugsredskaber", fortæller han, „at en Mand ved Synet af en Ploug antog den for en Vægt". Det er den ‚samme Agronoms Mening, at det Terræn, som de Fastboende i Finmarken allerede have optaget, ikke blot er stort nok for den nulevende Generation, men „stort nok for mange Slægter til derpaa at anvende den Kraft, der er tilovers fra Fiskerierne", som er og altid bliver Finmarkens Hovednæringsvei. „Men den gradvise Rydning og Opdyrkning af Bopladsene forsømmes paa Grund af den Uvane at benytte langt bortliggende Udslaatter. Naar man betænker den langt mindre Tid, Afhøstningen af veldyrkede Hjemmarker vilde medtage, det kraftigere og rigeligere Hø, som derved vilde erholdes, saa skulde det synes let at lokke Manden hjem fra disse Udslaatter, hvor han nu hele Sommeren ligger og skraber efter det tynde Skov- og Myrgræs, der som oftest giver ham et halvforraadnet og i ethvert Tilfælde kraftløst Foder for hans Dyr. Han bedrager sig selv ved al den store Møie, han anvender paa clet usle Skovhø, og han bedrager sine Kreature ved at give dem noget, der ikke er stort andet end Vomfyld. Foruden Tidsspilde ved de tildels lange Reiser til og fra Udslaatterne medgaar der mange Omkostninger ved Udrustning af Slaattefolk, der leiesFjeldlapperne. 23

for Dagpenge, saaat, naar man ser hen til, hvad der forsømmes af andet Arbeide (saasom Sommerfisket og Hjemjordens Opdyrkning), og til det endelige Udbytte af Udslaatterne, vil man visselig finde, at sammes Brug sjelden svarer Hegning", saaledes at det synes efterhaanden „at blive en temmelig udbredt Mening (iblandt de Fornuftigste), at Benyttelsen af længere« bortliggende Udslaatter (hvorom den Fastboendes Strid med Nomaden heftigst dreier sig) er absolut skadelig."

„Paa Grund af den Planløshed, hvormed man (tidligere) er gaaet frem ved Afstaaelse af Statens Grund" især til Udslaatter, er det, som Kommissionen i 1859 bemærker, „for Fjeldlappen ofte en fuldkommen Umulighed at afgjøre, om en Jordflæk, der ligger afsides, høit oppe i en Fjeldtrakt, er en Del af Almindingen eller i Nogens Eie, idet saadanne Strækninger i sidste Tilfælde i Finmarken ofte ikke bære noget Spor af en indtraadt Besiddelsestagen", ligesom det ogsaa erkjendes for at være en Umulighed for Fjeldlapperne at holde sine Dyr borte fra alle saadanne, rundtom i Fjeldene spredte Udslaatflækker, dels at en saa Stræng Bevogtning af Dyrene, om den var mulig, vilde „være forbunden med saa stort Tidsspilde, at den nødtvungen maatte opgives". Den i 1859 nedsatte Kommission fandt derfor, at der paa Grund af tidligere planløs Udvisning „burde ved Indløsning paa Statens Bekostning inddrages fra privat Eiendom saadanne Strækninger, hvis Beliggenhed medfører særegne Vanskeligheder for Eenhjorders Bevogtning."

Naar det maa ansees for en afgjort Sag, at der ikke blot i Finmarken, men ogsaa i Tromsø Amt og endnu længer sydpaa findes store Landstrækninger, som ikke med Fordel kunne benyttes paa anden Maade end som Eenbetesmarker, saa vilde det være en Daarskab, om man lod den Næringsvei, som Fjeldlappen driver, aldeles gaa tilgrunde. I Finmarkens24 Finmarken.

Amt holdtes der i 1865 et Antal af 65,293 Tamren og i hele Riget 101,768. Jeg tør ikke have nogen Mening om, hvorvidt der uden Skade for de Fastboende og for Jordbrugets Fremme kan holdes flere eller bør holdes færre, men det vilde være en stor Vildfarelse, om man tror, at en meget betydelig Indskrænkning i denne Nærings vei vilde være til Fordel for den fastboende Befolkning. Man behøver i sit Forsvar for Nomaden aldeles ikke at ty til filantropiske Talemaader om Medlidenheds- eller Barmhjertighedshensyn med en „uddøende Race", men alene holde sig til det Udbytte eller den Nytte, hine golde Trakter afgive ved at benyttes som Renbeter, medens de vilde være af liden eller ingen Nytte, om Nomaden udryddedes og de overlodes til den Fastboende.

Det høieste Norden har ingen Overflod af mange og rige Næringsveie \ „Jo mere derfor enhver af dem trives, desmere blomstre de andre samtidigen. Dersom nogen af dem forlades eller vanskjøttes, røgtes ikke de andre bedre, men sygne hen, fordi de have tabt en vigtig Støttestav. Saaledes er det norske Finmarkens udbildede Fiskeindustri væsentlig fremhjulpen ved Samhandel og Vareudbytte med Fjeldlapper, der frembringer i sin Ødemark uden nogens Fortrængsel det ypperligste Tilskud af sunde, for Klimatet passende Fødemidler og Klædningsstoffe. Det russiske Laplands Kyst maa forblive ubeboet, fordi ingen kan holde ud der som blotte Fiskere, og Finlands jævnlige Misvæxter paa Agrene vilde aldrig blive til hærjende Hungersnød, dersom Landet havde flere Midler til Livsbergning. Det er usandsynligt, at der samtidigt paa Renhjorden og paa Korngrøden skulde være Uaar."

1 L. Kr. Daa. Afbl. 1870 No. 57.Fjeldlapperne. 25

Eensdyrhjordene afgive ikke alene det nødvendige til Underhold for Nomaden, men et ikke ringe Overskud til Salg blandt de Fastboende, hvorom Bladene i hine nordlige Trakter noksom bære Vidnesbyrd ved sine stadige Avertissementer om Salg af Eensdyrkjød og Eensdyrskind. „De flere Tusinde Een, voxne og Kalve, som aarligen slagtes, forsyne ikke alen« Nomaden selv, men hele den norske Befolkning med Levnets-midler, med Huder og Skind til Beklædning og Sengklæder." Fjeldlappen forsyner ogsaa den fastboende Befolkning med Vildt. Det har hændt, at der paa en Dag ved Eentransport er bragt ned fra Kautokæino til Alten 10,000 Eyper.

Hertil kommer fremdeles, at intet Lands Næringsveie kunne udvikles, uden at der finder Samfærsel Sted1. „I saadant Øiemed kan Hesten i det yderste Norden aldrig gjøre Fyldest for Eenen. For Hestens Fremkomst udkræves banet Vei. Om man end kunde tænke sig, at Staterne gennem de vidtstrakte lappiske Ødemarker vilde anlægge Kjøreveie, vilde der aldrig findes Folk nok til at holde dem aabne ved Sne-plog og Skufning". Vistnok er Samfærselen mellem det nordlige Norge og den øvrige.Verden i de senere Aar saagodtsom aldeles uafhængig af Eenskyds, efter at nemlig en regelmæssig Dampskibsfart nu allerede i lang Tid næsten hele Aaret rundt har fundet Sted mellem Bergen, Trondhjem og Hammerfest. For Eeisende er det saaledes ikke længer nu som før nødvendigt at benytte Eenskyds gjennem Finmarken til Torneå og Uleåborg for derfra at komme til Udlandet.

Men dermed kan man ikke paa nogen Maade undgaa at maatte indrømme Eenholdets store Betydning som Kommunikationsmiddel, baade nu for Tiden og rimeligvis for en

1 L. Kr. Daa. Aftbl. 1870, No. 57.26 Finmarken.

længere Fremtid, naar det gjælder det nordlige Norges Forsyning med Fædriftsprodukter fra Norrbotten og Finland samt omvendt disse Trakters Forsyning med Fiskeprodukter fra Norge. Nomaden med sine Rensdyr udgjør det naturligste eller, rettere sagt, eneste mulige Kommunikationsmiddel mellem Finmarken paa den ene Side og Torneå Lapmark, Norrbotten og finsk Lapmarken paa den anden Side. Paa finsk og svensk Side kan man komme frem med Hest fra Torneå og Haparanda til Karasuando eller Muonio, men senere maa Renen benyttes. De vigtigste Transportveie med Rensdyr ere: Fra Muonio til Alten er der 32 Mile; fra Karasuando til Alten 25 Mile; fra Muonio til Lyngen 29 Mile; fra Karasuando til Lyngen 19 Mile; fra Jukasjarvi til Lyngen 30 Mile og fra Vitangi til Lyngen 28 Mile. Nordenfor gaar Hovedkommu-nikationsveiene ved Hjælp af Ren mellem Alten, Koutokæino, Karasjok, Porsanger, Tanen og Varanger samt østover til de finske Nabopræstegjeld Utsjok og Énare. I hele russisk Lapland samt i Nordkarelen" lige ned til Kern bruges ligeledes Renen som Trækdyr. De vigtigste Varer, der føres fra Finmarken over paa svensk Side, ere: Torsk, Graasei, Sild, Hvalroshuder, Tobak, Klæde, Mel m. m. Den vigtigste Indførselsartikel er Smør. „Alene ved Bossekop Marked sælges 2—3000 Voger,

indført fra Sverige og Finland ved Fjeldlappens Ren." '

Hele Karasuando saavelsom den øverste Del af Jukasjarvi kan aldrig gjøre Regning paa nogen god Aarvæxt. Befolkningen skaffer sig derfor Mel (russisk Rugmel) fra Norge ved Fjeldlapperne. De har i Almindelighed ved Tuskhandel faaet 5 Lpd. Mel for 1 Lpd. Smør. Skulde de derimod reise nedover Landet, f. Ex. til Kængis, vilde de neppe faa 3 Lpd. Mel for 1 Lpd. Smør.ITjeldlapperne. 27

I det Hele taget tør det med Grund paastaaes, at Nomaden og hans Ren i hine nordligste golde Trakter ere lige saa nødvendige for al Transithandel og Trafik tillands Rigerne imellem som Araberen og Kamelen i Sydens Ørkener. v

Det har været paastaaet, at man har „Erfaring fra Finland og, saavidt vides, ogsaa fra det nordlige Sverige, der noksom viser, at Ren som Trækdyr i tilstrækkelig Mængde kan holdes af Fastboende, ikke at tale om, at Behovet i nævnte Henseende i ethvert Fald vilde være tilfredsstillet ved et langt mindre Antal Nomader og Ren" end de, som nu findes.

Den Fastboende kan visselig være Eier af Ren, naar disse vogtes af Nomader, men vil han selv baade eie og passe sine Ren, maa han ogsaa optage Nomadens Levesæt; thi Renen vantrives, dersom den behandles somklavebundne Kreature, og faar den den nødvendige Frihed, uden Bevogtning, vil den snart blive Rov for Ulve og Tyve eller aldeles vild igjen; Til Kjøreren bruges i Almindelighed blot Hanrenen eller Oxerenen. For at faa det tilstrækkelige Antal Kjøreren maa man derfor ogsaa holde Stamdyr af begge Kjøn. Det er ikke blot Tilfældet i Finland, Sverig og Norge, men ogsaa i russisk Lapland og Nordkarelen, at de Fastboende eie et større eller mindre Antal Ren som Trækdyr, men enten passes disse om Somm.eren af Nomader, eller ogsaa maa Antallet stadig suppleres ved Indkjøb af Nomadens Hjorder. Enten maa Renen forandre sin Natur og taale at klavebindes som Koen, eller ogsaa maa Nomadelivet vedblive. ... Det er muligt, at et mindre Antal Nomader og Ren end de nulevende, navnlig i Tromsø Amt, kunde afgive de nødvendige Trækdyr, men da det i et frit Land ikke vel gaar an at fastsætte et bestemt Tal, som Nomadebefolkningen skal kunne naa til, men ikke overskride, eller forbyde Præsterne28 Finmarken.

ogsaa for dem at prædike: Vorder frugtbare og formerer Eder! saa har man intet andet Raad end at give Love, der ordne Forholdet mellem Nomaden og den Fastboende saaledes, at paa den ene Side „Jordbruget beskyttes og dets videre Udvikling gjøres mulig, medens paa den anden Side Nomadelappens Bestaaen muliggjøres, idet der tages retfærdigt og billigt Hensyn til urgamle Rettigheder og Eiendommeligheder ved hans Næringsvei." For at ordne Forholdet gjennem bestemte Love, navnlig for Tromsø Amts Vedkommende, hvorhen de svenske Lapper efter Traktaten af 1751 have Ret til at flytte om Sommeren, har der, som bekjendt, været nedsat flere Kommissioner. Den sidste i 1866 var sammensat af norske og svenske Mænd og udarbeidede Udkast til Lov angaaende Lapperne i de forenede Riger. Det mærkeligste ved dette Udkast er Bestemmelsen i § 10 om en vis Grad af Fællesansvarlighed mellem Lapperne for Skade tilføiet af deres Ren. Kun den yderste Nød eller fuldstændige Umulighed af at ordne Forholdet paa anden Maade kan retfærdiggjøre Anvendelsen af et saa extraordinært Retsmiddel. Inden den sidste Kommission har der imidlertid hersket fuldstændig Enighed mellem Medlemmerne fra begge Riger mecl Hensyn til Nødvendigheden af Fælles ansvaret. Andre Autoriteter have ogsaa erklæret sig for samme. I Sverige har en lignende Bestemmelse været gjældende allerede fra 1817. Pastor Stockfleth, som ansees for den mest entusiastiske Forsvarer af Fjeldlapperne, har dog i sin Bog „Bidrag til Kundskab om Finnerne" Pag. 302 i et Udkast til Love foreslaaet i § 6, at „solidarisk Ansvar for Skadeserstatning paahviler samtlige de Finner, som høre til en By eller udgjøre et Selskab". Endelig har „samtlige de Lapper og reneiende Søfinner, der have været tilstede ved Kommissionens Møder, erklæret, at de finde samme rimelig og billig".Fjeldlapperne. 29

De sidstes Erklæring har vistnok meget ringe Betydning, da de neppe indse Følgerne af Fællesansvaret. Imidlertid har ingen kunnet udfinde nogen anden Udvei eller noget Middel, hvorved det kunde blive muligt for den Fastboende at føre Bevis for, hvo der eier de Ren, ved hvilke Skade er forøvet. Renen lader sig af den uøvede nemlig ikke saa let fange, og selv om man fanger den, er det vei meget sjelden, at nogen Fremmed af Mærkerne i

Ørene kan kjende, hvem der er Dyrets eller Dyrenes Eier. Lappen maa derfor, siger man, bringes til selv at „meddele de fornødne Oplysninger, og dette vil det først blive hver Enkelt magtpaaliggende at gjøre, naar han derved enten kan fri sig selv ganske eller dog bidrage til, at det Erstatningsbeløb, hvorom det gjælder, af ham kun bliver at udrede med en vis Andel, naar han nemlig kan oplyse, hvilke de andre ere, hvis Ren have været med at anrette Skaden". At Bevisførelsen uden dette Middel som oftest vil være umulig, kan ikke benægtes, og selv den ivrigste Forsvarer af Nomadelappen kan neppe nogensinde faa Freden afsluttet mellem de stridende Parter paa andre Vilkaar end at gaa ind paa Fællesansvarligheden med de Modifikationer, i de Tilfælde og i de Distrikter, som Kommissionen har tænkt sig og Lovudkastet fastsat.

Forøvrigt røber Lovudkastet og Præmisserne for samme den fuldkomneste Upartiskhed i Affattelse og den alvorligste Stræben efter at sørge for begge de stridende Parters, den Fastboendes og Nomadens, Tarv og Bedste. Som Modvægt mod Fællesansvarligheden indeholdes der i Lovudkastet Bestemmelser, som direkte sigte til at beskytte og hjælpe Nomaden, navnlig § 4, der indrømmer Lapperne en Ret til at benytte sig af Statens Skov, som ikke engang er tilstaaet andre Indbyggere, Forbudet i § 5 om-at berøve dem de fornødne Ren-veie og § 17 om Drab eller Mishandling af Ren, enten det30 finmarken.

sker ved Hunde eller paa anden Maade. Efter Udkastet skal det Offentlige paatale Sagen, hvilket baade med Hensyn til Bevisførelse og Omkostninger giver Lapperne Fordele, som de Fastboende ikke have under deres indbyrdes Søgsmaal for Skade paa Bofæ.

Ikke desmindre blev Lovforslaget forkastet paa sidste svenske Rigsdag af Grunde, som tildels have nogen Lighed med enkelte af de, hvorefter det store Unionsforslag blev forkastet af det norske Storthing. Man anser det for „yderst uklogt" at opgive de gamle Bestemmelser i Traktaten af 1751 og ubetinget underkaste sig en ny Lov. Man ved, hvad man har, man tror sig ikke sikker paa Følgerne af det, man faar. Den Part, som i den Anledning vil være mest at beklage under en nu fortvarende retsløs Tilstand, er den svagere eller Nomaden. Han vil end mere end før blive lagt for Had, og de Fastboende ville, da deres begrundede Haab om; at begge Regjeringer skulde kunne blive enige om Indførelse af en lovlig, for begge Parter betryggende Ordning, stadigt skuffes, „sandsynligvis alt hyppigere tage sig selv tilrette ved at nedskyde Rensdyr — foreløbig som hidtil for at skaffe sig Bevis og Sikkerhed for Skadeserstatning, hvilken Fremgangsmaade ifølge en nylig falden Høiesteretsdom kun er at betragte som Selvtægt og ikke som Tyveri og følgelig ikke er Gjenstand for offentlig Paatale. Den Stridstilstand, som heraf udvikler sig, vil Øvrigheden med sin bedste Villie ikke kunne hindre, og den vil efter Forholdenes egen Natur ufeilbarlig gaa ud over Lapperne, som efterhaanden ville trænges tilbage fra de beboede Kyststrøg" og neppe nogensinde senere opnaa bedre Betingelser for sin Bedrift og sin Existence end de nu i Lovforslaget indrømmede.

Med Grund kan man spørge, hvad det er, som gjør denne Nomadesag saa vanskelig, eller hvorfor man, trods NedsættelseLappeloven. 31

af saa mange Kommissioner, endnu ikke har magtet at føre den frem til et endeligt Resultat. Grunden ligger ikke blot i Sagens Vanskelighed, men formentlig for en stor Del ogsaa ucri, at man uagtet nedsatte Kommissioner, uagtet Betænk-ninger fra de med Forholdene antageligt mest kjendte Mænd, . ujg alligevel endnu i Virkeligheden mangler det nødvendige Overblik over Bostedforholdene og Kjendskab til ganske særegne Stedsforhold. Det allerførste og efter mit Skjøn uundgaaeligste Dokument for dem, der skulle dømme og give Love i en Sag som denne, mangler endnu fremdeles. Dette Dokument er et Kart over hine Trakter, hvor Nomader færdes, hvor de maa færdes, men nu ikke længer kunne undgaa at komme i Strid med de Fastboende, efter at disse dels ved sin høiere Kulturs Berettigelse have optaget dyrkbare Landstrækninger, dels gjennem „planløs Udvisning" have tilegnet sig Udmark og Udslaatter, der vistnok med Rette burde have været Nomaden forbeholdte. Paa et saadant Kart maatte Fjeldlappernes Flytningsveie fra det indre Land til Kysten angives og de Steder nøie betegnes, hvor de paa Grund af Terrænets Beskaffenhed ere tvungne til at passere i Nærheden af, langsmed eller endog tværs over de Fastboendes Marker, f. Ex. småle Eider, der forhinde store Landstrækninger med Fastlandet. Dernæst maatte de Steder nøie angives, hvor Renhjorder opholde sig i Sommermaanederne, og

hvor man antager, at de uden Skade for de Fastboende fremdeles kunne tillades at opholde sig, saavel paa Fastlandet som paa Øerne, samt de småle Sund angives, hvor de have lettest for at sætte over til Øerne. Endelig maatte de Fastboendes Udslaatter, spredte ad hist og her inde i Fjeldmar- ' ken indtil over en Mil fra Bostedet, temmelig nøie angives, saaledes at man i det Hele fik en Oversigt over, hvor urimeligt disse ofte ere valgte og planløst tilstaaede, og hvor32 Finmarken.

vanskeligt, for ikke at sige umuligt, det er for Nomaden is ær i Forsommeren, med sine talrige og forsultne Hjorder af halvvilde Dyr at bevæge sig ind imellem disse uden at komme dem for nær, medens man paa den anden Side rimeligvis ogsaa vilde finde, at Nomaden med sine Hjorder har Adgang til Trakter eller enkelte Steder, hvorfra han burde være udelukket. .1 det Hele taget vil først da en hensigtsmæssigere Fordeling af Terrænet kunne foregaa.

At dømme eller træffe det Rette i denne Sag uden et meget detaljeret Kart er ligesaa fortvivlet som for en Skipper at seile uden Kompas og Kart gjennem en vanskelig og ukjendt Skjærgaard. Det nytter lidet at høre paa de to stridende Parters gjensidige Beskyldninger for uretmæssig og utilbørlig Indskriden paa hverandres Terræn eller forsøge paa at dele Landet mellem dem, naar man ikke staar paa Aastedet eller har et Kart for sig, hvoraf man faar et nøie Begreb om, hvordan Landet ser ud. I enhver større Aastedssag ansees jo et Kart for at være uundgaaeligt nødvendigt; men har der nogensinde været en vanskelig Aastedssag at dømme i, saa er det denne mellem den Fastboende og Nomaden, ikke blot i det egentlige Finmarken, men ogsaa og især i Tromsø Amt. Allerede i 1865 x har jeg tilladt mig at henlede Opmærksomheden paa Nødvendigheden af et saadant Kart, og det ser nu, efter atLappeloven er forkastet i Sverig, ud til, at man heller ingen Vei kommer, førend et saadant bliver optaget. Det vil ikke være nogen uoverkommelig Sag. I 1861 udgav jeg et ethnografisk Kart over Finmarkens og Tromsø Amter i samme Maalestok som Amtskarterne. Paa dette Kart blev enhver fastboende Familie af Nordmænd, Finner og Lapper angivet, hver paa sit Sted og med sit

1 Morgenbl. No. 142, 1865.

særegne Tegn. Uden store Vanskeligheder vil det ved Hjælp af de lokale Øvrigheder og Ombudsmænd være muligt at faa en ny Udgave istand, hvorpaa man, efterhvert som den geografiske Opmaaling skrider frem, foruden de ethnografiske Oplysninger, der ogsaa ere aldeles nødvendige, tillige kunde faa angivet, hvad der forud er antydet som nødvendigt i den egentlige Aastedssag, nemlig Udstrækningen af de Fastboendes Hjemmarker, deres Udslaatflækker, det Terræn, som endnu er levnet Nomaden, det omtrentlige Antal Kensdyr i hver Trakt og paa hver 0, samt Flytningsveiene til og fra Kysten. Den klare Oversigt, et saadant Kart vilde afgive over de forviklede Forholde og over de Vanskeligheder, som paa Grund af plantøs Udvisning og planløs Bosættelse uden Nødvendighed ere lagte Nomaden i Veien, vilde efter min Overbevisning være. det bedste Indlæg i Fjeldlappens Sag, men i ethvert Tilfælde vilde det være afgjørende for hans Liv eller Død.

Fjeldlappen paa Flytning. Ulven, Hunden og Lappen paa Ski. Rentyve. Efterstandere.

„Ingen kjender Fjeldfolkets besværlige Liv", siger Nomadelappen, og vistnok for en Del med Rette. Ingen Nordmand har i Længden forsøgt det med ham, og ingen vilde kunne holde det ud. Men i Aarhundreder er Fjeldlappen, Slægt efter Slægt, bleven hærdet, og Aarhundreder gammel er hans Erfaring og traditionelle Kjendskab til Rensdyrenes Natur og Skjøtsel. Dersom en Nordmandsfamilie vilde forsøge det samme Levesæt, om end kun med en Hjord af et Par Hundrede Dyr, vilde han ved Aarets Slutning sandsynligvis ikke eie et eneste.

Lad os da engang følge med en Fjeldlap paa hans Flytning fra Fjeldet til Kysten, fra Trakterne omkring Kou-

 Lappeloven. 33

særegne Tegn. Uden store Vanskeligheder vil det ved Hjælp af de lokale Øvrigheder og Ombudsmænd være muligt at faa en ny Udgave istand, hvorpaa man, efterhvert som den geografiske Opmaaling skrider frem, foruden de ethnografiske Oplysninger, der ogsaa ere aldeles nødvendige, tillige kunde faa angivet, hvad der forud er antydet som nødvendigt i den egentlige Aastedssag, nemlig Udstrækningen af de Fastboendes Hjemmarker, deres Udslaatflækker, det Terræn, som endnu er levnet Nomaden, det omtrentlige Antal Kensdyr i hver Trakt og

paa hver 0, samt Flytningsveiene til og fra Kysten. Den klare Oversigt, et saadant Kart vilde afgive over de forviklede Forholde og over de Vanskeligheder, som paa Grund af plantøs Udvisning og planløs Bosættelse uden Nødvendighed ere lagte Nomaden i Veien, vilde efter min Overbevisning være. det bedste Indlæg i Fjeldlappens Sag, men i ethvert Tilfælde vilde det være afgjørende for hans Liv eller Død.

Fjeldlappen paa Flytning. Ulven, Hunden og Lappen paa Ski. Rentyve. Efterstandere.

„Ingen kjender Fjeldfolkets besværlige Liv", siger Nomadelappen, og vistnok for en Del med Rette. Ingen Nordmand har i Længden forsøgt det med ham, og ingen vilde kunne holde det ud. Men i Aarhundreder er Fjeldlappen, Slægt efter Slægt, bleven hærdet, og Aarhundreder gammel er hans Erfaring og traditionelle Kjendskab til Rensdyrenes Natur og Skjøtsel. Dersom en Nordmandsfamilie vilde forsøge det samme Levesæt, om end kun med en Hjord af et Par Hundrede Dyr, vilde han ved Aarets Slutning sandsynligvis ikke eie et eneste.

Lad os da engang følge med en Fjeldlap paa hans Flytning fra Fjeldet til Kysten, fra Trakterne omkring Kou-

tokæino til den store Halvø, der forbindes med Fastlandet ved Ålteidet, hvor han yderst ude ved Havet paa Pynterne ved Seglvigen opholder sig om Sommeren eller i omtrent 2 Maaneder af Aaret. Det er en Strækning af omtrent 30 Mile, som han to Gange om Aaret maa passere.

I den forløbne Vinter har Fjeldlappen havt sit Telt staaende paa Steder, hvor hans Fædre havde sit for Aarhundreder siden, nemlig dels paa Fjeldet Boaganvarre (Bælte-Fjeld), dels i Dalen ved Lavvojavre, dels paa Javrisduoddars Sletter. Hele Vinteren igjennem har han Dag og Nat maattet være paa Færde og holde Vagt for Ulven, hans værste Fiende, der dels enkeltvis, lumskt og stadigt sniger sig omkring Hjorden, dels pludseligt kan komme i Flok og Følge og angribe Dyrene. Natten er derfor inddelt i Vagter, og skiftevis maa Gamle og Unge sidde ude iblandt Dyrene og passe paa, netop helst, naar Kulden er skarpest, Snefoget værst og Natten mørkest. Hvert Kvarter maa Vagten gjøre en Rundtur omkring Hjorden, samle den sammen vedHjælp af Hundene, skrige, raabe, skyde eller gjøre saa megen Larm som muligt, for at Ulven fjernt og nær kan mærke, at Folk baade er tilstede og paafærde. Er Ulven rigtig sulten, skyr den Intet, ikke engang Skud med løst Krudt, men ellers holder den sig paa Afstand og lurer paa bekvem Anledning; thi den kjender sine Folk og ved, at den, naar Sneen er dyb, let kan komme tilkort mod Lappen paa Ski. Men netop som denne efter en Eundtur omkring Hjorden har krøbet ind i et Hul under en Snefon for at finde Ly for Snoen og slaaet sig til Ro en Stund, kan det hænde, at der pludselig bliver Uro i Leiren. Hundene, der havde lagt sig over Vogterens Ben og en Stund tjent ham som Fodtæppe, fare pludselig op og sætte gjøende afsted. Rensdyrene, der i det samme ogsaa ane Uraad, slaa sig først sammen i en tæt Klynge. Derpaa fare de*Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN, s c* Gumpe lo botsuin! Ulven er paa Forde!Bevogtning af Rensdyrene.

. raadvilde hid og did, indtil de faa Veir af Rovdyrene, men stryge saa afsted i stærkeste Sprang, helst imod Vinden, forfulgte af Ulvene, der søge at sprænge Hjorden, for derpaa to og to at angribe de enkelte Dyr. Nu gjælder det for Vogterne, ofte Børn paa 15 Aars Alderen, at være rappe; den ene med Hundene efter Hjorden, den anden saa hurtigt som muligt paa sine Ski afsted til Teltet for at faa Familien eller Familierne, om der er flere sammen, op og ud paa Ski med Raabet „Gumpe læ botsuin!" Ulven er paa Færde! Ulven er over Hjorden! Den anden Vogter har imidlertid med Hundene søgt at værge Hjorden saa godt som muligt. Hundene Muste, Ranne, Girjes og Tschalmo, eller den Sorte, den Graa, den Spraglede og den med Flækker over Øinene, en Særegenhed, som har givet Anledning til Navne't Tschalmo, den „firøiede", gjøre, hvad de formaa, ved dels at holde Hjorden sammen, dels at angribe Ulvene. Lappens Hunde ere smaa, men enkelte af dem modige nok til at angribe baade Ulv og Bjørn. Se paa Muste derhenne i Bakkeskraaningen, hvorledes den tumler sig med en Ulv! Muste har ingen Hale. Har Ulven taget den? Nei. Muste har aldrig havt nogen. Den er født uden Hale1, og netop dette gjør det endnu vanskeligere for Ulven at faa fat i den. Længer oppe i Skraaningen arbeide 2 store Renoxer sig frem igjennem Dybsneen. Tungen slænger dem ud af Halsen, og det havde vist allerede været forbi med

1 I Koutokæino og Enare har nogle Lappefamilier en Hundeslægt, som fødes uden Hale. Jeg førte selv med mig en saadan fra russisk Lapland til Kristiania. Det er naturligvis ikke nogen egen Race, men Eiendom-meligheden hidrører oprindelig fra en Mishandling eller derfra, at man i Aarhundreder Slægt efter Slægt har afhugget Halen, indtil at enkelte Individer til Slutning fødtes haleløse. Det er nu saa indgroet i Racen, at Hunde af denne Slægt kaste haleløse Hvalpe, selv om de parres med langhalede Hunde.

dem, dersom ikke Muste havde plaget, opholdt og hindret Ulven. Hvergang denne farer afsted, er Muste bagefter den, saa at Ulven hvert Øieblik maa vende om og gjøre Forsøg paa at faa Tag i Hunden. Men det nytter den ikke; Muste snurrer rundt saa hurtigt som en Hvirvelvind, og Ulven, derefter Lappernes Sigende er temmelig stivrygget og aldeles ikke saa rask i Vendingen som en Hund, gjør ligesaa forgjæves et Spring efter Muste som en Harehund efter en Kanin En Hund som Muste er derfor uskatterlig for Fjeldlappen,, og han sælger den heller ikke for 10—15 Spd. En Times Tid har Muste holdt Ulven i Schak og frelst de 2 Renoxer. Endelig er dens forbitrede Gjøen bleven hørt og hidkalder Folk til dens Hjælp. To Skiløbere komme tilsyne oppe paa Aasen og tage pilsnart Fart nedover for at afskjære Ulven fra Eenoxerne. Hidsigere end før angriber Muste, ja, saa hidsigt, at den rimeligvis vilde blive ihjelreven af Ulven, dersom ikke denne ved Synet af Skiløberne forskrækket vender og tager Flugten nedover. Den springer langt fra Muste, men hvad hjælper det mod Skiløberne! Susende fare de forbi Muste, og nu begynder der et hidsigt Kapløb med Ulven. Er Terrænet gunstigt og Sneen dyb, saa bliver den ofte indhentet. Den Skiløber, der først kommer den paa Siden, giver den tværs over Korsryggen, Ulvens svageste Punkt, et Slag med Skistokken, der lemlæster den saaledes, at den bliver siddende i Sneen med gabende Kjæft mod sine Fiender og pustende en hvid Sky af hed Aande ud fra sit røde, blodtørstige Svælg. Snart kommer Muste ogsaa hæseblæsende efter og begynder at springe ellevild gjøende omkring Ulven, ikke endnu sikker paa, om den kan reise sig og fare efter den. Kan hænde, at Lapperne ikke give sig Tid til at dræbe Ulven strax paa Stedet, men at de fare afsted efter andre, sikre nok paa, at den med sin knækkede Ryg er Dødsens Kandidat ogBevogtningen af Rensdyrene.

maa blive, hvor den er, til det behager dem at komme tilbage. Men enten den faar Naadestødet strax eller senere, sker det ialfald ikke, før Lappen har lettet sit forbitrede Sind ved en liden Tale til sin Erkefiende. Først efter at have mindet ham om hans og hans Fædres mange Misgjerninger og udtømt sit Forraad af Haansord, gjør han Ende paa hans Liv ved at kaste ham Kniven i Siden eller sende ham en Kugle fra sin Eifle. At slaa efter Ulvens Hoved med Skistokken nytter ikke, da den forstaar at parere fortrinligt ved at modtage Slaget mod Tænderne.

Men ikke alle Hunde ere saa flinke som Muste. Uagtet al Anstrængelse af Vogterne gaar der derfor ved et saadant Overfald af en Ulveflok næsten altid flere eller færre Dyr tabte. Det kan hænde, at Lappen slipper med et Par Dyr, maaske netop hans største og bedste Kjøreren, men det kan ogsaa hænde, at han paa en Nat mister 10—20—30, ja, det kan hænde, at en Fjeldlap om Aftenen har været en rig Mand, der eiede flere Hundrede Een, men om Morgenen er en Tigger. Dyrene ere enten ihjelrevne, jagede udover Fjeldskrænter, forsprængte eller i bedste Tilfælde forjagede milevidt bort, saa han maa reise omkring og plukke dem sammen igjen fra andre Hjorder, som de have tyet til, medmindre Tyve ogsaa gjøre fælles Sag med Ulvene.

Enkelte Aar kan det dog hænde, at Ulven næsten slet ikke viser sig. Der er „Fred" eller Frihed for Ulven, og man kan slet ikke undre sig over, at Fjeldlappens høieste og ^ inderligste Ønske er at maatte nyde denne „Fred". Derfor er „Fred!" hans Hilsen, naar han kommer, og „Fred!" hans Afskedsønske, naar han gaar. I russisk Lapland fortalte man, at der paa de Kanter, mærkeligt nok, havde været „Fred" i hele 10 Aar. Men selv om der i nogen Tid ikke spørges eller høres noget til Ulven, maa der alligevel stadigt holdes38

Vagt; thi Gud hjælpe den Fjeldlap, hvis Hjord ubevogtet overfaldes af en hungrig Ulveflok. Han vil Dagen efter

milevidt omkring ikke finde et eneste uskadt Dyr igjen.

Undertiden hænder det, at man paa en Kant varsles om, at Ulven er paa Færde andre Steder, derved, at der en vakker Dag pludselig som en Stormvind kan komme en Flok fremmede Dyr sprængende midt ind i Hjorden og kaste sig ned, dødssprængte efter en fortvivlet Flugt. Af slige Flygtninge fra en sprængt Hjord er det let at skjønne, at Dødsfienden er paa Færde, og af Mærkerne i Ørene ser Lappen ogsaa strax, hvem det er, der eier Dyrene, Frænde eller Fremmed, Ven eller Uven. Fjeldlappen bryder da gjerne op og flytter flere Mile bort, medens Ulvene endnu fraadse af Aadslerne. Nu skulde man vistnok tro, at Fjeldvidderne i det Indre af Finmarken, stode til Nomadens udelukkende Raadighed, og at han blot havde at værge sig mod Ulven og Rentyve. Men det forholder sig ikke ganske saaledes. Naar han flytter fra Sted til andet, maa han ogsaa om Vinteren passe sig for, hvor han slaar sig ned. De, af hvem han næst efter Ulven kan vente sig Ubehageligheder, eller med hvem han kan komme i Krangel, er de Fastboende i Koutokæino og Ka-rasjok. Disse har ligesom Befolkningen ved Kysten for Skik at slaa Hø hist og her rundt omkring i Fjeldene, ofte flere Mile fra deres Bosted, medens de aldeles ikke skjøtte deres Hjemjorder saaledes, som de burde. Høet eller, rettere sagt, det usle Myrgræs, som skrabes af hist og her, sættes op i større og mindre Stakke,-der efter Leilighed tildækkes mere eller mindre omhyggeligt. Det erklæres for „privat Eiendom", og de Fastboende forlange, at det af Fjeldlapperne skal respekteres som privat Eiendom, skjønt meget ofte de Flække, hvorpaa Høet er slaaaet, aldeles ikke ere udviste til den Enkelte eller bære „mindste Spor af nogen Besiddelsestagen."Bevogtning af Rensdyrene. 39

Nu er det en bekjendt Sag, at Renen har ypperligt „Veir-korn" eller meget fin Næse, og at den i rigtigt Stygveir, Snefog og bidende Kulde, eller naar Sneen er slig, at det er vanskeligt at komme til Mose, kan tage Veiret af slige Høstakke langveisfra, ofte i en Fjerdings Afstand. Den sætter da afsted, først en Del af de gamle Dyr foran, og i en lang Stribe følger hele Hjorden efter, lige mod Høstakken. I et Øieblik er den opreven, Høet spredt omkring for Vind og Veir, og naar Lappen hæseblæsende naar frem, gaar Renhjorden myldrende omkring paa Stedet, hvor Høstakken stod, og plukker ud de enkelte Straa, som den synes bedst om. Del hele ødelægges for den Fastboende, som derved maaske kommer i yderlig Fodermangel; men ikke en Trediedel spises op af Rensdyrene. Ved Lappen om, at der hist og her i denne eller hin Dal er slaaet Hø og opsat Høstakke, saa kan han jo holde sig borte indtil 1/2 Mil derfra, for at Dyrene ikke mod hans Villie skal gjøre Skade. Det nytter ham nemlig ikke altid, om han med sine Hunde tager Post ved Høstakkene og holder Vagt mod sine egne Dyr. Hjorden kommer, paastaar han, ofte styrtende som rasende ind paa ham fra alle Kanter, jager baade ham og Hundene væk med Slag af sine Forben, og i et Nu river den Høet op med Hornene.

Ud paa Vinteren kommer den Fastboende og skal hente sit Hø, efter at alt det er fortæret, som han har hjemme. Han finder Intet. Saa stevnes Lappen, om man ved, hvem det er, og han maa finde sig i at betale Skaden, om det end fra hans Standpunkt kan synes baade urimeligt og ubilligt. Der er neppe noget i Veien for, at den Fastboende tidligt om Høsten paa den første Sne kan hente sit Hø hjem, og jeg har hørt Fjeldlapper sige, at de mod en ringe Godtgjørelse gjerne vilde være de Fastboende behjælpelige med40

Finmarken.

at kjøre Høet hjem, for siden at kunne have Trakterne til fri Afbenyttelse. Men efter den gamle Slendrian skal Intet gjøres i rette Tid. Det rimelige og billige synes her, som mange andre Steder ogsaa ved Kysten, at være, at dersom den Fastboende vil have nogen Nytte af clet usle Græs, som han skraber sammen paa sine udviste eller ikke udviste Ud-slaatflækker eller af den Renmose, som han ogsaa samler hist og-her til Kreaturfoder paa Terræn, som synes at burde være Nomaden og Renen forbeholdt, saa faar han enten hente sit Udbytte i Tide eller dække det saa godt til, at Fjeldlappen ikke nødes til at holde Vagt over samme. Vil han have sit Arbeide betalt paa det Terræn, som paa en Maade er fælles for begge Parter, saa bør han høste Frugten itide.

Har Fjeldlappen vel overstaaet Vinteren og det lider ud i Mai Maaned, begynder han at trække ned imod Kysten i korte Dagsreiser. Af gammel Vane eller af Instinkt ville Rensdyrene om Sommeren gjerne trække sig nedover mod Kysten, ligesom omvendt Koen gjerne vil til Sæters. Nogen absolut Naturnødvendighed er dette ikke for Koen og skal heller ikke være det for Renens Vedkommende. Rensdyrene kunne leve i Indlandet hele Aaret

igjennem, naar Terrænet er stort nok og enkelte nødvendige Betingelser forefindes. Nogle faa Fjeldlapper opholde sig ogsaa hele Aaret i det Indre af Landet, uden nogensinde at komme til Søen. Saaledes enkelte norske Lapper fra Karasjok, der holde til paa Høiderne mellem Karasjok og Pors angerfjorden. Ligesaa skal den rige svenske Karasuandolap Lars Jansen Sikko, der eier en Hjord paa 3000 Dyr, holde til ved Altevandet i Tromsø Amt, nærRigsgrænsen, hvorfra hans Dyr søge ned imod Bardo, som ligger flere Mile fra Søen. Denne Fjeldlap er ikke blot den rigeste i Broderriget, men har ogsaa Ord for at udmærke sig ved at passe sine Dyr fra at gjøre Skade, saaledes atBevogtning af Rensdyrene. 41

han aldrig kommer i Krangel med de Fastboende, men af Alle omtales med Respekt og Agtelse.

Ingen af de Rensdyr, som til visse Tider af Aaret holde til i Trondhjems Stift, kommer ned til Søen, ligesaalidt som Vildrenen paa Dovre, Filefjeldene og Hardangervidderne nogensinde kommer til Kysten.

Af disse Omstændigheder gaar det imidlertid ikke an at gjøre den Slutning, at samtlige Fjeldlapper med sine talrige Hjorder skulle kunne holde sig i Indlandet og aldeles forvises Adgang til Havkysten. Det er, som sagt, aldeles ikke nødvendigt, at Renen kommer til Kysten for at „drikke Sø" eller Saltvand; men dersom Indlandstrakterne i lang Tid skulle afgive Føde for talrige Hjorder, er det nødvendigt at gaa frem med Økonomi eller tillade Lapperne skiftevis at benytte baade Indlandet og udyrkede Strækninger ved Kysten. Det er endnu kun i kort Tid, at enkelte Fjeldlapper have forsøgt at holde sine Dyr i Indlandet, og man har saaledes ingen Erfaring for, hvad Indflydelse dette vil have paa Dyrenes Trivsel og paa selve Betesmarkerne. I russisk Lapland holdes en Del Rensdyr i Skovene omkring Imandra samt paa Øer i denne Indsø og i Kandalaxbugten; men heller ikke de trives saaledes som Nomadens fri Hjorder, der om Sommeren komme til Ishavets Kyster, hvor de ikke blot finde frodige Græs-betesmarker (thi ud paa Sommeren tørrer Mosen, og, som bekjendt, spiser Renen den da ikke), men den kjølende og forfriskende Vind fra Havet befrir den for de Millioner af Myg, som i den hedeste Sommertid i Indlandet er en forfærdelig Plage baade for Mennesker og Dyr. I Sveriges Lapmarker holdes nogle faa Rensdyr tilbage Sommeren over; men disse plages saaledes af Myggesværmene, at man maa gjøre Ild op, for at de kunne søge Beskyttelse ved at stille42 Finmarken.

sig lige i Røgen af denne. Dette kan dog ikke andet end medføre Vantrivsel. Vistnok kan der enkelte Steder i Indlandet findes Snefjelde, hvor Renen kan ty hen, saaledes som man ogsaa ser Vildrenen gjøre længer sydpaa i Landet; men Renhold i stor Maalestok om Sommeren eller, rettere sagt, hele Aaret igjennem paa de Indlandstrakter, der især skulde benyttes til Vinterbetesmarker, vil sandsynligvis meget snart have en høist ødelæggende Indflydelse paa disse. Skal Renhjorderne færdes over Mosemarkerne hele Aaret igjennem, vil Følgen blive den, at Mosen ikke blot nedtrædes, men den vil om Sommeren, naar den er tør og sidder ganske løst, meget let oprives af Renens Klo ver, idet Hjorden farer hen over den. Ganske anderledes er det om Vinteren, da et beskyttende Snelag dækker den. Renen' graver sig da et Hul gjennem Sneen ned til en enkelt Moseflæk, men forresten ødelægges den ikke. Som bekjendt, voxer Renmosen overmaade sent, saaledes at der gaar lang Tid hen, førend den kommer sig igjen, naar den engang er stærkt medtagen. Man paastaar, at Renmosen, engang afgnavet eller oprevet, behøver 10 eller -^-efter Andre— endnu flere Aars Fredning, før den igjen naar fuld Væxt. „Det er saaledes vistnok udenfor al Tvivl, at der udfordres et forstandigt Maadehold i Mosemarkernes Benyttelse og en jævn Ombytning af Betespladsene, dersom der ikke snart skal opstaa Mangel." Og for at dette kan ske, maa Kysttrakterne benyttes. Paastanden om, at Lapperne kunne opholde sig hele Aaret igjennem med sine Rensdyr i Indlandet, støtter sig rimeligvis hovedsagelig til Udsagn af de Fastboende. Men man bør vel neppe ubetinget fæste Lid til disse i denne Henseende. Dels kjende de nemlig ikke Indlandet enten med Hensyn til Udstrækning eller Beskaffenhed saaledes som Nomaden, dels ligger det naturligvis særligt i deres Interesse at gjøre denne PaastandBevogtning af Rensdyrene. - 43

gjældende for at kunne blive Lapperne kvit og aldeles befries for de Vanskeligheder, som Renholdet volder dem.

Paa Turen til Kysten indtræffer den Tid, da Simlerenene kaste sine Kalve, i Regelen omkring Midten af Mai Maaned, som derfor af Lapperne kaldes Messe-manno, Kalve-Maaned. Lapperne paastaa, at dersom deres Hjord i denne Tid overfaldes inde paa nøgne Fjeldvidder af flere Dages vedholdende Snestorm, hænder det, at en stor

Del, undertiden største Delen af Kalvene omkomme. De fattigste Familier, der kun eie 100—200 Ren,, reise derfor saa tidligt afsted, at de naa Kysten eller Øerne, endnu førend Kalvene kastes, da der ved Kysten er mindre haardt Veir og mere Ly at finde. De Fastboendes Klager over, at de komme saa tidligt, har imidlertid gjort, at man har tænkt paa at forbyde dem dette eller bringe dem til Allesammen at opbolde sig i Indlandet, eller for de sydligere Lappers Vedkommende i Sverig, saalænge til Kalvingen er foregaaet. Men største Delen eller de rigere Familier flytte først senere.

Med Smaat og Stort, Ren og Renkalve, Hunde og Hundehvalpe, Voxne og Børn, Hus og Bohave, bevæger Lappen sig kun langsomt fremad. Sneen ligger endnu paa Marken, og Isen paa alle Indsøer er i Regelen endnu farbar, saaledes at Teltsager og Husgeraad af det aller tarveligste Slags, uden at regne et ikke overvættes stort Bibliothek, kan føres i Slæde. Renen kan ellers ogsaa bruges til at bære Byrder. Kløv-greierne ligne ikke synderligt dem, der anvendes paa Hest, men ere specielt og sindrigt afpassede efter Renens Ryg og Skabning. For at komme frem i hine uveisomme Trakter udfordres der et Kjendskab til Terrænet, til ethvert Fjeld, enhver Isbræ, enhver Indsø, enhver Elvs og Bæks Beskaffenhed paa de forskjellige Aarstider, ethvert Vadested o. s.v., som aldrig nogen Nordmand har, men som Fjeldlappen der-44 Finmarken.

imod besidder i en ganske overordentlig Grad. Der er mange, som kjende Strækninger paa indtil 20 Mile eller mere, hvor der kan findes indtil 200 Indsøer og Elve, omtrent ligesaa nøie, som en Akersogning kjender sin Jordvei. Lappen har ikke blot Navn paa Fjeld, Indsø og Elv, men, for at kunne kjende sig igjen eller betegne et bestemt Sted for Andre, ogsaa paa store Stene hist og her eller andre mærkbare Gjenstande. Om Vinteren kan to eller tre Familier have havt sine Ren sammen i en Flok, og de følges da ogsaa ad nedover indtil et Par Mile fra Søen; men her skilles de da ad i Tilfælde af, at de har forskjellige Sommerbetesmarker. Omvendt, kan det end oftere hænde, at en Familie under Sommeren har sine Dyr gaaende sammen med Hjorder fra andre Kanter. De skilles da ad igjen om Høsten og drage hver med sine til forskjellige Vinterbetesmarker. Men hvorledes faa de Rensdyrene adskilte, hvorledes faa 3—4 Familier hver sine enkelte Dyr udskilte af en Masse paa flere Tusinde? Deler man blot efter Antal? Ingenlunde. Hver faar sine; der tages ikke Feil af den mindste Kalv engang. Et saadant Arbeide skulde synes fuldstændigt umuligt, og det vilde ogsaa være umuligt for alle Andre end Fjeldlapperne. En saadan Udskillen af hver enkelt Families Ren, enten den nu foregaar om Vaaren eller Høsten, kaldes „Rathkem". Naar saadan Rathkem skal foregaa, jages med forenede Kræfter og Hunde alle Rensdyrene sammen i en tæt Masse ud paa en større Indsø, i Tilfælde af, at Isen ligger og er stærk nok, eller hen paa en dertil skikket Høifjeldsslette, som paa Norsk kaldes Fly, paa Lappisk Rasshja. Der kan være fra 1,000 til 10,000 Dyr, og alle ere de mærkede i Ørene, ikke blot med Mærker for hver Familie, ligesom ethvert Handelsfirma har sit Tømmermærke; men hvert Barn i hver Familie faar strax efter Fødselen en Ren, som igjenFjeldlappen paa Flytning.

ø

med sit Afkom mærkes for Barnet i Lighed med Familiemærket, men dog adskilleligt derfra for de Indviede. Et saadant Mærke kaldes Rievdadus-Mævke, der paa Norsk kan oversættes med Af ændrings- eller Dialekt-Mærke. Altsaa en uhyre Vrimmel af Eensdyr, blandede om hinanden som forskjelligt mærket Tømmer i en Lændse, skal fordeles efter Mærkerne i Hjorder paa et, to, tre, fire eller flere Hundrede Dyr. Dagen strækker ikke altid til, og det vilde blive for vidtløftigt her at beskrive, hvorledes det Hele foregaar. Men kort at fortælle, Folk og Fæ løbe omkring, Hunde bjæffe, „Suopaen" eller Lassoen flyver snart hid, snart did om Hornene paa en Een, som trækkes afsted paa den ene eller anden Kant, og omsider lykkes det endelig efter et Par Dages an-strængende Arbeide. Hver har faaet sin Flok adskilt, og Hundene passe nu hver sin Hjord ligesaa nøie, som en skotsk Faareliund passer sin Faareflok. Rathkem er udførty og hver Hjord drager sin Vei.

Over Alteidet har der saaledes 2 Gange om Aaret flyttet mellem 5, 6 og 7000 Dyr. Dette Eide maa nemlig nødvendigvis passeres af Alle, der skulle ud paa Halvøen Alnas Njarga, hvorfra igjen omtrent 2000 Dyr om Vaaren i Baad sættes over til Stjernø og om Høsten paa Svøm komme tilbage igjen. Paa Eider som dette og andre, f. Ex. Balsfjord-eidet og Bredvigeidet, har Forholdene været saaledes og ere det tildels endnu, at det ikke

har været muligt andet, end at de Fastboende og Nomaden maa komme i Konflikt med hinanden.

Jeg sætter nu, at vi følge en eller to Familier, der skulle videre udover til Pynterne ved Seglvigen. Siden Midtvinters har de af gode Grunde ikke havt noget Krangel med Fastboende; men nu, idet de omtrent ved St. Hanstid skulle passere Alteidet, begynder det rigtigt for Alvor. Omtrent46

midt paa Eidet, dog indenfor Tromsø Amt, havde en Nordmand for en Del Aar siden faaet Lov til at nedsætte sig, men jeg ved ikke, om han bor der nu, og faaet udvist saa-megenMark, at det var saagodtsom umuligt for Flytlapperne at undgaa ham. Østenfor og vestenfor, nærmere Langfjord eller nærmere Lille Altenfjord, komme de i endnu værre Berørelse med de Derboendes Jorder, og over Alteidet maa de med sine Dyr. Hvad skal de saa gjøre? Søveien kan de ikke drage, heller ikke kan Renene flyve, følgelig er der intet andet for, end at de enten maa betale Tribut eller tiltrodse sig Overgang der, hvor deres Forfædre i Aarhundreder uhindret have passeret, eller vende tilbage, hvorfra de kom, og gaa tilgrunde. Men hvorfor har man da her og andre Steder, hvoraf kunde nævnes flere, ladet Nogen nedsætte sig, enten Nordmand, Fin eller Lap, og udvist dem Mark netop lige i Nomadens uundgaaelige Flytningsvei, idetmindste saalænge der endnu er Plads nok og Mark nok ikke langt borte? Dette hidrører fra tidligere „planløs Udvisning" eller begaaede „Misgreb af det Offentlige ved at udvise Jord til privat Brug eller Eiendom paa Steder, især inde i Landet, hvor Saadant har gjort Nomadevæsenet mere Skade end Kulturen og Jordbruget Gavn". (Indredepartem. Foredrag 2den Febr. 1869). Det har endog været paastaaet, at Enkelte have faaet sig slige Steder udviste for en Del af Spekulation eller for at kunne tiltvinge sig en Tribut af Fjeldlappens Hjord. Men om saa har været, vil det ganske vist ikke blive Tilfældet herefter, da Øvrigheden nu ikke blot gjør sig Umage for at lære Lokalforholdene bedre at kjende, men visselig ogsaa tager mere upartisk Hensyn til Nomadens Tarv end tidligere. Det fremgaar ogsaa af de forskjellige Kommissioners Forhandlinger, at man paa forskjellig Maade har tænkt paa at faa „bortryddet saadanne Vanskeligheder for Lapperne, hvisFjeldlappen paa Flytning. * 47

Vedbliven vilde paa flere Steder gjøre alle Anstrængelser fra deres Side for at afværge Skade frugtesløse", navnlig at gamle og fremdeles nødvendige Renveie, der ere stængte, atter aabnes for dem, for at de kunne komme frem til Steder, „hvor de have Eet til at søge Bete for sine Rener", eller som en „fornuftig Økonomi aldrig vil bringe ind under Dyrkning og Bebyggelse". Dette er da heller ikke mere end simpel Retfærdighed. Paa den anden Side kan man heller ikke forundre sig over den Fastboendes Forbitrelse, som ser sin af Øvrigheden udviste og af ham dyrkede Mark ødelagt af Renhjorder. Saa kommer man altsaa til det Resultat, at det hverken er Nomadens Skyld, at han ødelægger den Fastboendes Mark, eller den Fastboendes Skyld, at han ligger i Krig med Nomaden, og at der finder Optrin Sted, hvor der baade flyder Renblod og Menneskeblod, men at det mislige Forhold alene hidrører fra Mangel paa hensigtsmæssige Lovbestemmelser, hvorved begge Parters Rettigheder fastsættes, og hvorefter de kunne haandhæves. Først naar man har faaet Kundskab om og Agtelse for hinandens Rettigheder, kan et bedre Forhold indtræde.

Foruden det særegne ved Lokalforholdene paa Alteidet og flere lignende Steder, er der endnu en anden Omstændighed, som gjør det meget vanskeligt for Fjeldlappen, naar han kommer fra Indlandet ned imod Kysten, at passe sine Dyr fra at komme ind paa de Fastboendes uindhegnede Marker. Den værste Tid for Renen er om Vaaren. Den finder da mindst Føde og ser mager og elendig ud. Paa de Høi-fjelde, som Lappen under Nedflytningen farer over, findes saare lidet Føde for Renen1. „Græsmyrene ere endnu bedækkede af Sne, som under Paavirkning af Stormen er' bleven

1 Svensk-norsk Kommission.48

haard, paa mange Steder næsten som Is. Paa de Fjeldtoppe som ere isfri, findes der yderst lidet Eenmose. Renen lever da af det graaagtige Moserusk, som den gnaver paa Stene og de golde Rygge og Toppe, som den farer forbi". Flytningen maa foregaa langsomt, naar de nylig kastede Kalve skulle kunne følge med. Renen lider derfor

i denne Tid ikke blot af Mangel paa tilstrækkelig Næring, men „det hænder ikke saa ganske sjelden, at selv voxne Ren dø af Sult". „Naar nu de hungrige Dyr nærme sig Kysten og Havvinden fører dem Duften af det friske Vaargræs imøde, vil det lettelig indsees, at det ikke er let for Lappen at styre 'dem" eller forhindre dem fra at sprede sig og fare hid eller did . for at nappe de enkelt fremspirende Græsstraa. „De Fastboende have forklaret, at Renen mangen Gang er saa hungrig, naar den kommer ned, at den ikke bekymrer sig om, at de søge at skræmme den, men søger kun ivrigt sin Næring og lader sig blot fordrive af Hunde." I det Hele taget er det oplyst, at der i Almindelighed ikke findes tilstrækkelig Føde for Renen i høiere liggende Strøg førend 14 Dage efter St. Hans. Fra Alders Tid har derfor Fjeldlapp en ogsaa benyttet navnlig de øvre i Skovgrænsen liggende Dele af Udmarkerne, og skal Nomaden ogsaa fremdeles kunne leve af sin Bedrift, er det absolut nødvendigt, at han fritages for Erstatningsansvar, om hans Dyr komme ind og bete paa Udmarker i Tiden før 8de Juli. Dette kan i Almindelighed meget godt foregaa uden Skade for den Fastboendes Bofæ. Vistnok hører man den Paastand blive fremsat, „at Bofæet skal vantrives paa de Strækninger i Udmarken, som Renen har besøgt"; men dersom der var Sandhed i denne Paastand, da vilde alle vore Betesmarker sydpaa i vore Høifjelde, hvor Vildrenen findes og farer omkring, naturligvis ogsaa blive usmagelige for Fæet. Men enhver Fækarl og enhver Renjæger vil kunneFjeldlappen paa Flytning.

49

bevidne Usandheden af Paastanden, da de ofte have Anledning til at se baade Ko og Ren græsse fredeligt enten skiftevis paa samme Mark og Myr eller endog ganske nær hinanden. Hverken Ko, Hest, Sau eller Ged har nogen Rædsel eller Afsky for Renen, og omvendt synes Renen i Høifjeldene mindst at sky Ophold i Nærheden af Hesten, Fogden i Helgeland har ogsaa erklæret, at han selv har boet paa en Gaard, hvor Lapper holdt til med sine Ren, men „han mærkede ingensinde, at dette havde nogen Indflydelse paa Kvæget". Lapperne selv, om man vil tage noget Hensyn til deres Udsagn, paastaa at have bemærket/„hvorledes Bofæet gjerne søger hen til de Steder, hvor de have sine Rengjærder", (inden hvilke Renen malkes), og som saaledes stadigt betrædes af Renen. Da nu Paastanden ikke heller vel kan være et blot og bart Opspind, men rimeligvis maa have en Grund, saa ligger vel samme i den Omstændighed, at det undertiden hænder, at Renen i en tæt Masse flere Timer vælger til Hvileplads en enkelt Flæk, hvor Græsset da bliver saa nedtraadt, tilsølet og bedækket med Haar, især i den Tid Renen røter, at hverken Ko, Hest eller Renen selv beter der den Dag og maaske heller ikke Dagen efter. Men saasnart Græsset har reist sig igjen, eller der er kommet Regn, græsser Ko og Hest ligesaa godt der, hvor Renen har ligget, staaet eller gaaet, som andre Steder. Har Fjeldlappen med sin Hjord endelig sluppet over Alteidet (eller et andet vanskeligt Sted) efter mere eller mindre Krangel med Bumænd, —maaske ogsaa Slagsmaal, — ialfald mellem Bumandshunden og Renhunden, efter at enkelte af hans Rensdyr maaske ere skudte, lemlæstede eller — som Pant for Skadeserstatning — fangede eller ogsaa jagede langt væk af Hunde, saa drager han videre, i allerbedste Tilfælde truet af Bumanden med, at det nok ikke skal gaa ham bedre, naar han kommer igjen og atter nødvendigvis maa passere forbi.

En Sommer i Finm. ^50 Finmarken.

Nogle Familier drage fra Alteidet imod Nord over nok et Eide ved Tappeluft til Stjernsund, hvor de for at komme til Stjernø maa føre sine Dyr i Baad over et omtrent f Mil bredt Sund. Dette foregaar paa den Maade, at hvert enkelt Dyr først indfanges med Lassoen. Derpaa bindes alle fire Ben sammen, og det bæres ud i Baaden. Benen synes ganske vist ikke om denne Befordringsmaade, og især farer den vist ofte ilde paa Hornene, som paa den Tid ere begyndte at voxe ud igjen, men dog endnu ere ganske myge. For hvejt 100 Dyr pleier Lappen i Almindelighed at maatte betale 5 Spd. i Færgepenge. Om Høsten derimod, naar Kenen er bleven fed paa Sommerbetet, og Kalvene ere større, svømmer hele Hjorden baade over £ Mils og endnu bredere Sund.

Andre Familier, som jeg forudsætter vi følge, drage vestover og naa samme Dag eller Dagen efter til Jøkelfjorden. Denne har sit Navn af en stor Isbræ, der skraaner ned imod Fjordens Bund. Denne Isbræ „kalver", aldeles som de grønlandske Isbræer, det vil sige, at der af Bræen hele Sommeren igjennem løsner Isstykker, som falde i Søen og drive ud igjennem Fjorden. Maaske af denne Grund er den ogsaa et meget yndet Opholdssted for

Sælhunde. Over Jøkelen, som har givet Fjorden sit Navn, kan man ikke komme frem, med Kenhjorden, heller ikke er det muligt at komme forbi nordenom; følgelig maa Fjeldlappen sætte over Fjorden, der dog er ganske smal. Overgangen foregaar enten en halv Fjerding fra Fjordbunden eller ganske nær indunder Bræen, ikke uden Fare for, at Dyrene under Svømmingen kunne slaaes ihjel af nedramlende Isstykker. Der fortælles, at en hel Hjord engang i ældre Ticler skal være bleven ødelagt af nedstyrtende Ismasser. Lappen troede naturligvis dengang, at det var en eller anden Guddom inde i Isen, der afstedkom Ulykken, og de forsømte derfor i ældre Tider hellerFjeldlappen paa flytning. 51

ikke, naar de kom her, at bringe et Offer for at stille Vedkommende tilfreds inden Overgangen foregik. Nu ofres rimeligvis ikke længer til Guddommen inde i Isen; men derimod ofres der Tusinder af Forbandelser over Bumænd og Bumænds Hunde, som her atter igjen lægge uundgaaelige Hindringer i Veien under den baade besværlige og farlige Overfart. Antallet af Familier, som har pleiet at sætte over Jøkelfjorden, har før været 5, og Antallet af deres Dyr kan have gaaet op til omtrent 4000. Om der iaar er færre eller flere, kan jeg ikke afgjøre. Men for nogle Aar siden havde en Mand nedsat sig her og ryddet op enPotetesager lige i Strøget, hvor Renhjordene pleiede at passere. Som Fastboende, (enten han nu var Nordmand, Fin eller Lap), forlangte han da, at Nomaderne skulde gaa af Veien for denne Potetes-flæk og opgive sin gamle, hævdede Flytningsvei. Men dette er lettere sagt end gjort. Renen kjender sine gamle Veie eller „Straak" og gaar høist nødigt ind paa nye. Over Jøkelen kunde Lapperne ikke komme, og længer ude ved Fjorden vilde de komme i endnu værre Krangel med andre Fastboende og deres Potetesflækker. Over Fjorden maa de, dersom de ikke aldeles skulle opgive sine Sommerbeter og udsætte Dyrene for at sulte ihjel.

En vakker Dag kommer altsaa Lappen med sin Hjord. Det vrimler af Rensdyr oppe paa Skraaningen, som fører ned til Fjorden. Et Par Lapper føre en stor Renoxe ned til Stranden, sætte ud i en Baad og lade Renen som Hjordens Fortraver svømme bagefter. Hele den øvrige Hjord skal nu jages efter ud i Fjorden. Dyrene ere maaske ikke strax villige til at følge Fortraveren. I tæt Masse fare de hid og did, jagede mod Søen af de tilbageværende Lapper, af deres egne Hunde og maaske ogsaa af Bumandshunden, indtil de endelig efter et Par voldsomme Sidesprang hid og did over en Potetesager eller

4*52 Finmarken.

over en Eng eller over Bumanden selv, om han stod i Veien, som en sort Lavine styrte nedover Skraaningen og plumpe i Søen, saaledes at denne vidt og bredt staar i et eneste Skum. Bandende staar Bumanden tilbage ved sin ned-traadte Ager, medens Lappen, anden Gang truet med Hævn og Stævning, kravler op bagefter sin drivvaade Hjord paa den modsatte Side. Hvad skal Manden gjøre, og hvad skal „Finnen" gjøre? Paa dette og lignende Steder, hvor gamle Renveie stænges, er det vel Bumanden, der enten maa gaa sin Vei eller indrømme Nomaden fri Passage.

Næste Dag drager Lapperne over nok et Eid mellem Olderfjorcl ogFrakfjord, og Dagen efter naa de endelig — henimod Slutningen af Juni — frem til sit Sommeropholdssted, Halvøen udenfor Eidet. Her gaar Renen omtrent halvanden Maaned. Dersom der ingen Fastboende fandtes, hvilket ganske vist vilde være mest overensstemmende med Fjeldlappens Ønske, kunde han nu overlade Renen til dens fulde Frihed, hvorved den vilde trives allerbedst, og selv kunde han hvile ud efter Vinterens ogFlytningens Besværligheder. Men da dette ikke er Tilfældet, maa han ogsaa nu passe paa sine Dyr, dersom de ikke skulle gjøre Skade. De Fastboende beskylde Fjeldlapperne for at være yderst forsømmelige i denne sin Bevogtning af Rensdyrene om Sommeren, og denne Beskyldning er saa almindelig, at den vistnok ikke savner Grund. Det Sande er vel, at der iblandt Fjeldlapperne baade findes dem, der ere uvorne nok til ikke at have synderligt Øie med sine Dyr, især, efter at de ere komne ud paa Øer, hvor de idetmindste have Fred for Ulven, og dem, der ere omhyggelige i at passe dem. Af flere Grunde er dette nødvendigt, nemlig dels, for at de ikke skulle komme ind paa Bumændenes Hjemmark og gjøre Skade, som maa erstattes, dels, for at de ikke skulle jages og ihjelrives af Bumændenes Hunde, „hvoraf der *Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN, s c* Fjeldlapper i Sommertelt ved Kysten.Bevogtning af Rensdyrene.

paa hver Gaard holdes 1—2", dels endelig, for at de Fastboende ikke skulle have frie Hænder til at stjæle, saamange de ville. Bevogtningen foregaar i Sommermaanederne ikke paa samme Maade som om Vinteren. Lappen opholder sig ikke ved Hjorden og fører den heller ikke som om Vinteren fra Bete til Bete. Dersom den ogsaa om Sommeren skulde gjætes, drives sammen og holdes sammen paa enkelte Flækker, vilde den ikke blot vantrives, men Sygdomme, hvorfor Dyrene især ved Stræng Vogtning og om Sommeren ere udsatte, vilde snart fylde Markerne med Aadsler. Hjorden maa om Sommeren have saavidt Frihed, at den kan sprede sig noget, efter eget Behag søge sin Føde hist og her, efter Veirets Beskaffenhed gaa op paa de høieste, vindhaarde Tinder for at blive kvit Myggen, — eller i koldt, taaget og fugtigt Veir følge sit Instinkt og søge ned paa Myrer, i Dalføre og Skovkrat. Benen er et halvvildt Dyr og kan ikke gjætes eller gj en n e s som en Koflok. Den vilde da blot fare urolig hid og did og nedtrakke Marken, men ingen Ro give sig til at græsse.. Jo større Frihed, des bedre trives Dyrene. Derfor forlader Lappen Hjorden og tager derimod Post omkring ved de Bumandsjorder, som Dyrene gjerne ville gjæste især i fugtigt og taaget Veir, for at kunne møde og drive dem tilbage. Saaledes er der og saa paa den Halvø, — hvorhen jeg, og maaske en enkelt Læser med mig, har fulgt et Par Lappefamilier, — fire forskjellige Steder, hvor Vagt især maa holdes, nemlig Olderfjord, Næsset-Stølen, Andsnæs og Seglvig, især dog paa sidste Sted; thi ikke blot findes her de fleste Fastboende, men, efter Lappernes Paastand, ogsaa flere slemme Rentyve. Medens Hjorden nu gaar frit omkring i det Indre af Halvøen eller paa ubeboede Steder langs Kysten, stiller Eieren Vagt ud paa de Steder, hvor Renen pleier at have sit Løb nedover mod de Fastboendes Marker. Det er ikke54 Finmarken.

altid saa let at møde og standse Dyrene, og det kanhænde, at enkelte slippe forbi eller andetsteds lure sig ned, da Lappen ikke har Mandskab nok til at holde Vagt overalt, og Renen, naar taaget Veir indtræder, har stor Tilbøielighed til at sprede sig ad. Den Vogter, som saaledes med sine Hunde tager Post paa Skrænterne lige opfor Bumændenes Huse eller Gammer, der nede ved Stranden se ud som Muldvarpeskud, maa være paa sin Post baade Nat og Dag, da Renen vistnok hviler en Del af Natten, men tildels ogsaa farer omkring, især tidligt om Sommeren, for at opsøge de hist og her tidligst fremspirende Græsstraa.

Dersom solidarisk Ansvar, som foreslaaet, bliver Lapperne paalagt, vil Bumanden ikke blot kunne ligge i god Ro i sin Seng, medens Lappen maa sidde oppe i en Fjeldkløft og vogte hans uindhegnedeMarker,menhan vil ogsaa omDagen kunne staa som rolig Tilskuer, i Tilfælde af atRenen skulde gjøre nogen Skade; thi denne vil da uundgaaeligt blive betalt enten i Penge eller Renkjød.

Af og til maa Hjordens Eier, som nogle Dage kan have været paa Fiskeri, - der om Sommeren tildels ogsaa drives *; som Binæring af Fjeldlapperne og især af de fattigste, der ikke kunne leve alene af de faa Dyr, de eie, gjøre en Tur indover til disse for at se, hvordan det staar til med dem og deres Vogtere. Kan hænde, at han faar høre, at fremmede Hunde har holdt paa at jage efter Dyrene og revet flere ihjel. Ligesaa almindeligt som det er at høre de Fastboende klage over Lappernes Skjødesløshed i at passe Renen, ligesaa hyppigt hører man Lapperne klage over, at Bumændene holde Hunde, der ikke blot jage Renen fra Hjemmarken, om den kommer'der, men have Vane til at forfølge og jage den milevidt omkring i Fjeldene. Det er en Kjendsgjerning, atRenen og Haren ere cle to Slags Dyr, som Hunden, den være af hvad Race den være vil, helst gaar paa Spor efter og ivrigstBttman dshunden.

forfølger, og ligesom Harehunden, naar den ikke holdes bunden, meget gjerne tager sig en Jagttur paaegen Haand i Skov og Mark imod Eierens Vidende og Villie og derunder ofte dræber Haren, saaledes er det høist sandsynligt at mange af de Hunde, som Bumænclene efter Opgivende holde for at vogte Fæet for Rovdyr, let kunne faa Smag paa at jage efter Renen og faa Vane dertil, naar de først engang have faaet Blod paa Tand. Naar Lapperne derfor paastaa, „at Renen oftere jages saaledes af Hunde, at den i sin Fortvivlelse spreder sig til alle Kanter, hvilket ogsaa bidrager til, at den kommer ind paa de Fastboendes Marker, medens den dels farer ud over Fjeldstyrtninger og slaar sig ihjel, dels indhentes og rives ihjel af Hundene", saa er dette vist ikke Åndet end den nøgne Sandhed. Men naar de Lapper, der omSommeren opholde sigiSkjærvø Præstegjæld, have paastaaet, at de

paa Grund af Bumændenes Hunde „lide et aarligt Tab inden Præstegjældet af omtrent 230 Ren, Kalve iberegnede", saa maa dette vel være en noget drøi Overdrivelse. Det Halve synes ikke blot at være nok, men formeget. En Overdrivelse er de vel ogsaa, naar Lapperne have paastaaet, at Enkelte, der holde Hunde for at have dem tilsalgs, om Sommeren hovedsagelig lade disse føde sig selv paaRenkalvenes Bekostning. Efter de Oplysninger, den sidste Kommission har indhentet, synes dog det „Sande at være, ialfald for Norges Vedkommende, at der paa hver Gaard holdes 1—2 Hunde, som ere nødvendigefor at værge Bofæetmod Rovdyr og Hjemjorden for fremmede Kreature, og at mange af disse Hunde have faaet den Uvane at forfølge Renhjorden ogsaa udenforHjemjorden,ofteat bide enkelte Dyr ihjel eller jage dem i Uføre, og at undertiden Eieren forsætlig eller idetmindste ved grov Uagtsomhed har Skyld deri", hvorfor ogsaa Lovudkastet har foreslaaet Straf for dem, som i anførte Henseender gjøre sig skyldige i Forsømmelighed.56 Finmarken.

Nu kan det altsaa let hænde, at Fjeldlappen, som sagt, ikke blot faar høre om, at Hunde har jaget hans Dyr, men maaske han selv faar høre en klingende Los paa en eller anden Kant. Han iler da naturligvis efter Losen saa hurtigt som muligt, og dersom han nu faar se en dødstræt Ren nær ved at indhentes af etPar glubskeHunde, eller, dersomhan naar frem, netop idet disse ere ifærd med at sønderslide en, der er saa forsprængt, at den ikke orker at flygte længer, saa vil man maaske ikke undre sig over, om hans af Spranget varme Blod kommer saaledes i Kog, at han skyder Hunden, som han skyder en Ulv. Hans Brug-af Riflen i dette Tilfælde synes idetmindste at være ligesaa tilgivelig, som naar Bumanden bruger den paa Renen, der kommer ind paa hans uindheg-nede Eng eller Ager. Men galt er det naturligvis i begge Tilfælde, at den ene af Parterne skal være nødt til at bruge Riflen paa den andens Eiendom.

Paa sin Visit til Hjorden kan det hænde, at Fjeldlappen hverken hører Los af Hunde eller finder Aadsler af Ren, men at han derimod finder Indvoldene af Dyr, der ere slagtede paa ordinær Maade. Der har da været Tyve paafærde. Disse gaa naturligvis hemmeligt og stille tilværks, og de forstaa sin Gjerning saa godt, at kun de færreste opdages. I ældre Tider skal det have været almindeligt, at Nordfarerne, som Lapperne kalde „Fellaer", havde Rifler med sig og skjød Tamren baade paa Øerne og Fastlandet, hvorsomhelst de saa en Leilighed til at gjøre det ubemærket eller vare mandstærke nok til at trodse Lapperne, om de skulde blive overrumplede, førend de kunde faa Kjødet i Baadene. Sligt aabenbart Røveri eller Strandhug finder naturligvis ikke længer Sted nu; men Rentyveri i Smug er fremdeles en ikke ualmindelig Forbrydelse iblandt de fastboende Nordmænd og Lapper:Bentyve. ' , 57

Undertiden kan det hænde, at Fjeldlappen overrumpler Tyvene'midt under Arbeidet med at flaa Dyret eller paa Hjemturen med Kjød og Skind paa Ryggen. Sagen afgjøres da paa Stedet ved Næveretten. Det svageste Parti faar Prygl og maa vige; men undertiden kan det ogsaa gaae paa Livet løst.

Engang hændte det, efter hvad en Fjeldlap har fortalt mig, at Rensdyr forsvandt for ham, uden at han kunde opdage Spor enten af Hunde eller Tyve. Han havde ikke forsømt at lægge sig paa Lur langs Stranden for at passe paa, om Tyvene brugte Baad og skjød eller fangede Dyr, der gik lige nede ved Søbredden, men han havde ingen kunnet opdage. Han havde ogsaa aflagt Besøg omkring i de Fastboendes Stuer og Gammer og i al Venskabelighed talt om alt Åndet end Rentyveri, „røgt Tobak og drukket Kaffe", dog ikke, som man har bebreidet Fjeldlappen, for ørkesløst „at fordrive Tiden", men for at speide efter, om han ikke skulde faa Øie paa Snippen af et Renskind eller blot enkelte Haar deraf. Men forgjæves. Endelig ser han en klar Dag paa en Tur inde i Landet, langt fra Kysten og nogen~ Menneskebolig, at der etsteds stiger Røg op. Forsigtigt gaar han da videre og opdager til sin Forundring en Torvegamme paa et Sted, hvor der aldrig før har boet Mennesker. Rentyvene,* som han søgte nede vecl Kysten, har for Bekvemmeligheds Skyld gjort sig en Hytte inde i Fjeldet, nærmere Dyrene og paa et Sted, hvor Spor vanskeligt kunne sees. Lappen sniger sig mod Vinden forsigtigt nærmere for ikke at opdages, om der skulde være Hunde i Gammen, kryber varsomt op paa Taget og kiger ned igjennem Røghullet. Tyvene ere fraværende, maaske ude paa Jagt. I Gammen er der blot en halvvoxen Gut, som ligger sovende paa et Renskind. Lappen kryber da ind igjennem Døren, og ved Synet af „Fin" farer Gutten58 Finmarken.

forskrækket op fra sit Leie paa Renskindet. „Vise Skind, se Skind!" siger Lappen, som kan lidt Norsk. Han vil nemlig undersøge Mærkerne paa Ørene for at se, om det er af hans egne eller Andres Dyr, at Tyvene have forsynet sig. Men Ørene har disse forsigtigt nok allerede skaaret af. Imidlertid sex han dog alligevel paa Farverne og andre Mærker, at det er Skindet af en af hans Faders Kjøreren. Han griber det da og vil rive det til sig, men Gutten holder igjen. „Slip Skind, Fa'rs Skind!" siger Lappen i Vrede og giver Gutten et Drag med sin Kjep over Hæn-"derne. Skrigende farer denne ud og stryger tilfjelds for at finde sine Kammerater. Der er heller ingen Tid at spilde for Lappen. Han tager sin Fa'rs Skind med sig og stryger afsted for at hente Hjælp. Dersom han blev indhentet af Tyvene, kunde det hænde, at det kom til at gaa ud ogsaa over hans eget Skind. Uheldigvis ere Tyvene ude netop paa den Kant, hvorhen Lappen tager Veien. De opdage ham og han dem, der begge ere forsynede med Rifle. Lappen kaster Skindet og tager Flugten til en anden Kant; men her er Landet aabent og vanskeligt at forstikke sig i} saaledes at han frygter for at blive indhentet af de langbenede Rentyve. Idet han derfor springer over en Rabbe og et Øieblik kommer dem ud af Syne, kaster han sig plat ned paa det Øverste af en Klippeblok, trækker sig sammen indrsin gamle, graa-brune Renskindspels, som Skildpadden i sin Skal, og danner i denne Stilling et saa skuffende Helt, — baade hvad Farve og Form angaar, — med den mosbegroede Klippeblok, at der skal et ligesaa skarpt Blik til at opdage ham som til at faa Øie paa en spraglet Rype, der trykker sig mod Marken foran en Fuglehund. Tyvene naa Rabben og speide forgjæves efter „Fin", som ligger lige for deres Øine. Idet de springe afsted igjen, glider „Fin" ned af Stenen og tager en andenRenhaver.

59

Retning. Næste Dag, da han kommer igjen, er Gammen nedreven, Tyvene og Tyvekosterne borte.

Nogle Fjeldlapper malke selv sine Ren, andre overlade dette udelukkende til Kalvene, som naturligvis derved voxe hurtigere og i det Hele taget trives bedre. Naar Renen skal malkes, maa den drives ind i en Indhegning og her desuden fanges enkeltvis med Lasso og holdes fast under Malkningen. I Almindelighed malker en Ren ikke mere end omkring | Pægel Mælk; men denne er overmaade fed og af en behagelig Smag noget lig Faaremælk.

Aar efter Aar har Lapperne fra Alders Tid flyttet sine Rengjærder fra Plads til Plads og saaledes ryddet, indhegnet og gjødslet Stykke for Stykke omkring i Skov og Mark, i denHensigt at deres Rensdyr paa slige Steder skulle kunne finde tidligere og frodigere Græs end andre Steder. Paa denne Maade er det gaaet til, at ikke blot i Finmarkens og Tromsø Amt, men endnu længer sydover, saalangt som Nomaden har holdt og holder til, lige til Hatfjelddalen i Vefsen, en stor Del af hvert Præstegjælds Gaarde og Pladse „oprindelig ere ryddede af Fjeldlapperne". De af Lapperne ryddede og gjødslede Steder, der gaa under Navn af „Renhaver", blive nemlig snart dyrkbare Jorder, som Nybyggerne naturligvis finde sin Fordel ved at tilegne sig for at benytte dem enten som „Næpehaver", Potetesagre eller, dersom de ligge i Udmarken, som „Udslaat-enge". At Nomaden skulde have nogensomhelst Eiendomsret -til den af ham ryddede Mark, har der nok aldrig været Tanke eller Tale om. Naar Nybyggerne gjennem Lokalautoriteterne har tilegnet sig samme, liarFjeldlappen ikke blot ikke faaet Erstatning for Tabet af de Jordstykker, som han Aar efter Aar har dyrket, men dersom hans Hjord efter gammel Vane søger hen til en„ Renhave", der er bleven erklæret for en „Udeng-slaat", maa han endog finde sig i at betale Skadeserstatning.60 Finmarken.

Ud paa Høsten drager Fjeldlappen atter tilbage til sine Høifjelde. Ogsaa da kan der paa enkelte vanskelige Steder forefalde Kran^el med de Fastboende. Men Renen er nu raskere og bedre istand til at sætte over Fjorde og Sunde, saaat Flytningen kan foregaa baade hurtigere og uden &aa mange Vanskeligheder som om Vaaren.

Af det Foregaaende vil det maaske være temmelig indlysende, at Nomadens Tilværelse staar paa yderst svage Fødder, og at hans Undergang vil være sikker, dersom man ikke, paa samme Tid som der ved den foreslaaede „Fælles-ansvarlighed" drages Omsorg for den fastboende Befolkning, ogsaa for Lapperne bortrydder de Vanskeligheder, der gjør al Anstrængelse fra deres Side for at afværge Skade frugtesløse, eller i det Hele taget „tager retfærdigt og billigt Hensyn til urgamle Rettigheder og Eiendommeligheder ved deres Næ-ringsvei".

Naar Fjeldlappen om Høsten forlader Kysten med sin Renhjord, faar han ikke altid alle Dyr med sig. Enkelte Rensdyr, baade iblandt tamme og vilde, især gamle Renoxer, have for Vane at gaa ganske alene paa ensomme,

afsidesliggende Steder, indtil de først ud i September opsøge de store Hjorder. Disse Dyr, som saaledes blive tilbage paa Sommer-betesmarkerne, kaldes „Efterstandere", og, saavidt vides, betragtes det som Tyveri at skyde disse uden Eierens Vidende og Villie. Undertiden bliver Fjeldlappen enig med den Fastboende om, at denne mod senere Godtgjørelse, skal have Lov til at skyde Efterstanderne, da det hænder, at de ved at blive tilbage alene udsættes enten for Sult eller Rovdyr. I Regelen komme de dog senere efter paa kjendte Veie, naar de ingen Hindringer møde. En Fjeldlap har saaledes fortalt mig, at han en Høst efter et Par Dages Reise savnede sin største Renoxe. Han forlod sin Hjord og drog tilbageEfterstandere.

61

for efter Skriftens Ord at søge det fortabte Faar, men fandt det ikke. Stor blev derfor Glæden i Leiren et Par Dage senere, da man paa en Aasryg imod Himmelen skimtede de høie, grenede Horn af et Dyr, og høi Jubel udbrød, da man, idet Renoxen stolt kom løbende ind i Renflokken, opdagede, at den havde en hel Del Tougværk indviklet i sine Horn. Det var heraf tydeligt nok, at den ikke blot havde været udsat for Efterstræbelse, sandsynligvis idet den svømmede over en Fjord eller Indsø, men at den seierrig havde klaret sig ud af sine Fienders Hænder og endog bragt dem til at give Slip paa de Reb, der vare kastede om dens Horn.

Lappiske Familienavne. Sagn.

Fjeldlappen, som intet blivende Sted har og saaledes heller ikke kan benævnes efter noget saadant, udmærker sig derimod fremfor Sølappen ved Bibeholdelse af gamle Familienavne. I det Hele taget har Fjeldlappen overordentlig nøie Rede paa sin Slægt og dens Forgreninger. Sproget besidder derfor ogsaa særegne Betegnelser for Slægtsforhold, som Norsk og andre Sprog ikke have Udtryk for. Saaledes har Lappisk egne Udtryk for Farbror og Morbror, alt eftersom disse enten ere ældre eller yngre end Faderen og Moderen.

Flere af de lappiske Familienavne, som endnu bruges, ere vistnok meget gamle. Enkelte findes saaledes optegnede i Skattemandtallet for 1567. Det tør derfor maaske ikke være uden Interesse at se en Fortegnelse over en Del Navne, som dels have været brugte, dels endnu forekomme i Norge, Sverig og Finland. . Efterstandere.

61

for efter Skriftens Ord at søge det fortabte Faar, men fandt det ikke. Stor blev derfor Glæden i Leiren et Par Dage senere, da man paa en Aasryg imod Himmelen skimtede de høie, grenede Horn af et Dyr, og høi Jubel udbrød, da man, idet Renoxen stolt kom løbende ind i Renflokken, opdagede, at den havde en hel Del Tougværk indviklet i sine Horn. Det var heraf tydeligt nok, at den ikke blot havde været udsat for Efterstræbelse, sandsynligvis idet den svømmede over en Fjord eller Indsø, men at den seierrig havde klaret sig ud af sine Fienders Hænder og endog bragt dem til at give Slip paa de Reb, der vare kastede om dens Horn.

Lappiske Familienavne. Sagn.

Fjeldlappen, som intet blivende Sted har og saaledes heller ikke kan benævnes efter noget saadant, udmærker sig derimod fremfor Sølappen ved Bibeholdelse af gamle Familienavne. I det Hele taget har Fjeldlappen overordentlig nøie Rede paa sin Slægt og dens Forgreninger. Sproget besidder derfor ogsaa særegne Betegnelser for Slægtsforhold, som Norsk og andre Sprog ikke have Udtryk for. Saaledes har Lappisk egne Udtryk for Farbror og Morbror, alt eftersom disse enten ere ældre eller yngre end Faderen og Moderen.

Flere af de lappiske Familienavne, som endnu bruges, ere vistnok meget gamle. Enkelte findes saaledes optegnede i Skattemandtallet for 1567. Det tør derfor maaske ikke være uden Interesse at se en Fortegnelse over en Del Navne, som dels have været brugte, dels endnu forekomme i Norge, Sverig og Finland. .62

Finmarken.

Aigio. Halt. Lub. Ruonga. Tario.

Annot. Hotti. Magga. Rikko. Tjaggi. -.

Bakte. Hurri. Marakat. Risti. Tro fim.

Bals. Hætta. Matofri. Rasti. Tudekas.

Balto. Hænda. Mangu. Sajets. Tveje.

Banne. Inger. Mellet. Sabbe. Turi.

Blinde. Jompa. Menna. Savva. Tomma.

Bolt. Javva. Moroti. Sarri. Tschudda.

Bongskei. Juks. Nango. Sara. Ugjo.

Bonga. Junte. Nutti. Semme. Udas.

Busk. Judnir. Nik. Sine. Unga.

Bær. Juso. Nirpi. Sikko. Utse.

Bæive. Kati. Nulluk. Sikkof. Utsebeide.

Baal. Kateke. Omma. Siur. Valde.

D ordmus. Kenil. Orbes. Siri. Varsa.

Duvdde. Kolpus. Oxehov. Sunna. - Vasar.

Eira. Labbe. Pave. Skuibe. Yakara.

Fadde. Lavnio. Poidnok. Skum. Valla.

Filemor. Lindl. Ping i. Skiod. Vest.

Gaidno. Laila. Pokka. Skinja. Voros.

Gaup. Lille. Parlapuoli. Slenja. Vollang.

Giema. Loide. Ponga. Smuk. Volani.

Gitte. Logje. Pilto. Sokea. Valkiapåå.

Gorva. Liggo. Pallopåd. Spein. Vaske.

Gorvatus. Los. Parfa. Sundt. Vassiel.

Gurak. Litki. Ragna. Surrok. Virtotak.

Guoppejo. Laure. Rauna. Sombi. Vuolab.

Hatkie. Lemma. Rovvuk. Spir. Zierge. v

En Del af disse Familienavne ere oprindelig Stedsnavne saaledes er f.Ex. Jfe^/aNavnetpaa et Sted i finskLapmarken, omtrent 10 Mile fra Koutokæino. En finsk Familie flyttede forLappiske Familienavne. ' 63

et Par Generationer siden herfra over til Koutokæino og giftede sig ind iblandt Fjeldlapperne. Den — af samme Slægt — bekjendte Aslak Hætta, der blev halshugget for Mord under de religiøse Vækkelser i Koutokæino i 1852, var derfor ikke nogen Lap, men næsten ganske ren Finne. Gie-ma, Gilte og Guopprjo ere lappiske Forandringer af Steds-navhene Kemi, Kittilå og Kuopio, hvorfra ligeledes finske Familier i sin Tid maa være indvandrede til Finmarken og der blandede med Fjeldlapper. Dordnius er forvansket af Tornæus eller Tornensis, og der fortælles, at denne Lappe-familie nedstammer fra en svensk Præstefamilie af dette Navn.

Blandt Sølapperne findes derhos Familienavnene Hellan-der (i Porsanger), Holmgren (Utsjok), Høgman (Tanen), Kol-^strøm (Tanen), Bjerregaard og Lidstrøm (Sydvaranger).

Nogle af Familienavnene have en bestemt Betydning og ere formodentlig oprindelig Øgenavne, f. Ex. VaIkiapåå (finsk), Hvidhoved; Palfopåå (finsk), Klumphoved; Korea (finsk), Øre; Partapuoli (finsk), Halvskjæg; Sokea (finsk), den Blinde; Varsa (finsk), et Føl; Vasar (finsk), Hammer; Virtotak (finsklap.), Strømsted; Bæive (lap.),

Sol, Dag; Logje 0aP-)> den Sagtmodige; Ugjo (lap.), den Undselige; Utse (lap.), den Lille; Spein (norsk), Svein, Svend; Oxehov (norsk), Oxehoved; Spir (russ.), Dyr; Tro fim (norsk.); Sundi betyder paa Lappisk Foged (af russ. Sudia, Dommer).

Man ser saaledes i disse Familienavne en Bestyrkelse paa, hvad der allerede tidligere er bemærket, at Lapperne neppe nogetsteds længer udgjør en ren Race, men at der allerede fra gammel Tid af flyder baade norsk, svensk, finsk og russisk Blod i deres Aarer.

I ældre Tider havde Lapperne ogsaa særegne Fornavne, f. Ex. Mandsnavne som Aiken, AUts, Lalle, Rate, Viol, Diesse, Suk, Lawik, og Kvindenavne som Vaibi, Veike, Seimke og fl.64 Finmarken.

Nu har de derimod overalt optaget Fornavne fra sine mægtigere Naboer, men omforme dog disse efter sit eget Sprogs Lydfordringer, saaledes at de næsten blive ukjendelige.

Familienavnet Tschudda.

Om Oprindelsen til Familienavnet Tschudda har Lapperne i Koutokæino følgende Fortælling:

En Lap og hans Søn, en halvvoxen Gut, bleve en Sommer igjen inde i Fjeldene for at fiske i nogle Indsøer, medens - de øvrige Fjeldlapper derimod, som sædvanligt, droge til Søkanten med sine Rensdyrhjorder. FnDag, da de vare ude paa en mindre Indsø, siger Gutten, som sad ved Aarerne, medens Faderen trak Garnet: „Fa'r, se, der er Folk ved Stranden!" Faderen saa op og blev til sin Forbauselse var, at der ikke blot var Folk paa et enkelt Sted, men at der var flere, som havde fordelt sig rundt Indsøen, og at de saaledes vare omringede. At det ikke var Slægtninge eller Venner, som vilde besøge ham, vidste han godt; thi paa den Trakt, hvor han laa paa Fiske, fandtes der ikke en Menneskesjæl i mange Miles Omkreds. Det maatte følgelig være „Ruoshja-tschudek" eller Russetschuder, som vare ude paa et af sine Røvertogter. Hans Stilling var fortvivlet, og han blev liggende ude paa Vandet en Stund, hvor han for det første var i Sikkerhed, da Tschuderne ingen Baad havde. Men iland maatte han nu alligevel engang, og da det led ud paa Dagen, tog han Mod til sig, greb Aarerne og roede raskt ind mod Stranden. Lappen var en usædvanlig stor Mand og havde Ord for ikke blot at være stærk, men ogsaa snild og. kløgtig. I det samme han og Gutten sprang iland, tog Faderen Baaden, som var ganske liden og let, med begge Hænder og løftede den i Veiret saa letvindt, som om det blotSagn. . 65

havde været et stort Traug. Han vilde vise Tschuderne, at han ikke var at spøge med. De lode sig ogsaa for saavidt skræmme af denne Prøve paa usædvanlig Styrke, at han uantastet fik gaa op i sin „Darfe-goatte" eller Torvehytte, som laa ganske nær Stranden. Den vNar ganske liden, lav under Taget og havde saa trang Døraabning, at kun en Mand ad Gangen kunde krybe ind. Han gjorde strax Ild op, satte Gryden paa og skar op i denne en Del af den allerfedeste Fisk, som han den Dag havde fanget. Men Salt havde han ikke i Gryden. Gutten satte han med en spændt Bue til at passe paa Døraabningen og sagde til ham saa høit, at det godt kunde høres udenfor, at den første den bedste, som forsøgte at smyge sig ind i Gammen, skulde han skyde Pilen ,midt i Panden. Til sig selv lavede han istand en tung Lurk og satte den saaledes, at han kunde gribe den, hvad Øieblik det skulde være. Da Gryden tog til at koge, og Fisken at skyde Fedt, begyndte Lappen at „blæse Fedt" sammen og samle det op i en Trækop. Da han havde faaet Koppen fuld, satte han sig til at stirre ned i Fedtet. Han saa hverken hen til Døren eller op til Røghullet, men lagde blot lidt mere Ved paa Ilden og vedblev at stirre ned i Koppen, ret som om Alt beroede paa, hvad han saa i den. Endelig var det rette Øieblik kommet. Koppen var aldeles fuld af Tschudeansigter. Tschuderne laa nemlig rundt omkring Røghullet og kigede ned i Gammen for at se, hvadLappekjæmpen tog sig til, og deres Ansigter afspeilede sig ganske tydeligt i Fedtet i Koppen. Uden at se op eller lade, som om han mærkede nogen Ting, tog Lappen Gryden af Ilden, og førend Russetschuderne, som tittede ned igjennem Røghullet, anede mindste Uraad, slog Lappen Fedtet i Ilden. En stor Ildtunge slog i det Samme høit i Veiret og slikkede Russetschuderne saaledes om Øinene, at de som svedne Fluer tumlede ned over Gamme-

En Sommer i Finm. ^66 finmarken.

taget. I det Samme greb Lappen Lurken, smøg sig ud og begyndte i Mørket saaledes at bearbeide de hel- og

halvblinde Tschuder, at ingen af dem saa Dagens Lys mere. For denne Heltegjerning fik han Tilnavnet „Tschudda", og dette har hans Familie efter ham beholdt lige til den Dag i Dag.

Familienavnet Bæive, Pave eller Påiviå og Vnolab.

Saavel i Finmarken som svensk og finsk Lapinarken fortælles der Sagn om en berømt lappisk Slægt, der snart benævnes Bælve eller Pave, snart Påivio eller Påiviå. I en Beskrivelse af Torneå og Kemi-Lapmark fra 1672 fortæller Mag. Tornæus, at Stamfaderen Peder Påiviå skal have boet i Nærheden af Enare-Søen. Saavel Påiviå selv som hans Fa- > milie og Tjenere vare ivrige Afgudsdyrkere. Men saa hændte det et Aar, at der opkom Sygdom blandt Rensdyrene, og at en hel Del af disse døde. Mange Ofre bleve bragte Guderne for at de skulde afvende Sygdommen, men forgjæves. Endelig begiver Påiviå sig med sine Sønner hen til Afgudsbilledet, fører med sig flere Fang tør Ved, smykker Billedet ved at strø friske Grankviste omkring samme og bringer det derpaa et stort Offer, bestaaende af Skind, Hoveder og Horn af de Dyr, som vare omkomne i Sygdommen. Derpaa falde Alle paa Knæ og anraabe Billedet ydmygst om, at der maatte ske et Tegn, hvoraf de kunde skjønne, at den Gud, hvortil de ofrede, virkelig var en levende Gud. Da intet saadant Tegn viste sig, endskjønt de som Baalsprofeten (1 Kong. 18) havde tilbedt den hele Dag, saa stod de op og kastede al den tørre Ved, som cle havde medbragt, over Billedet, tændte Ild paa og lod dette Gudebillede, som blev dyrket af hele Landsbyen, gaa op i Flammer. Forbitrede herover, vilde de hedenske Na-Sagn. 67

boer tage Livet af Påiviå; men han svarede som Gideon: „Lad Afguderne selv hævne sig paa mig"! Fra den Tid af blev Påimå og hans Slægt ivrige Tilbedere af den sande Gud. Han brændte op alle de Afgudsbilleder, han kunde finde, og sendte sin ældste Søn Vuolab til Enare Lappeby, „som er skatskyldig til 3 Konger", for at han skulde bo der og opbrænde de Afgudsbilleder, som fandtes sammesteds. Vuolab gjorde, som hans Fader havde befalet ham, men maatte omsider „flygte over til Kongeriget Norge, hvor han endnu bor". Stamfaderen Påimå har forherliget sit Navn ikke blot i Kamp for Kristendommens Seir, men ogsaa i mange Kampe mod karelske Røverhorder, som paa den Tid „vandrede i store Skarer til Lapland for at røve og plyndre. De plagede og pinte Folk paa alle optænkelige Maader, indtil de fik vide, hvor man havde gjenit sine Skatte, og vendte ikke tilbage, førend de havde sine Baade fulde af Sølv og andre Kostbarheder". Påimå var især udsat for Karelernes Rovbegjærlighed, da han eiede umaadelige Skatte. Hans fornemste Eiendom bestod dog i Rensdyrhjorder, „der vare saa talrige, at han til deres Bevogtning maatte have 30 Piger og 30 Gutter i isin Tjeneste". Stamfaderen Påimå havde 3 Sønner, nemlig Vuolab, Issak og Jouhan, og om hver af disse fortælles forskjellige Heltegjerninger. Den ældste, hvis Navn ogsaa forekommer som Slægtsnavn, opnaaede dog størst Berømmelse, ikke blot for sin Styrke, (se Castréns Reiseerinnerungen Pag. 16—19), men ogsaa for sin Hurtighed i at springe. Han kunde nemlig indhente baade Ulven og det vilde"* Rens dyr i Spranget. Med bare Hænder dræbte han engang en Bjørn. Issak udmærkede sig især som sikker Bueskytte. Han kunde med sin Pil træffe Ørreten idet den hoppede over Vandskorpen. Jouhan udmærkede sig ved stor Klogskab og List, som han især anvendte til at vildlede og narre Russer og Kareler,68 Finmarken.

naar han nødtvungen maatte være disses Veiviser. Flere Fortællinger om Individer af denne Slægt findes i mine „Lappiske Eventyr og Folkesagn".

Lappernes Noaider eller Schamaner og deres Runebom eller Troldtromme.

Om Lappernes hedenske Religion vil man finde mere eller mindre berettet i de fleste Reisebeskrivelser eller Værker om hine nordlige Trakter. Da jeg har gjort denne til Gjenstand for særskilt Behandling i et eget Arbeide, vil jeg her blot omtale den Rolle, som deres Noaider eller Vismænd spillede, og deres Orakel eller Spaatrommen.

Alle cle turanske Folkefærd have troet paa Schamaner eller Vismænd. Lapperne kaldte sine: Noaider. Ordet betyder nu i Lappisk En, der forstaar sig paa Trolddom, En, der kjender til overnaturlige Hjælpemidler, en Hexemester. Noai-derne vare imidlertid ikke blot Folkets Præster eller Vismænd, Spaamænd og Raadgivere, men ogsaa deres Læger. De vare i det Hele taget Mellemmænd mellem Guderne — eller Aandeverdenen — og Menneskene. Usynlige Væsener og magiske Midler stode til deres Raadighed, de kunde gavne og skade Mennesker og Dyr og bleve derfor tagne paa Raad baade i Godt og Ondt. Derimod finder man ingen bestemt

Antydning til, at de have været Folkets Dommere eller Voldgiftsmænd i Trætter. Skjønt Noaidernes Tal var meget stort, kunde dog ikke en og hver uden videre blive Noaide, endnu mindre opnaa nogen Anseelse som saadan. I Virkeligheden var det kun meget Faa, som havde erhvervet sig Ry i en videre Kreds. Men jo større Ry, des større var ogsaa Fortjenesten; thi de bleve betalte for sin Bistand og sine Raad. Noaiderne havde ikke nogen bestemt Kreds eller 68 Finmarken.

naar han nødtvungen maatte være disses Veiviser. Flere Fortællinger om Individer af denne Slægt findes i mine „Lappiske Eventyr og Folkesagn".

Lappernes Noaider eller Schamaner og deres Runebom eller Troldtromme.

Om Lappernes hedenske Religion vil man finde mere eller mindre berettet i de fleste Reisebeskrivelser eller Værker om hine nordlige Trakter. Da jeg har gjort denne til Gjenstand for særskilt Behandling i et eget Arbeide, vil jeg her blot omtale den Rolle, som deres Noaider eller Vismænd spillede, og deres Orakel eller Spaatrommen.

Alle cle turanske Folkefærd have troet paa Schamaner eller Vismænd. Lapperne kaldte sine: Noaider. Ordet betyder nu i Lappisk En, der forstaar sig paa Trolddom, En, der kjender til overnaturlige Hjælpemidler, en Hexemester. Noai-derne vare imidlertid ikke blot Folkets Præster eller Vismænd, Spaamænd og Raadgivere, men ogsaa deres Læger. De vare i det Hele taget Mellemmænd mellem Guderne — eller Aandeverdenen — og Menneskene. Usynlige Væsener og magiske Midler stode til deres Raadighed, de kunde gavne og skade Mennesker og Dyr og bleve derfor tagne paa Raad baade i Godt og Ondt. Derimod finder man ingen bestemt Antydning til, at de have været Folkets Dommere eller Voldgiftsmænd i Trætter. Skjønt Noaidernes Tal var meget stort, kunde dog ikke en og hver uden videre blive Noaide, endnu mindre opnaa nogen Anseelse som saadan. I Virkeligheden var det kun meget Faa, som havde erhvervet sig Ry i en videre Kreds. Men jo større Ry, des større var ogsaa Fortjenesten; thi de bleve betalte for sin Bistand og sine Raad. Noaiderne havde ikke nogen bestemt Kreds ellerLappernes Noaider. 69

Menighed, inden hvilken de virkede. Der var fuld Frihed til at praktisere naarsomhelst og hvorsomhelst, og det beroede alene paa deres Dygtighed, om de bleve søgte af Mange eller Faa, fra fjerne eller nærliggende Egne. Enkelte maa i sin Tid have opnaaet en meget stor Berømmelse; thi deres Familienavne mindes fremdeles, ligesom deres Bedrifter endnu den Dag idag omtales i forskjellige Sagn og Eventyr, f. Ex. Bæwe Batyiek, Solens Sønner, om hvem en lappisk Sang er opbevaret, og Guttavuorok o: den, der kan antage 6 Skikkelser. Disse .-har engang været de navnkundigste Schamaner iblandt Lapperne, ligesom Våinemoinen og Ilmarinen m. fl. var det iblandt Finnerne.

Enhver rigtig Noaide maatte ved forskjellige Legems-og Sjælsanstrængelser kunne bringe det dertil, at han faldt i et Slags Dvale eller magnetisk Søvn. I denne Tilstand havde han da de foregivne eller virkelige Syner, som han, efter at være kommen til sig selv igjen, forkyndte Forsamlingen som Aabenbar els er. Medens hans Legeme laa som dødt, troede man, at hans Sjæl ved Hjælp af en Saivvo-lodde, en Fugl fra de Dødes Rige, som altid stod til hans Tjeneste, kunde fare op til Himmels eller ned til de Dødes Rige eller hen til hvilketsomhelst Sted her paa Jorden og udrette, hvad der forlangtes, enten nu dette bestod i at faa Svar fra Guderne eller de Afdøde eller skaffe Underretning om langt borte boende Personer. Noaiderne vare naturligvis store Charlataner, og i de fleste Tilfælde var vel en slig Besvimelse blot anstillet, men dog saa godt udfør-t, at de skuffede ialfald de mest Lettroende og i Kunsten mindst Indviede. Enkelte Noaider synes dog dels ved at udmatte sit Legeme ved Fasten, dels ved at nyde forskjellige Ting, dels en delig ved forskjellige Sandserne og Indbildningskraften stærkt paavirkende Optog virkelig at have bragt sig selv i en Slags Besvi-70

Finmarken.

melse eller fantaserende Tilstand. Det maa rimeligvis være langt lettere for Lapper og andre med dem beslægtede Polarfolk at komme i en saadan Tilstand end for andre, mere nervestærke Nationer. Det er nemlig en Kjendsgjerning, som ikke blot ældre Reisende, f. Ex. Tornæus, Scheffer, Högström og Leem, men ogsaa nyere Reisende, f. Ex. Castrén og Forfatteren selv paa sine Reiser i Finmarken og russisk Lapland, har bemærket, at

Lapperne beherskes af en besynderlig Nervøsitet, eller hvad man skal kalde den særegne Svaghed hos dem, at de, og især ældre Fruentimmer, ved den ubetydeligste Anledning, blot ved et pludseligt Raab, ved Synet af en modbydelig Gjenstand eller derved, at en Gnist med et Brag flyver ud af Ilden, kunne fare op i den heftigste Exstace eller Raseri. I en saadan ophidset og bevidstløs Tilstand slaa de om sig paa Ven eller Uven med hvad de have i Haanden eller nærmest kunne gribe, Øxe eller Kniv, tale-uforstaaeligt og opføre sig i det Hele taget som de, der pludselig have mistet Forstanden, indtil de til Slutning daane bort eller falde hen i en Døs og først efter nogen Hvile igjen begynde at tale fornuftigt, dog uden klar Erindring om det Passerede. Högström fortæller, at det undertiden ikke blot har hændt, „at man i Kirken har fundet hele Hoben besvimet, men at en eller anden af Forsamlingen ogsaa har sprunget op i Vildelse og slaaet til dem, som sad i Nærheden". Castrén beretter, at han selv fremkaldte en saadan Tilstand hos en Lappekvincle ved pludselig at skræmme hende, og at han nær var bleven udsat for at føle hendes Negle i sit Ansigt. Da denne eiendommelige Nervøsitet hos Lapperne er ganske almindelig, saa har da ogsaa den Tilstand, hvori de qaa Grund af samme let kunne bringes, sit eget Udtryk i Sproget, nemlig Verbet *keuvot*, der betyder at være afsindig eller bære sig ad som afsindig, og den, som erLappernes Noaider. 71

særdeles udsat for saadan nervøs Ophidselse, kaldes *keuvolis*. Rimeligvis er denne Nervøsitet ikke eiendommelig alene for Lapperne, men forekommer ganske vist ogsaa hos andre Polarfolk, der ligesom Lapperne føre et ensomt Liv paa hine nordlige Egnes øde og triste Tundraer. Ifølge SchrenckReise durch die Tundren der Samojeden. skulle ogsaa Bønderne i Nærheden af Archangel lide af lignende nervøse Anfald, en Sygdom, som der kaldes *ikota*. En Del Lapper paastaa, at de have paadraget sig denne Svaghed derved, at de ere blevne skræmte i Barndommen, andre kunne ikke angive nogen bestemt Aarsag.

Undertiden har det da hændt, at denne Nervøsitet viste sig hos enkelte Individer i en usædvanlig Grad. Som Børn vare de ofte syge, fantaserede eller havde Febersyner og Drømme. Man troede da, at saadanne især vare skikkede til Noaideembedet. De bestemtes da dertil og fik Undervisning af Ældre, i Kunsten Indviede. Men hvori denne Undervisning egentlig bestod, har ikke nogen Forfatter kunnet oplyse. Heller ikke Snorre Sturleson, som fortæller, at Guttorm Hvide sendte sin Datter Gunhild til Kong Motle i Finmarken for at blive oplært i lappisk Magi, giver nogen nærmere Oplysning derom. Naturligvis beroede Noaidernes Anseelse for en Del paa, at deres Kunst blev holdt hemmelig, og allersidst betroede de sig vel til den kristne Præst. Imidlertid maa vel Undervisningen for en stor Del have bestaaet i Meddelelse af Trolddomssange og Troldformler samt Forklaring af Betydningen af alle hieroglyfiske Figurer paa Runebommen, dennes Brug eller de Haandgreb og Taskenspillerkunster, som vare nødvendige til dens rette Benyttelse. Ligeledes maatte Lærlingen sandsynligvis øve sig i den Kunst at besvime eller anstille sig besvimet.

Jessen1 fortæller, „at naar Kandidaten var behørig undervist i alle de Ting, som hørte til Trolddomskunsten, saa blev han indviet i sit Embede ved følgende Ceremoni. Der blev holdt Møde af flere Noaicler, og den ældste af disse satte sig tilligemed Kandidaten udenfor Telt- eller Gammedøren, saaledes at deres Fødder laa lige ved hverandre og spærrede Indgangen. Derpaa begyndte den unge Noaide at „joige" eller synge Troldsange, idet han derhosxslog paa Troldtrommen. Naar nu Saivvo-gadse eller Aander fra den anden Verden indfandt sig og gik over de Siddendes Fødder ind i Teltet, saaledes at den unge Noaide alene formærkede, at Aanderne rørte ved hans Fødder og gik over dem, medens den gamle Noaide ikke følte denne Berørelse, men alene mærkede andre Tegn til deres Nærværelse, da blev Kandidaten strax udnævnt til Noaide, og fra den Stund vare Alle nødte til at erkjende ham som saadan."

Alle Forfattere fortælle, at Noaiderne vare Lappernes Læger. Dels ved en i Arv gaaende Undervisning af Fædrene, dels ved egen lang Erfaring og Eftertanke har ganske vist nogle af disse Noaider erhvervet sig baade Naturkyndighed og Forstand paa at helbrede forskjellige udvortes Sygdomme og legemlige Skader. Men for at kaste Mængden Blaar i Øinene, foretog de tillige en hel Del Gjøglerier. Fremdeles førte Noaiderne sig imellem,

naar de i Forening udførte en eller anden Forretning, et eget Sprog eller anvendte almindelige lappiske Ord i en Betydning ganske forskjellig fra den, hvori de brugtes af Mængden i almindelig Tale.

Noaidernes fornemste Lægeforretning bestod dog ikke i at helbrede tilfældige legemlige Skavanker ved forskjellige udvortes og rimelige Midler, men en rigtig Noaide maatte

1 J. K. Leems Beskrivelse over Finmarken.

kunne foretage en Tur ind i de Dødes Rige for der at hente Raad og Hjælp. Lapperne havde nemlig den Tro, at alle farlige Sygdomme, hvortil de ikke kjendte nogen påavis elig ydre Anledning, og hvorimod de ingen bestemte Midler havde, hidrørte fra deres egne afdøde Slægtninge. Det var nemlig disse, som i slige Tilfælde vilde have den syge Slægtning til sig enten for Selskabs Skyld eller for at straffe ham foren eller anden Forseelse. Naar nu Sygdommen havde en saadan Aarsag, kunde det selvfølgelig heller ikke nytte at søge Hjælp i naturlige Midler; men en Noaide maatte da hentes for at gjøre en Reise til Jabmi aibmo, de Dødes Rige, i den Hensigt at overtale de Døde til Afstaaelse fra sit Ønske eller at forsone dem ved Løfte om Offer. Naar en saadan Reise skulde foretages, samledes baade Mænd og Kvinder, pyntede i sin bedste Dragt. Noaiden begyndte da at synge Troldsange, hvori Forsamlingen ogsaa deltog, samt at slaa heftigere og heftigere paa Troldtrommen. Saa kastede han Trommen, faldt paa Knæ, holdt Hænderne for Ansigtet, bøiede sig hid og did og bar sig mere og mere ad som en Afsinding, indtil han endelig faldt besvimet omkuld, „saaat man hverken kunde fornemme Liv eller Aande hos ham". I denne Tilstand kunde han forblive indtil en Time.. Imidlertid maatte Ingen berøre ham; man. maatte ikke engang lade en Flue komme ham nær, men omhyggelig jage dem bort. Under Besvimelsen reiste nu hans Aand ved Hjælp af Saivvo-lodde, hans Skytsengel, til de Dødes Rige. Her havde han ofte en haard Kamp at bestaa med de afdøde Slægtninge, førend de gik ind paa, at den Syge skulde faa Lov til endnu en Tid at leve paa Jorden, mod at der bragtes dem dette eller hint Offer. Undertiden kunde det naturligvis ogsaa hænde, at de slet ikke mod nogetsomhelst Offer vare at bevæge, og den Syge maatte da dø. Men enten det nu stod til Liv eller Død, fik man dette at vide, naar

den Besvimede gjennem en Del Koglerier igjen bragtes til Sands og Samling af en anden tilstedeværende Noaide.

Runebommen eller Troldtrommen.

Det lader til, at alle de turanske Folkeslags Scbamaner under Udøvelsen af sine Kunster har benyttet sig af et Instrument, der har havt større eller mindre Lighed med en Tromme. Den grønlandske Angakoks Tromme beskrives som ganske simpel, dannet af en Ring af Træ eller Fiskeben, og ganske liden. Over Ringen var spændt et Sælskind, og til Ringen var fæstet et Skaft. Den blev altid benyttet, naar en grønlandsk Angakok eller Schaman skulde udøve sine Kunster, men anvendtes ogsaa ofte til profant Brug, ved Leg og anden Lystighed. I begge Tilfælde slog man paa den med enTræ-v pinde og sang dertil.

De samojediske Tadibers „Pjanser" beskrives som en flad Tromme, kun 4 Tommer høi og 1^ Fod i Diameter. Barabintzernes og Tungusernes Schamaner har havt lignende Trommer. Paa Skindet af enkelte saadanne Schamantrommer har man fundet nogle Figurer afmalede, der skulde forestille „Dyr, Fugle eller Slanger"; men ingen Reisende har kunnet give nogen nærmere Forklaring over Meningen med disse Figurer. Det synes derfor, som om Trommen hos samtlige disse Folkeslag især har været benyttet for dermed at forøge Indbildningskraften eller for gjennem Slag paa dette Instrument og dertil hørende Sang at bringe Schamanen og Tilskuerne i den rette Stemning og Spænding. Maaske Trommen ogsaa kunde benyttes som Middel til bedre at skjule enkelte Taskenspiller-Kunstgreb. *

Den lappiske Runebom benyttedes maaske ogsaa i samme Øiemed; men hvad der især udmærkede denne og gav
74 Finmarken.

den Besvimede gjennem en Del Koglerier igjen bragtes til Sands og Samling af en anden tilstedeværende Noaide.

Runebommen eller Troldtrommen.

Det lader til, at alle de turanske Folkeslags Scbamaner under Udøvelsen af sine Kunster har benyttet sig af et Instrument, der har havt større eller mindre Lighed med en Tromme. Den grønlandske Angakoks Tromme beskrives som ganske simpel, dannet af en Ring af Træ eller Fiskeben, og ganske liden. Over Ringen var spændt et Sælskind, og til Ringen var fæstet et Skaft. Den blev altid benyttet, naar en grønlandsk Angakok eller Schaman skulde udøve sine Kunster, men anvendtes ogsaa ofte til profant Brug, ved Leg og anden Lystighed. I begge Tilfælde slog man paa den med enTræ-v pinde og sang dertil.

De samojediske Tadibers „Pjanser" beskrives som en flad Tromme, kun 4 Tommer høi og 1^ Fod i Diameter. Barabintzernes og Tungusernes Schamaner har havt lignende Trommer. Paa Skindet af enkelte saadanne Schamantrommer har man fundet nogle Figurer afmalede, der skulde forestille „Dyr, Fugle eller Slanger"; men ingen Reisende har kunnet give nogen nærmere Forklaring over Meningen med disse Figurer. Det synes derfor, som om Trommen hos samtlige disse Folkeslag især har været benyttet for dermed at forøge Indbildningskraften eller for gjennem Slag paa dette Instrument og dertil hørende Sang at bringe Schamanen og Tilskuerne i den rette Stemning og Spænding. Maaske Trommen ogsaa kunde benyttes som Middel til bedre at skjule enkelte Taskenspiller-Kunstgreb. *

Den lappiske Runebom benyttedes maaske ogsaa i samme Øiemed; men hvad der især udmærkede denne og gavLappernes Runebom. ~ 75

den Værd og Anseelse i Folkets Øine, var den Omstændighed, at alle Lappernes hedenske Guder ved mere eller mindre hieroglyfisk udseende Figurer vare aftegnede paa samme, hver inden sin Kreds eller den Afdeling af Universet, hvor man troede, han havde sit Hjem. Sol, Maane, Stjerner, vilde Dyr, Fiskevand, Lappen selv, hans Rensdyr og hans Bopæl vare ligeledes aftegnede paa Runebommen. Ogsaa Nordmanden eller de Kristne med de for dem eiendomme-ligste Ting havde sin Plads der. I det Hele taget fandtes der Billeder af Alt, som kunde interessere Lappen, eller hvorom han kunde ønske Besked. ' - -

Den lappiske Runebom var saaledes baade Folkets Bibel og deres Orakel, paa samme Tid som den ogsaa var et Slags Landkart over denne og hin Verden. Hos andre turanske Folkeslag synes Schamantrommen ikke paa langt nær at have havt den Betydning som hos Lapperne. Den lappiske Rimebom var da ogsaa større end Samojedernes og Grønlændernes og forarbeidet med langt større Omhu end disses. I Beskrivelsen af dette berygtede Instrument afvige de forskjellige Forfattere noget fra hinanden, rimeligvis paa Grund af at Runebommen ikke blot har været noget forskjellig i de forskjellige Trakter af Finmarken og Lapmarken, men sandsynligvis har enhver Noaide, alt efter sit større eller mindre Kjendskab til Gudeverdenen eller paa Grund af særegne Interesser, havt flere eller færre Figurer paa sit Orakel. Man er endnu paa forskjellige Musæer i Besiddelse af nogle Exemplarer, men omtrent 70 Stykker, der af Missionæren Th. v. Westen vare nedsendte fra Finmarken til Kjøbenhavn, gik tabt ved Vajsenhusets Brand sammesteds 1728.

Det lappiske Navn paa Runebommen var Gobdas, der betyder Noget, hvorpaa en hel Del Billeder (govm) er aftegnet, en Samling af Billeder, saaledes at det norske76 Finmarken.

Udtryk „Runebom" er en Slags Oversættelse af det lappiske Ord. Træværket i Runebommen var gjort som en fladbundet Skaal eller Æske i oval eller rettere ægrund Form. Træet kunde være af Birk, Gran eller Furu, kun maatte det „være voxet paa et Sted, hvor Solen ikke saaes, og afsides for sig selv, langt fra andre Træer". Dernæst maatte Stammen i Væxten „ikke være vredet mod, men med Solens Gang", rimeligvis for at gjøre Solguden eller Solen til Behag, da denne altid stod afmalet midt paa Runebommen. En -saadan udhulet Træskaal var paa Bag- eller Ydersiden udsiret med Udskjæringer, der dannede Cirkler, Triangler, Kvadrater og forskjellige andre Figurer. Skaalens Bund var ikke hel, men i Midten af samme var gjort 2 aflange Huller, saaledes at det mellem samme tilbagestaaende Træ dannede et Haandtag.

Paa flere Steder langs Ydersiden af Skaalen var anbragt Huller, hvori kunde fæstes Snore og i Enden af disse Messing-ringe eller andet Skrammel. Disse Ringe vare ofrede til Runebommen som Taknemmelighedstegn, naar Nogen efter Raadførsel med denne havde været heldig i sit Foretagende. Ligeledes maledes Kors paa den med

Hjerteblodet af en skudt Bjørn, og smaa inddrevne Messingnagler viste, hvor-mange vedkommende Eier havde skudt.

Skaalens Størrelse var i Regelen henimod 1 Alen i Diameter paa længste Kant. Efter Tornæus skal dog enkelte have været meget større. Han beretter nemlig, at Kemilapperne havde „afleveret Runebomme, saa store og brede, at man ikke kunde føre dem med sig, da de ikke kunde rummes i en Renslæde, men maatte brændes paa Stedet."

Over den konkave Del af den forud beskrevne Træskaal udspændtes et semsket Renskind. Dette fastnagledes over Ydersiden, strax nedenfor Kanten, med Trænagler og strammedes saa stærkt som muligt for at faa den rette Spænstighed.Tegning af Figurerne paa en lappisk Runebom.Lappernes Runebom. 77

Paa Oversiden var det semsket hvidt og glat; thi paa denne maledes nu med en Dekokt af Renblod og Olderbark allehaande hieroglyfiske Figurer, der, som før bemærket, kunde være flere eller færre og mere eller mindre godt udførte, alt efter Noaidens Kundskab og Tegnefærdighed.

Runebomfigurernes Navne og Betydning.

1. Radien Attschje, Almagtens Fader.

2. Radien Akka, hans Hustru.

3. Iddedes Guovso, Morgenrøden.

4. Radien Noaide, Alfaders Noaide.

5. Radien Bardne, hans Søn.

6. Hora-gales,Tordenens Gud.

7. Tordengudens Hund.

8. Biegga-gales, Vindens Gud.

9. Vindgudens Hustru.

< 10. Jtfader-afcfca,AltingsM.oder.

11. Sarakka, Skabelsens Moder, som bestemte Fosterets Kjøn.

12. Juks - akka, Bue - Moder, Drengebørnenes specielle Gudinde.

13. Sælgge-ædne, Jordemoder.

14. Eatoshj-ædne. ?

15. 16. 17. AilekesOlbmakiRel-ligdagsmænd.

18. Bæivve, Solen.

19. Skytter.

20. Elg.

21. Læihbe-ohnaijSkov^nsGuå.

22. Rensdyr.

23. Elg.

24. Saivo-sarvak, Rensdyr i Underverdenen.

25. Stouk-olmai. ?

26. Mørket.

27. En Baad.

28. En Noaide, som kjøber en Ged i Bygden.

29. En Ged.

30. Bumands Hus.

31. Bumands Kone.

32. Kirke.

33. Indhegning, hvori Renen holdes under Malkningen.

34. Lappetelt.

35. Stabur med Stige.

36. Goarmes Guolle, Troldfisk.

37. Vuormes Lodde, Troldfugl.

38. Offersvin.

39. Smaakopperne.78

40. Offerren til de Døde.

41. Jabmi Aibtno, De Dødes Eige.

42. Sygdom, som følger med Rota.

43. Rota, Det onde Væsen, siddende paa en Offerhest.

44. Rot a's Hustru, som fører Sygdom med sig.

45. Rota-aibmo. Rota's Hjem i den anden Verden.

46. Rota's Kirke.

47. Aftenrøden.

48. Ulv.

49. Noaidernes Kampren.

50. Vuolle Aibmo. Underste Hjem i den anden Verden.

51. Gandflue.

Til at slaa paa Runebommen benyttedes en liden Hammer, gjort af Renhorn omtrent i Form af et latinsk T. Den kunde være fra 6—8 Tommer lang. Den var smykket med fine Udskjæringer, og i Enden af Skaftet var anbragt et Hul, hvori kunde anbringes Snore med forskjelligt Skrammel.

Vigtigere end Hammeren var en anden Tingest, som udfordredes ved Runebommens Anvendelse. Den kaldtes „Viseren" og var gjort som en Ring af tyk Messingtraad, omtrent l\ Tomme i Diameter. Omkring denne Ring var igjen anbragt 4 mindre Ringe, for at den paa disse lettere skulde kunne bevæge sig, naar man lagde den paa Trommeskindet og slog med Hammeren. Fra først af lagdes Ringen eller Viseren altid midt paa Runebommen og lige paa Solens Billede.

Naarsomhelst en Lap skulde foretage Noget af mindste Vigtighed, f. Ex. gjøre en Reise, drage paa Jagt eller Fiskeri eller finde paa Raad i Sygdomstilfælde, søgte han altid først at udforske Udfaldet ved at raadspørge Runebommen. Ikke Enhver, som havde Runebom og raadspurgte den, var derfor Noaide. Tvertimod synes det at have været i sin Orden, at Runebommen fandtes hos enhver Lappefamilie, ligesom Bibelen findes i enhver kristelig Families Boghylde. Da den var saa almindelig, er der heller intet Besynderligt i, at derLappernes

etsteds i et Manuskript fortælles, at Th. v. Westen „havde annammet af omvendte Noaider over 100 Runebomme".

I almindelige Tilfælde eller til dagligdags Brug raad-spurgte Husbonden i Familien selv Runebommen; men var Sagen af særlig Vigtighed, angik den Liv eller Død eller den hele Byes Ve og Vel, da maatte en Noaide hentes og udføre Forretningen. Man samledes da om ham, iført sine bedste Klæder, og naar Alt tilbørligt var ordnet, fattede han med venstre Haand Runebommen i Haandtaget, vendte den Side, hvorpaa Guderne eller Figurerne vare aftegnede, mod sit Bryst og faldt ned paa venstre Knæ med høire opret, hvorpaa ogsaa hele Forsamlingen faldt paa Knæ. Derpaa griber han Hammeren og Ringen i høire Haand, lægger Ringen paa Solens Billede og begynder med Hammeren at slaa ganske sagte paa Skindet, rundt omkring Ringen, som ved disse Slag hopper og bevæger sig hid og did. Derpaa slaar han haardere, Ringen bevæger sig hurtigere, men omsider standser den paa et eller andet Sted eller lige paa et eller andet Tegn og vil ikke bevæge sig derfra, hvormeget Noaiden end vedbliver at slaa. Alt dette foregaar under en Sang, „hvis Mening", siger en Missionær i sit Manuskript om Lappernes Gudelære, „ingen Fin har villet bekjende." Hele Forsamlingen stemmer i med, Mændene med stærkere og Kvinderne med svagere Røst. Eftersom nu Ringen bevægede sig i denne eller hin Retning eller endelig standsede ved dette eller hint Billede, udtydede Noaiden Gudernes Villie eller gav Besked om forskjellige omspurgte Ting. I Almindelighed ansaaes det som et heldigt Varsel, naar Ringen fra først af begyndte at følge Solens Gang. Man kunde da vente Lykke i sit Foretagende og „god Helse baade for Folk og Fæ, enten de vare fjern eller nær." Gik den i modsat Retning, var Udfaldet tvivlsomt, eller en eller anden Ulykke

truede med at indtræffe. „Eaadspurgte man Eunebommen angaaende en forestaaende Eeise, og Eingen bevægede sig henimod Tegnet for Morgenrøden (Fig. 3), da lærtes deraf, at man skulde begive sig afsted om Morgenen. Dersom Eingen derimod tog sin Fart henimod Fig. 4 eller Aftenrøden, da turde Eeisen foretages om Aftenen. Dersom man underveis spurgte Eunebommen tilraads, og Eingen da gik hen mod Tegnet for Aftenrøden, saa skulde man fortsætte Eeisen hele Natten; vendte den sig derimod til Morgenrøden, skulde man oppebie næste Dag. Vilde Lappen paa Fiske i en eller anden Indsø, og Eingen for midt ud i det Tegn, der afbildede et Fiskevand paa Eunebommen, da var det et godt Tegn til heldigt Fiske; kom den blot til Kanten, men ikke indenfor, var det Tegn til, at Guli IbmeJ, Fiskenes Gud, vilde have Offer, førend Fiskeriet begyndte; men vilde den slet ikke engang komme i Berørelse med Fiskevandet, men holdt sig borte fra samme, var det Tegn til, at man slet Intet vilde faa, hvad man saa ofrede eller lovede." „Naar Eunebommen raadspurgtes angaaende En, der laa for Døden, og Eingen da bevægede sig hen til Jabmi aibmo (Fig. 42), deØdes Eige, da var det et sikkert Tegn til, at den Syge skulde dø, hvorfor der strax blev ofret til Jabmek, de Døde eller den Døde, som man troede vilde have den Syge til sig. Naar Eingen nu efter fuldbragt Offer bevægede sig tilbage til det Sted, hvor en Lap-pehytte var aftegnet (Fig. 33. 36), var der sikkert Haab om, at den Syge ved Offeret var bleven reddet fra Døden og endnu en Tid lang vilde komme til at bebo sin Hytte; men gik Eingen ved det fornyede Forsøg lige ind i Jabmi aibmo de-Dødes Eige, saa hjalp hverken Bøn eller Løn; — den Syge maatte dø, om han end lovede at ofre alle sine Eensdyr eller var rig nok til at kjøbe og ofre alle de Sturiker eller Heste,

som kunde overkommes; endog de mene, at i en Hests Ofring til de Døde er der synderlig Kraft."

De virkelige NO alder kunne rimeligvis ikke have havt nogen synderlig Tiltro til Runebommen, ialfald naar de selv brugte den, da de naturligvis vare sig bevidste, at Udfaldet kom an paa Trommeslagerens Kunstfærdighed i at faa Ringen til at gaa hen, hvor han vilde, eller blive staaende, hvor han vilde. For at lette Manøvren var formodentlig Hullerne ved Haand-taget nedenunder anbragte saaledes, at Haanden nedenfra kunde komme i Berørelse med Skindet, hvorpaa Ringen bevægede sig. Men da en saadan Raadførsel med Runebommen af en Noaide, var en Forretning, der betaltes godt, vogtede denne sig naturligvis vel for at røbe noget for den uindviede, troende Mængde, hos hvem det gjaldt at holde dette Orakel i saa høi Anseelse som muligt.

Runebommen havde sin Plads paa €t bestemt Sted i Boasshjo eller den bagerste Del af Teltet, og ingen voxen Kvinde maatte røre ved den. Dersom nogen voxen Kvinde færdedes over den Vei, hvor Runebommen var - ført, førend 3 Dage vare forløbne, var der Fare for, at hun enten vilde dø eller vederfares en stor Ulykke. Men ifald det dog var absolut nødvendigt, at en Kvinde maatte reise over den Vei, hvorpaa Runebommen var ført, saa maatte hun til denne forære en Messingring som Forsoningsoffer.

For at forekomme slig Ulykke maatte Runebommen ikke blot føres igjennem Bagdøren i Teltet og forvares i Boasshjo, men tillige under Flytningen føres bagerst i Raiden af en Mandsperson, eller, for at man kunde være saa meget sikrere, førtes den frem paa saadanne Afveie, hvor ingen Mennesker pleiede at færdes.

Efter at Lappepræsterne, (siger Læstadius), kom under-veir med denne Omstændighed, at Lappen altid førte Spaa-trommen med sig i den bagerste Kjær is eller Slæde i Raiden,

Eu Sommer i Finm. t>82 Finmarken.

naar de flyttede forbi Kirkestederne, forsømte de ikke at holde Visitats i.denne, og fandtes Trommen, blev den naturligvis strax konfiskeret. Men Lapperne paa sin Side bleve vei ogsaa snart kloge af Skade og toge sine Forholdsregler.

Høimodig Opofrelse.

Efter denne Beskrivelse4 af Runebommen og dens Brug vil jeg gjengive en Offerhistorie, som findes fortalt i et Manuskript fra Missionens Tid.

„Lappen Andreas Sivertsen havde en eneste Søn, Johannes, som i sit 20 Aar faldt udi en saa farlig Sot eller hidsig Feber, at Ingen troede, han skulde leve. Faderen græmmede sig usigeligt over denne Sønnens Sygdom og visse forventende Død og brugte alle de Midler og smaa Runerier, som han kjendte, men Altsammen forgjæves. Omsider besluttede han at tage sin Tilflugt til Runebommen. Nu var han vel selv en stor Noaide, men efterdi dette var en Sag, som angik ham selv saa nær, idet det var hans egen kjødelige Søn, kunde det ikke efter hans Troesartikler lade sig gjøre, at han selv bespurgte sig hos Runebommen. Derfor lod han hente sin afdøde Hustrues Broder, der udi Noaidekunsten var ligesaa forfaren, som han selv. Efter at de forudgaaende Ceremonier vare iagttagne, lagde Svogeren Ringen paa Runebommen og begyndte at slaa med Hammeren. Men hvad sker? Ringen gaar strax hen til Jabmi balges, Dødningernes Vei, ligeoverfor de Dødes Rige, hvorover der blev en ikke liden Consternation hos Faderen, helst da han saa, at Ringen, uagtet de heftigste Slag paa Runebommen tilligemed allehaande Besværgelser, ikke vilde flytte sig, men blev paa samme Sted ligesom fastlimet, urørlig staaende, indtil han efter sin Svogers Raad lovede til de Døde en Hunren. Da flyttede endelig 82 Finmarken.

naar de flyttede forbi Kirkestederne, forsømte de ikke at holde Visitats i.denne, og fandtes Trommen, blev den naturligvis strax konfiskeret. Men Lapperne paa sin Side bleve vei ogsaa snart kloge af Skade og toge sine Forholdsregler.

Høimodig Opofrelse.

Efter denne Beskrivelse4 af Runebommen og dens Brug vil jeg gjengive en Offerhistorie, som findes fortalt i et Manuskript fra Missionens Tid.

„Lappen Andreas Sivertsen havde en eneste Søn, Johannes, som i sit 20 Aar faldt udi en saa farlig Sot eller hidsig Feber, at Ingen troede, han skulde leve. Faderen græmmede sig usigeligt over denne Sønnens Sygdom og visse forventende Død og brugte alle de Midler og smaa Runerier, som han kjendte, men Altsammen forgjæves. Omsider besluttede han at tage sin Tilflugt til Runebommen. Nu var han vel selv en stor Noaide, men efterdi dette var en Sag, som angik ham selv saa nær, idet det var hans egen kjødelige Søn, kunde det ikke efter hans Troesartikler lade sig gjøre, at han selv bespurgte sig hos Runebommen. Derfor lod han hente sin afdøde Hustrues Broder, der udi Noaidekunsten var ligesaa forfaren, som han selv. Efter at de forudgaaende Ceremonier vare iagttagne, lagde Svogeren Ringen paa Runebommen og begyndte at slaa med Hammeren. Men hvad sker? Ringen gaar strax hen til Jabmi balges, Dødningernes Vei, ligeoverfor de Dødes Rige, hvorover der blev en ikke

liden Consternation hos Faderen, helst da han saa, at Ringen, uagtet de heftigste Slag paa Runebommen tilligemed allehaande Besværgelser, ikke vilde flytte sig, men blev paa samme Sted ligesom fastlimet, urørlig staaende, indtil han efter sin Svogers Raad lovede til de Døde en Hunren. Da flyttede endeligHøimodig Opofrelse.

Ringen sig ved nye Slag paa Runebommen, men gik dog ikke Jænger end ud paa Rist-balges, de Kristnes Vei, hvorfor Svogeren slog paanyt. Men nu gik Ringen atter tilbage til Dødningernes Vei. Nu lovede Faderen nok et Rensdyr, en Oxeren, -til Mubben aibmo, (o: Satan), om hans Søn maatte leve, og derpaa flyttede Ringen sig fra Dødningernes Vei til Rist-balges, men vilde aldeles ikke gaa hen til det Sted paa Runebommen, hvor Lappernes Hytter staa aftegnede. Endelig slog Svogeren med mange Besværgelser 3die Gang; men Ringen gik fremdeles — som tilforn — tilbage til Dødningernes Vei og blev der staaende, indtil Faderen foruden de to Rensdyr endnu lovede en Sturik eller Hest til Vuollenere Noaide (Dødsrigets Noaide), paa det at han skulde rune saaledes, at Ringen efter de Dødes Befaling kunde gaa hen til Lappehytterne, hvorved han maatte forsikres om, at hans Søn skulde leve. Men denne Gang var der mindre Bønhørelse end tilforn; thi Ringen blev ved alle Slag fast staaende paa Dødningernes Vei, saa at Faderen saa intet Andet end den visse Død for sin Søn. Svogeren, som havde forrettet denne gudelige Handling, blev ogsaa ganske konfunderet derved og kunde ikke finde sig derudi, at Ringen var ulydigere og Guderne unaa-digere nu, da der var lovet saa meget, end tilforn, da der ikkun var lovet lidet. Omsider griber .han da dette Raad an. Han gaar ned i Strandbredden og tager der en Sten, som var langagtig. Samme Sten indviede han først ved mange Besværgelser og Joigen eller Sang, dernæst hængte han den i et Baand vidt udslagen af Finnehytten og lod den der hænge, indtil den hang ganske stille, kastede sig saa paa sit Ansigt ned, gjorde sin Bøn til den og spurgte derpaa Mubben aibmo, (o: Satan), hvoraf det kom sig, at Ringen ikke vilde gaa fra Dødningernes Vei, da der dog var lovet hannem, de Døde og Vuollenere Noaide saa herligt og stort Offer? Hvorpaa

han af Stenen fik det lydelige Svar, at enten maatte det Lovede strax i samme Moment, han udsagde det, gives ham og de andre Guder, eller ogsaa maatte Drengen dø, med mindre der var et andet Menneskes Liv at gives hen i Stedet. Dette var haarde Vilkaar; thi det var Faderen umuligt at kunne være saa præcis i sin Betaling, som Satan prætenderede, efterdi han havde hverken de lovede Eens dyr eller Hesten ved Haanden, og naar det ikke skeede, hvor vilde han vel da efter Satans anden Kondition, finde et Menneske, der skulde finde plaisir udi at fornøie ham med sit Livs Opof-ring for hans syge Søns Livs Erholdelse? Her var altsaa intet andet Raad; vilde Faderen have Sønnen levende, da maatte han selv dø, hvilket han ogsaa glædelig resolverede. Og saa snart denne Resolution var tagen, ved hvilken han sandelig beviste en større Kjærlighed for sin Søn end for sin Sjæl, slog Svogeren paa nyt paa Runebommen, hvor Ringen endnu stod paa sit forrige Sted; men nu afgik den strax derfra til Finnehytterne, hvilket betegnede Liv og Helse for den Syge. Dog er det allerunderligste af det Altsammen, at Sønnen strax derefter begyndte at blive bedre, medens Faderen i samme Moment blev dødssyg, og at Sønnen om Eftermiddagen den anden Dag derefter blev fuldkommen restitueret, i det samme Øieblik da Faderen ved en ulyksalig Død overleverede sin ulyksalige Sjæl til Djævelen. Den Taknemmelighed, som Sønnen, der ved Faderens Død selv var reddet fra Døden, beviste ham derfor, var denne, at han efter Faderens Begjæring i sit Yderste ofrede en Oxeren til hans Sjæl, som da efter hans Tanker allerede var bleven en Gud, forat han des kommodere kunde reise omkring i de Dødes Rige, hvor han vilde. Den Fin Johannes, med hvem dette er passeret for 5 Aar siden, og som nu tjener i mit Præstegjæld paa en Gaard ved Navn Finne, i Ranens Præstegjæld, paaHøjmodig Opofrelse.

Helgeland, har tilligemed andre Finner og deres Koner i min Præsance her i mit Huus bekjendt denne Passage for Th. v. Westen i Januari indeværende Aar 1720."

Den sidste lappiske Afgud.

Den Undervisning, som den lappiske Befolkning i Norge tik før 1714 eller før den danske Missions Tid, blev, hvordan den nu end var, meddelt dem paa det danske Sprog. Men fra 1714 af, da Th. v. Westen og hans Samtidige havde indseet, at Befolkningen, skjønt af Navn Kristne, ved denne Undervisning paa Norsk, dog i Virkeligheden vedbleve at være Hedninger, lod man den efterhaanden hovedsagelig foregaa paa Lappisk. Denne Undervisning paa Lappisk fortsattes uafbrudt indtil 1774 eller i omtrent 50 Aar, og Befolkningen blev igjennem samme for største Delen omvendt til Kristendommen. Kun i enkelte Afkroge blev vei endnu Afgudsdyrkelsen drevet i Smug. Men noget før 1774 begyndte den Mening at gjøre sig gjældende, at det var urigtigt at give Lapperne Undervisning og Bøger paa deres eget Sprog. Dette Sprog burde, „det mest muligt er, kasseres, og det Norske indføres." Følgen af denne Anskuelse var, at det i Trondhjem oprettede lappiske Seminarium ophævedes ved et Reskript af 3die Nov. 1774, der blandt Andet bød: „Det norske Sprog skal indføres iblandt Lapperne, og Ungdommen tilholdes at lære deres Kristendom paa Norsk". Folkets høieste Interesser bleve fra nu af tilsidesatte for et rent folkeligt Maal. Disse Bestræbelser for at fornorske Lapperne fortsattes derefter i de næste 50 Aar. Missionsvirksomheden ophørte, efterhaanden forsvandt ogsaa de faa lappiske Bøger, som Folket havde faaet i Missionens Tid, det aandelige Lys sluknede med dem, og Befolkningen, der var paa god Vei til for Alvor at omvendes, Højmodig Opofrelse.

85

Helgeland, har tilligemed andre Finner og deres Koner i min Præsance her i mit Huus bekjendt denne Passage for Th. v. Westen i Januari indeværende Aar 1720."

Den sidste lappiske Afgud.

Den Undervisning, som den lappiske Befolkning i Norge tik før 1714 eller før den danske Missions Tid, blev, hvordan den nu end var, meddelt dem paa det danske Sprog. Men fra 1714 af, da Th. v. Westen og hans Samtidige havde indseet, at Befolkningen, skjønt af Navn Kristne, ved denne Undervisning paa Norsk, dog i Virkeligheden vedbleve at være Hedninger, lod man den efterhaanden hovedsagelig foregaa paa Lappisk. Denne Undervisning paa Lappisk fortsattes uafbrudt indtil 1774 eller i omtrent 50 Aar, og Befolkningen blev igjennem samme for største Delen omvendt til Kristendommen. Kun i enkelte Afkroge blev vei endnu Afgudsdyrkelsen drevet i Smug. Men noget før 1774 begyndte den Mening at gjøre sig gjældende, at det var urigtigt at give Lapperne Undervisning og Bøger paa deres eget Sprog. Dette Sprog burde, „det mest muligt er, kasseres, og det Norske indføres." Følgen af denne Anskuelse var, at det i Trondhjem oprettede lappiske Seminarium ophævedes ved et Reskript af 3die Nov. 1774, der blandt Andet bød: „Det norske Sprog skal indføres iblandt Lapperne, og Ungdommen tilholdes at lære deres Kristendom paa Norsk". Folkets høieste Interesser bleve fra nu af tilsidesatte for et rent folkeligt Maal. Disse Bestræbelser for at fornorske Lapperne fortsattes derefter i de næste 50 Aar. Missionsvirksomheden ophørte, efterhaanden forsvandt ogsaa de faa lappiske Bøger, som Folket havde faaet i Missionens Tid, det aandelige Lys sluknede med dem, og Befolkningen, der var paa god Vei til for Alvor at omvendes,86 Finmarken.

vendte atter tilbage til sine gamle Guder, der endnu vare i friskt Minde, og hvis Billeder af Træ og Sten endnu stode trindt omkring i Fjeld og Fjære.

Saa havde man altsaa i 50 Aar bygget op paa Lappisk, og i 50 Aar revet ned paa Norsk, og hvad havde man saa vundet foruden Arbeide? Lapperne vare igjen i 1824 for en stor Del blevne Hedninger, men ingenlunde fornorskede. I 1837 fik de igjen sin første Bog paa Lappisk, og Undervisningen er siden hovedsagelig drevet paa dette Sprog. Imidlertid lever der endnu en Del Mænd og Kvinder, som før den Tid ere underviste og konfirmerede paa Norsk, „uden at have forstaaet Meningen af, hvad de enten have læst, hørt eller sjunget." Kan det saa forundre Nogen, om man endnu skulde træffe paa en Hedning? Forfatteren har ved forskjellige Leiligheder havt Anledning til at komme i et mere end almindelig fortroligt Bekjendtskab til Enkelte af dette Folk og derved kunnet se dybere ind, især i den ældre Del af Befolkningens Uvidenhedstilstand, end maaske mange af deres egne Præster. Jeg skal her, som et vistnok enestaaende Exempel, fortælle om en Lap, en Hedning i Midten af det 19de Aarhundrede, om hvem jeg har faaet følgende Underretning.

Det er nu omtrent 20 Aar siden, at en Fjeldlap i et af Præstegjældene i det egentlige Finmarken havde staaende ved Søkanten i Form af en Bautasten en Afgud, til hvilken han hvert Aar, naar han med sin Rensdyrhjord flyttede fra Høi-fjeldet til Øerne ved Kysten, for fuldt Alvor pleiede at ofre paa gammel hedensk Vis og i gammel hedensk Overbevisning om, at Afguden kunde bringe ham Lykke eller Ulykke med Rensdyravlen. Fjeldlappen havde det almindelige Fornavn Rastus, og det er ikke umuligt, at han lever endnu, dersom ikke noget særegent Uheld har tilstødt ham. Han var døbt,Den sidste lappiske Afgud. g7

undervist og konfirmeret, men, som Alle i hans Ungdomstid, paa det norske Sprog. Da han derfor havde lært saameget udenad af den norske Katekismus, at han, som det hedder, „slap frem" for Præsten og kunde gifte sig, et Maal, som han ved at underkaste sig den tvungne Konfirmation især havde for Øie, kastede han Bogen, ofrede til sin eller sine Afguder og kunde som ældre Mænd, da Fortælleren sidst hørte om ham, hverken læse Norsk eller Lappisk. Paa hin Tid eller for 20 Aar siden havde de norske Fjeldlapper endnu Lov til om Vinteren at flytte med sine Hjorder over Grænsen ind paa den finlandske Side. Hvergang nu Rastus ud paa Vaaren igjen skulde flytte fra russisk Finland ned imod den norske Kyst, hvor hans Afguder, eller ialfald en af dem, stod, kjøbte han med sig noget Smør og Brændevin. Heri bestod nemlig Offeret til Afguden, og Ofringen foregik saaledes. Med Smøret salvede-han først Afgudens Hoved og hældte saa, da han rimeligvis af egen Erfaring vidste, at en Dram gjør godt oven paa det Fede, Brændevinet over Afguden. I længere Tid havde det gaaet Rastus efter Ønske. Afguden syntes tilfreds, Rastus's Simleren fik ofte Tvillinger, og hans Hjord formeredes. Men hvad hænder saa et Aar? Rastus kom som sædvanlig en Vaar med sin Renhjord ned mod Kysten, men enten havde han intet Brændevin kunnet faa i Finland, eller ogsaa havde han, forfrossen og træt af at bære, —• som Fjeldlappen paa sine Vaarflytninger ofte maa, — Kone, Børn, Renkalve og Hundehvalpe over de iskolde og flommende Fjeldbække og overvunden af Fristelsen, selv drukket alt Brændevinet op. Nok er det, at Afguden for en Gangs Skyld maatte lade sig nøie alene med Smørtraktementet. Men det fik den syndige Rastus dyrt betale. En Dag gaar hans Renhjord langs henunder en Urd, tæt ved det Fjeld, ved hvis Fod Afguden staar. Pludseliggg Finmarken.

slaar Lynilden ned i Fjeldtoppen, løsriver en Del Stene, der, ramlende nedover, igjen løsriver andre, og førend Tordenskraldet endnu rigtig er forbi, ligger to af Rastus's bedste Een knuste under Stenskredet. Rastus var i sin Tid bekjendt for sit vilde Udseende og ubændig hidsige Gemyt. Naar han engang var bleven rigtig ophidset, skyede han Intet, frygtede ingen Overmagt og havde ingen Respekt længer hverken for guddommelige eller menneskelige Ting. At Afguden blot for en Drams Skyld skulde straffe ham med at slaa to af hans bedste Ren ihjel, det viste sig ogsaa denne Gang at være mere, end en Renlaps Kjød og Blod kunde bære i ydmyg Underkastelse. Istedetfor, som man skulde have ventet, strax at gaa hen og bøie Knæ for Afguden med ydmyg Bøn om Tilgivelse og Løfte om dobbelt Skjænk næste Gang, ilede Rastus først hen i Stenskredet. Ved Synet af de knuste Dyr blussede hans Vrede op i vild Flamme. Harmfuld rev han op Levningerne, der laa spredte omkring hist og her, og sprang saa i rasende Forbitrelse hen og slog de endnu bævrende, blodige Kjødstykker lige i Synet paa Afguden. „Der har du", skreg han, „hvad du selv har slagtet; men fra denne Dag af skal Du aldrig mere smage Offer fra min Haand." Dette foregik for 20 Aar siden. Maaske Begivenheden har bidraget til Rastus's Omvendelse, saaledes at han selv er død som Kristen, og at den Afgud, han tjente, blev den sidste, som nogen Lap har vist Tilbedelse.

Finnerne i Vadsø.

Af de allerede forud omtalte Skattemandtalsregistre, der findes opbevarede paa Rigsarkivet for Tidsrummet fra 1567 — 1811, og hvori hver enkelt skattepligtig Mand opregnes, samt hans Nationalitet angives, ser man, at Indvandringen gg Finmarken.

slaar Lynilden ned i Fjeldtoppen, løsriver en Del Stene, der, ramlende nedover, igjen løsriver andre, og førend Tordenskraldet endnu rigtig er forbi, ligger to af Rastus's bedste Een knuste under Stenskredet. Rastus var i sin Tid bekjendt for sit vilde Udseende og ubændig hidsige Gemyt. Naar han engang var bleven rigtig ophidset, skyede han Intet, frygtede ingen Overmagt og havde ingen Respekt længer hverken for guddommelige eller menneskelige Ting. At Afguden blot for en Drams Skyld skulde straffe ham med at slaa to af hans bedste Ren

ihjel, det viste sig ogsaa denne Gang at være mere, end en Renlaps Kjød og Blod kunde bære i ydmyg Underkastelse. Istedetfor, som man skulde have ventet, strax at gaa hen og bøie Knæ for Afguden med ydmyg Bøn om Tilgivelse og Løfte om dobbelt Skjænk næste Gang, ilede Rastus først hen i Stenskredet. Ved Synet af de knuste Dyr blussede hans Vrede op i vild Flamme. Harmfuld rev han op Levningerne, der laa spredte omkring hist og her, og sprang saa i rasende Forbitrelse hen og slog de endnu bævrende, blodige Kjødstykker lige i Synet paa Afguden. „Der har du", skreg han, „hvad du selv har slagtet; men fra denne Dag af skal Du aldrig mere smage Offer fra min Haand." Dette foregik for 20 Aar siden. Maaske Begivenheden har bidraget til Rastus's Omvendelse, saaledes at han selv er død som Kristen, og at den Afgud, han tjente, blev den sidste, som nogen Lap har vist Tilbedelse.

Finnerne i Vadsø.

Af de allerede forud omtalte Skattemandtalsregistre, der findes opbevarede paa Rigsarkivet for Tidsrummet fra 1567 — 1811, og hvori hver enkelt skattepligtig Mand opregnes, samt hans Nationalitet angives, ser man, at Indvandringen*Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN* Vadsö.Finnerne i Vadsø. §9

til Finmarken af Finner fra Finland og det nordlige Sverige ikke har taget sin Begyndelse førend paa den store nordiske Krigs Tid eller i første Halvdel af det 18de Aarhundrede. Kimeligvis har netop denne Krig givet det første Sted til Indvandringen. 4

De første Finner nedsatte sig ved Tana- og Altenelven. I de senere Aar har, som bekjendt, denne Tilstrømning tiltaget saaledes, at den næsten har antaget Præget af en Folkevandring, og det Sted, hvor Finnerne især have slaaet sig ned, er Vadsø, hvor deres Antal nu er steget til 773 Individer, medens Nordmændenes sammesteds ikke udgjør mere end 518.

Vadsø skulde saaledes med mere Grund kunne kaldes en finsk end en norsk By, naar man blot tager Hensyn til, hvilken Nationalitet der tæller de fleste Antal Individer. Men i andre Henseender, der mere begrunde, en rigtig Benævnelse, nemlig høiere Dannelse, Kapital og Handelsvirksomhed, er den fremdeles norsk.

Vadsø hedder paa Lappisk: Tschatse-suolo, d. e. Vand-Ø, paa Finsk; Vesi-saari, der har samme Betydning. Undertiden kalde Finnerne Byen blot „Saari% d. e. Øen kat. ex. Byen har ogsaa sit russiske Navn, nemlig Vasino, og i Sommertiden hører man ofte det russiske Sprog tales der baade paa Gader og i Kramboder. Det sidste Navn høres dog sjeldnest af de fire anførte, og man tør vei udtale det Haab, at det norske Navn maa være det, der hyppigst vil blive hørt blandt Byens og Traktens tilkommende Befolkning.

I ældre Tider laa Vadsø ikke som nu paa Fastlandet, men paa Øen „Store-Vadsø" eller „Kirkeøen", der ved et smalt Sund adskilles fra Fastlandet. Øen har rimeligvis faaet sit Navn, Vand-Ø, af den Særegenhed, at der paa samme, skjønt liden og flad, dog fandtes ferskt Vand i en Kilde.90 ^Finmarken.

Denne er nu forsvunden, rimeligvis fordi Øen har hævet sig, hvilket er Tilfældet med hele Kysten i Varan gerfjorden.

Befolkningen, der i 1596 udgjorde 35 Skattemænd eller Familier Nordmænd, foruden Embeds- og Bestillingsmænd, boede ligeledes ude paa Øen. Men 1694 var allerede de fleste flyttede over til Fastlandet, til „Skatøret", det nuværende Vadsø, hvorhen ogsaa Kirken flyttedes. Den indviedes

Nr

af Biskop Krogh 1711.

I 1694 boede der paa Skatøret 24 Nordmandsfamilier foruden 1 Amtmand, 1 Foged, 1 Præst, 1 Handelsforvalter, 2 „forrige" Borgere eller Kjøbmænd, 1 Skrædder, 1 Bundtmager og 1 Skydsskaffer, altsaa i det Hele omtrent 33 norske Familier.

Næst efter Vadsø tæller nu Hammerfest 318 og Tromsø 209 Individer Finner. I disse Byer bo Finnerne mer og mindre afsondrede fra Nordmændene. I Vadsø skjelner man i Almindelighed mellem „Midtre Vadsø" eller

Hovedbyen, hvor især den norske Befolkning bor, og „Ydre eller østre Vadsø" samt „Indre Vadsø", hvor især Finnerne bo. Det overveiende Antal Finner bo i Ydre Vadsø, som derfor ogsaa kaldes „Kvænbyen"; thi i Finmarken kalder man, som bekjendt, dette Folk Kvæner, en Benævnelse, der hidrører fra den Omstændighed, at en stor Del i ældre Tider kom fra Kajana-Len, hvor de selv kalde sig Kainulaiset.

Kvænbyen. Udseende. Fiskeri. Fædrift. Selskabelighed. Dans. Pynt. Bryllup.

Den saakaldte Kvænby støder ikke umiddelbart op til Midtbyen, men er adskilt fra samme ved en 5—600 Alen lang aaben Plads, som endnu er ubeboet, men rimeligvis snart vil blive bebygget, dersom Byen fremdeles tiltager i sammeKvænbyen.

Maalestok som i de sidste 10 Aar. Kvænbyen bestaar af en 7—800 Al. lang Kække af Huse, der strækker sig langs Stranden, lige henimod Forbjerget Naveren. Husene ligge i Almindelighed ikke mere end 1—200 Alen fra Søen. En ny Husrække er paabegyndt endnu nærmere Stranden, og, naar denne fortsættes, vil der dannes en lang Gade mellem begge Husrækker, der paa Norsk rimeligvis vil faa Navnet Strandgaden og paa Finsk Ranta-Kaatu. Husene ere byggede nogenlunde regelmæssigt, dog ligge flere uden paaviselig Grund kastede hulter til bulter om hverandre. Det ser ud, som om man har faaet Lov til at bygge og bosætte sig uden synderlig Kontrol fra nogen Lokalautoritets Side. Større Regelmæssighed kunde vistnok være iagttaget og derved ikke blot mere Økonomi anvendt, men ogsaa et bedre Udseende vundet. Fagaden af ethvert Hus vender naturligvis altid mod Søen; thi det er paa denne og ikke paa Landjorden, at Befolkningen har sit Blik fæstet og sin største Opmærksomhed henvendt, og hvorfra de faa sit væsentligste Livsophold. Alle Huse ere af Træ, de fleste kun 1 Etage høie med to Kvistrum, dog findes et Par med 2 Etager. Mellem Husene findes overalt en smal Gang, og enten foran ethvert Hus eller bag samme et mindre Stykke indhegnet Jord, 2—3 Maal stort, der benyttes dels til Potetesager, dels til Græsmark. Forøvrigt er hele Stranden langs Husrækken beplantet med Fiske-hjeller. Omhvælvede Baade, Hustage og forøvrigt enhver benyttelig Plet er bedækket med Fiskeliner, der ligge udbredte til Tørring, Houge af Fiskehoveder, Trankoppe, halv eller helt fyldte med Lever etc, Alt tydende paa, at Befolkningens væsentligste Næringsvei er Fiskeri. Husfliden bestaar da ogsaa væsentlig i at stelle med Fiskesager. I Fisketiden ere alle brugbare Hænder beskjæftigede. Kvin-dernes eller Hustruernes Forretning, ligefra Præstekonen til

Husmandskonen, er at greie de optrukne, ofte sammenviklede lange Linesnører og atter ægne disse. Børnene hjælpe til, saa snart de kunne. I Godveirsdage ser man Befolkningen sidde ude paa Trapperne eller Gaardspladsen med dette Arbeide; men i ondt Veir holder man i de bedre Huse til i Kjøkkenet, hvor-mod i de simplere hele Stuegulvet optages, saaledes at man neppe kan sætte sin Fod nogetsteds uden at træde paa Liner, Kroge eller Lodde. Mændene ere enten paa Søen eller staa nede i Stranden, beskjæftigede med at sløje den hjembragte Fisk. Først skjærer man paa en dertil indrettet 3benet Krak Hovedet af Fisken, derpaa tages Indvoldene ud, Leveren samles i et Kar, Fisken flækkes og hænges, 2 og 2 sammenknyttede ved Sporen, op paa Fiskehjellerne. Disse ere Fiskernes Hesjer, og en velbehængtFiskehjel er i deres Øine et ligesaa smukt Syn, som en Kække af Høhesjer i Landmandens. De Trækar, hvori Leveren lægges, kunne rumme 50—60 Tønder og saaledes indeholde en Værdi af 6—800 Spd. „Fjæren eller Strandbredden nedenfor Husrækken er i Fisketiden opfyldt baade med Havets almindelige Frembringelser og med umaadelige Masser af, hvad man kalder Fiskeaffald. Dette bestaar ikke blot i Hoveder Qg Slo i saadan Masse, at man neppe kan gaa uden at træde op i Hauger deraf, men der bliver ogsaa henslængt Fisk, som ere blevne ringeagtede, og som Ingen har villet spise, f. Ex. Stenbit og Flyndre."1

Nordmænd, Finner og Lapper bruge samme Fiskemethode, nemlig saagodtsom udelukkende Line eller Langrev. Haand-snøre bruges naturligvis ogsaa undertiden, naar Fisket slaar uregelmæssigt til. Linen sættes bent ud fra Land, hvor hver Fisker har et Mærke, der bestaar i en Stang, behængt med en gammel Skindstak, Fille eller Åndet, der kan sees

paa Afstand. Disse Mærker se aldeles ud som de Fugleskræmsler, man sydpaa bruger til at sætte op ved Kornagrene. En og Anden har dog ogsaa et lidet Flag paa sin Mærkestang. Nordlændingen ægner, som bekjendt, sine Liner i Stampe, der kunne rumme 4—500 Favne Snøre med Kroge og Agn. Østfinmarkingen derimod ægner paa saakaldte „Baa-ger", en Gjord, der er gjort af et Tøndebaand, c. 1 Al. i Diameter, og overspunden med Snøre, saaledes at den ser ud omtrent som den Væv, Edderkoppen spinder. Paa en saadan „Baage" ægnes 100 Favne, hvorfor Udtrykket „Baage" er ensbetydende med 100 Favne Line, og Regnemaaden saa eller saa mange „Baager" bruges i Almindelighed istedetfor Angivelse i Favne. Baagen foretrækkes for Stampen, fordi Ægningen kan fordeles i mindre Portioner, og Flere, endog Børn, paa engang være beskjæftigede dermed, medens ikke godt mere end en ad Gangen kan ægne i Stampen. En halvvoxen Gut kan i Fisketiden, det vil sige i Løbet af 1|— 2 Maaneder, ved Ægning tjene indtil 20 Spd. Naar Baagerne ere fuldt ægnede, lægges de paa en Bærebør og bringes paa den Maade til og fra Baaden. Naturligvis maa der holdes temmelig Stræng Justits iblandt et saa stort Antal Fiskere som det, der ofte samles ved Vardø, Vadsø og mellemliggende Steder afNoYdmænd, Finner, Kareler, Russer og Lapper, for at ikke den ene skal forurette den anden. Skulde saaledes ethvert Baadlag kunne reise ud paa Havet og sætte Liner eller drage dem, naar de selv fandt for godt, vilde snart Forvirring opstaa og Slagsmaal indtræffe, idet det ene Baadlag satte sine Liner over andres eller skar andres af, som vare satte over deres egne. Fiskeopsynet har derfor viselig anordnet, at samtlige Baade om Morgenen samles ligesom i Slagorden, hver under sin Mærkestang, og paa et ^ givet Signal ro alle ud paa engang og begynde samtidigt Linesætningen ved Siden af hverandre fra Landet af udover94]?inmarkefl.

til Havs. Opsynet bestemmer ligeledes, om Veiret er af den Beskaffenhed, at man tør vove sig tilhavs eller ikke. Enkelte Vovehalse vilde ellers altfor dumdristigt resikere Livet.

Foruden Fiskeri drive Finnerne ved Vadsø ogsaa lidt paa Fædrift, eller saavidt, at de have Mælk til Husbehov. Saagodtsom alle de Finner, der eie Hus, have ogsaa en eller flere Kjør, enkelte endogsaa 4—5. Selv nogle af dem, der bo tilleie, have Ko. Finnernes Huse i „Kvænbyen" ere noksaa godt byggede, af ordentligt Tømmer, med Bredde- eller Torvtag. Finnerne har Ord for, at der i deres Huse som oftest findes mere Puds, at de fleste Ting ere bedre flidde, i ordentligere og rensligere Stand end i Almindelighed er Tilfældet hos den norske Fisker. Men gjør en Fin en Undtagelse, saa skal han ogsaa kunne udvise langt større Svinskhed end nogen anden, enten Nordmand eller Lap. Den nationale finske Skik, at der til enhver Stue, endogsaa den fattigste Husmanclsstue, hører en Sauna eller Badstue, vedligeholdes ogsaa tildels i Norge. Dog findes der i østre Kvænby, mærkeligt nok, ikke mere end 3—4 Badstuer, tilhørende Math. Poikila og Joh. Winika. Har Finnen god Raad, saa maler han gjerne baade Borde og Bænke, Sengesteder og Stole. I et af Husene i Kvænbyen saa jeg et Bord, malet af Mikel Hietola. Bundt Kanterne var anbragt diverse Forsiringer og i Midten gjort et Forsøg paa at give et Prospekt af Vadsø By. Det var vistnok meget mangelfuldt i kunstnerisk Henseende, men dog saavidt naturtro, at man tydeligt kunde gjenkjende Kirken og mange af Husene m. m. Maaske der i Mikel Hietola er gaaet tabt et stort Malertalent. Halvparten af Stuerne i den østre Kvænby vare tapetserede med Papirbetræk. I ethvert Finnehus findes dobbelte Vinduer. "Disse er ogsaa meget almindelige hos Nordmændene. I Finnen Ollilas Hus fandtes endogsaa tredobbelte Vinduer. „Dobbelte Vinduer", sagdeKvænbyen.

* en Nordmand mig, „har selv den Kvæn, der ikke eier Skeen, han spiser med." Derimod skulle Finnerne efter Nordmændenes Forklaring ofte være meget daarligt forsynede med Hus-geraad, Kopper, Skeer, Tallerkener etc. Naar Selskab holdes, kommer der altid Bud hen til Nordmændene om at faa laant

. slige Sager. I Hverdagslaget sætter Finnen Mælkeringen paa Bordet, og med en Øse drikker Folket turvis.

Finnen har en aabenbar Forkjærlighed for den blaa Farve. Ligkisten for Voxne males vistnok sort, men Børneligkister male Finnerne blaa. Er Ægteparret af forskjellig Nationalitet, kan det hænde, at der opstaar Strid om Barneligkistens Farve, thi Nordmændene forlange altid at denne skal være sort. En finsk Ligkiste adskiller sig i Formen temmelig betydeligt fra den norske. Den finske harkrumme Sider, forsirede med Kanter eller

indhøvlede Rænder. Øverst oppe har den ikke, som ofte er Tilfældet med de norske, en bred Fjæl, men en smal Kant, der stikker op som Kjølen paa en omvendt Baad. I det Hele taget ligner Finnernes Ligkiste en omvendt Eke. Oppe paa Kjølen fæstes en Krone af Staaltraad, omvunden med grønne Baand, undertiden tillige udstyret med kunstige Blomster, der formodentlig skal betegne Livsens Krone. Det har ogsaa hændt, at en finsk Ligkiste har været malet grøn, oversaaet med Stjerner af lysegul Farve.

Præsten anmodes næsten altid om at følge Liget til Graven, og Finnen ser overmaade gjerne, at han holder en Tale i Huset, selv om dette sker paa Norsk, og Mange saaledes ikke forstaa synderligt deraf. I det Hele taget synes Finnerne at vise større Omsorg for sine Døde, end Lapperne. Saa hjælpsomme som disse ellers i Et og Alt ere mod hinanden, saa umedgjørlige eller uhjælpsomme ere de, naar det gjælder Lig. Her i Varanger hjælper en Broder ikke den anden med96 Finmarken.

Faderens Lig uden Betaling, som rigtignok altid bestaar i en * Mark, der skal udredes ifølge gammel Vedtægt. Det har derfor i høi Grad forundret en Nordmand at høre den ene af to Brødre — paa Anmodning om at bistaa den anden ved Faderens Begravelse — svare: „Det gjør jeg ikke, medmindre du giver mig 1 Ort."

Gaar man en Tur igjennem Finnebyen, vil man lægge Mærke til, at der i nogle faa Huses Vinduer /findes Blomsterpotter med Blomster. Man kan da være vis paa, at der i Huset bor en Nordmand, eller at det er en Nordmands-familie, som eier eller bebor Bygningen. Finnerne have nemlig Intet af denne Forkjærlighed for Blomster, der udmærker Nordmændene ligefra Lindesnæs til Nordkap, saaledes at man selv i den usleste Husmandshytte ofte finder Forsøg paa at pleie en eller anden saadan. Endog Sæterjenterne pleie ofte at tage med sig op til Fjelds en af sine Yndlingsblomster for der at stelle med den og glæde sig ved Synet af den i sit lille Sætervindue. Vindueskarmen i en Finnestue er ganske smal og hælder skraa indover, for at Vandet af den smeltede Is med Lethed skal kunne løbe bort. Paa Grund af sin Forkjærlighed for Blomster i Vinduet gjøre Nordmændene derimod, maaske paa det Nyttiges Bekostning, Vindueskarmene brede og horisontale, saaledes at der er Plads til i disse at hensætte baade Blomsterpotter og andre Ting. Forøvrigt er der inde i Finnernes Huse Intet, der i nogen mærkelig Grad adskiller dem fra Nordmandshuse, — det skulde da være Sengene; thi Finnerne bruge ikke aabne Sengesteder men Karme, der kunne lukkes og saaledes om Dagen tjene som Bænke. En saadan Bænkeseng har altid et høit Rygstød, der ofte er prydet med Træsnitværk.

Jeg tror ikke, at Selskabelighed kan siges at være noget udpræget Hovedtræk i den finske Folkekarakter; thiKvænbyen. 97

Finnen kan trives overmaade godt som Eneboer i ganske folketomme Trakter, men Finnerne i Kvænbyen have imidlertid Ord for at være meget selskabelige. De gjøre Besøg eller se indom hinanden tit og ofte. Gaar man ind i et Finnehus, træffer man ofte hele Stuen fuld, og Munden i Gang paa Allesammen. Saasnart en Mand eller Kone har nogen Tid tilovers, gaa de om til Naboerne og fordrive Dagen med ørkesløs Passiar. Paa slige dagligdags Smaavi-siter bydes ingen Ting, men Søndag Aften kan det nok hænde, at der trakteres lidt, især synes Mælkeringe, Wiili-pytty (af sv. Filbytta), at være det, som hyppigst bydes frem. Ialfald faa Herskaberne inde i Midtbyen hyppigst det Svar af sine Tjenestepiger, som have været paa Besøg i „Kvænbyen", at de ere blevne trakterede med „Rømmebunke." I Julen slaa ofte Flere sig sammen og holde større Selskaber, hvori der ikke sjelden drikkes tappert. Ogsaa Kjøreture høre med til Finnernes Vinterfornøielser.

Skjønt i Grunden et noget trægt Fojk, ere Finnerne dog ivrige og ihærdige Dansere, naar de først ere komne i Takten og have faaet Foden paa Glid. En af Kjøbmændene i Vadsø har i Kvænbyen opført en Dansesal, som stadigt udleies og benyttes. Alle moderne Danse, som Vals, Gallopade, Polka etc, have — i Selskab med Krinolinen — naaet ogsaa hidop til Finnerne. Krinolin brugtes i 1867 af alle fiffige Finnepiger ligesaa stor og stiv som nogetsteds sydpaa.

Finnerne udmærke sig ikke ved nogen søregen Nationaldragt; men de finske Kvinder ere i høi Grad pyntesyge. Selv den allerfattigste har dog altid et sort Silketørklæde over Hovedet, naar hun gaar ud. De velstaaende udmærke sig ved stadselige Kjoler, især af lystfarvet Tøi, og ved mange Ringe paa Fingrene, Armbaand, Perlebaand om Halsen og store Ørendobber. Har en Brud ikke selv den nødvendige

Pynt, saa laanes baade Klæder og anden Stads. Finnebruden bruger ikke, som de norske Kvinder, udslaget Haar, men dette opknyttes i Nakken, og i Haaret fæstes Sløifer og brogede Baand. Brudgommen gaar klædt — som Nordmændene — i sorte Klæder. Ligesom Finnerne i sin Dragt ikke afvige synderligt fra Nordmændene, undtagen paa Steder, hvor de have optaget den lappiske Kufte, saaledes udmærke de sig heller ikke ved Særegenheder i Sæder og Skikke. I deres Brylluper J. Ex. gaar det til omtrent som hos Nordmændene. Dog skjelner nok Finnerne mellem saakaldte „Skaalbryllup" og „Dansebryllup." I det første Slags er enhver Gjæst nødt til at give en Gave, den være nu stor eller liden, i det andet Slags er dette en mere frivillig Sag. Dansebryllup holdes ikke hjemme i Huset, men Dansesalen i Kvænbyen leies dertil. Brudeparret begiver sig lige efter Vielsen fra Kirken til Dansesalen, hvor Gjæsterne samles, og Dansen strax begynder. I Dansebryllup trakteres Gjæsterne kun med Drikkevare, Vin ogPunsch. Man turer og danser ud over Natten, og dermed er hele Høitideligheden forbi. Sjelden fortsættes — og da kun af Faa — ogsaa næste Nat. Efter at man har danset en Stund, sættes et Bord frem, hvorpaa staar en Tallerken, tildækket med et Klæde. Kjøgemesteren tager Sæde ved Bordet og opfordrer Gjæsterne til at komme med sine Gaver. Enhver Yder leverer sin Gave til Kjøgemesteren, som gjemmer den under Klædet og derpaa med høi Røst udbasuner, at N. N. har givet saa eller saa meget. Dog nævner han, vel .at mærke, aldrig den rette Sum, men gjør den 3 eller 4 Gange saa stor, for at opmuntre Publikum til at vise sig rundhaandet. Giver man 2 Spd., udbasuner Kjøgemesteren,, kan hænde, at N. N. har givet 6 Spd. o. s. v. Den, der ikke kjender noget til dette Træk af Finnens ofte storpralende Væsen, vilde ved en flygtig Visit i Dansesalen under Skaal-Einsk Bryllup.

99

givingen faa et storartet Begreb om Befolkningens Formues-omstændigheder, med mindre lian ved selv at yde en Gave strax opdagede Hemmeliglieden. Undertiden holdes ogsaa Danseselskab, efter at der er lyst for Brudeparret, og der gives ogsaa da i Skaalen.

Forholdet mellem Nordmænd og Finner. Finnernes Kjendskab til Norsk. Fennomaner.

Forholdet mellem Nordmændene og Finnerne som Naboer er forskjelligt eller mere og mindre godt paa de forskjellige Steder. I det Hele taget tør man dog maaske paastaa, at de komme bedre ud af det med hinanden, end man kunde vente af 2, i Sprog saa aldeles forskjellige Nationaliteter. Det væsentligste Tilknytningsmiddel er fælles Religionsbekjendelse, Forholdet er efter min Erfaring bedre, jo længer man kommer syd paa, og bedst i de Præstegjæld, hvor alle 3 Nationer bo sammen i omtrent lige Antal. Tre forliges — efter den gamle Regel — bedre sammen end To. Saaledes er Forholdet bedre i Vest- end i Østfinmarken. Det viser sig ogsaa af Folketællingslisterne, at Ægteskab mellem Nordmænd og Finner bliver sjeldnere, eller Antallet af blandede Individer forholdsvis færre, alt eftersom man kommer nord og østover, nærmere ind mod Finnens forrige Fædrelands Grænser. Saaledes har Vadsø, sammenlignet med Tromsø og Hammerfest, forholdsvis det færreste Antal af blandet Race. Medens jeg i Vestfinmarken ikke har hørt Nordmændene klage over Finnernes Umedgjørlighed, ere saadanne Klager ikke ualmindelige i Østfinmarken. I Varangerfjorden og paa Strækningen fra Vadsø til Vardø synes det næsten, som om Nordmændene vige Pladsen for Finnerne. Dette er dog maaske alene Tilfældet med den gamle Stok af Nordmandsbefolkningen, de Einsk Bryllup.

99

givingen faa et storartet Begreb om Befolkningens Formues-omstændigheder, med mindre lian ved selv at yde en Gave strax opdagede Hemmeliglieden. Undertiden holdes ogsaa Danseselskab, efter at der er lyst for Brudeparret, og der gives ogsaa da i Skaalen.

Forholdet mellem Nordmænd og Finner. Finnernes Kjendskab til Norsk. Fennomaner.

Forholdet mellem Nordmændene og Finnerne som Naboer er forskjelligt eller mere og mindre godt paa de forskjellige Steder. I det Hele taget tør man dog maaske paastaa, at de komme bedre ud af det med hinanden, end man kunde vente af 2, i Sprog saa aldeles forskjellige Nationaliteter. Det væsentligste Tilknytningsmiddel er

fælles Religionsbekjendelse, Forholdet er efter min Erfaring bedre, jo længer man kommer syd paa, og bedst i de Præstegjæld, hvor alle 3 Nationer bo sammen i omtrent lige Antal. Tre forliges — efter den gamle Regel — bedre sammen end To. Saaledes er Forholdet bedre i Vest- end i Østfinmarken. Det viser sig ogsaa af Folketællingslisterne, at Ægteskab mellem Nordmænd og Finner bliver sjeldnere, eller Antallet af blandede Individer forholdsvis færre, alt eftersom man kommer nord og østover, nærmere ind mod Finnens forrige Fædrelands Grænser. Saaledes har Vadsø, sammenlignet med Tromsø og Hammerfest, forholdsvis det færreste Antal af blandet Race. Medens jeg i Vestfinmarken ikke har hørt Nordmændene klage over Finnernes Umedgjørlighed, ere saadanne Klager ikke ualmindelige i Østfinmarken. I Varangerfjorden og paa Strækningen fra Vadsø til Vardø synes det næsten, som om Nordmændene vige Pladsen for Finnerne. Dette er dog maaske alene Tilfældet med den gamle Stok af Nordmandsbefolkningen, de100 Finmarken.

saakaldte „Skolper", der nedstamme fra de Kolonister, som i den danske Tid, da Finmarken betragtedes som en Forbryderkoloni, sendtes did for at „peuplere" Landet. Finnen udmærker sig overalt, hvor han kommer hen, om just ikke, som en af Finlands egne Forfattere siger, ved sin „Tjurskal-lighet", saa dog ved sin seige Natur og ihærdige Vedhængen ved sit Eget. Han er derfor ikke altid den behageligste eller medgjørligste Nabo. Kommer det til Uvenskab, er Finnen ikke den, der først byder Haanden til Forlig; Solen maa mange Gange gaa ned over hans Vrede, førend dette sker. Han lider Fortræd og gjør — til Gjengjeld —- Fortræd, saa længe, at enhver Anden gaar træt og viger Pladsen. Nedsætter en Fin sig iblandt en Flok af sine i legemlig Henseende vistnok svagere Brødre, Lapperne, gaar det undertiden disse ikke bedre end Ungerne i et Smaafugle-Kede, hvor Gjøgen har lagt sit Æg. Gjøgeungen puffer, støder og sparker saa længe, at han til Slutning beholder Pladsen alene.

Enkelte Reisende have rost Finnerne som de, der skulde staa over Nordmændene baade med Hensyn til fysisk Kraft og Evne til at udholde Klimatet i Finmarken. Dette kan maaske have nogen Grund, naar man sammenligner Finnen med Levningerne af den gamle Nordmandsbefolkning i Øst-finmarken. Men vil man sammenligne de fra det nordlige Finland ankomne og aarlig ankommende Finner med Nordmænd, der komme fra samme Breddegrad i Norge eller fra Nordland, vil Sammenligningen ingenlunde falde ud til Finnens Fordel. Det er en erkjendt Sag,, at Nordlændingen staar over saavel Rus, Lap som Fin, især som Fisker og Sømand. Ikke destomindre har et Par af de norske Forfatteres velvillige Udtryk om de finske Kolonister kildret Finnens Selvfølelse saaledes, at de ivrigste Fennomaner ikke ere ganske fri for at nære den Anskuelse, at af alle Nationer er FinnenForholdet mellem Nordmænd og Finner. 101

den, som er mest skikket til at bygge og bo i hine nordlige Trakter, og at det derfor er i sin Orden, om ikke en Naturnødvendighed, at Finmarken befolkes med Finner. Heldigvis for Finmarken ere Finnerne, som komme did, ikke fra det indre og østre Finland, hvor den reneste, mest ublandede finske Race findes, men fra Uleåborgs Len eller fra Øster-botten. Befolkningen der udmærker sig ikke blot ved sit Ydre, men ogsaa i flere andre Henseender fremfor den ægte lys-lete Finne. Østerbotningen, i hvis Aarer der formodentlig flyder baade noget svensk og lappisk Blod, er ofte mørkhaa-ret, af livligt, ofte hidsigt Temperament, hvorfor han som Lær-dølen ogsaa er tilbøielig til i Slagsmaal at bruge Kniven. Han er raskere i sine Bevægelser og dristigere end den benstærke, firskaarne, ægte Indlands-Finne, der i Hungersaaret 1867 viste sig i den Grad træg eller umulig at faa fra gamle Vaner, at han foretrak at sulte for at ombytte den tilvante Kost af Brød og Fisk med ferskt Kjød.

Paa mine Reiser i Finmarken har det forekommet mig, at man finder den smukkeste, ^raskeste og livligste Befolkning der, hvor en omtrentlig lige Blanding af alle 3 Nationer er opstaaet, f. Ex. i Skjærvø, Lyngen og Alten. En blandet Race af Nordmænd, Finner og Lapper vil derfor maaske være den, der holder Klimatets Strenghed bedst ud, og hvormed Landet er bedst tjent, forudsat at dette Blandingsfolk taler norsk Sprog og har norske Sympatier.

Man paastaar, at det norske Sprog vinder betydeligt Terræn iblandt Finnerne, efter at man for Alvor har taget fat paa at give Finne-Børnene Undervisning i Norsk i Skolerne ved Siden af Religionsundervisningen og gjennem dertil indrettede hensigtsmæssige Bøger. Det skal ikke blot være Tilfældet i Vestfinmarken (Alten, Kaafjord, Hammerfest) men ogsaa i Vadsø, saavel i vestre eller den gamle' Forholdet mellem Nordmænd og Finner. 101

den, som er mest skikket til at bygge og bo i hine nordlige Trakter, og at det derfor er i sin Orden, om ikke en Naturnødvendighed, at Finmarken befolkes med Finner. Heldigvis for Finmarken ere Finnerne, som komme did, ikke fra det indre og østre Finland, hvor den reneste, mest ublandede finske Race findes, men fra Uleåborgs Len eller fra Øster-botten. Befolkningen der udmærker sig ikke blot ved sit Ydre, men ogsaa i flere andre Henseender fremfor den ægte lys-lete Finne. Østerbotningen, i hvis Aarer der formodentlig flyder baade noget svensk og lappisk Blod, er ofte mørkhaa-ret, af livligt, ofte hidsigt Temperament, hvorfor han som Lær-dølen ogsaa er tilbøielig til i Slagsmaal at bruge Kniven. Han er raskere i sine Bevægelser og dristigere end den benstærke, firskaarne, ægte Indlands-Finne, der i Hungersaaret 1867 viste sig i den Grad træg eller umulig at faa fra gamle Vaner, at han foretrak at sulte for at ombytte den tilvante Kost af Brød og Fisk med ferskt Kjød.

Paa mine Reiser i Finmarken har det forekommet mig, at man finder den smukkeste, ^raskeste og livligste Befolkning der, hvor en omtrentlig lige Blanding af alle 3 Nationer er opstaaet, f. Ex. i Skjærvø, Lyngen og Alten. En blandet Race af Nordmænd, Finner og Lapper vil derfor maaske være den, der holder Klimatets Strenghed bedst ud, og hvormed Landet er bedst tjent, forudsat at dette Blandingsfolk taler norsk Sprog og har norske Sympatier.

Man paastaar, at det norske Sprog vinder betydeligt Terræn iblandt Finnerne, efter at man for Alvor har taget fat paa at give Finne-Børnene Undervisning i Norsk i Skolerne ved Siden af Religionsundervisningen og gjennem dertil indrettede hensigtsmæssige Bøger. Det skal ikke blot være Tilfældet i Vestfinmarken (Alten, Kaafjord, Hammerfest) men ogsaa i Vadsø, saavel i vestre eller den gamle'102 Finmarken.

Kvænby som i østre. Man paastaar, at der i de sidste 3—4 Aar, efter at en bedre Ordning af Skolevæsenet er indført, findes langt flere Finner, som interessere sig for at lære Norsk, og som forstaa samme end tidligere, da de i Antal vare i Minoritet1. Det vilde være glædeligt, om saa var; men jeg nærer Tvivl om, at det g aar saa rask, som Nogle maaske tro, med Finnernes Fornorskning. Jeg tror ikke, at Nordmændene nogetsteds udmærke sig ved nogen høi Grad af Evne til at denationalisere Andre. Tvertimod har de overmaade let for at lære fremmede Sprog og indforlive sig i fremmede Forhold. Man faar ogsaa let et feilagtigt Begreb saavel om Lappernes som Finnernes Kjendskab til Norsk, naar man paa en Gjennemreise i Finmarken blot har Anledning til at træffe den voxne mandlige Befolkning paa Fiske- ogHandelspladse eller paa Dampskibene, men derimod ikke Anledning til at besøge Befolkningen i deres — ofte afsidesliggende —Hjemsteder. Paa en Reise langs Kysten vil fnan ofte træffe paa Finner og Lapper, som nogenlunde kunne udtrykke sig paa Norsk i almindelige Spørgsmaal og Svar om dagligdags Gjenstande, men slutter man fra de Individer, som man saaledes »træffer i Selskab med Nordmænd paa Reiser og paa de større Fiske-pladse, og som gjerne holden sig frem, naar den Reisende selv ikke kan tale med clem paa deres eget Sprog, at Kjend-skabet til Norsk forholdsvis ogsaa er ligesaa almindeligt andre Steder, tager man meget fei.1. Har man Anledning til at besøge Finnerne paa deres Hjemsteder, hvor man i

1 „Hos de fleste Finner (siger Profess Daa) var det ganske umuligt at opdage nogen Forskjel mellem deres Norsk og de saakaldte Nordmænds. Der var hverken nogen mærkbar udenlandsk Accent, nogen ugrammatikalsk Sprogdannelse eller nogen unaturlig Stivhed i Udtalen, som om den var tillært. Deres Udtryksmaade forekom mig at være ganske som de Norskes af samme Stand, ligesaa idiomatisk, ligesaa dialektmæssig". L. Kr. Daa. Aftbl. 1870.Finnernes Kjendskab til Norsk.

Sommertiden vil træffe næsten blot Kvinder og Børn, da Mændene ere paa Fiske, vil man komme til det modsatte Resultat, at yderst Faa forstaa Norsk.

Nogle Dages Ophold i Vadsø vil saaledes heller ikke være tilstrækkeligt til gjennem egen Erfaring at.faa det rette Begreb om de der boende Finners Kjendskab til Norsk. Man bliver nødt til at holde sig til Andres Udsagn, og man kan let komme til et høist ensidigt Resultat. Jeg henvendte mig derfor til Stedets Præst og fik af ham en Opgave over Sprog-kjendskabet i Vadsø By, som var optaget samtidigt mecLFol-ketællingen og af de med Forholdene mest kjendte Folk. Jeg vil gjengive denne Opgave her, da den naturligvis har en langt anden Betydning end det subjektive Indtryk, jegselv eller nogen anden Reisende kunde faa -ved nogle Besøg i

Kvænbyen og Samtale med et halvtones forskjellige Individer.

Ydre eller østre Vadsø. Norske (o: N. Sv. Dan.) 58 Indiv., af disse forstaa 2 Fin. og Lap.

25 Finsk. 1 Lap. Norsk-Finske (bland.) 18 — - „ „ 5 N. og Fin.

13 blot Finsk. Finske (ubland.) 448 — - „ „ 2 N. og Lap.

104 N. Lapppiske (ubland.) 1 (Tjener) „ „ Norsk og Finsk. Samtlige Individer vare fordelte i 64 Huse med 156 Husholdninger. •

Indre Vadsø. Norske 25 — — *— 3 Fin. 1 Fin. og Lap.

Finske 179 '— —^— 3 N. og Fin. 110 Norsk,

fordelte i 25 Huse med 41 Husholdninger.

Midtre Vadsø. Norske (o: N. D. Sv. Tysk) 450 - —*— 8 Fin. og Lap.104

Finmarken.

24 Fin. 1 Lap. Norsk-Finske (bl.) 29 — — *— 13 N. og Fin.

IN. Fin. og Lap.

15 blot Finsk. Finske (ubl.) 145 — —*— 11 N. og Lap.

Lappiske (ubl.) 4 — — *—- 3 Norsk.

Med disse Opgaver som Grundlag til Enhver selv kunne opgjøre sin Mening om Sprogforholdene i Vadsø for Tiden. -Det er sandsynligt, at en norsk Læser vil finde, at det er et godt Tegn paa det norske Sprogs Fremgang, naar 291 af 772 ublandede Individer Finner kunne Norsk. Det er muligt paa den anden Side, at en Fennoman vil glæde sig over, at det finske Sprog synes at seire i de blandede Ægteskaber, idet der af 47 blandede Individer, (Folket. 49), ikke er mere end 19, som kunne Norsk, og at der iblandt 533 ublandede Norske, (Folket. 518), er 63 som kunne Finsk. Af en saadan Opgave over Sprogtilstanden for et enkelt Aar vil der dog ingen Slutning kunne uddrages for Fremtiden. Kun naar lignende optages for en Kække af Aar, vil dette være muligt.

Jeg har gjort Begyndelse hermed paa et ethnografisk Kart over Finmarken, der udkom i 1860, men har været hindret fra at faa istand en ny Udgave. Jeg havde tænkt mig, at en ny Udgave kunde udkomme hvert 10de Aar, eller hver-gang Folketælling holdes. Man vilde da ved samme faa en klar Oversigt over Sprog- og Bostedforholdenes saavel Beskaffenhed som Udvikling.

Det har imidlertid vist sig overalt, hvor Finner bo, at den sidste Eiendommelighed, som de opgive, er Sproget. Deres Børn lære derfor ikke i Hjemmet at tale Norsk af sine Forældre, saalænge disse endnu kunne tale Finsk. Skulle de lære Norsk, maa det ske i Skolen og ved Omgang med norske Børn.Finnernes Kjendskab til Norsk. 105

Jeg har endnu ikke været saa heldig at træffe nogen Fin, som havde lært sig til at tale Norsk saa godt, at man ikke kunde høre, at han oprindelig var Finne eller hans Mo-dersmaalFinsk. Accentuationen eller Tonefaldet i Finsk er saa st&rkt og eiendommelig markeret, at man snart gjenkjender det i den norske Tale. Ligesaa mærker,man Finnen p^a Udtalen af enkelte Konsonanter. Dette er Tilfældet ikke blot i Finmarken, men man hører det ogsaa hos Finnerne paa Finskogen, endskjønt disse nu have boet der omtrent i et Par Aarhundreder, ganske isolerede, blandt Nordmænd og allesammen kunne tale Norsk. Det er ogsaa en Kjendsgjerning, at Svensktalende fra Finland strax røbe sig blandt rene. Svenske ved sin eiendommelige Udtale.

I Finmarken har Finnerne efterhaanden fra Norsk optaget en Del Benævnelser paa Gjenstande vedkommende Bedriften paa Søen, som de dels ikke kjendte, dels vare lidet fortrolige med i Finland. Som Exempler paa Norskens Indflydelse paa Finsken kan anføres nogle Sø-Termini, der ikke findes i finske Leksikon. Perta, Perta. Klova, Klo. Tohat, Tofte. Trava, Drag. Vanta, Vante. Ripa, Rip. Treggi, Dreg. Vita, Bete. Halari, Hvadbem Skauta, Skaut. Brase, Bras. Rahka, Rakke Roåri, Ror. Tyri, Styre. TyrvoUa, Styfvold Tauni, Stavn. Krystikki og fl.

Hvorsomhelst man forresten gaar omkring i selve Vadsø, det norske Centrum mellem østre og vestre Kvænby, hører man paa Gader, Brygger og i Kramboder, hyppigere kvænsk end norsk Tale. Handelsmændene kunne naturligvis saagodtsom alle tale Kvænsk, ligesom ogsaa mange af clem kunne tale Russisk. Flere kunne ogsaa tale Lappisk.

Vadsø By har ikke blot en Borgerskole, men ogsaa en Almueskole og en Smaabørn-Skole. Blandt Eleverne paa Bor-

gerskolen var der i 1867 ogsaa en Finnegut af fattige Forældre, som havde fri Skolegang.

Almueskolen har 3 Klasser med tre Lærere, af hvilke 2 ere~kyndige i det finske Sprog. Nederste Klasse er et Slags Forberedelsesklasse, hvori finske Børn faa Undervisning i Norsk for senere i anden og tredie Klasse at kunne nyde Undervisning sammen med norske Børn. En lignende Forberedelsesklasse er, med et Bidrag af 50 Spd. aarlig af Op-lysningsvæsenets Fond, i 1866 ogsaa indrettet ved Almueskolen i Hammerfest. Andre Steder i Finmarken undervises finske Børn dels paa Finsk, dels paa Norsk. Nogen Tvang med Hensyn til Undervisning i Norsk eller paa Norsk bør naturligvis aldrig anvendes — og kan heller ikke anvendes; thi det staar Forældrene frit for at holde sine Børn borte fra Skolen, naar de sørge for, at de faa den nødvendige Undervisning i Hjemmet. Her kunne de da undervise eller lade dem undervise paa hvad Sprog, de finde for godt. Men naar Forældrene indse Nytten af, at deres Børn for Fremtidens Skyld lære sit nye Fædrelands Sprog at kjende og ønske dette, da kan neppe selv den ivrigste Fennoman have noget at indvende mod, at de meddeles Undervisning i samme. Saavel Embedsmænd som Kjøbmænd, siger Prof. Daa (Aftbl. 1870) paastode, at „Finnerne vare stolte af det Norske, de forstode, og gjerne, naar det lod sig gjøre, vilde passere for at være Nordmænd. For at opnaa denne Indlemmelse i det norske Samfund betænkte Finnerne sig ikke paa at bortlægge sine egne, for Vellyd berømte Familienavne eller ombytte f. Ex. Ranfatalo med Strandgaard. De Finner, som længe havde boet i Norge, kaldte sine nylig ankomne Brødre Raa-Kvæner, ganske saaledes, som den Amerikaniserede Nordmand ser ned paa alle Newkomes, fordi de ere ukyndige i det ny Lands Seder og Stel".

Almueskolen holdes i 6 Maaneder af Vinteren og den i 1866 oprettede Smaabørn-Skole i de 6 andre Maaneder. Den har en Lærerinde, der lønnes med 15 Spd. pr. Maaned, og underholdes med et aarligt Bidrag af 100 Spd. af Oplysnings-væsenets Fond. Norske og finske Børn søge Skolen sammen, og de sidste have saaledes her allerbedst Anledning til at lære det norske-Sprog; thi „alene i Barnealderen kan den uhyre vanskelige og vigtige Del af Sprogkyndighed erhverves, som bestaar i en rigtig Udtale, paa samme Tid som netop fælles Skolegang i det Hele taget bidrager til at bygge en Bro over Kløften mellem begge Nationaliteter."1

I det Hele taget er der sørget og vil fremdeles mere og mere blive sørget saaledes for de indvandrede Finners Undervisning dels paa deres eget Sprog, dels paa Norsk, at der ingensomhelst berettiget Grund kan være til Klage eller Misnøie.

Allerede i 1867 havde man 21 fast ansatte og i Finsk kyndige Skolelærere, specielt for de finske Børns Vedkommende i Finmarken, hvorhos 3 til samme Endemaal dengang forberededes paa Skolelæreranstalten i Alten. Denne er nu indforlivet i Skolelærerseminariet i Tromsø, hvor der findes 12 Fripladse for Elever, der skulle uddannes til Lærere for Lapper og Finner. Til disse 12 Fripladse er aarlig bevilget 1000 Spd. af Oplysningsvæsenets Fond. De 8 lappiske ere beregnede til 60 Spd. aarlig for hver Elev, og de 4 finske Elever (eller finsktalende, norskfødte Elever) ere beregnede at koste hver 70 Spd. aarlig.

I det Hele taget er en tilfredsstillende Ordning af Skolevæsenet i hine nordlige Trakter, hvor de 3 Nationer bo sammen, forbunden med meget Arbeide og usædvanlig store Udgifter. Jeg vil blot anføre Følgende: I de 4 nordligste Provstier (Tromsø, Alten, Hammerfest og Varanger) er der

1 L. Kr. Daa. Aftbl. 1870.

tilsammen 91 Læredistrikter. I 15 af disse Læredistrikter er det nødvendigt eller ialfald saare ønskeligt, at vedkommende Skolelærere kunne tale alle 3 Sprog, Norsk, Finsk og Lappisk. I 45 Distrikter udfordres Færdighed i 2 Sprog, nemlig enten Norsk og Lappisk eller Norsk og Finsk. 19 Distrikter er Færdighed

udelukkende i Lappisk nødvendig. I det Hele taget er der altsaa 69 Læredistrikter, „hvori der ved Undervisningen benyttes lappisk eller kvænsk Sprog." Endvidere kan oplyses, at Aarsudgiften for hvert Barns Undervisning i de 3 nordligste Provstier, Alten, Hammerfest og Varanger, i 1866 gik op til 4 Spd. 117 Sk., medens den gjennemsnitlige Aarsudgift for det hele Land for hvert Barn beløb sig til 1 Spd. 78 Sk.

Flere af Præsterne er kyndige i Finsk, og endnu flere sprogkyndige Præster ville blive ansatte, alt efter som Behovet af saadanne maatte blive større. Med Hensyn specielt til Gudstjenesten i Vadsø, er det ved Kongl. Resol. af 1867 bestemt, at der „for at virke til Kvænernes kristelige Oplysning" blandt Andet „skal holdes paa 2 Søndage af 3 Aften-sangsgudstjeneste paa" det kvænske Sprog."

Sammenligner man Skolevæsenets Tilstand i den nordlige Del af selve Finland med, hvad der er gjort her tillands for dette Folk, er der endnu mindre Grund til nogen Klage. Medens vi, som paavist, i Finmarken i 1867 havde 21 finsktalende Skolelærere (jeg kjender ikke Antallet nu i 1871) for de c. 6000 Finner, som bo der, er der Præstegjæld i Nordfinland med ligesaa stort, om ikke større Individantal, f. Ex. Kuusamo, hvor der ialfald i 1867, da jeg reiste der igjennem, ikke fandtes 1 Skoleholder. Undervisningen meddeltes Børnene af deres Forældre. Præst og Klokker havde Tilsyn hermed paa den Maade, at der skiftevis paa forskjellige Gaarde et Par Gange om Aaret holdtes Forsamlinger og Læseforhør saavel over Forældre som Børn eller baade over Gamle og Unge.Finske Bøger. 109

Til Finnernes Tarv er der her hos os paa offentlig Bekostning trykt med dobbelt Text, Finsk og Norsk, to ABC, •en Bibelhistorie, en Katekismus og Udtoget af Alterbogen; den sidste fornemmelig til Brug for Præsterne ved Gudstjenesten paa Finsk. Nytestamenter, Bibler m. fl. skaffes dem fra Finland.

Ligeledes er der gjort forberedende Skridt til at faa den norske Grundlov trykt paa Finsk med sideordnet norsk Text, for at Befolkningen gjennem samme ogsaa paa Finsk kan blive bekjendt baade med de Rettigheder og de Pligter, de have i sit nye Fædreland. •

De, der kjende det Indre af det nordlige Finland nærmere, forundre sig ikke i mindste Maade over, at en hel Del af Befolkningen derfra søger nordover til Ishavets Kyster, dels for at fiske der nogen Tid og saa vende tilbage igjen, dels for at bosætte sig der. Ve'd Ishavskys ten er der altid Livsophold at faa af Søen. Det Indre af Nordfinland har derimod grunde, fiskefattige Indsøer, frostlændte Marker, er tyndt befolket, kommunikationsfattigt, og Befolkningen har ved hyppige Misvæxtaar ofte været udsat for Hungersnød.

Norske Reisende, der fra Finmarken om Vinteren drage til Udlandet over Enare og Nordfinland, have oftere havt Anledning til at se Befolkningens Nød, eller hvorledes de have været nødte til at livnære sig ved at koge Suppe paa Furubark, der har været tilsat med et Par Næver Mel og nogle Fedtklumpe.

En saadan Reisende har fortalt mig, at det engang hændte, at hele Familien i den Hytte, hvor han paa Reisen hvilede, stod op og neiede, da hans Skydsgut kastede Rygbenet af en Sik, som han havde fortæret, op i Familiegryden som Bidrag til at give Suppen Smag, og at Børnene sloges med Hunden om de Ben, som tilkastedes denne. Anderledes i Finske Bøger. 109

Til Finnernes Tarv er der her hos os paa offentlig Bekostning trykt med dobbelt Text, Finsk og Norsk, to ABC, •en Bibelhistorie, en Katekismus og Udtoget af Alterbogen; den sidste fornemmelig til Brug for Præsterne ved Gudstjenesten paa Finsk. Nytestamenter, Bibler m. fl. skaffes dem fra Finland.

Ligeledes er der gjort forberedende Skridt til at faa den norske Grundlov trykt paa Finsk med sideordnet norsk Text, for at Befolkningen gjennem samme ogsaa paa Finsk kan blive bekjendt baade med de Rettigheder og de Pligter, de have i sit nye Fædreland. •

De, der kjende det Indre af det nordlige Finland nærmere, forundre sig ikke i mindste Maade over, at en hel Del af Befolkningen derfra søger nordover til Ishavets Kyster, dels for at fiske der nogen Tid og saa vende tilbage igjen, dels for at bosætte sig der. Ve'd Ishavskys ten er der altid Livsophold at faa af Søen. Det Indre af Nordfinland har derimod grunde, fiskefattige Indsøer, frostlændte Marker, er tyndt befolket, kommunikationsfattigt, og Befolkningen har ved hyppige Misvæxtaar ofte været udsat for Hungersnød.

Norske Reisende, der fra Finmarken om Vinteren drage til Udlandet over Enare og Nordfinland, have oftere havt Anledning til at se Befolkningens Nød, eller hvorledes de have været nødte til at livnære sig ved at koge Suppe paa Furubark, der har været tilsat med et Par Næver Mel og nogle Fedtklumpe.

En saadan Reisende har fortalt mig, at det engang hændte, at hele Familien i den Hytte, hvor han paa Reisen hvilede, stod op og neiede, da hans Skydsgut kastede Rygbenet af en Sik, som han havde fortæret, op i Familiegryden som Bidrag til at give Suppen Smag, og at Børnene sloges med Hunden om de Ben, som tilkastedes denne. Anderledes i110 Finmarken.

Finmarken med sit aabne Hav, sin lette Kommunikation, sine talrige og velstaaende Handelsmænd, sin livlige Trafik med Sydjandet, foruden at Befolkningen altid kan ty til Havet og derfra hente idetmindste nødtørftigt Livsophold ikke blot for sig, men ogsaa for sine Kreature ved Hjælp af Tarre og Løping eller kogte Fiskehoveder og Fiskesod, der ialfald er langt mere nærende end Indlandsfinnens Barkesuppe.

Finland er, som man let vil se ved at kaste et Blik paa et almindeligt Europakart, udestængt fra Ishavets Kyster, hvor dog en ikke liden Del af dets Befolkning søger Livsophold, og hvor endnu flere kunde finde samme. Rusland og Norge eie hele Kysten og ere Naboer nordenfor Finland. Finland har ikke mere end et Par Mil igjen til Havet, og et af dets ivrigste Ønsker er, naturligt nok, at naa dette. Kunde det ske, f. Ex. ved et Mageskifte af Sydvarangers mod Utsjoks eller Enontekis's Præstegjæld, vilde Intet være mere efter Finlands Ønske og heri heller ikke Noget, der stred mod Ruslands Interesser, saalænge Finlænderne ere og blive russiske Undersaatter. Men vi for vor Del har ingen Overflod at sælge af og heller ingen Grund til at bytte. Busland derimod har Overflod af lidet benyttede og lidet befolkede, fiskerige Ishavskyster. Det Naturligste vilde derfor være, at Rusland indrømmede det fattige Finland Noget af sin Overflod, f. Ex. en Strækning af den nærmeste russisk-laplandske Kyst. hvor finske Kolonister kunde nedsætte sig, om de vilde, eller søge hen paa Fiske en Tid af Aaret, saaledes som de nusøge til Finmarken. Fra Finlands Side er der virkelig ogsaa gjort Forsøg paa at erholde en Del af den russiske Kyst. Saavidt vides, ansøgte den finlandske Regjering i 1862 om, at Kyststrækningen fra Jakobselven til Peisenfjorden, kun 2 Mile lang, hvor der findes to mindre vigtige af Russekystens 41 Fiskevær, maatte blive indrømmet finske UndersaatterFennomaner.

111

til udelukkende eller særlig Afbenyttelse. Men denne Ansøgning blev ikke indrømmet paa de Betingelser, som man ønskede, nemlig at Kolonisterne skulde kunne bygge og bo under finsk Jurisstiktion. Finlands Haab om paa denne Kant at komme i Besiddelse af en liden Smule Ishavskyst er saaledes for det Første bleven skuffet.

Sagen er vel simpelthen den, at Rusland, som eier denne Kyst, ikke vil blive mere Eier af den, om den besættes med lutherske Lapper og Finner, ligesaalidt som vi for vort, Vedkommende end mere sikres Finmarkens Besiddelse gjennem de finske Kolonister. Og Følgen af Ruslands Uvillighed til at gaa ind paa Finlands Ønske er dernæst den, at den finske Udvandringsstrøm fremdeles gaar over til os. Om dette er tilsigtet og gjerne sees af vor østlige Nabo, skal jeg lade være usagt. At det fennomanske Parti i Finland interesserer sig for, at deres Landsmænd her, som andre Steder, vedligeholde sit Sprog og sin Nationalitet, er sikkert. Det synes endogsaa at gjøre Fennomanerne ondt, naar de høre Tale om, at Finnerne her hos os lære Norsk, eller at man aabner dem Anledning til at lære sit nye Fædrelands Sprog at kjende, og at denne Anledning gjerne benyttes. Saaledes betragtes ogsaa den Omstændighed, at finske Bøger trykkes med dobbelt Text, som Noget, der langtfra fortjener v Paaskjønnelse. „Heri", siger Professor Koskinen i „Kuukaus lehti" (litterært Maanedsblad for Mai 1868 p. 121) „gjør man ikke blot mere, end man kan forlange, men i Sandhed ogsaa mere, end ønskeligt kunde være." Hvorfor anse Fennomanerne det ikke for ønskeligt, at de norske Finner lære sit nye Fædrelands Sprog?

Ligger der under det fennomanske Parties „nationala stråfvanclen" og deres Forhaabning om et Suomi, uafhængigt af alle Nationer, Rusland deri indbefattet, dog den under-112 Finmarken.

fundige Bagtanke hemmelig skjult, at det skulde kunne lykkes dem gjennem denne Planteskole af Kolonister at erhverve sig Finmarken eller nogen Del af samme? Ruslands Bistand kunne de vist paaregne. De samme

Fennomaner anse det derimod for saare prisværdigt, naar en Svenskfødt i Finland lærer sig til at tale sit Fædrelands Sprog eller det Finske, og den samme Forfatter udtaler sig i samme Blad om „Kau-lujen suomentamisesta" (Skolernes Forfihskning eller Udbredelse af det finske Element gjennem Skolen) temmelig diktatorisk saaledes om Forholdene i sit eget Land: „I detta Land får icke finnas någon sarskilt, egentlig .finsk Befolkning, ut an alla stand, alla Klasser af menniskor bora tilhora ett folk, en enda finsk befolkning."

Med Finnerne hos os, eller i det Hele taget med dem, - der bo vestenfor Finlands Grænser har det inge'nNød i nogen Henseende. En langt værdigere Gjenstand for Fennoma-nernes Omsorg og Paavirkning vilde de Suomis Sønner være, der bo østenfor Finlands Grænser. Her findes Uvidenhed i den Grad, at den grænser til Hedenskab, og her, hvor Forfædrenes Sprog, Sæder og Skjaldskab hidtil bedst er blevet bevaret, hvor det finske Nationalepos, Kalevela, endnu klinger paa Folkets Læber, her æder nu det slaviske Element langsomt, men sikkert, Aar for Aar, mere og mere om sig, som Branden i en Mosemark. Tænker Fennomanerne maaske paa at slukke Branden her ved at optænde Misnøiens Flamme i Finmarken? Jeg kan ikke tro det; det er ialfald ikke en Tanke,, der næres af det finske Folk..

Vi paa vor Side gjøre, som oplyst, hvad vi formaa for vore finske Kolonisters alsidige Oplysning, samtidigt med, at vi indrømme dem alle en fri norsk Borgers Rettigheder. Hovedsagen for os er ikke Sproget, eller hvilket Sprog Finnen taler, naar han aflægger sin kristelige og politiskeFennomaner. , H3

Troesbekjendelse, men Hovedsagen for os er, at de, som bo inden vort Lands Grænser, maa have al Grund til oprigtigt at erklære, at de heller ville være norske Borgere end hvil-ketsomhelst andet Lands Undersaatter. De maa frit udtale dette paa Norsk eller Finsk eller Lappisk. At forsøge paa at gjøre Finnerne til Norske imod deres Villie, vilde ikke blot være spildt Umage, menTopmaal afDaarskab og Uklogskab. Der bør hverken anvendes nogen Tvang eller vises nogen Tilsidesættelse, som kan avle Misnøie. Lad der være aaben Kamp og fri Konkurrence, og lad saa Finnen overvinde eller gaa foran Nordmanden, om han kan.

Kvænbyen i Fisketiden.

Men vi vende atter tilbage til Vadsø for at se, hvorledes det ser ud i Kvænbyen paa den Tid, da talrige Skarer ankomme fra Finland for i nogen Tid at drive Fiske paa den norske Kyst, dels sammen med sine forrige Landsmænd, dels leiede af norske Bedere. Der findes, som bekjendt, intet Forbud mod, at Finner eller Finlands Undersaatter fiske paa den norske Kyst, men Høvedsmanden paa en Baad, bemandet med fremmede Fiskere, har kun at betale en ringe Afgift til Herredets Fattigkasse. I store Baadsladninger komme de over fra Neiden til Vadsø og skulle nu have Logi hos sine Landsmænd. De fleste ere Løskarle, men ofte kommer ogsaa baade Mand og Kone med smaa Børn, der i Mangel af ordentlige Klæder undertiden ere tullede ind i en Sæk eller andet Plag, saaledes at det har hændt, at man ved Landstigningen i Skyndingen har taget en saadan Tul og kastet den op paa Stranden som en anden Vareballe og først ved Barnets Skrig mærket, at den indeholdt noget Levende.

De i Kvænbyen boende Finners smaa Huse blive i denne

En Sommer i Finm. " ^ Fennomaner. , H3

Troesbekjendelse, men Hovedsagen for os er, at de, som bo inden vort Lands Grænser, maa have al Grund til oprigtigt at erklære, at de heller ville være norske Borgere end hvil-ketsomhelst andet Lands Undersaatter. De maa frit udtale dette paa Norsk eller Finsk eller Lappisk. At forsøge paa at gjøre Finnerne til Norske imod deres Villie, vilde ikke blot være spildt Umage, menTopmaal afDaarskab og Uklogskab. Der bør hverken anvendes nogen Tvang eller vises nogen Tilsidesættelse, som kan avle Misnøie. Lad der være aaben Kamp og fri Konkurrence, og lad saa Finnen overvinde eller gaa foran Nordmanden, om han kan.

Kvænbyen i Fisketiden.

Men vi vende atter tilbage til Vadsø for at se, hvorledes det ser ud i Kvænbyen paa den Tid, da talrige Skarer ankomme fra Finland for i nogen Tid at drive Fiske paa den norske Kyst, dels sammen med sine forrige Landsmænd, dels leiede af norske Bedere. Der findes, som bekjendt, intet Forbud mod, at Finner eller Finlands Undersaatter fiske paa den norske Kyst, men Høvedsmanden paa en Baad, bemandet med fremmede Fiskere, har

kun at betale en ringe Afgift til Herredets Fattigkasse. I store Baadsladninger komme de over fra Neiden til Vadsø og skulle nu have Logi hos sine Landsmænd. De fleste ere Løskarle, men ofte kommer ogsaa baade Mand og Kone med smaa Børn, der i Mangel af ordentlige Klæder undertiden ere tullede ind i en Sæk eller andet Plag, saaledes at det har hændt, at man ved Landstigningen i Skyndingen har taget en saadan Tul og kastet den op paa Stranden som en anden Vareballe og først ved Barnets Skrig mærket, at den indeholdt noget Levende.

De i Kvænbyen boende Finners smaa Huse blive i denne

Tid stærkt overfyldte. En Stue, som i Almindelighed ikke pleier at afgive ordentlig Plads for mere end 5 Individer, maa nu rumme 20. De Ankommende ere baade forsultne og slet klædte, i bedste Tilfælde iførte en ofte miserabel Sau-skindspels, der om Natten paa det bare Gulv maa tjene baade som Over- og Underdyne. Kun sjelden findes der indenfor Pelsen andet end det bare Skind.

Det er umuligt for den ellers renslige Kvænbybefolkning i denne Tid, eller fra Tiden omkring 1ste til 15de Marts, at holde sine Huse rene for Smuds og Dyr og slet Luft, saa at Følgen af denne Sammenstuving i pile Stuer ofte er Sygdom og Elendighed.

Saasnart de fiskesøgende Finner have faaet Engagement, enten hos sine egne Landsmænd eller hos Nordmænd, forsvinde de fra Kvænbyea og drage enten udover mod Vardø eller indover Varangerfjorden eller sydover mod Kussekysten, alt efter som Fisket slaar til.

Den norske Fisker beskylder ikke sjelden Handelsmændene for, at de ere villigere til at give Kvænerne end Nordmænd Kredit, og betragte derfor disse omtrent med ligesaa uvillige Øine, som norske Arbeidere sydpaa tildels betragte cle didkommende svenske Arbeidere. Finnen og Svensken lader sig formodentlig leie for billigere Betaling end den indfødte Norske, da de ere nødte til snarest muligt at faa Engagement og under fremmede Forhold ikke blot ere moderatere i sine Fordringer, men ogsaa ofte flittigere og mere om sig for at tjene godt i kort Tid, end de vilde være i sit Hjemland.

I Kvænbyen er der efter Fiskernes Afreise igjen pent og ordentligt i 2 til 3 Maaneder. Slaar Fisket ikke til ved selve Vadsø, ser man i den Tid næsten blot Kvinder og Børn omkring i Byen. Henimod St. Hans Tider er i Almindelighed VaarfisketKvænbyen i I?isketiden. 115

sluttet, og den fiskende Finnebefolkning vender nu tilbage til Vadsø for at faa Klarering af sine Bedere eller Medliskere. Har Fisket været rigt, hersker der da en Uges Tid i Rege-len et glad Liv i Kvænebyen. Matti og Jussi og Pekka og Piera fra Haapajårvi, Kalajoki eller Kuusamo og andre Sogne i det nordlige Finland — eller de starovjerske.Kareler Jeremei, Ivan, Seder o. fl. fra Påajarvis og Kuitojårvis Bredder, der kom næsten nøgne til Vadsø, forsultne og uden en Skilling i Lommen, have nu gode Klæder paa en velnæret Krop og blanke Sølvdalere i Lommen. Men disse ere ogsaa ofte surt fortjente. Arbeidet paa Havet er haardt, Blæsten bidende og Bekvemmelighederne i Land uhyre tarvelige. Intet Under derfor, om Jussi og Matti efter Tilbagekomsten til den hyggelige Kvænby føle sig fristede til at opfriske Livsaan-derne med en Slurk af det midt i al Fiskeluft lifligt duftende Brændevin eller Kom. Dog kun en liden Del af Gevinsten maa anvendes, kun en ganske liden Ubetydelighed, saavidt at de noget stivnede og støre Lemmer faa sin Smidighed igjen. Resten af de blanke Penge maa spares og medbringes hjem, hvor kanske en Hustru med en Flok Unger, klædte i Traser og forsultne, længselsfuldt vente paa sin hjemvendende Fader. Eller kanske der før Afreisen blev sluttet Kontrakt, om et lidet „Torp", som skal betales ved Hjemkomsten, eller kanske en gammel Moder venter sin Søn pengerig hjem igjen for at redde hende fra Hungersnøden. Imidlertid, eller hvordan det end er, en halvPægel kan dog den bedste Fader eller Søn tage sig med god Samvittighed. Til deres Ros maa man ogsaa sige, at de Fleste lade det blive dermed og begive sig strax paaHjemveienmed største Delen af sin Fortjeneste. Men Undtagelser findes ogsaa, og desværre, den ædle Drik er deroppe, ikke mindre end andre Steder, af den Natur, at jo mere man drikker deraf, des

mere tørster man, og Norges Love ere i saa Maade maaske liberalere end Finlands, at man ustraffet kan tage sig en Taar over Tørsten. Hvorfor skulde man da ikke idetmindste gjøre et Forsøg paa at slukke den? Man tager derfor endnu en halv Pægel, derpaa en hel og saa begiver Jussi og Pierd, glade i Hu og Arm i Arm, sig hen til Spelar-Matti eller en anden glad Kammerat. Der spilles Kort, og nu indsamler Spelar-Matti og hans Kammerater mange af de surt fortjente Dalere. Paa Grund heraf varer det da ikke længe, førend der under Spillet opstaar en Smule Krangel og Mundhuggeri. Perkeld! Perkelå! høres hyppigere og hyppigere, men selv de kraftigste Eder forslaa heller ikke i Længden. Knytnæven benyttes da for at godtgjøre Parternes retfærdige Sag, og til Slutning blander Politiet sig, eller burde ialfald blande sig ind i Affæren, slæber de Drukne i Arresten og mulkterer dem for Slagsmaal m. m. Enden paa Historien med dette Slags Individer bliver da den, at de, efterat have solgt Klæderne af sig for Brændevin, af Øvrigheden transporteres, forsynede med nye Klæder, over Grænsen. Disse Klæder fik de tidligere beholde, men Følgen heraf var, at de solgte dem til den første den bedste Kjøber og atter halvnøgne indfandt sig for at søge Tjeneste. Det blev mig ialfald fortalt, at en Finnegut paa Transporten hjemover svarede en Nordmand, der ønskede at have faaet ham i sin Tjeneste, men nu ansaa dette ugjørligt: „Hvorfor ikke? Vent bare i 8 Dage, saa skal jeg være her igjen!"

Fra Vadsø til Mortensnæs. Gammer. Bautasten. Sagn

om Walit.

Under Opholdet i Vadsø gjorde vi en Tur 3 Mile indover Varangefjorden til Mortensnæs, hvor Handelsmand Nordvi bor. [

mere tørster man, og Norges Love ere i saa Maade maaske liberalere end Finlands, at man ustraffet kan tage sig en Taar over Tørsten. Hvorfor skulde man da ikke idetmindste gjøre et Forsøg paa at slukke den? Man tager derfor endnu en halv Pægel, derpaa en hel og saa begiver Jussi og Pierd, glade i Hu og Arm i Arm, sig hen til Spelar-Matti eller en anden glad Kammerat. Der spilles Kort, og nu indsamler Spelar-Matti og hans Kammerater mange af de surt fortjente Dalere. Paa Grund heraf varer det da ikke længe, førend der under Spillet opstaar en Smule Krangel og Mundhuggeri. Perkeld! Perkelå! høres hyppigere og hyppigere, men selv de kraftigste Eder forslaa heller ikke i Længden. Knytnæven benyttes da for at godtgjøre Parternes retfærdige Sag, og til Slutning blander Politiet sig, eller burde ialfald blande sig ind i Affæren, slæber de Drukne i Arresten og mulkterer dem for Slagsmaal m. m. Enden paa Historien med dette Slags Individer bliver da den, at de, efterat have solgt Klæderne af sig for Brændevin, af Øvrigheden transporteres, forsynede med nye Klæder, over Grænsen. Disse Klæder fik de tidligere beholde, men Følgen heraf var, at de solgte dem til den første den bedste Kjøber og atter halvnøgne indfandt sig for at søge Tjeneste. Det blev mig ialfald fortalt, at en Finnegut paa Transporten hjemover svarede en Nordmand, der ønskede at have faaet ham i sin Tjeneste, men nu ansaa dette ugjørligt: „Hvorfor ikke? Vent bare i 8 Dage, saa skal jeg være her igjen!"

Fra Vadsø til Mortensnæs. Gammer. Bautasten. Sagn

om Walit.

Under Opholdet i Vadsø gjorde vi en Tur 3 Mile indover Varangefjorden til Mortensnæs, hvor Handelsmand Nordvi bor.*Ill. C.[=Carl] Schmetzer, X. A.* Lappisk Gamme eller Jordhytte.Gammer.

Vi bleve her modtagne med den største Gjæstfrihed og Velvillie. Handelsmand Nordvi har ikke blot erhvervet sig et Navn i den videnskabelige Verden for sine naturhistoriske Kundskaber, men baade Kristianias og Kjøbenhavns Musæer have ham at takke for Indsamling af flere ethnografiske Sjeldenheder.

I Nærheden af Mortensnæs findes nogle Jordgammer. Synet af disse var intet Nyt for mig, men derimod for min Reisekammerat, Professor Daa. Jeg vil derfor tillade mig efter Aftenbladet No. 18 —1870— at gjengivehans Beskrivelse af en saadan, medens jeg selv tager et Fotografi af samme og leverer et Billede af dens Ydre.

„Omkring Handelsstedet laa der en Del Jordhytter, der vare de første Lap-Gammer, jeg havde Anledning til at se. Den første, vi kom til, eiedes af en Trønder fra Opdal, en stor og staut Karl, som dog havde ladet sig nøie med at bygge sin Bolig paa en Maade, der i det Væsentlige lignede den halv vilde, oprindelige Stil, men dog udentvivl indeholdt store, selvstændige Forbedringer. Udvendig bestod Huset kun afTorv,]iien det var firkantet, indvendig panelet og forsynet med Vinduer. Loft var der rigtignok ikke, saaat Rummet var aabent til de sodede Spærrer. Der var kun et Værelse til Familiens Beboelse, hvilket var uhyre hedt; thi slige Torvhuse ere langt varmere end Træhuse. Ved Siden af var et andet Rum i to Afdelinger, hver med en Dør, til Mandens Hest og hans to Kjør. Et saadant Hus vedligeholdes paa det Vis, at man hvert (?) Aar lægger paa et Par OmhvarvTorv til at udfylde den gamle, som altid synker sammen. Ifald Eieren bliver kjed af det Hele og vil sælge sin Bolig, kan han erholde en Kapital af en eller to Daler for den.

Fra denne forædlede Gamme gik vi til en mere oprindelig, som beboedes af en Fin, der var gift med en halv norsk, halv lapsk Hustru. Deres Hus var derimod, ligervis118 Finmarken.

som Lappens, helt rundt og bestod af opretstaaende Stolper, der vare-udfyldte med Torv, som dannede Væggene, uden videre Bedækning eller Forsøg paa Sminke eller Forskjøn-nelse. Midt i Stuen paa Gulvet var et Ildsted af store Stene, omgivet af Stolper, som bare det spids opgaaende Tag. Vi fandt Familien liggende paaklædt, men i rigelige Skindfæller, omkring Ilden. Alt var paa Gulvet. De syntes at sove, da vi kom ind, skjønt det var midt om Dagen. Men det var ikke Søveir. Den 3die Gamme var beboet af denne sidste • Mands Datter og hendes Ægtefælle, en ren Lap. Den var dog indvendig panelet med horizontale Bord.

Disse Familier, som altsaa bestod af alle 3 Nationaliteter i mangehaande Blanding, havde flere Børn, som alene Fordom kunde negte at være* vakre og kraftige. De gik dog alle i lappisk Dragt og talede lappisk Sprog."

I en stor Stenurd i Nærheden af Gaarden Mortensnæs * have Lapperne i gamle Dage havt en Begravelsesplads. Her, som andre Steder i Finmarken, hvor lignende Begravelses-pladse findes, har Graven bestaaet af et aflangt, muret Kammer, dækket af en eller flere Stenheller. Men det Hele, baade Sidemurene og Taget, har med Flid været formet saaledes, at et uøvet Øie har vanskeligt for at skjelne Gravstedet fra den øvrige Urd. i enkelte Grave har man fundet Kranier og Ben af Mennesker, indviklede i Næver. De fleste ere derimod, mærkeligt nok, tomme, eller Liget er for lang Tid siden borttaget, uden at man med" Bestemthed kan forklare sig Grunden hertil. Maaske Lapperne selv ved Overgangen til Kristendommen have aabnet sine Fædres Grave og bragt deres Ben i kristen Jord. Enkelte ere da blevne igjen, fordi de havde skjult dem saa godt, at de ikke selv kunde finde dem.

I Stenurden findes ogsaa paa enkelte fremspringendeBautasten. 119

Punkter, der godt kunne sees fra Søen, runde, murede Sten-ringe. Lignende har jeg seet .flere andre Steder i Finmarken, navnlig findes nogle vel vedligeholdte ved Laxelvand i Porsanger. Paa slige Steder og inden Stenringen, hvorpaa undertiden ogsaa lagdes et Plankegjærde, havde Lappen sine Afguder staaende, der enten vare dannede af Træ eller be-stode af en Sten, som var forvitret saaledes, at den havde en fantastisk Form. Disse ere naturligvis for lang Tid siden omstyrtede og forsvundne. Paa Tilbageveien snublede jeg over en Sten af en ganske besynderlig Form, der laa nede i Strandbredden. Maaske dette varHevnaf en hedensk Gud, der engang — for Aarhundreder siden — havde tronet oppe paa Høiden, tilbedt af hele Traktens Beboere.

Tæt ved Handelsstedet Mortensnæs staar en Bautasten. Der findes Spor af, at den engang har været omgivet af 14 Stenringe, den ene udenom den anden, med Bautastenen som Centrum.,

Stenen er 3 Alen 19 Tommer høi over Jorden. Under Jorden desuden l3/4 Alen. Bredden er 1 Alen og Tykkelsen 4% Tomme. Lapperne kalde den: Zærdse-Gædge o: Bautasten. Den er sandsynligvis ikke reist af det lappiske Folkefærd. Fandt disse en eller anden Klippeblok staaende isoleret og af særegen Form, troede de vistnok, at en eller anden Guddom havde sin Bopæl i samme, og ofrede til den. Men de Stenguder, som de selv reiste op, vare ikke større, end at de kunde flyttes ved Enkeltmands Hænder. Det er derfor nok muligt, at Lapperne i sin Tid kan have ofret til Stenen, og der fortælles, at en gammel Lappekone skal have gjort dette endnu i Mands Minde. Men sandsynligvis er den reist til Minde om en eller anden skandinavisk Vikingehøvding, som her enten har fundet sin

Bane eller udført en eller anden Stor-daad. Busserne ville ogsaa tilegne sig Æren af at have120 Finmarken.

i

reist samme, ifølge et Sagn om en Kjæmpe, Walit eller Warrent. Dette Sagn indeholder maaske Erindring om eller giver i Eventyrform en Fremstilling af det russiske Herredømmes Fremtrængen over de Trakter, som engang vare norske Skattedistrikter. Det lyder saaledes efter en russisk Forfatter "Weretschagin:

„I gamle Dage, da Karelen og Dvina-Trakterne vare Novgorod underkastede, levede der en mægtig Mand eller Godsbesidder ved Navn Walit eller Warrent. De Novgo-rodske Posadniker overdroge til denne Walit Eegjeringen over hele Karelen. Walit, som ønskede at forøge Novgorods Besiddelser, tøegav sig til den murmanske Kyst for at bekrige Landet. De forskrækkede Murmanner kaldte tilhjælp Njemetski (o: Nordmænd), men disse kunde ikke forsvare dem, som de kom tilhjælp. Walit slog dem ved Varenga; „thi han var en stor Kriger og Hærens Ven". Paa det Sted, hvor Slaget stod, lod han opreise en stor Sten og omgav den med 12 Rader af Stenmure. Dette Monument til Minde om Seieren kaldte Walit „Babilon". Han bosatte sig paa en 0, som nu kaldes Schalim (o: Salimozero i Orafjorden).

Nordmændene bleve nødte til at overlade hele Lapland lige til Jvgei (o: Lyngen) til Walit Fra den Tid blev Lapperne skatskyldige til Novgorod og de moskovske Storfyrster."

„Dette Sagn", siger Weretschagin, „er hørt af Fedor Johan-novitsch's Befuldmægtigede, som 1592 sendtes til Kola for at underhandle med Christian den IV om Grænserne." Maaske det endnu kunde anføres som en historisk Grund for Rusland til at bemægtige sig Finmarken.

Efter et Par Dages særdeles behageligt Ophold paa Mortensnæs reiste vi igjen i en Baad, bemandet med 7 Mand, af hvilke Høvedsmanden var Nordmand og de øvrige Finner, afsted tir Vadsø, hjulpne frem af en strygende Bør. Lodde og Hval.

121

Lodde og Hval.

Det mindste og det største af alle de Dyr, som i Finmarken efterstræbes for Nyttens Skyld, er Lodden og Hvalen. Man hører dem ofte blive nævnte sammen som Forbud paaet begyndende-Torskefiske. Lodden har utallige Fiender saavel i Vandet som i Luften og paa Landet; thi Fisk, Fugl og Folk efterstræbe den lige ivrigt. Hvalen har kun en Fiende, nemlig Sv. Foyn. Lodden bruges, som bekjendt, blot til Agn, men da Tilgangen af samme er usikker, medens et heldigt Fiske for, en, stor Del beror paa denne Agn — ligesom en „god Høst paa en god Udsæd", saa er Følgen den, at naar man enten paa Norsk hører Udraab et: Lodda e5 me' Stranna! eller paa Lappisk: Shjafshja læ gaddest! eller paa Finsk: Lotti on rannassa! saa komme alle Mand, Nordmænd, Finner, Kareler, Lapper, til og med Russer, i et Øieblik paa Benene og i den travleste Virksomhed; ja, jeg er bange for, at selv en nok saa andægtig Menighed i en Kirke høilig vilde fristes til at rende sin Vei, dersom Nogen midt under Gudstjenesten kom ind og raabte: Lodda e' me' Stranna! Den stakkels lille Fisk har, som sagt, baade mange og farlige Fiender. Jaget paa Dybet af Sei, Torsk og Hval, søger den i tætte Stim at snige sig frem langs Strandbredderne; thi ogsaa den skal nu et eller andet Sted hen for at lægge sin Rogn eller sørge for sin Formerelse. Som en mørk Skygge ser man den glide fremover paa den hvide Sandbund. Men saa er der en eller anden dristig Sei, som undertiden søger at trænge sig imellem den og Stranden for at jage den udover mod Marbakken, hvor den da utvivlsomt modtages af tusinde gabende Torskesvælg. For ikke at afskjaeres, sniger Lodden sig derfor saa nær op imod Stranden, at den ikke sjelden fra Land af kan tages med Hov. Blæser det noget, kaster Søgangen ofte122

Finmarken.

enkelte op imellem Stenene paa Stranden, hvor de ligge sprællende, blanke som' nye Toskillinger, indtil næste Bølge tager dem med sig igjen. Men fortumlede af Luftbadet, sprætte de i Vildelse op af Vandet og komme ofte saaledes paa det Tørre, at de blive til Føde for Kragerne. Pludselig opdages Stimen af nogle Maager, og med

Skrig, Næb og Klør slaa de ned i Søen. Dette sees snart af andre Maager, der svæve i Luften længer borte, og i pilsnar Flugt ile de til Stedet. Kan hænde, at de paa Veien komme forbi et Skjær, aldeles bedækket med Maager, Krykker og Skarv, og disse, der se en enkelt Maage fare forbi i hurtigst mulige Flugt, ane nu ogsaa, at „Lodden er ved Stranden" og sætte efter den forud Ilende. Snart samles en Hærskare af Maager og Krykker, som anfalde den fra Luften, medens Teisten, Skarven og Alken svømme omkap med Torsken og Seien under Vandet. Og saa den sorteFiskejo ind imellem de hvide Maager; ikke istand til selv at fange nogen Lodde, er den derimod en Mester til at stjæle den af Næbbet paa Andre, hvorfor den ogsaa med Rette bærer Navnet „Tyvjo." Denne skrigende Fuglevrimmel baade sees og høres paa langt Hold. Den bemærkes da snart af en eller anden Baad, og Folkene tage strax Aarene kraftigt fat for at naa frem snarest muligt, medens Lodden „gaar til." Varslede herved, som den ene Maage varsler den anden, følge andre Baade efter. Saaledes hændte det ogsaa os, da vi fra Mortensnæs med Baadskyds kom til Makkenæs, % Mil fra Vadsø, at Lodden havde vist sig ved Stranden, og at Fugl og Baade strømmede til, alt hvad Vinger, Seil og Aarer kunde trække. Vi maatte da naturligvis ogsaa lade vore Folk faa Lov til at ro til Aastedet, hvor der snart herskede et Liv og Røre og Skrig af Folk og Fugl, der hver paa sin Maade sloges om Lodden. I et Øieblik kom vi iland, fik Masten ned, Baaden ud igjen,Lodde.

Noten kastet omkring en mørk Plet paa Sandbunden og trukket ind til Stranden, propfuld af myldrende Lodde; mange slap ud igjen, men der var nok tilbage, og i en Haandevending laa der Millioner af den smukke, lille, sølvblanke og rødviolette Fisk sprællende paa Stranden. Vor Skyds tog med sin lille Loddenot, der for paakommende Tilfælde altid medføres i Baaden, c. 5 Tønder Lodde, der paa den Tid, da der netop var Mangel paa denne Agn i Vadsø, vurderedes til 150 Spd., det vil da sige som „Udsæd"; thi hele Fjorden var fuld af Torsk, og havde man bare Agn, fik man Fisk paa hver eneste Linekrog.

Lodden har enkelte Yndlingspladse, hvor den især søger hen, uvist af hvilken Grund. Men intet Sted er Tilstrømning af Lodde saa rig og Adgangen til at fange den saa let som ved Grænseelven Vuorjem eller Jakobselven i Sydvaranger. Grunden, hvorfor den søger denne Elvemunding fremfor andre, har jeg ikke hørt Nogen kunne forklare; men Terrænets Beskaffenhed gjør, at man her ofte kan øse op saa Meget, man vil, med Hov eller Smaanøter. En Bugt, omtrent y8 Mil lang og et Par hundrede Alen bred, hvori Elven løber ud, er i Ebbetiden ved en Sandbanke afdæmmet fra Havet — paa en smal Rende nær, saaledes at den danner et Slags stor Fiskedam. Ved Høivande strømmer Lodden over Sandbanken ind i dette Bassin, maaske blot for at undgaa sine slugvorne Fiender paa Dybet, og fylder det ganske op med sine Masser. Men idet Søen falder igjen, passer ikke Lodden paa at passere Sandbanken, medens der endnu er Tid eller Vand nok, Snart hæver denne sin bare Ryg op og stænger Veien. Imidlertid vedbliver Vandet inde i Bassinet fremdeles at synke, og den Vælling af Lodde, som da ofte findes der, maa ud igjennem den småle Aabning mellem Banken og Fastlandet. Denne Rende fyldes da undertiden saaledes, at Strømmen

bestaar næsten bare af Lodde, saa tæt pakket sammen, at man paastod, at en Baad ikke kunde roes frem i Loddestrømmen. Det følger af sig selv, at man i slige gunstige Tilfælde kan tage saameget, man vil, med de aller simpleste Bedskaber. Stedet søges ogsaa som et Fællesterræn af alle fire der fiskende Nationer.

Længer inde, paa Nordsiden af Varangerfj orden, findes en mindre Elv, der ogsaa har faaet Navnet Jakobselv. Her findes ligeledes undertiden Lodde i Mængdevis. Ligesaa i Yadsøsundet, men altid dog mindre sikkert og i mindre Mængde end ved Grænseelven.

En tidlig Morgenstund blev jeg fra Vinduet i mit Logi i Vadsø var ude paa Varangerfj orden en liden Dampbaad, som snart for af sted indover, snart udover Fjorden, snart hid, snart did. Undertiden laa den igjen ganske stille. Jeg tog da min Storkikkert og gik op paa en Bakke ved Kirken for at se efter, hvad der var i Veien med denne lille Damper. Ikke før havde jeg faaet den i Kikkerten, før jeg ogsaa med det Samme fik se en stor Hval skyde sig op ganske i Nærheden. En hvid Bøgsky sprudede i samme Øieblik ud fra Skibets Styrbordsside. Hvalen forsvandt med et stort Skvalp, og Skibet for igjen afsted. Det var altsaa Hr. Foyn, som var i fuld Kamp med en

Hval, hvori han allerede havde skudt en Harpun fast. Næste Gang, Hvalen kom op, var den ikke alene, men tæt ved Siden af den skjød der sig op nok en, som syntes at være et endnu større Uhyre end den anskudte. Det var rimeligvis et Par eller ialfald gode Venner; thi den store vilde aabenbart ikke forlade sin Saarede Kammerat. At Foyn skulde have skudt Harpuner i begge, kan jeg ikke antage, da man rimeligvis har nok med en ad Gangen af disse Bæstier. Atter for der en Bøgsky ud fra Skibet. Smælden kunde man ikke høre iland, da Kampen foregik langt ude paaHval. 125

Fjorden, men derimod saa jeg Spruden af Harpunen i Vandet, netop som den i Vandgangen for i Hvalen. Med et vældigt Plask forsvandt den igjen, og Kampen fortsattes paa denne Maade V4 Times Tid, da baade Hval og Skib kom ud af Syne. Hvad Enden blev dengang, ved jeg ikke, men rimeligvis maatte mindst den ene Hval lade sit Liv. Undertiden gaar dog Hvalen forsaavidt af med Seieren, at Jagten maa opgives. Saaledes skal det have hændt, at da Foyn engang skjød Harpunen i et Uhyre af en Hval udenfor Vardø, satte den afsted med ham ret imod Nordpolen. Uagtet en stiv Kuling af Modvind og uagtet Maskinen ogsaa arbeidede imod, trak den dog, som om Intet var i Veien, Dampbaaden afsted med 7 Mils Fart i Vagten, saaledes at man omsider saa sig nødsaget til at kappe Linen og lade den *fare.

Med sine uhyre Kjæmpekræfter er Hvalen dog næsten ganske forsvarsløs. Var den ondskabsfuld eller klog nok til at gjøre Angreb igjen, især ved at daske til Baaden med sin uhyre Hale, vilde Kampen maaske blive saa farlig, at den fik gaa i Fred. Om ikke meget lang Tid vil den ligesom Grønlands-hvalen rimeligvis blive udryddet.

• FrgL Vadsø til Sydvaranger.

Lørdag Morgen den 23de Juni Kl. 6 forlod vi Vadsø med Dampskibet Nordkap. Vi vare nu 4 i Følge, som skulde holde sammen saa godt som muligt baade i Tykt og Tyndt. Foruden Lappen Lars Hætta, som var fulgt med Prof. Daa fra Kristiania, havde vi nemlig i Vadsø engageret, som Tolk i Russisk, en Handelsfuldmægtig Dahl, der ogsaa nogenlunde kunde tale Finsk. Begge vore Følgesvende viste sig paa hele Reisen trofaste og dygtige, saa vi havde al Grund til at være fornøiet med vort Valg. Vi skulde nu over den omtrentHval. 125

Fjorden, men derimod saa jeg Spruden af Harpunen i Vandet, netop som den i Vandgangen for i Hvalen. Med et vældigt Plask forsvandt den igjen, og Kampen fortsattes paa denne Maade V4 Times Tid, da baade Hval og Skib kom ud af Syne. Hvad Enden blev dengang, ved jeg ikke, men rimeligvis maatte mindst den ene Hval lade sit Liv. Undertiden gaar dog Hvalen forsaavidt af med Seieren, at Jagten maa opgives. Saaledes skal det have hændt, at da Foyn engang skjød Harpunen i et Uhyre af en Hval udenfor Vardø, satte den afsted med ham ret imod Nordpolen. Uagtet en stiv Kuling af Modvind og uagtet Maskinen ogsaa arbeidede imod, trak den dog, som om Intet var i Veien, Dampbaaden afsted med 7 Mils Fart i Vagten, saaledes at man omsider saa sig nødsaget til at kappe Linen og lade den *fare.

Med sine uhyre Kjæmpekræfter er Hvalen dog næsten ganske forsvarsløs. Var den ondskabsfuld eller klog nok til at gjøre Angreb igjen, især ved at daske til Baaden med sin uhyre Hale, vilde Kampen maaske blive saa farlig, at den fik gaa i Fred. Om ikke meget lang Tid vil den ligesom Grønlands-hvalen rimeligvis blive udryddet.

• FrgL Vadsø til Sydvaranger.

Lørdag Morgen den 23de Juni Kl. 6 forlod vi Vadsø med Dampskibet Nordkap. Vi vare nu 4 i Følge, som skulde holde sammen saa godt som muligt baade i Tykt og Tyndt. Foruden Lappen Lars Hætta, som var fulgt med Prof. Daa fra Kristiania, havde vi nemlig i Vadsø engageret, som Tolk i Russisk, en Handelsfuldmægtig Dahl, der ogsaa nogenlunde kunde tale Finsk. Begge vore Følgesvende viste sig paa hele Reisen trofaste og dygtige, saa vi havde al Grund til at være fornøiet med vort Valg. Vi skulde nu over den omtrent126 Finmarken.

(

2 Mile brede Fjord til Pasvig i Sydvaranger, den sidste ordentlige Havn paa norsk Kyst. Derfra haabede vi at skulle faa følge et Stykke indover langs Russekysten med Vadsø Toldkutter, som skulde gjøre en Krydstur paa de Kanter. Dampskibet gik ikke tværs over Fjorden, men skulde først gjøre en Sving indover tilNæsseby. Vi foretrak imidlertid hellere at følge med Dampskibet end at tage Baadskyds tværs over Fjorden, i det Haab, at

komme ligesaa hurtigt frem, paa samme Tid som det vilde v$re baade billigere og bekvemmere. Men den Gang forregnede vi os. Paa Turen indover til Mortensnæs kom Havskodden saa tæt som en Væg drivende indover Fjorden fra Ishavet af og indhyllede os snart i sit hvide Slør saaledes, at vi ikke kunde se fra Stavn til Stavn. Det skal ofte være Tilfældet, at Havtaagen i Slutningen af Juni og Begyndelsen af Juli kommer ind fra Ishavet mod Vadsø og Fiskerøen, men sjeldnere, at den gaar ind i Varanger-fjorden. Den begynder, naar Isen løsner i Hvidesøen, og hidrører rimeligvis fra de i Golfstrømmen smeltede Ismasser. Indhyllede i Taagen, bleve vi nødte til at gaa med ganske sagte Fart, men stødte ikke desmindre Kl. 11 Formiddag paa et Skjær eller en Grund udenfor Mortensnæs og sad fast, dog uden mindste Fare for Skibet. Kl. 11 om Aftenen, da vi atter havde Høivandé, forsøgte vi at slippe løs,, og blandt forskjellige Midler, som anvendtes, blev ogsaa en Springmarsch fra den ene Ræling til den anden anstillet af hele Mandskabet ombord, Nordmænd, Finner, Russer og Lapper, for at faa Skibet i en vuggende Bevægelse, men forgjæves. Først næste Dag Kl. 11, efter 24 Timers Forløb, efter Lossing af Anker, Kjættinge, Kul m. m. og fornyet Springmarsch gik Skibet los, og vi fortsatte Turen, 24 Timer agterud i Ruten. Om Aftenen den 23de, da vi vare ombord paa Skibet, saa vi paa Sydvarangersiden store St. Hans Blus. Lens-Sydvaranger. 127

mand Klerk med Familie og Andre havde glædet sig til, at vi skulde være ankomne efter Bestemmelse, og vare mødte frem paa Stoppestedet, 1/2 Mil udenfor sit Hjem, i Forventning om en hyggelig St. Hans Nat sammen med os og Skibets øvrige Besætning. Men Kl. 3 om Natten havde de maattet reise tilbage igjen; og det var derfor intet Under, at de Kl. 5 om Eftermiddagen, da vi endelig ankom, vare en Smule slukørede.

Sydvaranger. Beskaffenhed. Nybyggere. Fiske. Jagt.

Sydvaranger, eller Landet paa Sydsiden af Varangerfjorden, kaldtes i gamle Dage „Raftesiden", (af Raft, Tømmerstok), fordi Befolkningen paa de skovløse Kyster omkring Vadsø herfra hentede sit Bygningstømmer. I de sidste 20 Aar har Befolkningen i Sydvaranger, især ved Tilflytning af Finner, tiltaget saaledes, at Distriktet nu udgjør et eget Præstegjæld med 2 Kirker. Den ene af disse, der ganske nylig er opført, staar ved Bredden af„Vuorjem" eller Jakob s elven, ikke langt fra den 363de eller sidste af de Stenrøser, der betegne Grænsen mellem Norge, Rusland, Finland og Sverige. Den er saaledes bygget paa den yderste Pynt ^f norsk Land, som den norske Kirkes sidste Vagttaarn imod den østlige Kolosses forskjellige Troesbekjendelser og som et Mærke paa, at her begynder eller, om man vil, her ender Kongeriget Norges udelelige og uafhændelige Land.

Jeg har en vis Forkjærlighed for Sydvaranger, og jeg dvæler derfor gjerne en Stund ved Beskrivelsen af samme, førend jeg fører Læseren længer østover eller indover paa de Trakter, som nu tilhøre det russiske Rige, men som ogsaa engang vare Norge underlagte som Skatteland.

Naar man i nogen Tid har reist langs med Nor dvarangers Sydvaranger. 127

mand Klerk med Familie og Andre havde glædet sig til, at vi skulde være ankomne efter Bestemmelse, og vare mødte frem paa Stoppestedet, 1/2 Mil udenfor sit Hjem, i Forventning om en hyggelig St. Hans Nat sammen med os og Skibets øvrige Besætning. Men Kl. 3 om Natten havde de maattet reise tilbage igjen; og det var derfor intet Under, at de Kl. 5 om Eftermiddagen, da vi endelig ankom, vare en Smule slukørede.

Sydvaranger. Beskaffenhed. Nybyggere. Fiske. Jagt.

Sydvaranger, eller Landet paa Sydsiden af Varangerfjorden, kaldtes i gamle Dage „Raftesiden", (af Raft, Tømmerstok), fordi Befolkningen paa de skovløse Kyster omkring Vadsø herfra hentede sit Bygningstømmer. I de sidste 20 Aar har Befolkningen i Sydvaranger, især ved Tilflytning af Finner, tiltaget saaledes, at Distriktet nu udgjør et eget Præstegjæld med 2 Kirker. Den ene af disse, der ganske nylig er opført, staar ved Bredden af„Vuorjem" eller Jakob s elven, ikke langt fra den 363de eller sidste af de Stenrøser, der betegne Grænsen mellem Norge, Rusland, Finland og Sverige. Den er saaledes bygget paa den yderste Pynt ^f norsk Land, som den norske Kirkes sidste Vagttaarn imod den østlige Kolosses forskjellige Troesbekjendelser og som et Mærke paa, at her begynder eller, om man vil, her ender Kongeriget Norges udelelige og uafhændelige Land.

Jeg har en vis Forkjærlighed for Sydvaranger, og jeg dvæler derfor gjerne en Stund ved Beskrivelsen af samme,

førend jeg fører Læseren længer østover eller indover paa de Trakter, som nu tilhøre det russiske Rige, men som ogsaa engang vare Norge underlagte som Skatteland.

Naar man i nogen Tid har reist langs med Nor dvarangers128

nøgne og triste Klippekyst, hvor intet Træ vokser, neppe nok en Busk formaar at spire frem, og kommer til den sydlige Bred af Varangerfj orden, vil man blive behageligt overrasket, idet man seiler ind igjennem en af de 3 dybe Fjorde, Jar-fiord, Bøgfjord eller Neidenfjord, som gjennemskjære dette Landskab. Allerede i Mundingen af disse Fjorde optræder Birken buskformig og dække i Forening med forskjellige Lyngarter enkelte Partier af Kystens golde Granitfjelde. Kommer man til Bunden af Fjordene, faar Landskabet en endnu blidere Karakter, idet Birketræerne blive anseligt større, medens frodigt Græs dækker Strandbredderne. Endnu en halv Mil længer indover fra Fjordbundén træffer man paa store, sammenhængende og ret frodige Furuskove.

. Sydvaranger gjennemskjæres af 3 store Elve, Jakobselven, Pasvigelven og Neidenelven. Alle 3 ere ypperlige Laxeelve. Den største Vandmasse og den største Fiskerigdom har dog Pasvigelven, ogsaa kaldet Klosterelven, fordi Laxefisket i Elven engang tilhørte Peisens Kloster. Paa Lappisk hedder Elven Batschevæi-jok, (Skytterdals-Elv). Enaresøen, hvis Fladeindhold skal være omtrent 60 geogr. DMile, har nemlig gjennem denne sit Udløb i Bøgfjorden. De smukkeste og interessanteste Trakter findes ogsaa langs Pasvigelvens Bredder, ind imod Enaresøen. Paa en Strækning af omtrent 9 Mile danner Elven Grænsen mellem Norge og Rusland.

I Sydvaranger, ligesom i hele Finmarken, hæver Landet sig ikke nogetsteds op til imponerende, høie Fjelde. Naar man derfor er kommen omtrent et Par Mile op langs Elven og bestiger en af de høieste Aase, har man en overmaade vid Udsigt. Men hvad der vil forundre Enhver, som kommer til Finmarken med de almindelige Begreber om Vegetations-forhold under 69—70 Bredegrad, er, at man her baade sydover, vestover og østover milevidt intet Andet ser end et*Ill. C.[=Carl] Schmetzer, X. A.* Strandparti ved Männiko-järvi.Sydvaranger.

Hav af Furuskov, hvorigjennem Pasvigelvens brede Flade slynger sig og enkelte af de mange Indsøer glimte frem, som Elven danner paa sin Vei mod Kysten. Saalangt Øiet naar, bestaar Landet kun af bølgeformige Aaser, skovbevoxede lige til Toppen, naar undtages en enkelt bar Kolle langt syd-paa, — omtrent 7 Mil fra Kysten, — kaldet „Galggo-varre" eller Kjærringfjeldet. Jeg havde ingen Anelse om, at der her i Finmarkens Udkant, men dog inden vore Grænser, skulde findes et saa vidtstrakt Skovland, der fra Klost'ervandet til det Sted oppe imod Enaresøen, hvor Grænsen overskjærer Elven, kan anslaaes til ikte mindre end 50 g. □ Mile, (se Forstmester Barths Indberetning om Skovforholdene i Finmarken p. 140).

Furuskoven begynder at blive tæt, naar man er kommen et Par Mile opover langs Elven, eller — med andre Ord — sydover. Den staar da baade tæt, høi og temmelig svær, saavel langs Elvekanten, som langs Indsøbredderne, lige ud paa de yderste fremspringende Næs, endnu temmelig urørt af Øxen, ialfald længere oppe ved Elven, hvor man hyppigt ser ældgamle Træer ligge omstyrtede med sine tætgrenede og smuktformede Kroner dels ude i Elven, dels i Indsøerne, men altid faldne til den Side, hvorfra de paa sine gamle Dage have savnet den nødvendige Støtte.

Hist og her er Furuskoven indsprængt med Løvskov, især Birk. Enkelte Steder, hvor der rimeligvis i gamle Dage har gaaet Skovbrand, er Birkeskoven aldeles overveiende og saa frodig, høi og svær, at den, om man vilde, kunde benyttes til Hustømmer. Asp og Older findes ogsaa hist og her. Af Aspetræer saa jeg mellem Kloster- og Langvand enkelte saa store^ som de smukkeste, man ser sydpaa Landet, med Stammer saa tykke, at det netop var muligt at favne om dem.

Pasvigelven udmærker sig fremfor andre Finmarkselve deri, at den danner en hel Mængde småle Indsøer, saavidt erindres, i det Hele 12, af hvilke et Par ere fra 1—V/2 norsk Mil lange. Elvestykkerne imellem Indsøerne ere

derimod i Regelen ikke mere end V8 Mil lange. Antallet af Fosse i Elven skal beløbe sig til 29. Vasdraget er farbart lige fra Søen til Enarevand paa den i Finmarken og svensk Lapmarken almindelige Maade, at 2 Mand i en Baad med lange Stager stikke eller støde sig opover tæt inde ved Elvebredden og trække Baaden paa Land forbi de værste Fosse, hvor en smal Sti i Regelen er oplunnet eller belagt saavidt med Træstokke, at 2 Mand med temmelig Lethed kunne trække afsted med en Elvebaad af almindelig Størrelse.

Elvebaaden er lang, smal, lavbordet og let. Den har ingen Kjøl og flyder derfor paa ganske grundt Vand. Flere end 2 Reisende kunne ikke fragtes i en Baad. Farten opover Pasvigelven lettes betydeligt ved dens mange Indsøer, hvor man i de småle og overordentlig letrodde Elvebaade finder Afvexling og Hvile efter den anstrængende Stagning i Elvestrøgene. Den bagerste Mand er i Elvebaaden, som under Seillads, altid Høvedsmand. Han styrer og maa kunne holde Baaden fast, endogsaa midt i en hvidtskummende Stryg, indtil Kammeraten i Forstavnen faar taget sig nyt Tag, hvorpaa Begge med forenede Kræfter skyde Baaden nogle Alen opover. Nedover gaar det naturligvis af sig selv og ofte hurtigere, end den Uvante i Begyndelsen synes om. Men dersom det ser altfor farligt ud, eller dersom man ikke synes om at ride nedover paa Strygens hvide Ryg, saa kan man stige af Baaden, gaa langs Stranden og se paa, hvorledes Finnen eller Lappen seiler lystigt og pilsnart nedover, undertiden staaende opret i Baaden med hævet Stagestang, færdig til at støtte baade sig selv og Baaden, om det skulde behøves.*Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN* Männikö-koski, Furuskog - Fos.Månniko-koski. " 131

Lynsnart gaar det nedover, som i en rigtig brat Skibakke. Ligheden er der ogsaa i den Henseende, at ligesom Løssneen kan fyge høit om Skiløberen, saaledes faar man ogsaa i Elvebaaden være forberedt paa at faa lidt Skumskvæt over sig; men Fare er der ikke.

Allerede en Fjerdingvei fra Søen, strax ovenfor det russiske Kapel, Boris-Gleb, kommer man til cle første Fosse i Pasvigelven, den ene strax efter den anden. Den sidste er for høi for Laxen, der saaledes ikke kommer længer op end en god Fjerding fra Soen. Men et Par velanbragte Mineskud vilde kunne aabne den Vei 8 Mile længere op, maaske lige til Enaresøen. Den smukkeste af alle Pasvigelvens Fosse er »Månniko-koski', Furuskog-Fossen. Den kommer lige ud fra en Indsø, der ogsaa bærer Navnet Månniko jårvi, Furuskog-Søen, et Navn, som den i fuldeste Maal fortjener, da dens Bredder rundtom ere tæt besaaede med den smukkeste Furu-skog, saagodtsom aldeles urørt af Øxen; thi endnu havde ingen Nybygger her nedsat sig. Det eneste Levende, som vi opdagede langs dens Bredder foruden talrige Familier af Trækfugle, som rugede her, var en forvildet Tamren. Opskræmt, idet vor Baad kom forbi et Næs, tog den Spranget ind imellem Funitræerne; men nysgjerrig, som alle Arter af Hjorteslægten, kom den strax efter igjen tilsyne, kastede atter pludselig om og forsvandt i Tykningen.

Månniko-Søen knibes i sin nordlige Ende, der vender mod Havet, temmelig sammen ligesom i en Traktform, og alt eftersom Indsøen bliver smalere, begynder Strømmen at blive stærkere, indtil paa engang Indsøens blanke Flade tværsover sin hele Bredde afbrydes i et brusende Fald. Dette er Månniko-koski, hvoraf Billedet kun gjengiver Halvdelen. Dens Fald er ikke høit, men mindst 300 Alen bredt, heller ikke brydes Vandmassen i jævn Linie som i en bygget Dam i en Fabrikelv, men bruser

vildt og uregelmæssigt ned imellem en Mængde smaa Klippeøer, hvorfra enkelte ranke og høikronede Furutræer malerisk rage i Veiret, undertiden indhyllede i Skum, der som et snehvidt Slør enkelte Gange kastes lige op over deres mørke Kroner.

Under dette lave, men brede Fald danner Elven først et uhyre stort og temmelig rundt Bassin, men iler saa ligesom med fornyet Kraft igjen af sted i et skummende Løb nedover til næste Indsø. Er man kommen helt ned paa denne, kan man ikke længer se noget til Bassinet oppe under det første Fossefald. Naar man derfor efter en hurtig Fart nedover vender sig om og ser tilbage, fristes man til at tro, at Fossen pludselig var bleven forlænget, saaledes at den gik i et sammenhængende Løb fra Indsø til Indsø. Sætter en Baad over Bassinet, eller bliver En af Reisefølget tilbage for at fiske, kan hans Kammerater nedenfra næste Indsø hverken se Baaden eller Rorskarlen,

men alene Fiskeren, der staar opret i Baaden. For dem dernede ser det derfor aldeles ud, som om deres Kammerat gik nok saa lunt omkring og fiskede midt i Fossens hvidtskummende Bølger.

Langs dette Vasdrags Bredder, der hidtil ere saagodtsom aldeles ubebyggede, findes der ikke blot mere end tilstrækkelig Skov til Hustømmer, men ogsaa tildels meget godt Rydningslancl til Græsmark, foruden Rigdom paa forskjelligt Slags Fisk og Vildt. Saavidt vides, bor der paa clen norske Side af Elven endnu ikke mere end 5—6 Finnefamilier, der i den allersidste Tid have kjøbt Land der af den norske Ståt. Men flere ville rimeligvis snart følge efter.

Det bedste Rydningsland skal findes omtrent 3 Mil fra Søen, ved det store Klostervand, samt ved Månniko-jårm. Om Jordbunden paa førstnævnte Sted har en kyndig Agronom sagt, „at den er særdeles rig, bestaaende af tildels ganske tyndt, dels temmelig tykt Humuslag, hvilende paa Ler-Under-Sydvaranger. 133

grund. For Folk, der vælge Fædrift til Hovednæringsvej maatte dette, med rige Græsgange og udmærket god Løvskov udstyrede, for nævnte Bedrift særdeles skikkede Strøg især anbefales."

Der kan følgelig ikke være nogen Tvivl om, at jo en Del norske Familier her meget bedre maatte kunne finde Livsophold end mange Steder langt sydpaa, i enkelte af vore tættest befolkede og med Hensyn til Jordsmon yderst fattige Fjelddale.

Enhver, der har reist med aabent Blik paa Forholdene der nordpaa og her sydpaa, vil være enig med mig heri og beklage, at hine Trakter fortrinsvis synes at skulle optages af en ganske fremmed Befolkning, grundforskjellig fra os i Sprog,Nationalitet,Sæder og —- ialfald i den første Tid.— ogsaa i Sympatier, medens vore egne Landsmænd Skarevis ogsaa der nordfra reise over til Amerika.

Nybyggere langs Pasvigelven og dens Indsøer vilde ikke blot kunne søge sit Livsophold ved Fædrift, men ogsaa godt kunne deltage i de store Vaartorskfiskerier, der falde langs begge Sider af Varan gerfjorden. Ialfald vilde de med større Lethed og større Fordel kunne deltage i disse, end de mange Finlændere, der komme til dette Fiske lige fra Kemi, Kuu-samo og Egne endnu længer ned i Finland. For flere Aar siden nedsatte en Hedemarking sig ved Klostervandet. Han byggede op et godt Hus, der indeholdt 3 Værelser og 2 Kvistrum, dertil Lade og Fjøs. Græsland var der rig Anledning til at faa ved at rydde op i Birkeskoven, der stod tæt omkring Husene og paa godt Jordsmon. Men Manden var en Original, der levede som Eremit og ikke tog sig til Andet end at anstille fortvivlede Experimenter med at avle Korn samt Forsøg paa at udtappe en længere borte liggende stor Myr, der for den Kyndige, strax maatte vise sig ikke at være134 Finmarken.

Opdyrkningsarbeide værd, men helst burde vedblive at være, hvad den i umindelig Tid havde været, — en Multemyr. I 1865 solgte han Stedet til en Finlænder, der nu rimeligvis holder mindst 12 Kjør. En anden Fin stod samme Aar i Underhandling med Fogden om at kjøbe et Stykke Land ved Man-niko-Søen, hvorpaa han, efter hans egne Landsmænds Udsagn, strax maatte kunne føde mindst 6 Kjør ved blot at slaa det Græs, som af sig selv voxede op rundt omkring. Et saavidt stort Stykke Land med paastaaende Skov, der undertiden kan være tilstrækkelig til Hustømmer, pleier Staten at sælge for 5—10 Spd.

Foruden Fædrift ogSøfiske somHovednæringsvei er der overalt langs Pasvigelvens Vasdrag rig Anledning til Ferskvandsfiskeri. Ørret, Sik og Har findes i Mængde, saavel i Elven, som i Indsørne. Vildt findes der ogsaa. Svanen, Gaasen, utallige Ænder og andre af vore almindeligste Trækfugle ruge langs det store Vasdrags skov-, krat- og sivbe-voxede Bredder. Rypen findes i Mængde, og enkelte Storfugl — eller Tiur og Røi — træffer man ligeledes paa i de tætteste Skovpartier. Udbyttet af Jagten vil dog her, som overalt i Landet, kun være af underordnet Betydning og ikke at stole paa i Længden.

En Sportsmand eller En, der driver Fiskeri og Jagten for sin Fornøjelse, vil derimod her i en af de altidlyse Maaneder, da Solen aldrig gaar ned, endnu kunne finde alsidigere og interessantere Beskjæftigelse end maaske noget andet Sted i Landet. Det er visselig langt frem og høit op, førend man naar Terrænet, men saa lønner det ogsaa Umagen, naar man har naaet frem. Man kan begynde med Laxefiske ved Pasvigselvens Munding, og, om man vil og duer dertil, kan man slutte med Vildrenjagt oppe ved Enaretrakterne. I Mellemtiden har man Smaajagt

Som Medlem af et Reisefølge, der for nogle Aar siden i August Maaned gjorde en Tur opover langs Elven var det faldet i min Lod at skulle skaffe fersk Fisk. Dette var i Regelen en langt lettere Opgave end at skaffe Vildt før 15de August, cla Rypen endnu ikke er jagtbar efter Loven, og man saaledes, for at kunne nyde sin Middag med god Samvittighed, maatte holde sig til de Fuglearter, der ere fredløse hele Aaret igjennem, nemlig Trækfugle, f. Ex. Ænder, Snepper og Bekkasiner. Efter 15de August er Opgaven at skaffe Vildt her ligesaa let for Jægeren og — efter min individuelle Formening — langt interessantere. Jeg var imidlertid nolens volens Fisker. Paa et Par Timers Tid kunde jeg næsten overalt trække saameget Ørret og Har, at 9 Mand havde nok for en hel Dag, uagtet 6 af disse Mænd vare Finner og Lapper, hvis Maver, især de sidstes, mageligt kunne indtage allermindst det dobbelte af, hvad en almindelig skrubsulten norsk Mave kan rumme. Men det maa man da igjen indrømme, at de, engang ordentlig fuldproppede, ogsaa godt kunne hjælpe sig et helt Døgn uden Mad.

Ikke blot i de korte Elvestrøg, men især i Indsøerne eller, rettere sagt, paa de saakaldte „Huve", lap. Guoika-omvve, (Fossehoved), strax førend Indsøen gaar over til Elv, hvor Strømmen er saa stærk, at Overfladen næsten altid er blank som et Speil,— netop der stod især utrolige Masser af Fisk. Hertil kom, at paa de fleste Steder her havde endnu aldrig før nogen kunstig Flue berørt Vandets Overflade. Saa snart derfor Fluen eller Fluerne — om man havde flere paa — berørte Vandskorpen, var den ogsaa øieblikkelig slugt af den nærmeststaaende, 3—6 Mærker vægtige Ørret eller Har. En godt gjort og vel kastet Flue afstedkom et formeligt Oprør ude paa disse, hidtil urørte Huve. Ikke blot netop der, hvor Fluen faldt, blev der Plask i Vandet, men i Kaadhed eller

et Slags Vildske sprang Fisken op og slog med Halen i Vandskorpen ogsaa rundt omkring i Nærheden. Den Lykke-♦ lige eller rettere sagt Ulykkelige, som havde fanget denne rara avis af en Flue, strøg imidlertid afsted med den ind iblandt sine Kammerater. Nu maa det vistnok altid være en ubehagelig Skuffelse for Fisken, naar den faar den kunstige Flue i Svælget istedetfor en naturlig eller spiselig, og dette medfører, som enhver Fisker ved, at den altid gjør en hel Del Krumspring og Volter. Men her vare Fiskens Bevægelser saa usædvanlig fortvivlede, at man maatte antage, at den blev forfulgt og plaget af en hel Del sultne Kammerater, som endnu stode i den meget rimelige Formening, at den havde fanget en stor Lækkerbisken, — omtrent som naar en Kylling har faaet fat i en stor Mark, og dens Kammerater forfølge den for igjen at trække Fangsten op af dens Hals. Fik man ikke strax „Tvebedt", saa var det ingenlunde, fordi der var Mangel paa Fisk eller Villie hos Fisken, men tværtimod fordi Hidsigheden og Konkurrencen i Begyndelsen var altfor stor. Den første, der fik Tag, drog afsted, men indhentedes igjen, længe førend man fik den iland, af andre, og af den pludselige Forøgelse af Vægten paa Stangen kunde man tydeligt nok føle, at nu bed No. 2 paa og nu No. 3, oni man havde saa mange Fluer. Jeg fandt mig bedst tjent med at bruge to Fluer og en meget solid Fortom. Som oftest brugte jeg Baad, roet af en kyndig Lap, der nøie kjendte til, hvor langt nedover Huvens stedse tiltagende Strøm han turde lade Baaden drive, idet han roede rpoiki-poikiCi eller fra den ene Side til den anden, paaskraa over Strømmen. I Tilfælde af at jeg havde Tiden for mig, fiskede jeg naturligvis rationelt eller lod Fisken, som Engelskmanden siger, „play" sin Tid og løbe sig træt, førend jeg halede den ind. Men under-ticlen havde jeg Hastværk og firede da blot ud 2 Fluer i

Enden af en Snørestump, som Strømmen strax førte med sig nedover. Meel de stærke Fortomme, jeg brugte, og de store Fluer kunde jeg da uden ringeste Komplimenter i en Haandevending trække op 2 og 2 Fiske ad Gangen. Lappen No. 2 i Baaden løsgjorde dem af Krogene, Snøret ud igjen, og paa en Times Tid var det en let Sag at trække op 25—30 Ørret og Har paa 2—4—6 Mærkers Vægt pr. Stykke.

De to Lapper, jeg havde i Baaden, jublede som Smaabørn, ikke saa meget over det rige Udbytte, som over denne, for dem saa usædvanlige Maade at fiske paa, og forundrede sig naturligvis især høilig over denne troldomsagtige Agn, der aldrig fornyedes, men altid var lige forførende for Harren, eller som de — paa Grund af feilagtig eller forsætlig Misforstaaelse af Norsken — kaldte Njoammel o: Haren. I sin Ivrighed for at se paa „Njoammel

njuikot" o: Haren hoppe, var Rorskarlen flere Gange nær paa at glemme Roningen, og engang havde Draget paa Huven paa et hængende Haar trukket Baaden med sig ned over Fossestupet. Rors-karlen havde ladet Baaden glide længer og længer nedover, fristet af at Fisken blev større og større samt bed hidsigere og hidsigere jo længer, vi kom ned. Nu var det ikke mere end netop saavidt, at han med Anvendelse af al sin Kraft formaaede at magte Strømmen, og jeg raabte derfor til ham: „Suga baj as, suga baj as!" Ro opover! Men nu traf det sig, at jeg netop i samme Øieblik fik Bid paa begge Snørerne, og mere end nogle faa Punds Vægt skulde der ikke til, for at Baaden, uagtet Lappens fortvivlede Anstrængelser for at ro opover, alligevel seg nedover mod Fossen, der som et gabende Uhyre sugede Vandet ned i sit Svælg. „Doaras gaddail" Paaskraa mod Stranden! skreg jeg da og slap begge Snørerne, saa de frit snurrede ud af Snellerne, der laa i Baaden. Ved at lægge Baaden lidt138 Finmarken.

paaskraa og ro mod Stranden var det netop saavidt at vi naaede Land, næsten lige over Fossens Stup, hvor to andre af vore Folk, som havde seet Faren, stode færdige og greb^ Baaden, idet den tørnede mod Stranden. Havde Rorskarlen vedblevet et Par Sekunder endnu at ro lige imod Strømmen, vilde vi ganske vist alle 3 have gjort et nøiere, men mindre behageligt Bekjendtskab med Ørret og Harfamilierne i nærmeste Høi nedenfor.

Medens jeg fiskede, havde jeg af og til hørt Knald af mine Reisekammeraters Dobbeltbøsser længer oppe vedMan-nikosøens Sivbredder, og da vi atter samledes, manglede der os hverken Fugl eller Fisk til vort Middagsmaaltid paa Græsbakken udenfor Teltets Dør.

Hvilke Guldgruber fandtes ikke her for en hungrig Kri-stiania-Søndagsfluefisker! Hvor han her vilde fraadse i en af disse stille Solskins Julinætter, hvis vidunderlige Skjønhed ikke kan beskrives, men maa sees! Men Myggen! Gjør Intet, naar man er forsynet med Slør og Handsker. Desuden fisker, jager, arbeider, ja, endog fotograferer man heroppe i de lyse Nætter og hviler i sit Telt eller i sin Baad om Dagen, da Heden ikke sjelden stiger op over 20° Reamur i Skyggen.

Grænseopgjøret i 1826.

Grænsen mod russisk Lapland blev, som bekjendt, op-og afgjort ved Konventionen, af 14de (2den) Mai 1826, undertegnet i Petersburg paa Ruslands Vegne af Kansler, Grev Nesselrode og paa Sveriges og Norges Vegne af Minister, Baron Palmerstjerna og senere ratificeret af begge Suveræner. Ved denne Konvention blev et Distrikt, — som kaldtes • „Fællesdistrikt", fordi Norges og Ruslands Indvaanere fra 138 Finmarken.

paaskraa og ro mod Stranden var det netop saavidt at vi naaede Land, næsten lige over Fossens Stup, hvor to andre af vore Folk, som havde seet Faren, stode færdige og greb^ Baaden, idet den tørnede mod Stranden. Havde Rorskarlen vedblevet et Par Sekunder endnu at ro lige imod Strømmen, vilde vi ganske vist alle 3 have gjort et nøiere, men mindre behageligt Bekjendtskab med Ørret og Harfamilierne i nærmeste Høi nedenfor.

Medens jeg fiskede, havde jeg af og til hørt Knald af mine Reisekammeraters Dobbeltbøsser længer oppe vedMan-nikosøens Sivbredder, og da vi atter samledes, manglede der os hverken Fugl eller Fisk til vort Middagsmaaltid paa Græsbakken udenfor Teltets Dør.

Hvilke Guldgruber fandtes ikke her for en hungrig Kri-stiania-Søndagsfluefisker! Hvor han her vilde fraadse i en af disse stille Solskins Julinætter, hvis vidunderlige Skjønhed ikke kan beskrives, men maa sees! Men Myggen! Gjør Intet, naar man er forsynet med Slør og Handsker. Desuden fisker, jager, arbeider, ja, endog fotograferer man heroppe i de lyse Nætter og hviler i sit Telt eller i sin Baad om Dagen, da Heden ikke sjelden stiger op over 20° Reamur i Skyggen.

Grænseopgjøret i 1826.

Grænsen mod russisk Lapland blev, som bekjendt, op-og afgjort ved Konventionen, af 14de (2den) Mai 1826, undertegnet i Petersburg paa Ruslands Vegne af Kansler, Grev Nesselrode og paa Sveriges og Norges Vegne af Minister, Baron Palmerstjerna og senere ratificeret af begge Suveræner. Ved denne Konvention blev et Distrikt, — som kaldtes • „Fællesdistrikt", fordi Norges og Ruslands Indvaanere fraGrænseopgjøret i 1826.

gammel Tid af havde havt lige Adgang til samme, og som strakte sig fra den østlige Bred af Bugøfjord, af Russerne kaldet Veres, til Midten af Fiskerøen, udskiftet saaledes, at Norge beholdt Kyststrækningen indtil Jakobselven, og Rusland den østenfor liggende Kyststrækning. Ved denne Deling erholdt Norge ingenlunde Løvens Part. Tværtimod. Undersøger man det officielle Kart over „Fællesdistriktet", som blev istandbragt i 1825 af begge Landes Kommissærer, saa vil man finde, at Afstanden i ret Linie mellem dette Distrikts Endepunkter paa Kysten udgjør 90—100 Verst, hvoraf noget over V3 Del er tilfaldt Norge, medens den Del af Indlandet, som Norge beholdt, ligeledes er mindre end Ruslands Andel. Men den Fordel opnaaede man dog, at al Strid om disse Trakter hermed for Fremtiden skulde være umuliggjort. Dette endelige Opgjør blev afsluttet netop 500 Aar efter, at Stridighederne begyndte. I 1326 betragtede Norge sig nemlig endnu som Herre over hele Kolahalvøen eller næsten hele det nuværende russiske Lapland, dog saaledes* at medens Nordmændene krævede Skat (af Lapper og Halvlapper) indtil Veleaga (Vieljok ved Umba), saaledes havde Rusland igjen Ret til at kræve Skat (af Kareler) i norsk Finmarken indtil Lyngstuen. Hele Landet fra Lyngstuen til Veleaga var saaledes langt tilbage i Tiden paa en Maade ogsaa et Slags Fælles distrikt. Ruslands Ret til at kræve Skat i Finmarken blev imidlertid aldrig forstaaet anderledes end som en blot og bar Ret over Personer eller Ret til at kræve Skat af Individer, (omflakkende karelske Jægere), hvorsomhelst disse fandtes. Denne Ret var aldeles ikke forbunden med eller grundet paa nogen Landshøihed eller reel Ret til Landskabet. Det Samme kunde man ogsaa tænke sig havde været Tilfældet med Nordmændenes Ret med Hensyn til det nuværende russiske Lapland, saaledes at de f. Ex. ikke vilde have havt Ret til at140 Finmarken.

kræve Skat af en Rus, om nogen saadan nedsatte sig der. Men i nogle Manuskripter, vedkommende Finmarken, der opbevares paa det norske Rigsarkiv, findes et Par Optegnelser, som jeg hidtil ikke har seet nogetsteds anførte^ og som tyde hen paa, at Norges Ret med Hensyn til hine østlige Trakter anerkjendtes af Rusland som mere end Ret over Individer, eller som virkelig Landshøihed. I et Regnskab for Tidsrummet fra Philippi Jacobi Dag (1ste Mai) 1611 til Phil. J. Dag 1612 over den Skat, der blev „oppebaaridt og af gammel Tid haver været sædvanlig af Finderne paa Nordfjeldet" (russisk Lapland) findes saaledes anført, at der af „Munkene og Borgerne i Malm i s (Kola) blev oppebaaridt for deres Laxefang som følger: Af Munkene for 272 Laxefang 21 Kopeker og af 5 Borgere, af hver for y3 Laxefang 3 */2 Kopek". Ligesaa findes anført i „Mandtal over Finneskatten over Vardøhus Lehn 1599: Efterfølgende Byer, Orre (o: Or afjord) Leidz (o: Litsa) og Bomeni, ligge ogsaa paa Nordfjeldet, og bruge Munkene i Pesand (Peisen) Kloster, (hvorom mere senere), deres (o: Lappernes) Mark og Elve og give herfor paå deres Vegne til Norges Krone aarligen 18 Mark Dansk". De til Kola og Klosteret i Peisenfjorden indflyttede rus si ske Kolonister maatte altsaa for at faa benytte Landet og dets Herligheder betale Skat til Norges Krone. Dette var derimod ingenlunde Tilfældet med de til Finmarken indflyttede norske Kolonister i Forhold til Rusland. Heraf ser man — ikke blot, at Lapperne i russisk Lapland betragtedes, ligesom de fremdeles den Dag i Dag betragtes, som de, hvem Landet tilhører, eller hvem det alene tilkommer at nyde godt af dets Herligheder, men med Retten til at kræve Skat af Lapperne fulgte ogsaa for Norges Krone Ret til at kræve Skat af Russer eller Andre, der vilde nyde godt af de samme Herligheder, enten nu disse fandtes paaGrænseopgjøret i 1826. 141

„Mark eller Elve". Norges Eet var saaledes ogsaa lier aabenbart ikke blot Herredømme over Individer, men tillige en reel Ret over Landet, ialfald indtil Kola, Efter E. J. Jessens Beretning i hans Norges Historie fra 1763 blev der 1582, da Kolas Bebyggelse var paabegyndt, sendt „Deputerede til Malmis (Kola) for at protestere mod Malmis's Bygning. Det Svar, de fik, var, at det ikke skulde geraade Norge til Nakdeel, — men ment ogsaa til deres Bedste, — og alene hensigtet mod Sørøverne og andre Mennesker for at skaffe Kof-fardifolk Beskyttelse. I samme Aar har den danske Konge krævet Skat af Munkene i Kola Kloster, hvortil de have svaret: De bekjendte, at Landet der tilhører Norges Krone, de havde som fattige Folk bygget der i disse Udørkener og levede af Guds Gaver, Fiskeriet." I Aarhundredernes Løb lykkedes det imidlertid Rusland, fornemmelig ved at opbygge Kirker og ved at kristne Lapperne, at tilegne sig Herredømmet baade over Individer og Land, saaledes at der i 1826 kun var en ubetydelig Del igjen, som kaldtes Fælles-distrikt, og som da deltes, som forud angivet.

Hos et Par nyere russiske Forfattere findes dette Grænse-opgjør omtalt og, mærkeligt nok, fremstillet som aldeles

ubilligt for Ruslands Vedkommende. I „Besedi o severe Rossii" — (Samtaler om det nordlige Rusland), 1867 — Pag. 225 siger B. L. Dolinski: „Den virkelige Grænse mellem Rusland og Norge udgik — og bør naturligvis udgaa — til Næsset Veres (Bugønes). Mellem dette Næs og Enden af den nuværende Grænse, paa en Strækning af 70 (?) Verst, befinder sig Fjordene Neiden, Pasvig (o: Bøg- eller Klosterfjord) og Ravdin" (o: Jarfjord, lap. Ruovde-vnodna, Jernfjord). At Grænsen burde gaa saaledes, har Dolinski udfundet efter en Del gamle russiske Karter. Der findes ogsaa nogle Karter, udgivne i Rusland før Delingen, ^som optage Fællesdistriktet som del-

vis eller helt og holdent tilhørende Rusland. Dette forklarer maaske, hvorledes den Opinion har kunnet danne sig, at de russiske Interesser ere blevne opofrede ved Konventionen af 1826. Imidlertid findes der ogsaa Karter, som gjøre sig skyldige i den modsatte Urigtighed. Et Kart over europæisk Rusland, udgivet i London 1808, „overensstemmende med Videnskabsakademiets i St. Petersburgs nyeste Karter"1 betegner Fællesdistriktet som helt og holdent tilhørende Norge. Fiskerøen deri indbefattet. Den nævnte russiske Forfatter finder formodentlig ogsaa, at det ikke er nok at være i Besiddelse af endel hinanden modsigende Karter; thi han slutter med den diktatoriske Paastand, at, „hvordan det nu end forholder sig" (med disse Karter), „saa er det ialfald ubestrideligt, at den nuværende russiske Grænse mod Norge, som ikke indført i Traktaterne (Kak nje vnesennujo ve traktatii), ei kan ansees for gyldig (djeistvitelnui), og at saaledes de ovennævnte Havne, (Pasvig, Neiclen og Ravdin), ere Ruslands uimodsigelige Eiendom."

Som nu paavist, synes Paastanden at bero ikke blot paa fuldstændig Uvidenhed om, at den omhandlede Kyststrækning var et Fællesterræn, hvorpaa Norge ikke havde mindre berettiget Fordring end Rusland, og at Udskiftning af Sameie i Almindelighed ikke pleier at gaa til paa den Maade, at den ene Part beholder det Hele, — men Forfatteren synes heller ikke at kjende til, at Opgjøret er undertegnet af begge Rigers Kommissærer og ratificeret af begge Rigers Suveræner. Som bekjendt, er Grænsen nu i 1871 paanyt opgaaet og atter stadfæstet af Kommissærer fra Rus-

1 The Russian dominions in Europa, drawn from the latest maps by the Academy of sciences, St. Petersburgh, revised and corrected with the Post Roads and New governments from the Russian atlas of 1806 by Jasper Nantial.

land, Finland og Norge. Forfatterens Ubekjendtskab med de geografiske Forhold paa hine Kanter viser sig tydeligt nok paa et Kart af ham selv over russisk Lapland, der medfølger Bogen „Beseåi". Han regner saaledes Kysten fra Veres (Bugønes) til Jakobselven — eller den Del, som Norge beholdt, for 70 Verst „eller langs Havet c. 500 Verst" (!!), medens han et andet Sted regner Strækningen fra Jakobselven til Svjatoinos for 400 Verst, og dog er den sidste mindst 7 Gange saa lang som den første.

Paa Grund af dette, baade historiske og geografiske Ubekjendtskab med de rette Forhold anser han Rusland aldeles forurettet ved Grænseopgjøret i 1826. „Os paaligger", siger han derfor, „den Skyldighed at tage ifra Nofge det, som det uretmæssigt har tilvældet sig, nemlig en Strækning af Ishavets Strand, 500 Verst lang (!!), med 3 af de fornemste Havne, Pasvig, Neiden og Ravdin". En anden russisk Forfatter, Siderof, angiver i samme Bog Pag. 194 den angivne Strækning kun til 200 Verst. Begge Forfattere ere imidlertid enige i at kaste Skylden for dette Opgjør over paa „den russiske Stabsofficer" (Oberstløitnant Galamin), „som" (1826 sammen med de norske Kommissærer) „opgik Grænsen", og „som i Stikpenge modtog 20 Ræveskind og 2000 Spdlr." x Beskyldningen er baade skammelig og latterlig; men da den staar 2 Steder paa Tryk paa Russisk, saa kan den ogsaa citeres her. Det er høist sandsynligt, at denne Historie hidrører fra en ganske simpel Omstændighed, nemlig at vedkommende russiske Kommissær har kjøbt 20 Ræveskind for 2000 Spd., en Pris, som ingenlunde er urimelig, da et Sølvræveskind i Rusland ansees for at være det kostbareste Pelsværk og ikke sjelden betales med 100 Spd. Man har

1 Besedi o severe Rossii p. 194.

saaledes rimeligvis oprindelig fortalt, at Kommissæren „har faaet 20 Ræveskind for 2000 Spd.", men senere er da dette blevet gjort til, at han „har faaet 20 Ræveskind og 2000 Spd."

„Heldigvis er den keiserlige russiske Regjering —(siger den svensk-norske Minister i Petersburg) — altfor retskaffen til at laane Øre til slige Forfatteres ubegrundede Paastande og agter sine Naboers Rettigheder, paa samme Tid som den forstaar at indgyde Respekt for sine egne. Kan man vel et eneste Øieblik forestille sig, at Rusland under disse Underhandlinger, som varede i Aarvis, har ladet sig tage ved Overraskelse, eller at det med velberaad Hu skulde have afstaaet Distrikter, som faktisk tilhørte samme? Den mindste alvorlige Eftertanke burde være nok til at bevise det lidet Grundede i en saadan Formodning."

Om Befolkningen i Sydvaranger udtaler den førstnævnte Forfatter sig saaledes: „DisseNordmænd (o: norskeUnder-saatter, som bo i Sydvaranger), der ligesom de nordlige Finlændere høre til den finske Folkestamme og altid ligge i ' Strid med det skandinaviske Element, elske Russerne og sætte Pris paa den russiske Regjerings Bevaagenhed, efter alle de Personers Udtalelser, som ere nærmere bekjendte med deres Stemning. De drages jo til Rusland allerede af den Grund, at cle alene derfra kunne erholde Korn, som de ikke producere hos sig selv. Ved Gjenoprettelsen af den virkelige Grænse kan man med fuld Overbevisning sige, at ikke en eneste af de norske Undersaatter, som have bosat sig der, 'vil forlade sit Bosted, men at de alle med fuldt Bifald ville blive russiske Undersaatter. Men ikke nok hermed, — de bedste og indflydelsesrigeste af det nordlige Norges Indvaanere ville overflytte til de nye (anlæggendes) Stæder paa den murmanske Kyst, om blot de Hindringer bortryddes, der nu standse Bosættelsen paa denne Strand, som har Over-Sydvaranger. 145

flod paa naturlige Rigdomme og uden Sammenligning tilbyder flere Bekvemmeligheder end det nordlige Norge. Dette er den almindelige Overbevisning hos alle dem, der kjende de derværende Forhold."

Da Rusland saaledes efter sine egne Forfatteres Udsagn har større Ishavskyst end vi med isfri Havne, rige Fiskerier og bedre Kolonisationsterræn, men dog, som Dolinski selv siger, „ikke har villet og ikke forstaaet sig paa at benytte disse Rigdomme", hvad kunde det saa gavne denne Stormagt, om den endnu dertil ved et eller andet Magtsprog fratog sin fattige Nabo en ubetydelig Stump Land, som denne med Flid har begyndt at oprydde og bebygge. 11825, da hine Trakter vare fælles norsk-russisk Eiendom, beløb Befolkningen i hele „Fællesdistriktet" sig ikke til mere end 82 protestantiske og 67 græsk-katholske Individer. Efter Delingen har Følgen af den norske Styrelses Eneraadighed over sin Anpart af Ødemarken været den, at der nu paa samme er opstaaet et nyt norsk Præstegjæld, Sydvaranger, hvor Befolkningen efter sidste Folketælling (1865) bestaar af 1,171 Indvaanere. Af disse er 194 Nordmænd, 339 Finner, 539 fastboende og 68 noma-diserende Lapper, samt af blandet Race 4 norsk-finske, 8 norsk-lappiske og 19 finsk-lappiske Individer. Samtidigt hermed er der „indført Betjening af Præst, Læge, Dommer samt Post- og Dampfart". Beskyttet af de norske Love, har enhver arbeidsom Mand, som vilde, kunnet flytte didhen. Finnerne og Lapperne — eller den Del af denne Befolkning, „som ikke hører til den skandinaviske Stamme", har her, som andetsteds i Riget, aldeles de samme Rettigheder og den samme Adgang til Benyttelse af Landets Herligheder, som Nordmændene. I det Hele taget behandles de saaledes, at de ingen tænkelig Grund har til at foretrække russisk Borgerskab for norsk. Den Del af Fællesdistriktet, som tilfaldt Rusland, er derimod

En Sommer i Fium. 10146 Finmarken.

fremdeles saa godt som aldeles ubeboet og ubenyttet, ikke paa Grund af daarligere Betingelser for Kolonisation, men paa Grund af forskjellig Lovgivning og Styrelsessæt.

Jeg tør derfor ogsaa — efter mit Kjendskab til Forholdene — udtale som min Overbevisning, at, dersom ved noget Magtsprog Skyggen af den russiske Ørns Vinger skulde strækkes ud over den omhandlede Del af Sydvaranger, hvilket Gud forbyde, da vilde ogsaa der inden sammes Omraade blive lige saa øde og livløst, som det nu er paa de tilgrænsende russiske Fiskekyster, hvilke jeg senere havde Anledning til at besøge og senere her skal beskrive.

Boris-Gleb. Trifan. Skoltelapper. Bryllupsskikke.

Ved Bredden af Pasvigelven, omtrent en Fjerding fra Søen, ligger det lille Kapel Boris-Gleb, saakaldet efter 2 russiske Helgener. Det skal, efter'russisk Paastand, være bygget i det 16de Aarhundrede af Munken Trifan, men maa i saa Fald oftere have været restaureret, da det neppe i sin nuværende Skikkelse kan være 300 Aar gammelt. Traditionen fortæller, at Trifan selv skal have hugget Tømmeret, baaret det frem paa sine Skuldre og tømret det sammen. Vist er det, at Munken Trifan fra Novgorod var en af de første Missionærer blandt Lapperne paa disse Kanter. „Ved en Aabenbarelse af Frelseren" var det blevet ham befalet at begive sig „til et tørstigt og utilgjængeligt Land." Han drog til Egnene omkring Floden Peisen eller Petschenga, hvor han traf Lapperne, levende i Afguderi, tilbedende Billeder, Orme og andet Kryb. Hans Prædiken mødte megen Modstand, især blandt Lappernes Noaider eller Troldmænd. De grebe ham i Haaret, sloge ham, kastede ham til Jorden og truede ham med Døden, om han ei forlod deres Land. Ofte vilde de udføre 146 Finmarken.

fremdeles saa godt som aldeles ubeboet og ubenyttet, ikke paa Grund af daarligere Betingelser for Kolonisation, men paa Grund af forskjellig Lovgivning og Styrelsessæt.

Jeg tør derfor ogsaa — efter mit Kjendskab til Forholdene — udtale som min Overbevisning, at, dersom ved noget Magtsprog Skyggen af den russiske Ørns Vinger skulde strækkes ud over den omhandlede Del af Sydvaranger, hvilket Gud forbyde, da vilde ogsaa der inden sammes Omraade blive lige saa øde og livløst, som det nu er paa de tilgrænsende russiske Fiskekyster, hvilke jeg senere havde Anledning til at besøge og senere her skal beskrive.

Boris-Gleb. Trifan. Skoltelapper. Bryllupsskikke.

Ved Bredden af Pasvigelven, omtrent en Fjerding fra Søen, ligger det lille Kapel Boris-Gleb, saakaldet efter 2 russiske Helgener. Det skal, efter'russisk Paastand, være bygget i det 16de Aarhundrede af Munken Trifan, men maa i saa Fald oftere have været restaureret, da det neppe i sin nuværende Skikkelse kan være 300 Aar gammelt. Traditionen fortæller, at Trifan selv skal have hugget Tømmeret, baaret det frem paa sine Skuldre og tømret det sammen. Vist er det, at Munken Trifan fra Novgorod var en af de første Missionærer blandt Lapperne paa disse Kanter. „Ved en Aabenbarelse af Frelseren" var det blevet ham befalet at begive sig „til et tørstigt og utilgjængeligt Land." Han drog til Egnene omkring Floden Peisen eller Petschenga, hvor han traf Lapperne, levende i Afguderi, tilbedende Billeder, Orme og andet Kryb. Hans Prædiken mødte megen Modstand, især blandt Lappernes Noaider eller Troldmænd. De grebe ham i Haaret, sloge ham, kastede ham til Jorden og truede ham med Døden, om han ei forlod deres Land. Ofte vilde de udføre*Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN, s c* Boris ag Grlebs Kapel i Sydvaranger.IMfan. i^tv

sin Trussel, men Herren forhindrede dem deri. Efter at det var lykkedes ham ved bestandig Prædiken, ved Sagtmodighed og ved sit gudfrygtige Levnet at bøie Lappernes Hjerter, drog han til Novgorod og vendte tilbage derfra med et Velsignelsesbrev fraErkebiskoppen samt med Bygmestere,' ved hvis Hjælp han opbyggede en Kirke ved Peisenelven. Kirken henstod uindviet i 3 Aar; men da Trifan saa kom til den nylig anlagte Stad Kola, traf han der en Hieronomach Ilja (Elias), som fulgte ham til Peisen for at indvie den nye Kirke og døbe Lapperne. (I. Vahl. Lapperne og den lapske Mission). Trifans Navn er fremdeles vel kjendt iblandt de græsk-katholske Lapper, som bo ved Pasvig- og Peisenelven; men deres Overtro eller Tro paa hans Helligheds Magt og deres Eingeagt for ham er ofte besynderlig sammenblandet. Ikke langt fra Pasvigelvens Munding kommer man ude i Fjorden forbi en Hule i Fjeldet, som fra først af synes at være dannet ved Forvitring, men senere at være noget udvidet ved Menneskehaand. Denne Hule kaldes Trifan-raiye (Trifans Hule). Man fortæller, at denne Helgen engang foretog sig at rense det berygtede Holmengraanæs, ved Fjordens østlige Munding, for de Trold, som der havde sit Tilhold, og som forhindrede de Søfarende fra at omseile Næsset. For alligevel at komme frem var man nødt til at drage Baaden paa Land over Eidet mellem Kongsbugten, lap. Gonagas luokta, og Hol-mengraafjord. Paa Tilbageveien herfra gjorde Trifan sig et* lidet Andagtssted i den Hule, som siden bærer Navn efter ham. „Inde i Hulen", siger Keilhau \ „til hvis Indgang man maa klatre nogle Alen opad den næsten lodrette Klippevæg, mødte først en grov Lærredsdug som Forhæng, derefter Helligdommen selv, som bestod i et lidet Maleri, forestillende

en Gudsmoder, samt i et derunder hængende hvidt Klæde med et gyldent broderet Kors. Foran Billedet stode tvende småle Voxlys." *

Russelapperne forsømme aldrig, naar de reise her forbi, at blotte sit Hoved, bukke og korse sig. Er det deres Hensigt at reise ud paa Fiske eller Jagt, pleie de ofte at gaa op og ofre en Kobbermynt til Trifan, for at han skal hjælpe dem til et rigt Udbytte. Man kunde tro, at Trifan i Tidens Løb var bleven rig ved disse Ofre; men det er ingenlunde Tilfældet. Han eier den Dag i Dag maaske ikke en eneste Kopek. Ffter hvad man har fortalt mig, er Sagen nemlig den, at dersom Russelappen er uheldig paa Jagten eller med sit Fiskeri, saa gjør han paa Tilbageveien atter en Visit op om Trifan-raige og tager da ikke blot tilbage sin egen Gave, men ogsaa, hvad Andre muligens i Mellemtiden kan have ofret, dersom ikke Nogen allerede er kommen ham iForkjøbet hermed. En af Kjøbmændene i Vadsø fortalte ogsaa, at medens han engang havde et berømt Billede af Helgenen Nicolaus, som han nu har skjænket til det etnografiske Musæum i Kristiania, pleiede Russerne, som kom til Vadsø, stadigt at indfinde sig for at bukke og korse sig for Billedet samt ofre en Ubetydelighed. Men i Regelen stjal den Ofrende, hvad hans Formand havde ofret, eller ogsaa en eller anden Ting, som Husets Eier hverken havde ofret eller tænkt at ofre.

Kapellet Boris-Gleb, som Russerne have givet Navn af Kloster, skjønt ingen Munk bor her, er ganske lidet og bygget af Træ. Det ligger paa en liden Bakke, i en smuk Birkelund. Den ene Del af Bygningen hæver sig noget over den anden Halvpart, og paa den høieste Del af samme staar et græsk-katholsk Trækors. Indvendig er Kapellet delt i to Rum ved, en Væg, hvori findes en Døraabning, der fører fra det første Rum — eller det Hellige — ind i det Allerhelligste. I begge RumSkoltelapper. * 149

hænge nogle — tilsyneladende meget gamle Helgenbilleder. Flere Lysestager findes ogsaa opstillede der, samt forskjellige Ting, som ere ofrede Kirken, ophængte paa Væggene, f. Ex. brogede Tørklæder m. m.

Tæt ved Kapellet bo om Sommeren 10—12 Lappefamilier, der ere russiske Undersaatter og af den græsk-katholske Bekjendelse. De gaa i Almindelighed under Navn af Skoltelapper, en Benævnelse, som skal hidrøre fra den Omstændighed, at de — især tidligere — næsten Alle vare saaledes befængte med et Slags Skurv paa Hovedet, at de saagodt som intet Haar havde. Nu ser man kun sjelden et saadant Individ, takket være de norske Lægers Bestræbelser. Det var paa Grund af disse Skoltelapper og dette lille Kapels formentlige Hellighed, at Russerne i 1826 fik trukket Grænsen saa urimeligt og ufordelagtigt for Norge, som man kan se af et almindeligt Kart. Kapellet kunde hverken flyttes eller forlades. Grænsen blev derfor trukket nedad Pasvigelven — og en Kvadratverst rundt Kapellet indrømmet Eusland paa den Side af Elven, som forøvrigt er norsk Land. Med denne Kvadratverst beholdt Skoltelapperne ogsaa det for Laxefiske bedste Sted i Elven. Men paa samme Tid som Eusland fik trukket Grænsen saaledes til sin Fordel paa Grund af Kapellet og disse faa rettroende Lapper, blev der under Underhandlingerne, saavidt vides, ikke taget Hensyn til, at der længer inde paa Fællesdistriktet, i Peisen og paa Fiskerøen, boede og endnu bo flere lutherske Lappefamilier, som saaledes nolens volens bleve russiske Undersaatter. Havde Norge itide der etsteds opført en Kirke eller et nok saa lidet Kapel, kunde Grænsen muligens have været anderledes. Ogsaa i Neiden staar der en liden Hytte, som 2 derboende Skoltelapfamilier har givet Navn af Kapel. Dette var dog heldigvis for ubetydeligt til at kunne afstedkomme nogen alvorlig Fordring;150 ' Finmarken.

men forresten har Rusland gjennem Kirken og sine Kirker gjort alle sine Erobringer paa hine Kanter. De russiske Skoltelapper bo blot om Sommeren vedBoris-Gleb — og, som man af Billedet vil kunne se, i nogle usle Hytter, der som smaa Stabur ere byggede paa Stolper. Alt omkring disse Hytter vidner om, at Befolkningens Hovedbedrift om Sommeren er Fiskeri. Masser af Garn hænge paa lange Stænger, Torskeliner paa Væggene og Knipper af Torskhoveder ere udlagte til Tørring paa Tagene. Et Par Kjærisser eller Renslæder vidne om, at

Befolkningen bruger Renen som Trækdyr om Vinteren. Skoltelappen eier ingen Ko og slaar derfor heller ikke det Græs, som meget yppigt voxer omkring Hytterne. Han overlader dette til Nordmændene. Derimod eier han adskillige Ren, der om Sommeren vanke frit omkring i Pasvig og Peisenskovene og ved sin Størrelse udmærke sig fremfor de norske Ren. Som Lappen i Almindelighed, saaledes kan ogsaa Skoltelappen arbeide meget flittigt og ivrigt til en Tid. Men naar han saa synes, at han har skaffet sig Mad nok for lang Tid, lægger han sig ofte paa Ladsiden, sover, æder og drikker, saalænge Forraadet varer. Nu maa man ogsaa indrømme, at der i den Del af Sommeren, da Solen aldrig gaar ned, da der ingen „Tid" er, overkommer Enhver deroppe en vis Fristelse til at sløse Dagen bort i et dolce farniente. Om Høsten eller i August Maaned, naar Skoltelappen er mæt og fed, lader han derfor oftehaant om at tjene 4 Mark indtil 1 Spd. pr. Dag i Tilfælde af, at Nogen vil have ham med paa en Skydstur. Men er Vinteren over, Vaaren kommen, Forraadet opædt og endnu intet nyt Fiske begyndt, da er Skoltelappen noksaa spag og villig til Arbeide for rimelig Betaling; thi da er han baade mager og sulten, ja saa sulten, at han springer baade igjennem Ild og Vand alene ved det lokkende Syn af et tørret Torskehoved.Skoltelapper. 151

De russiske Skoltelapper ere baade med Hensyn til Sprog, Sæder, Skikke og Udseende temmelig forskjellige fra de lutherske Lapper i Sydvaranger. Mændenes Dragt er ogsaa tildels russisk, ligesom alle Kvinder have anlagt den russiske Hovedbedækning. I Kristendomskundskab staa de langt tilbage for disse, idet de ikke kunne læse, ingen Bøger have og ingen Skoleundervisning faa. Kun et Par Gange om Aaret kommer Popen fraPeisen til Kapellet for at holde Gudstjeneste. Af enkelte Individers høie Væxt samt rige rødlige Skjæg ser man tydeligt, at de ere stærkt blandede med russisk Blod. Mange af dem kunne ogsaa tale Russisk, uagtet ingen Rus bor dem nærmere end Præsten i Peisen. Deres Lappisk er ogsaa stærkt blandet med Ord af det russiske Sprog. Deres Døbenavne ere russiske, ja endogsaa Navnene paa Rensdyr, som ellers i alle Dialekter pleie at være originale lappiske, ere af russisk Oprindelse. En Ren med hvid Hals eller hvidt Hoved kaldes Bjæloslijei eller Bjæl-lof (rus. bjelui, hvid). Svitsch kaldes en Ren, som En, der er i Livsfare lover til Helgenen Trifan for sin Redning. Er Faren vel overstaaet, bringes Renen til Kirkestedet, naar der holdes Marked, og. sælges til den Høistbydende. For Pengene kjøbes af Præsten Voxlys (r. svietchj, Lys), der opstilles i Boris-Glebs Kapel eller i Peisens Kirke og tændes, naar Vedkommende indfinder sig for under Bukking og Korsing i Timevis at takke sin Helgen for hans Bistand.

Pomitj er ogsaa Navnet paa en Ren, (af russ. pominalj, bede for en Af døds Sjæl). Naar en Mand eller Kone dør, udvælges af den Afdødes Renhjord det bedste og feilfrieste Dyr. For Betaling overlades det til nærmeste Slægtning, og for Pengene kjøbes røde Voxlys, der brændes hjemme i Huset til Ære for den Afdøde. Efter Folketroen kommer der nemlig en Engel, Individets specielle Skytsengel, ned fra Him-152 Finmarken.

melen for at hente Sjælen. Denne fører han dog ikke direkte til Himmels, men i hele 7 Uger maa Sjælen i Følge med Engelen kjøre omkring med Renen og besøge ethvert Sted, hvor den Afdøde i levende Live nogensinde har været og udrettet Noget, enten Godt eller Ondt, Sjælen bliver herved mindet om hele sit forudgaaende jordiske Liv, om Godt og Ondt, Lykke og Ulykke, Glæde og Sorg, og dersom den ikke er aldeles uforbederlig, vil det være muligt for den ved Anger endnu i sidste Stund at faa Adgang til Himmerig.

Eiendommelige Skikke ere nu foren stor Del forsvundne iblandt Lapperne. Ved Bryllupper, Barnedaab og Begravelse iagttage de omtrent, hvad Skik og Brug- er hos deres mægtigere Naboer, enten nu disse ere Nordmænd, Svensker eller Russer. Kun Skoltelapperne gjøre endnu tildels en Undtagelse. Hos dem finder man endnu Bryllupsskikke iagttagne, som synes at stamme fra gammel Tid, og som aabenbart tyde paa, at det fordum iblandt Lapperne, som iblandt andre vilde Folkeslag, har været Skik og Brug, at man, for ikke at gifte sig med Beslægtede, maatte røve sin Brud fra en fremmed — og allerhelst fra en fiendtlig Stamme.

Til Tjener og Tolk havde vi leiet med os en Skoltelap fra Sydvaranger ved Navn Ivan Feodorovitsch. Foruden Russisk og sin egen Skoltedialekt talte han ogsaa almindeligt Sydvaranger-Lappisk, saaledes at jeg-med Lethed kunde samtale med ham. Lidt Norsk kunde han ogsaa. Han var dog kun nogle faa Dage i vor Tjeneste. Grunden til, at vi ikke beholdt ham længer, var ikke den, at han som rettroende Græker ikke i Længden kunde forliges med

os eller vore andre Folk eller vort Madstel, men tværtimod den, at vore 2 andre Tjenere troede at have fundet, at han havde medtaget fra Hjemmet en saadan Mængde Smaadyr, at de aldeles ikke vilde dele Kahyt med ham. Herover blev han

fornærmet og maaske med Grund; thi senere indsaa vi, at det ikke Var nogen Særegenhed ved ham, men en National-eiendommelighed baade for Lapper, Kareler og Russer.

Imidlertid benyttede jeg den Tid, vi havde ham, til at faa ham til at fortælle Følgende om

Skoltelappernes Bryllupsskikke.

Naar en Gut har gjort Bekjendtskab med en Pige og bestemt sig til at anholde om hendes Haand, underretter han først sine Forældre derom, Vinder Partiet deres Bifald, saa begiver han sig, ledsaget af Forældre og Slægtninge samt en Frier- eller Talsmand, afsted til den By eller det Sted, hvor Bruden bor. Næsten altid foretages en saadan Frierfærd om Vinteren, da det med Rensdyr er ligesaa let at komme frem over Nordens veiløse Sneørkener som med Kamelen at komme frem igjennem Sydens Sandørkener. Rask gaar det afsted over Tundraens øde Vidder, og isbelagte Indsøer. Allerede paa lang Afstand bebudes de Reisendes Ankomst ved de altid aarvaagne Hundes Gjøen, og naar de ere komne saa nær, at Bjældeklang høres, springer Brudens Forældre og Slægtninge ud for at modtage de Ankommende. Hver tager en Ren og leder den hen til Husets Dør. Her stige de Reisende af Slæderne, hvorpaa Kjørerenene, glade ted at befries fra sit Sæletøi, strax sætte afsted ucl i Vildmarken, hvor de ved Hjælp af Spor i Sneen og sin fine Lugtesands snart finde frem til Kammerater og Venner. De ankomne Gjæster bydes ind; men Husleiligheden er ofte meget tarvelig, saaledes at de en for en maa krybe ind igjennem den låve og trange Døraabning. Men, om end ingen Fløidøre slaaes op for de Fremmede, findes der dog altid en gjæstfri Arne, selv i den allerusleste Lappehytte. Indkomne, fremfører Talsmanden først den almindelige lappiske Hilsen til Alle i Almindelighed:

fornærmet og maaske med Grund; thi senere indsaa vi, at det ikke Var nogen Særegenhed ved ham, men en National-eiendommelighed baade for Lapper, Kareler og Russer.

Imidlertid benyttede jeg den Tid, vi havde ham, til at faa ham til at fortælle Følgende om

Skoltelappernes Bryllupsskikke.

Naar en Gut har gjort Bekjendtskab med en Pige og bestemt sig til at anholde om hendes Haand, underretter han først sine Forældre derom, Vinder Partiet deres Bifald, saa begiver han sig, ledsaget af Forældre og Slægtninge samt en Frier- eller Talsmand, afsted til den By eller det Sted, hvor Bruden bor. Næsten altid foretages en saadan Frierfærd om Vinteren, da det med Rensdyr er ligesaa let at komme frem over Nordens veiløse Sneørkener som med Kamelen at komme frem igjennem Sydens Sandørkener. Rask gaar det afsted over Tundraens øde Vidder, og isbelagte Indsøer. Allerede paa lang Afstand bebudes de Reisendes Ankomst ved de altid aarvaagne Hundes Gjøen, og naar de ere komne saa nær, at Bjældeklang høres, springer Brudens Forældre og Slægtninge ud for at modtage de Ankommende. Hver tager en Ren og leder den hen til Husets Dør. Her stige de Reisende af Slæderne, hvorpaa Kjørerenene, glade ted at befries fra sit Sæletøi, strax sætte afsted ucl i Vildmarken, hvor de ved Hjælp af Spor i Sneen og sin fine Lugtesands snart finde frem til Kammerater og Venner. De ankomne Gjæster bydes ind; men Husleiligheden er ofte meget tarvelig, saaledes at de en for en maa krybe ind igjennem den låve og trange Døraabning. Men, om end ingen Fløidøre slaaes op for de Fremmede, findes der dog altid en gjæstfri Arne, selv i den allerusleste Lappehytte. Indkomne, fremfører Talsmanden først den almindelige lappiske Hilsen til Alle i Almindelighed:

„Rafthe vissui!" „Fred i Huset!" hvortil altid svares: „Ibmel addi!" „Gud er den, som skjænker den!" Derpaa hilser man enkeltvis paa hinanden, paa lappisk Vis ved en halv Omfavnelse, idet man lægger høire Haand paa hinandens venstre Skulder, stryger Kind mod Kind og Næsetip mod Næsetip med Ønsket: „Dærvan, dærvan!" (Vel, vei!). Saa tager Talsmanden Ordet og spørger: »Lægomist loppe sdrdnot maidege?" Maa det være os tilladt at fremføre vort Ærinde? „Ja, vær saa god!" svarer Pigens Fader, hvorpaa Talsmanden bukker dybt 3 Gange og takker for den venlige Modtagelse, som er bleven dem til Del, men istedetfor, som man skulde vente, at fremføre

sit Erinde eller i velvalgte Ord at anholde om Pigens Haand, tager han, uden at sige et Ord, frem af sin Barm en anden Talsmand, der visselig ofte virker kraftigere paa Lappens Sind og Hjerte end Ord og Talemaader, nemlig en Brændevinsflaske. Åf denne skjænker han Faderen, Moderen og Brødrene, hver især 3 Dramme. Førend de drikke, bukke de sig 3 Gange og gjøre Korsets Tegn paa græsk-katholskVis, idet de sætte 3 Fingre mod Pande, Bryst, høire og venstre Skulder. Naar de have drukket den tilbudte Skjænk, udtaler Formanden sit „Ædnag spasib" eller Tak, saavel paa Brudgommens som Følgets Vegne, fordi de tilkommende Svigerforældre have nedtaget og drukket de 3 til-budne Dramme; thi hermed er Sagen op og afgjort. Modtagelsen af den tilbudne Skjænk er nemlig det Samme som Ja og Amen til Partiet. Afslaar man derimod at drikke det tilbudne Brændevin, er dette et ligesaa sikkert Tegn paa, at Forældrene ikke ere tilsinds at bortgifte sin Datter til den ankomne Beiler. Videre foretages ikke første Dag.

Næste Dag gjøres der Forberedelser tilGjæstebud i den Stue, som er anvist Brudgommen og hans Følge. To Friermænd sendes over til Pigens Forældre, bukke sig for dem 3Bryllupsskikke. 155

Gange og nævne hver især ved Navn: „Ivan Michailomtschj etc. værer saa gode at indfinde Eder til Gjæstebud hos Brudgommen og hans Følge!" Indbydelsen modtages, Friermændene udtale sin Tak herfor og vende tilbage igjen for at fuldende Forberedelserne til Gjæstebudet. Men efter en kort Stund indfinde de sig igjen og gjentage paa samme Maade Indbydelsen 3 Gange. Først efter 3die Invitation gaa Pigens Fader, Moder, Brødre og Søstre over i Brudgomsstuen. Bruden gaar derimod ikke med, men maa sidde i en Krog af sin Faders Stue og tilbringe Tiden med Graad og Veklager, medens alle Andre holde sig lystige. Naar Pigens Forældre med Følge ere komne ind i Brudgomsstuen, indbydes Førstnævnte til at tage Plads i „Boasshjo" eller Høisædet ved den øverste Ende af et dækket Bord. De Øvrige tage Plads paa begge Sider af samme, Mændene paa den ene og Kvinderne paa den anden. Men Brudgommens Forældre staa ved Døren og bukke for Gjæsterne. Friermanden tager nu en Flaske Brændevin og skjænker rundt Bordet hver Gjæst 3 Gange, idet han begynder med Brudens Forældre. Enhver, der skjænkes, -reiser sig, bukker 3 Gange, korser sig og drikker. Efter endt Maaltid omfavner Enhver sin Nabo og kysser ham ved at gnide Kind mod Kind og Næsetip mod Næsetip. Idet Gjæsterne gaa, inviterer Pigens Fader Alle til Gjæstebud hos sig næste Dag, eller 3die Bryllupsdag. Denne er den største Høitidsdag, og Pigens Forældre indbyde saamange af Slægt og Venner, som de kunne modtage. Bruden maa ogsaa denne Dag sidde henne i en Krog af Stuen. Hendes Ansigt bedækkes med et Klæde, og skjult under dette maa hun sukke og græde. Heri bestaaes hun af et Par af sine bedste Veninder, der sætte sig paa Huk hos hende henne i Krogen. Er Slægt og Venner samlede, sendes Indbydelse over til Brudgomsstuen. Gjæsterne indfinde sig, men finde nu 2 Gutter stillede som Vogtere foran156 Finmarken.

den ydre Dør. Enhver Gamme har nemlig 2 Døre og en smal Gang mellem begge.

Følget henvender sig til disse med Anmodningen: „Luoile min sisal Slip os ind!" Disse svare: „Giv Betaling, saa skulle I faa slippe ind!" En. Tribut af et Par Kopek erlægges, og de slippe indenfor første Dør. Foran den indre Dør staa ligeledes 2 Gutter, og Følget maa ogsaa her erlægge en lignende Tribut. Indkomne i Stuen, reise alle de forsamlede Gjæster sig, og 3 gaa de Ankomne i Møde og jage dem uden Komplimenter ud igjen. De opholde sig en Stund udenfor og tildække sig paa Hovedet, Skuldre og — hvor de kunne — med Sne, hvorefter de atter begive sig ind, uden at nu Vogterne lægge dem Hindringer i Veien. Indkomne, klage de over det forfærdelige Uveir, som raser udenfor, og bede i en ynkelig Tone om Husly. Dette Krigspuds nytter dem dog ikke, de blive atter uden Barmhjertighed jagede paa Dør. Endelig, idet de 3die Gang komme ind, tilsyneladende aldeles forkomne af Kulde, beder Husbonden dem at være velkomne og fører Brudgommens Forældre til Høisædet, hvorefter Alle tage Plads omkring Bordet. Der skjænkes nu af Brudens Kjøgemester rundt til Alle, man spiser, drikker og holder sig lystig. Men Bruden sidder fremdeles henne i Hjørnet og græder med sine Veninder. Efter Maaltidet gaar Brudgommen hen til Bruden, sætter sig ned hos hende og kiger ind under det Klæde, hvormed hun er tilhyllet. Det Samme gjør ogsaa efter ham hans Fader, Moder og Slægtninge. Derpaa tiltaler Friermanden Brudens Fader saaledes: „Nu har vi altsaa faaet" din Datter af din Haand til Hustru for N. N.?" Faderen svarer: „Ja, nu har I faaet hende, og nu kunne I behandle hende, som I ville, I kunne „basset su tschalmid dolast", stege hendes Øine i Ilden, eller gjøre med hende, hvad I ville; nu strækker min Magt sig ikke længer til

Datter!" Saa komme Brudepigerne frem med Brudens Reisedragt. Men under det, at hun skal iføres sin ny Reise dragt, gjør hun al mulig Modstand. Hun spænder, sparker og hopper, som en utæmmet Ren, for ikke at faa Klæderne paa sig. Samtlige Piger maa derfor hjælpes ad. Medens nogle holde hende i Arme og Ben, maa andre se til at faa smyge Klæderne paa hende. Til Slutning tildækkes hun atter med et tæt Slør over Hovedet. Medens Paaklædningen foregaar inde, holde Mandene udenfor paa at kjøre omkap omkring Husene, raabe, støie, affyre Skud paa Skud, ret som om de vare indviklede i den vildeste Kamptummel. Er Bruden endelig paaklædt, tager en af Brudgommens og en af Brudens Slægtninge hende hver i sin Haand og lede hende hen mod Udgangen. Men førend hun gaar ud, stiller to Personer sig foran Døraabningen og holde et Brød med noget Salt samt et Helgenbillede over Døren, saaledes at Bruden maa gaa under Brødet, Saltet og Billedet. Udenfor Døren staa 2 Slæder forspændte med de største og smukkeste Rensdyr. Brudgommen tager nu selv Bruden under Armen og leder hende hen til den ene Slæde, hvori hun sætter sig og bliver snøret fast med Remme, som om hun skulde tænke paa Flugt. Derpaa sætter han sig selv i den anden Slæde, og Parret holder hinanden under Armen, medens Renene ledes af begges Slægtninge langsomt hen over Marken. Imidlertid kjøre andre grassat rundt om dem. Et Stykke fra Husene tager Brudgommen og binder Brudens Ren fast bag i sin egen Slæde, og hele Følget sætter i det Samme afsted i Gallop, v saa hurtigt, som Enhver kan drive sin Ren til at springe, ret som om det gjaldt den vildeste Flugt. Ankomne i Nærheden af Brudgommens Bopæl, kjøre Nogle foran for at underrette de Hjemmeværende om Følgets Ankomst, og har man paa Veien løsnet noget paa Brudens Baand, forat hun kunde siddebekvemmere, saa snøres hun nu fast igjen. Idet Bruden kjører frem paa Tunet, springe de Hjemmeværende til og løse op Rebene, hvormed hun er bunden. Faa de dem ikke op i en Hast, skjæres de uden videre af. Derpaa ledes hun hen imod Døren, hvor nu atter Tvende stille sig op og holde et Brød, Salt og et Billede over hendes Hoved, idet hun gaar ind. Her modtages hun af Brudgommens Moder, som leverer hende et Brød og siger: „Fra nu af skal Du være „*laibbeæmeden*“ (Brød-Moder), Værtinde i dette Hus!“ Bruden beholder endnu i 8 Dage sit Slør over sig, og Enhver, som vil se hendes Ansigt, maa betale nogle Kopek. Efter 8 Dages Forløb gaar man til Præsten og vies af ham; men denne Ceremoni ansees ikke saa vigtig som Iagttagelsen af de gamle Bryllupsskikke.

Flere Træk i disse Ceremonier, f. Ex. Vagten foran Dørene, Listen, som Frierfølget bruger for at slippe ind og faa Husly, Kamptummelen, Brudens Modstand og endelig Flugten med den bundne Brud bag Brudgommens Slæde synes, som allerede sagt, at tyde paa, at Lapperne have anseet det for prisværdigt at røve sin Brud fra en fiendtlig Stamme.

Pasvig.

Torsdag den 25de Juni KL $2^1/_2$ Morgen reiste vi med Baadskyds til Pasvig, hvor Vadsø Toldkutter ventede paa os og skulde efter Aftale i Vadsø og velvillig Indrømmelse af Øvrigheden føre os videre, saa langt og saa længe, som den kunde, uden at forsømme sine Krydsninger paa Embeds Vegne. '

Pasvig er den sidste ordentlige Havn og det sidste Fiskevær paa norsk Grund. Stedet har sit Navn af det lappiske *basse,* hellig, og sandsynligvis har Pasviglapperne her i gamle bekvemmere, saa snøres hun nu fast igjen. Idet Bruden kjører frem paa Tunet, springe de Hjemmeværende til og løse op Rebene, hvormed hun er bunden. Faa de dem ikke op i en Hast, skjæres de uden videre af. Derpaa ledes hun hen imod Døren, hvor nu atter Tvende stille sig op og holde et Brød, Salt og et Billede over hendes Hoved, idet hun gaar ind. Her modtages hun af Brudgommens Moder, som leverer hende et Brød og siger: „Fra nu af skal Du være „*laibbeæmeden*“ (Brød-Moder), Værtinde i dette Hus!“ Bruden beholder endnu i 8 Dage sit Slør over sig, og Enhver, som vil se hendes Ansigt, maa betale nogle Kopek. Efter 8 Dages Forløb gaar man til Præsten og vies af ham; men denne Ceremoni ansees ikke saa vigtig som Iagttagelsen af de gamle Bryllupsskikke.

Flere Træk i disse Ceremonier, f. Ex. Vagten foran Dørene, Listen, som Frierfølget bruger for at slippe ind og faa

Husly, Kamptummelen, Brudens Modstand og endelig Flugten med den bundne Brud bag Brudgommens Slæde synes, som allerede sagt, at tyde paa, at Lapperne have anseet det for prisværdigt at røve sin Brud fra en fiendtlig Stamme.

Pasvig.

Torsdag den 25de Juni KL $2^1/_2$ Morgen reiste vi med Baadskyds til Pasvig, hvor Vadsø Toldkutter ventede paa os og skulde efter Aftale i Vadsø og velvillig Indrømmelse af Øvrigheden føre os videre, saa langt og saa længe, som den kunde, uden at forsømme sine Krydsninger paa Embeds Vegne. '

Pasvig er den sidste ordentlige Havn og det sidste Fiskevær paa norsk Grund. Stedet har sit Navn af det lappiske *basse,* hellig, og sandsynligvis har Pasviglapperne her i gamle*Ill. C.[=Carl] Schmetzer, X. A.* Pasvig.
Sidste Fiskevor paa den norske Kyst.Dage havt et Offersted. Der har været Tale om, at man skulde tænke paa at anlægge en By her, ligesom der ogsaa har været talt om, at Russerne skulde ville forsøge med et Byanlæg ved Stolbova, omtrent 1 Mil østenfor, eller ved den første Havn paa den russiske Fiskerkyst. Pasvig har god Havn, næsten rund som en Gryde og indelukket mellem Klipper. Indløbet er trangt; men man paastod dog, at det var muligt at krydse ind under al Slags Vind. Forresten syntes Stedet just ikke synderlig skikket til Bebyggelse eller har ialfald høist ubekvemme Byggetomter. Rundt Havnen findes blot nøgne Klipper og Hamre. Husene maatte bygges dels paa en høi Sandbanke inde imellem disse Hamre, dels paa enkelte ganske smaa Jordflekker inde mellem Klipperne, saaledes at Kommunikationen fra Hus til Hus maatte foregaa i Baad.

Forøvrigt mangler det ikke paa, at Fiskeriet undertiden slaar godt til i Nærheden, og da vi kom der, vare alle Fiskehjellerne propfulde af Torsk. Ligesaa laa der paa Stranden en hel Del fyldte Trantønder. En Handelsmand har derfor ogsaa her opført et noksaa stadseligt Hus.

Længere inde fra Havet, i Ly af en og anden Klippe, voxer Birken, og i Nabofjorden Kobholmfjord finder man endog Ribsbuske af et Par Alens Høide og i Regelen hver Sommer med modne Bær.

*

Russisk Lapland.

———

Jakobselven. Normansæt. Henøerne.

Den 25de Juni gik vi under Seil fra Pasvig og naaede udpaa Eftermiddagen i magt og smukt Veir frem til Vuorjem eller Jakobselven, Grænsen mellem Norge og Rusland. Vi gik iland her for at se det første russiske Bosted og de første Russer paa sin egen Grund. Paa den østre Bred af Elven bo nemlig 2 russiske Familier; men senere bor der ingen Rus paa Kysten, førend man kommer til Kola. Om Sommeren ligger desuden en Del Russer fra Kola paa Fiske her, og paa Grund heraf findes der opført flere Stuer og en Del smaa Saltehuse; thi Russerne salte mere, end de tørre, af sin Fisk.

Paa Grund af Samfærsel og Handel med Vadsø kunde de herboende Russer tale lidt Norsk; men forresten vare de i Et og Alt Russer. De fleste Mandfolk bare sin nationale, næsten fodside Kaftan af grovt Vadmel. Nogle havde den kortere, omtrent som en Bluse. Under denne bare de en Skjorte, som nedenfor Bæltet hang udenpaa Benklæderne som et Forklæde. Nogle Børn, som løb omkring mellem Snefanerne, der endnu enkelte Steder laa lige ned til Stranden, vare barbenede og havde forresten intet Andet paa sig end Skjorten, uagtet Varmen ikke var høiere end 14 Grader Celcius. Vi fik ogsaa se et andet Bevis paa russisk Haardførhed, idet en nøgen, rød og af Dampbadet rygende Krop kom løbende ud fra en Badstue og styrtede sig i Elven for at afkjøle sig.

Vi tilhandlede os her noget Mælk og en Lax, den første af Aarets Fangst. Den var, besynderligt nok, usædvanligNormansæt. 161

mager imod hvad Finmarkslaxen pleier at være. Ved samme Leilighed kom vi til at kige lidt ind i Kussens Dagligstue. Den havde den nationale russiske store Peis, der bruges baade til Kogning, Brødbagning og Opvarming. Langs de to Vægge fandtes Sengebænke, dækkede med Benskind, men det Hele var ligesaa, om ikke mere, smudsigt end i en Lappe-g^mme. Imidlertid bader Russen sig baade tidt og ofte, saavel i hedt som koldt Vand, og det hjælper altid Noget paa Sagen. Jakobselvens Dalføre er bevoxet med Birkeskov. Fjeldformationen er østenfor Elven aldeles den samme som vestenfor. Den russiske Bred er ved Elvens Udløb endog mere klippefuld end den norske, som her bestaar af en — tildels med lidt Græs bevoxet — Sandmo.

Den 26de Juni om Formiddagen Kl. 5 ankom vi til et russisk Fiskevær, som ligger 3 Mil fra Grænsen, ved den vestlige Munding af en større Fjord, som Lapperne kalde Bætsam Vuodna (Bætse-maa, Furuskog-Land), Nordmændene Peisen, (i gamle Dage hed den Munkefjord), og Russerne Petschenga.

Russerne kalde Fiskeværet Maia njemetskaja Gnba, (egentl. den lille tyske (o: norske Bugt), og Nordmændene kalde det Normansæt. Det norske Navn tyder hen paa, hvad ogsaa gamle Skrifter bekfæfte, at her i gamle Tider, i Finmarkens første Blomstringsperiode, har været en norsk Koloni. Egentlig var der 2 „Normansæder", det ene strax søndenfor det andet. Af Nils Knags Beskrivelse fra 1694 ser man, at disse Steder allerede da for lang Tid siden vare forladte; thi, hedder det, „der sees endnu'Grundvoldene efter. Nordmændenes Huse".

Dette Sted, som vore Forfædre saaledes beboede for mange Aarhundreder siden, egner sig ogsaa langt mere til Beboelse og til Anlæg af en By end Pasvig. Havnen er

baade rummelig og sikker. Efter vor Skibsførers Paastand er den bedre end baade Vadsø's og Vardø's Havn. Paa Landjorden er der tilstrækkelig god Plads til et mindre Byanlæg. I den nærliggende, skovrige og græsrige Peisenfjord vilde snart kunne opblomstre et Opland, bebygget af Folk, der levede af Fædrift. Peisenklosterets Historie, hvorom jeg senere skal meddele nogle Notiser, bærer Vidnesbyrd om, at dette har været og i Fremtiden derfor end mere vilde kunne være muligt. Nu for Tiden bor der blot nogle faa lappiske Familier. Men da Stedet er et af Russekystens bedre Fiske-vær, besøges det om Sommeren af omtrent 20—30 russiske og" c. 20 karelske Fiskere fra Trakten ved Kern, samt nogle faa Lapper fra Peisenijorden. For disse Fiskere er der opført en Del usle Hytter. Det eneste nogenlunde udseende Hus tilhører Handelsmandsfamilien Shjabonin i Kola. To Brødre af denne Familie opholdt sig her ogsaa nu. Begge udmærkede sig ved sit smukke Ydre, høie og ranke Væxt, samt mørke Haar og Hudfarve saaledes fra de øvrige Fisker-Russer, — som vi saa her og senere andetsteds, — at de aabenbart syntes at tilhøre en langt ædlere Race end disse. Efter Russernes Sigende er heller ikke Bønderne omkring Hvidehavet ægte Slavoner,,men en Blanding af Russer, Finner eller Kareler, maaske ogsaa Lapper.

Den ene af Brødrene kom ombord til os for at spørge, om vi ikke havde noget Medicin at give hans Broder, som laa syg, og som plagedes af Søvnløshed. Russisk Læge fandtes nemlig ikke nærmere end i Kola, og han havde uheldigvis paa den Tid ingen Medicin. Af vort Éeiseapothek over-lode vi ham nogle Opiumsdraaber, der skaffede den Syge Søvn og os ikke blot den venligste Behandling paa Stedet, men ogsaa et Anbefalingsbrev med til Familien i Kola.

Vi leiede i Normansæt en ung 20 Aars gammel Lap,Kormansset. 1(33

Nille Halt, der var i Tjeneste hos Shjabonin, til Lods omkring Fiskerøen for en Betaling af 1 Rubel Dagen og Kosten. Han var Lutheran og kunde blot tale Lappisk, men hans Sprog var aldeles ligt Sydvaranger-Lappernes, saaledes at jeg havde let for at tale med ham. Han var eneste Søn af en Enke, og hans Moder var ogsaa tilstede, da Kontrakten blev sluttet. Hun havde havt en Søn til, men denne var af den russiske Øvrighed bortført til Tugthuset i Kern, fordi han havde taget sig selv tilrette mod en Person, der skyldte ham Penge. Hun nærede intet Haab om mere at faa se ham igjen, og det var derfor naturligt, at hun ikke uden Betænkeligheder vilde lade denne

sin sidste og eneste Støttestav reise afsted med os aldeles Fremmede. Men Kontrakten blev omsider sluttet, og han kom ombord, fulgt af sin Moder. Her vilde Moderen, at han skulde overlevere i hendes Varetægt de Penge (1 Spdlr.), han havde tjent hos Shjabonin, da han nu intet Brug vilde have for disse paa Reisen med os, af hvem han skulde have baade Løn og Kost. Da Sønnen ikke strax var villig hertil, greb hun ham i Haar-luggen og ruskede ham kraftigt, uden at han gjorde mindste Modstand imod denne moderlige Tugtelse for Gjenstridighed. Tværtimod, som en lydig Søn trak han Pengene frem af Barmen og leverede dem uden Knur i Moderens Hænder. Nu var ogsaa Alt godt og vel. Moder og Søn skiltes ad efter den nationale lappiske — halve Omfavnelse, og idet hun strøg sin Kind mod hans Kind, udtalte hun de fromme Ønsker: „Guds Sol skinne for dig, hvorhen du monne vandre! Fredens Gud være xped dig og føre dig uskadt, hid tilbage!"1

Da vi seilede udover, saa vi den Gamle følge med langs

é '

1 „Ibmel bæiwashj dudnjl baitashji, gosajoditschakt Rafhe Ibmel lehus du mielde ja doalvoshji du fast dærvan deiki ruoktotl"

Stranden og til Slutning blive staaende paa en fremragende Klippepynt, stirrende efter Kutteren, saalænge hun kunde øine den.

Vi forlod Normansæt den 27de Juni Kl. 4 Efterm. og havde nu i vort Selskab — foruden vor Tolk fra Vadsø — desuden de 3 Lapper Lars Hætta, Ivan Skoltelap og Lodsen Nille Halt. Vi satte Kurs mod Henøerne, der ligge Vest for Fiskerøen, i Mundingen af Varangerfjorden. Disse Øer omtales nemlig ofte i ældre Skrifter som et Land, hvor Jagt og Kob-befangst dreves fælles baade af Nordmænd, Lapper og Russer. De har, som mange Steder her nordpaa, ogsaa sine 3 Navne. De hedde nemlig paa Lappisk Ainak, paa Russisk Ainow og paa Norsk snart Henøerne, snart Hanøerne. Den største af disse Øer er neppe 1UMi\ lang, halvt saa bred og ganske lav. Dens høieste Punkt hæver sig neppe mere end 56 Fod over Havet. Den mindre er noget høiere, men neppe halvt saa stor. Om disse Øer hedder det i en Beretning fra 1745 (i Rigsarkivet): „Tilforn, da Nordmænd vare mange i Tallet i Vadsø Præstegjæld, fore de til disse Henøer og samlede der om Sommeren Ederdun og Fugleæg, og om Vinteren sloge de Kobbe, saaledes at hvo af Nordmænd eller Karelsgam-finner (o: Lapper paa Fiskerøen), der kom først, toge Nytten af Henøerne. Men for et Par Aar siden, da Nordmænd næsten ere uddøde (eller bortreiste paa Grund af Monopolvæsenet), have de Karelsgamfinner begyndt at forbyde de Norske at komme did og at benytte sig af Henøerne. Dog de Norske agte ikke det Forbud". Henøerne hørte nemlig indtil 1826 ind under det norsk-russiske FæUesterræn.

Allerede, da vi kom i Nærheden af Øerne, kunde vi mærke, at vi nærmede os et Fuglevær. Store Sværme af Maager og Lundefugl fløi omkring Kutteren, forskrækkede over vor Ankomst, og endnu flere af forskjellige Sorter laa inde langs 164

Eussisk Lapland.

Stranden og til Slutning blive staaende paa en fremragende Klippepynt, stirrende efter Kutteren, saalænge hun kunde øine den.

Vi forlod Normansæt den 27de Juni Kl. 4 Efterm. og havde nu i vort Selskab — foruden vor Tolk fra Vadsø — desuden de 3 Lapper Lars Hætta, Ivan Skoltelap og Lodsen Nille Halt. Vi satte Kurs mod Henøerne, der ligge Vest for Fiskerøen, i Mundingen af Varangerfjorden. Disse Øer omtales nemlig ofte i ældre Skrifter som et Land, hvor Jagt og Kob-befangst dreves fælles baade af Nordmænd, Lapper og Russer. De har, som mange Steder her nordpaa, ogsaa sine 3 Navne. De hedde nemlig paa Lappisk Ainak, paa Russisk Ainow og paa Norsk snart Henøerne, snart Hanøerne. Den største af disse Øer er neppe 1UMi\ lang, halvt saa bred og ganske lav. Dens høieste Punkt hæver sig neppe mere end 56 Fod over Havet. Den mindre er noget høiere, men neppe halvt saa

stor. Om disse Øer hedder det i en Beretning fra 1745 (i Rigsarkivet): „Tilforn, da Nordmænd vare mange i Tallet i Vadsø Præstegjæld, fore de til disse Henøer og samlede der om Sommeren Ederdun og Fugleæg, og om Vinteren sloge de Kobbe, saaledes at hvo af Nordmænd eller Karelsgam-finner (o: Lapper paa Fiskerøen), der kom først, toge Nytten af Henøerne. Men for et Par Aar siden, da Nordmænd næsten ere uddøde (eller bortreiste paa Grund af Monopolvæsenet), have de Karelsgamfinner begyndt at forbyde de Norske at komme did og at benytte sig af Henøerne. Dog de Norske agte ikke det Forbud". Henøerne hørte nemlig indtil 1826 ind under det norsk-russiske FæUesterræn.

Allerede, da vi kom i Nærheden af Øerne, kunde vi mærke, at vi nærmede os et Fuglevær. Store Sværme af Maager og Lundefugl fløi omkring Kutteren, forskrækkede over vor Ankomst, og endnu flere af forskjellige Sorter laa inde langsHenøerne. 165

omkring ved Stranden som Vagt. Kutteren lagde til midt imellem begge|Øer, og Daa, jeg, Ivan Skolt og Nille Halt gik iland, vi for at se os om, Ivan og Nille for at samle Æg, hvortil den Sidste var nærmest'berettiget som russisk Under-saat, men Ivans Samvittighed tillod ham det ogsaa som' Græsk-katholsk. Ellers sagde de, at der ingen Jagtlov eller Fredningsbestemmelse existerede. Enhver samlede Æg og skjød, hvad han kunde.

Øen er bevoxet dels med frodigt Græs paa de høieste Punkter, dels med en Skov af Angelika, der, at dømme efter de Levninger, som stode igjen fra forrige Aar, her naar op til en Høide af 3 Alen, dels med Skovgræs paa sumpige Steder og ganske lavt Vidiekjær, hvori jeg havde ventet at finde Rypen klække; men det var dog ikke her Tilfældet. Det dybe Lag af Muld, som findes paa Øen, maa være overordentligt frugtbart, da det er dannet af den Guano, som utallige Fuglesværme i Aartusinder have nedlagt. Efterhvert som vi kom længer op paa Øen og adspredte os, blev Fuglesværmene i Luften større og tættere. Opskræmte fra sine Ruge- og Hvilepladse, fløi de ængstelige omkring os, kastede sig ned ude paa Søen, men kom strax igjen for at se, om Fredsforstyrrerne vare borte. Midt oppe paa Øen" ligger der et lidet Kjærn. Det var aldeles besaaet med Flokke af Ederfugl, Maager, Ænder,. Lom og Havel, som syntes høist nødigt at ville forlade samme, da de formodentlig benyttede det som et fælles Sommerforlystelsessted. Jeg gjorde dem da heller ingen Fortræd, hverken med Skrig eller Skud; thi uagtet jeg gik med Bøssen i Haanden, kunde det 'dog ikke falde mig ind at skyde her, hvor enhver Fusker kunde træffe ved blot at stikke Løbet tilveirs og fyre af op i Sværmene. De forskjellige Fuglearter havde hver sine Yndlingspladse paa Øen. Maagerne klækkede paa Lyngstrækninger, Ederfuglen imellem Sivtu-166 Russisk Lapland.

erne, Fiskejoen - paa de høieste Toppe; Tennen havde sit Rede baade høit og lavt, men det forekom mig, 'som Farven af dens Æg skiftede efter Omgivelsen, idet de havde Stenens graasprængte Farve ved Stranden og Mosens Farve paaHøideme, saaledes at de ikke let opdagedes af et uerfarent Øie. Lundefuglen havde især 2 Pladse til sin udelukkende Raadighed, nemlig 2 Skraaninger ned imod Havet, hvis Jordlag bestod af dyb, tør, sort Muld, kun ubetydeligt bevoxet med kort Græs. Disse Skraaninger vare saa fulde af Huller, som Lundefuglen havde gravet ind i den løse Muldjord forat danne sig Reder, at den saa ud som et Sold, og naar man gik omkring, følte man alt i Et, at Grunden gav efter. Naar man grov lidt i Mulden der, hvor Foden sank i, kom man strax ned enten paa Ryggen af Fuglen — paa Redet — eller til dens Æg. Hist og her stak en og anden Lundefugl sit dumme Aasyn frem af et Hul, stirrede et Øieblik forbauset paa os og fløi saa klodset afsted, men kom efter en liden Stund i pilsnar Flugt tilbage for at se, om Fredsforstyrrerne vare borte. Vore Lapper samlede omtrent 100 Æg af forskjellige Sorter, som senere ombord bleve underkastede Vandprøven, og de, der bestod denne, forbeholdtes Daa og mig. Lapperne og Nordlændingerne tage det nemlig ikke saa nøie med Ferskheden, men spise Æggene, selv om de ere en Smule „strøipte" eller tydeligt nok bære -Spor af, at Fuglen har ruget paa dem.

Paa Henøerne maatte ganske vist nogle Familier kunne bo og leve af at holde Kjør, drive Fiske og samle Æg, naarFug-leværet fredede s. Nu drives Indsamlingen paa Rov, og Fuglemængden har derfor, sagde man, aftaget meget imod, hvad den før har været. En Sommernat paa Havet.

167

En Sommernat paa Havet. Vaideguba. Lutherske Lapper

i Rusland.

I Finmarken reiser man i Sommertiden ofte om Natten eller foretrækker endog Natten for Dagen; thi selv deroppe er man ofte om Dagen plaget af Heden og end oftere af Myggen. Aldeles uafhængige af den almindelige borgerlige Tidsinddeling, reiser man afsted, naar man har Lyst, og kommer frem, naar man kan. Enhver Tid er lige god, fordi den er lige lys, enten det nu er KL 12 om Natten eller Kl. 12 om Dagen. Solen er altid over Horizonten.

Saaledes forlod ogsaa vi Henøerne henimod Midnatstid og seilede til Havs for at komme omkring Fiskerøens nordvestlige Pynt, der paa Lappisk hedder Aide-njarga (Gjærde-Næs), paa Russisk Mys Njemetskii (Nordmandsnæs). Kl. 12 stilnede Vinden aldeles af, saaledes at Kutteren laa og gyngede i svage Overhalinger paa de store Dønninger, der langsomt giede ind fra Ishavet. Efterhaanden blev Himmelen mere og mere overskyet. Kun fjernt imod Nord og Vest og ganske lavt nede ved Horizonten var der endnu tilbage en smal og blank Stribe af Himmelen, hvorover Skyerne hang ned som bueformige Gardiner. Det rødlige Sollys, der straalede frem fra denne Stribe under det mørke Skydække, tog sig ud som Lyset fra tusinde Lampetter bag et uhyre Theatertæppe. Bag dette laa nu i Vest for os gamle Norges solbelyste Klippekyster, som vi paa lang Tid ikke skulde gjense, og i Nord den Del af Kloden, som endnu intet Men-neskeøie har seet. Foran os, paa det mørke Parkets uhyre Vidder, dansede et Par Hvalfiske imellem de sortblanke Dønninger og syntes at more sig med at sprude op imod Himmelen Skumstraaler, der aftegnede sig klart imod den solblanke Stribe i Horizonten. Intet Skib, ingen Fugl, intet168 Russisk Lapland.

andet Levende saaes eller hørtes. Fjernt i Øst, hvorhen vi styrede, laa russisk Laplands ukjendte Kyster. Mørkt var det foran os og lyst bagefter. Men vi stævnede jo ogsaa nu, 'som der staar i Kalevala:

Hen til Pohjola det mørke, Til det skumle Sariofa, Hen til Laplands smâle Stier, Indi Trolddomsfolkets Trakter.

Om Formiddagen den 8de Juni kastede vi Anker paa Havnen Vaideguba, lap. *Aide-vuodna, Gjærdefjord. Vi vare nu komne mange Mile ind paa russisk Grund og bleve derfor høist forundrede over at se, at der inde paa Havnen laa 20 Nordlandsbaade. Disse skjelnes let fra* Russebaadene; de have større Stavn og Mast, ere lysere af Farve og har ofte øverste Ripbord malet. Russebaaden er klodset, med stærkt tilbagebøiet Forstavn, ser sort og skidden ud, ligger tungt paa Vandet og males aldrig. Men end mere forundredes vi over at finde, at de eneste Fastboende her i dette Fiskevær vare Nordmænd. Disse vare flyttede hid for 6 Aar siden og bestod nu af 4 Familier og 2 Løskarle samt en Handlende. Alle Russer, som have Fiskeboder her og drive Fiskeri, forlade Stedet senest i August. Foruden disse Nordmænd skal der endnu, efter hvad vi hørte, bo 1 Nordmand i Zubovka paa Fiskerøen, 2 i Peisen- og 1 i Bomenifjord. At disse norske Kolonister ikke alle vare af Vorherres bedste Børn, hørte vi senere. At de og mange Flere ville kunne finde sit Udkomme her og andre Steder paa den næsten folketomme Russekyst ved Fiskeri og Fædrift er utvivlsomt, da Anledning til begge Dele, især Fædrift, tildels er bedre her end paaFinmarkskysten. Der er heller ingen Tvivl om, at disse nye Kolonister ville give Industrien paa hine Kyster et Opsving; men om de ville blive boende der i længere TidVaideguba.

169

er endnu uvist, og, om deres Exempel vil efterfølges af Andre, er endnu uvissere. Det vil aldeles bero paa, hvorledes den russiske Styrelse betragter denne Kolonisation, om den finder sig beføiet til at begunstige den eller lægge den Hindringer i Veien. At opmuntre den fra norsk Side, vil neppe være tilraadeligt. Eetssikkerheden er nu ikke meget stor paa hine Kanter, og forbedres den ikke ved et større og upartisk Opsyn, vil formodentlig hine Trakter snart igjen komme til at ligge ligesaa øde som før, kun besøgte af tem-

^ porære Fiskere. Ellers findes ingen Fastboende paa hele den store Fiskerø. Men den har rige Græsgange, og paa

• Eidet mellem østre og vestre Bumandsfjord, hvor der i gamle Dage rimeligvis har boet Nordmænd, samt paa Eidet, der forbinder Halvøen med Fastlandet, findes ret frodig Birkeskov.

Jeg tog mig en Spadsertur fra Vaideguba indover til en liden Sidefjord, kaldet Kjærvan (i gamle Dage Kjørvaag),

hvor nogle Lapper havde Tilhold. Idet jeg traadte ind i et Lappetelt, blev jeg forundret over at se Noget blandt Lappefa-miliens Husgeraad, som havde en besynderlig Lighed med Formen af det lapp. Ny Testamente, og ved at undersøge Tingen nærmere, befandtes det virkelig ogsaa at være et forslidt Exemplar af et saadant. „Kan du læse i den Bog?" spurgte jeg Lappen. „Ja, hvorfor ikke?" mente han og kom ogsaa frem med en lap. Katekismus, som jeg kjendte godt nok, da jeg selv havde oversat den. „Men, i al Verdens Eige, er Du russisk Undersaat, eller ligger Du blot her en Tid paa Fiske?" „Nei", mente Lappen, „jeg er russisk Undersaat, og mine Fædre vare russiske Undersaatter, og Andre med os ere ogsaa russiske Undersaatter, men Hedninger ere vi ikke!" Han havde aabenbart meget liden Eespekt for de græsk-kath. Lappers Kristendom, da de ingen Bøger have og heller ikke kunne170

Russisk Lapland.

læse. Jeg fik da her og senere den Besked, at der i det Hele skulde findes 19 luth. Lappefamilier boende paa russisk Grund. Jeg havde hverken i Vadsø eller af Præsten i Sydvaranger hørt Noget herom, men det skyldes rimelig blot Tilfældet — og hidrørte ikke fra Ubekjendtskab med Sagen. Til Peisen By hørte 7 af disse Familier, der vare Nomader, og 3 fastboende. Til Muotke By, ved Fiskerøens Eid, høre 6 Familier, der ere fastboende, og 3 Familier Nomader. Desuden bor der en enkelt fastboende Lap i Orafjord. Disse Lappers Dragt og Sprog adskiller sig stærkt fra Russe-lappernes og er ganske overensstemmende med Sydvaranger-Lappernes, saaledes at jeg kunde tale med dem ligesaa let som med disse. De sagde, at de søgte Kirke dels i Sydvaranger, dels i Enare og lode sine Børn døbe der. Jeg haaber, at næste Gang, naar nogen af disse vildfarende Faar af den lutherske Kirke indfinder sig i Sydvaranger Kirke, Præsten der da vil forsyne dem med Bøger, som de visselig mangle, at de kunne vedligeholde den Smule Kristendom, de endnu have, og sin Læsekyndighed; thi, ligesom vi ikke paa nogen Maade forsøge paa at gjøre Proselyt er af de faa Individer Lapper af den græsk-katholske Bekjendelse, der bo paa norsk Grund i Neiden, saaledes vil man vel heller ikke paa russisk Side tage Forargelse af, at disse lutherske Lapper beholde sin Bekjendelse. Disse Lapper ere efter sit eget Udsagn ikke flyttede over paa hine Trakter i de senere Aar, men de fleste af dem havde boet der i 1826, da hine Trakter vare norsk-russisk Fællesdistrikt, og en gammel Lap kunde godt erindre, at han havde betalt dobbelt Skat eller 40 Rub. til Rusland og 4 Spd. til Norge. Enare-Lapperne betalte endog 3-dobbelt Skat, nemlig baade til Rusland, Sverig og Norge. Af Th. v. Westens Skrifter kan man se, at der ogsaa paa hans Tid boede lutherske Lapper i „Bomen" (o:Lutherske Lapper i Rusland. 171

Bomeni Fjord, nu store Mutkafjord), som kunde „Fadervor og Troesartiklerne".

De lutherske Nomadelapper, 7—8 Familier, som om Vinteren bo i Peisen og Litsa, have om Sommeren sit Tilhold med sine Hjorder paa Fiskerøen ogjeve her forsaavidt et Herreliv, som de have Plads nok og ikke behøve at vogte sine Dyr for nogen Fastboendes dyrkede Engmarker. De 2 Familier, som jeg besøgte i deres Telte, en Mils Vei fra Vaide-guba, iKjærvanbugten, fortalte, at Nomadelappernes Antal i ældre Tider var meget større paa disse Kanter, men paa Grund af Tschudernes (formodentlig karelske Røverbander) Røverier, havde mange været nødte til at flygte over til Norge. Vist er det, at et Sted lige ved Lappens Telt havde Navnet Doarro-ischorro (Kamp-Høien) — og en Indsø Navnet Sorbmimjcwre (Mord-Søen), der tydede paa, at her havde engang en Skjærmydsel fundet Sted. Maaske ogsaa russiske underordnede Bestillingsmænd under SkatteindKrævninger undertiden have spillet Tschudernes Rolle saa slaaende, at disse af Lapperne ere forvexlede med hine. Lapperne her saa godt ud. Baade Mænd, Kvinder og Børn udmærkede sig ialfald fremfor Skoltelapperne i Sydvaranger, ja ogsaa fremfor den simple Fisker-Rus. Dette skylde de rimeligvis væsentlig den Omstændighed, - at de som Lutheraner leve af kraftigere Næringsmidler hele Aaret, medens Fasten ødelægger Skoltelappen og den simple Rus baade i legemlig og aandelig Henseende, især i hine Polartrakter, hvor Kjødspise maa være en Nødvendighed. De klagede forresten over Skatterne. For hvert mandligt Individ maatte de — uden Hensyn til Fattigdom eller Rigdom— betale 8 Rub. om Aaret til Skatteoppe-børselsbetjente, som om Vinteren indfandt sig paa det Sted, hvor hver Familie da boede. „Kunde man ikke betale med Penge, saa tog de uden videre Gryden af Ildstedet eller Andet, som172

havde nogen Værdi." Desuden maatte de betale 1 Rub. pr. mandligt Individ for at slippe for Soldatertjeneste og 12 Sk. aarlig for at faa Lov til at hugge Ved til Brændsel. Skolterne betalte samme Skat til Staten, og til Præsten for en Brudevielse 10 Rub., ja, undertiden indtil 100 Rub. for at faa Lov til at gifte sig med en nær Slægtning.

Anikijef. Anika. Sagn. Peisens Kloster.

Den 30te Juni om Eftermiddagen gjorde vi Forsøg paa at seile videre østøver for at komme omkring Fiskerøen til Havnen Karabella paa Østsiden. Men efter at have krydset en Stund udenfor Goaskem Njarga (Ørne-Næsset) kom Ishavs-taagen tæt og tyk indover os, og vi fandt det raadeligere at gaa ind igjen til Vaideguba end at ligge og gynge ude paa Havet i Skaaclden, uden at vide, hvor vi vare. Den 1ste Juli om Eftermiddagen syntes Vinden saa gunstig, at vi atter reiste afsted, men maatte for Vind og Strøm mod Land kaste Anker udenfor Fiskeværet Zubovka. Folkene benyttede Tiden til med sine Haandsnører at drage op 50 store Loddetorsk, for hvilke de senere agtede at tiltuske sig Brød hos russiske L o dje skippere.

Endelig naaede vi ved Middagstid den 2den Juli Havnen Karabella, paa Østsiden af Fiskerøen. Om Eftermiddagen drog vi i en nordlandsk Fembøringsbaad hen for at undersøge en liden Klippeø, som hedder Anikijef. Om denne O havde vi læst hos Castrén, der omtaler den, uden dog at have seet den, og af Andre havde vi hørt tale om den som en Mærkværdighed, idet der paa samme skulde findes Indskrifter med Bogstaver, som Ingen havde kunnet læse. Vi steg derfor iland med en Smule Forventning om at gjøre en stor Opdagelse, Stedet blev snart fundet, — en flad horizontal 172

Russisk Lapland.

havde nogen Værdi." Desuden maatte de betale 1 Rub. pr. mandligt Individ for at slippe for Soldatertjeneste og 12 Sk. aarlig for at faa Lov til at hugge Ved til Brændsel. Skolterne betalte samme Skat til Staten, og til Præsten for en Brudevielse 10 Rub., ja, undertiden indtil 100 Rub. for at faa Lov til at gifte sig med en nær Slægtning.

Anikijef. Anika. Sagn. Peisens Kloster.

Den 30te Juni om Eftermiddagen gjorde vi Forsøg paa at seile videre østøver for at komme omkring Fiskerøen til Havnen Karabella paa Østsiden. Men efter at have krydset en Stund udenfor Goaskem Njarga (Ørne-Næsset) kom Ishavs-taagen tæt og tyk indover os, og vi fandt det raadeligere at gaa ind igjen til Vaideguba end at ligge og gynge ude paa Havet i Skaaclden, uden at vide, hvor vi vare. Den 1ste Juli om Eftermiddagen syntes Vinden saa gunstig, at vi atter reiste afsted, men maatte for Vind og Strøm mod Land kaste Anker udenfor Fiskeværet Zubovka. Folkene benyttede Tiden til med sine Haandsnører at drage op 50 store Loddetorsk, for hvilke de senere agtede at tiltuske sig Brød hos russiske L o dje skippere.

Endelig naaede vi ved Middagstid den 2den Juli Havnen Karabella, paa Østsiden af Fiskerøen. Om Eftermiddagen drog vi i en nordlandsk Fembøringsbaad hen for at undersøge en liden Klippeø, som hedder Anikijef. Om denne O havde vi læst hos Castrén, der omtaler den, uden dog at have seet den, og af Andre havde vi hørt tale om den som en Mærkværdighed, idet der paa samme skulde findes Indskrifter med Bogstaver, som Ingen havde kunnet læse. Vi steg derfor iland med en Smule Forventning om at gjøre en stor Opdagelse, Stedet blev snart fundet, — en flad horizontal 174 Russisk Lapland.

Skiferklippe, hvorpaa der ganske rigtig fandtes en hel Del Indskrifter, dog disse vare hverken skrevne med Kileskrift eller Kuner, men med ganske ordinære latinske Frakturbog-staver, paa et Par russiske nær, og angav Navne paa Skippere, især Flensburgere, som havde lagt her paa Havnen for at gjøre Fiskeopkjøb. De ældste vare de, som her nøiagtigt findes gjengivne. De øvrige vare simpelthen indhugne Navne .med Aarstal, som jeg ikke fandt det værdt at afskrive.

Derimod vil jeg fortælle et Sagn om Øen, som jeg hørte af vor Lods, Lappen Nille Halt. Det skal ogsaa være almindelig kjendt iblandt Kusserne i Archangels Guvernement. En russisk Forfatter, Weretschagin, siger, at han har hørt det af disse, og fortæller det næsten ordlydende saaledes, som jeg hørte det og nedskrev det paa Lappisk

efter Nille Halts Fortælling.

Sagn om Anika. >>

For mange Aar siden maatte Alle, som laa paa Fiske omkring ved Fiskerøen, betale Afgift af sit Fiskeudbytte til en Sørøver, som hed Anika eller Aniki. Han kom did hvert Aar med sit Skib og Mandskab og aftvang Fiskerne Tiende af deres Udbytte. Om Vinteren var han der ikke, og Ingen vidste, hvor han da opholdt sig. Men de allerførste Fiskere, som ankom om Vaaren, kunde være sikre paa at finde Skibet der og Anika selv spadserende frem og tilbage langs Stranden, færdig til at modtage dem, naar de kom med sit Fiskedræt fra Havet. Gav de ikke med det Gode, saa tog han med Magt, og i saa Tilfælde kunde man være glad ved, at man fik beholde Livet. Hvert Aar, naar Fiskerne vare ankomne, samlede han dem om sig og tilspurgte dem, om Nogen vilde vove sig i Tvekamp med ham. Men Anika

var større og stærkere end noget almindeligt Menneske, og Ingen vovede at indlade sig i denne Kamp. Derfor vovede heller ikke Nogen at nægte barn Afgift af Fiskeudbyttet. I mange Aar varede denne Plage, og i mange Aar var Anika en Skræk for alle Fiskerne paa Fiskerøen. Han gjorde, hvad han vilde. For ham existerede hverken Lov eller Ret.

Saa hændte det en Dag, at et Baadlag af Eusser skulde, som sædvanligt, reise ud paa Fiske fra Havnen ved Ani-kijef. I sit Hastværk efter at komme af sted havde de ikke lagt Mærke til, at en ung Gut var kommen hen til dem. Han hilste høfligt paa Styrmanden og sagde: „Tag mig med Eder ud paa Fiske, Kammerater, jeg skal tjene som Lineægner." Høvedsmanden saa paa Gutten, men kunde ikke mindes at have seet ham før. Han svarede, at de allerede havde Lineægner, Linedrager og Rorskarl, og at det bare vilde være til Bryderi, om de tog Flere med i Baaden. Ikke desmindre vedblev Gutten at tigge Høvedsmanden om at maatte faa blive med. „Naa, siden du har slig Lyst", siger Høvedsmanden tilslut, „saa faar du blive med os da! Kors dig, bed din Bøn og gaa i Baaden!" Gutten saa gjorde, og Baaden drog afsted. Fiskerne havde Lykken med sig den Dag. Baaden var snart fuld af Fisk, og de roede tilbage igjen, men, som sædvanligt, maatte de først lægge opom Anikijef for at afgive en Del af Fisken til Kjæmpen Anika. Da de landede ved Øen, kastede de Fisken op paa Stranden for at rense den. Dette Arbeide blev overladt til den unge Gut, som den Dag havde været med dem. Han gjorde, som man pleier at gjøre. Han skar Hovederne af, tog Indvoldene ud og flækkede Fisken; men alt dette udførte han i en saa utrolig Fart, at Mandskabet stod aldeles forbauset og saa paa ham. Da han var færdig, tog han sine Handsker af Hænderne og bad Rors-karlen skylle dem rene. Denne saa gjorde og leverede ham

dem tilbage igjen. Gutten syntes ikke, at Rorskarlen havde presset Vandet rigtigt af dem. Han tog derfor selv og vred dem, men i det Samme gik de tværs af imellem Hænderne paa ham. Baadsmandskabet, som saa denne Prøve paa uhyre Styrke, begyndte at faa en Mistanke om, at Gutten ikke kunde være noget rigtigt Menneske. I det Samme kom Kjæmpen Anika gaaende hen imod dem.

„Hør, I Folk der", skreg han, „hvorfor har I ikke bragt mig Afgift af Fisken idag?"

„Du ser mig ud til en underlig En, du", svarede Fiskernes unge Kammerat, idet han vendte sig om imod Anika, „hvad vil du her; du er ikke kommen til de Rette! Gaa din Vei Tned det Gode, eller saa" —--------

„Hvad saa? Ha, ha, ha", lo Anika. „Jeg ser, at du ikke kjender mig! Se til, at du selv skrubber af, eller saa skal jeg slaa dig saaledes til Marken, at du aldrig reiser dig mere!" Gutten lod, som han slet ikke ænsede Anikas Trudsler, men gik lige hen imod ham. „Aha, min lille Ven", skreg Kjæmpen, „jeg ser, du mangler ikke Mod; jeg tror næsten, du tænker paa at slaas med mig?" Ja, han var slet ikke bange for det, mente Gutten. Saa blev der da udvalgt et Sted oppe paa Fastlandet, hvor Kampen skulde holdes. Pladsen blev indhegnet med et Gjærde af Stene, og begge de Kjæmpende skulde under Kampen holde sig indenfor Stenringen. Men selve Kampen skulde foregaa paa den besynderlige Maade, at hver af de Kjæmpende skulde 3 Gange kaste sig paa Hænderne og slaa sin Modstander i Brystet med Benene. Først skulde Gutten staa for Kjæmpen Anikas Slag, og han stillede sig derfor op indenfor Ringen. Anika kastede sig paa Hænderne, gik rundt som et Hjul og slog Gutten midt i Brystet med Benene. Men Gutten rørte sig ikke af Pletten. Anika gik tilbage igjen nogle Skridt

og gjorde et nyt Hallingkast. Gutten veg et Skridt bagover, men blev staaende. For det 3die Kast veg Gutten en Favn tilbage, men blev clog staaende paa Benene indenfor Ringen. Nu * var det Anikas Tur at staa for Guttens Slag. Han gjorde, som Anika havde gjort, kastede sig paa Hænderne og slog ham med Benene i Brystet. Allerede før det første Slag ved Kjæmpen en Favn tilbage. For det andet Slag drev han 3 Favne tilbage, og for clet 3die Slag drev han 7 Favne tilbage og blev liggende død udenfor Stenringen. Russerne gravede en Grav indenfor Ringen. I den blev Kjæmpen Anika lagt og en Stenhaug kastet over ham. Derpaa gik alle Fiskerne, som havde overværet Kampen, tilbage igjen til Stranden sammen, med den gaadefulde unge Mand. Han samlede dem her for sig og sagde til dem: „Takker Alle Gud! Eders Fiende er ikke mere, og fra nu af skal Ingen forurette Eder i Eders Fiskebedrift. Gud være med Eder, Farvel!" Efter disse Ord forsvandt den unge Mand for deres Øine, og Ingen ved, hvorfra han kom, eller hvor han drog hen.

Efter Lappernes Fortælling skal der oppe paa Fastlandet, paa en Slette et Stykke fra Havnen, endnu findes Spor af Stenringen, hvor Kampen holdtes, og hvor Kjæmpen Anika fandt sin Grav. Desværre fik jeg ikke Tid til at undersøge Stedet. I sine Reiseskisser fra Lapland mener min Reisefælle, Professor Daa, at „dette romantisk russiske Folkesagn intet Andet er end et Bevis paa Almuens Forvexling af ældre Begivenheder med nyere, mere bekjendte", nemlig „Engelskmændenes Vikingebragcler i 1809 mod de usle Fisker-leier paa Ishavets Kyst", og antager forresten, at Øen har faaet sit Navn efter „Anikita, en Helgen i den russiske Almanak." Nogenséregen Grund til at opkalde denne ubeboede Klippeø efter hin Helgen kan imidlertid ikke paavises. Jeg skulde være tilbøielig til at tro, at man finder Nøglen til

Ea Summer i Finm, 12 178 Russisk Lapland.

Navnet og Sagnet i Peisen-Klosterets Historie, hvoraf jeg derfor her skal meddele lidt.

I Midten af det 16de Aarhundrede skal Trifan, Lappernes Apostel, h8Lve bygget en Kirke (se Pag. 147) og grundlagt et Kloster ved Udløbet af Floden Petsehenga iPeisenfjorden, der af Nordmændene i ældre Tider af denne Grund kaldtes Munkefjord. I 1556 drog Trifan selv til Moskva og udvirkede et Gavebrev af Storfyrst Ivan Wasiljvitshj — af 22de Novbr. 1556 —, hvorefter „hele Omegnen lagdes indunder Klosteret." Til Norges Eet eller Landshøihed over hine Trakter har vel dengang neppe været taget noget Hensyn; men som før paavist, erkjendtes den dog, og de Munke, der endnu fandtes der i 1599, maatte „betale til Norges Krone for Benyttelse af Mark og Elve 18 Mark Dansk aarlig." Trifans Ey for Hellighed gjorde, at der meget snart strømmede baade Munke og Lægfolk til Klosteret. Dette kan skjønnes deraf, at, da et svensk Streifparti i 1590 ødelagde og brændte Klosteret, skal efter Nogles Opgave 56 Munke og 65 af Betjeningen, efter Andre i det Hele 200 Individer, være blevne dræbte. Nok er det, at Klosterkolonien engang synes at have været i en særdeles blomtrende Forfatning, og Munkene at have forstaaet at benytte sig af de Fordele, som Gavebrevet skjænkede dem. De drev ikke blot paa Fiskeri og Hvalfangst, men ogsaa paa Handel og Søfart. Ved Mundingen af Peisen- og Pasvigelven skal de have ladet bygge Baade og Fartøier, hvormed de tildels udførte Landets Produkter. Blandt Andet leverede Klosteret til det Indre af Busland aarlig 20,000 Pud Salt toldfrit over Kola efter Privilegium af Czar Alexei Miehailovitshj og fik igjen fra Eusland den nødvendige Forsyning af Mel, Vox, Linnedvarer m. m. „Klosteret havde", hedder det, „foruden Skibsbyggeri, Fiskeindustri og Søfart derhos ogsaa betydelige Kvæghjorde." Som Bevis paaPeisens Kloster. 179

Klosterets Handelsforbindelse med Udlandet anfører Tschu-binski i „Sapiski dljå Stenia" en Afskrift af en Handelstraktat, som var afsluttet mellem Klosteret og et Handelshus i Amsterdam. Dette Handelshus's Kommissionær eller Fuldmægtig hed Andreas Neich, der hvert Aar ankom med et større Skib, ladet med Salt og Tønder, for at indtage og tilbageføre til Amsterdam, hvad der fiskedes. Klosterbrødrene havde paa 6 Aar forpligtet sig til at sælge til A. Neich — og til ingen Anden — al den Lax, Stokfisk,, Torsk- og Hvaltran, som de kunde opdrive dels gjennem sine egne Tjenere eller Fiskere, dels gjennem andre Fiskere der i Trakten, hvilke skriftligt havde maattet forpligte sig til „ikke at gjemme bort eller sælge til Andre end A. Neich. Ifald Klosterets Forstander eller Brødrene stjæle eller gemme bort Fisk, saa betaler Klosterets Forstander 100 Rubel." Paa den anden Side var A. Neich forpligtet til at bringe fra Fiskerleierne og fra Laxe-elvene Kola og Tulom den Fisk ind

til Peisens Kloster, somN Brødrene, Betjeningen og Gjæsterne behøvede. Af den Lax, som leveredes til Klosteret, maatte ingen være under 7 Pund. „Og om nogen Fisk leveres under 7 Pund, saa skal af den Fisk tages 2 istedetfor 1." Skibets Ankomst fra Amsterdam var bestemt til 29de Mai. Dersom det kom forsent med Tønder og Salt, var Amsterdamhuset ligefuldt forpligtet til at modtage den bedærvede Fisk for god Vare. Dersom Skibet med Fisk eller Salt forliste, var Rederne ikke berettigede til at søge Erstatning af Munkene, heller ikke Munkene for Tabet af den betalte Last af Salt og Tønder. Foruden Betaling for Fisken var Amsterdam-Kjøbmændene forpligtede til aarlig at levere til Klosteret somSkjænk og Gave: „2 Pud Vox, 1 Pud Røgelse, 1 Tønde rød Kirkevin, samt til Brødrenes private Behov — 2 Tønder Brændevin og 1 Anker Rhinskvin." Af det Anførte er det klart, at Klosterbrødrene i sin Tid har havt

Monopol paa Fiskeudførselen fra en Del af russisk Lapland, ligesom Bergens Kjøbmænd omtrent samtidigt havde Monopol paa al Handel i Finmarken. Hele Fiskebefolkningen har været holdt i et Slags Livegenskab af Munkene, idet de skriftlig havde forpligtet sig til ikke at sælge Fisk til Andre end dem og rimeligvis til den Pris, som disse fandt for godt at give. Til at have Opsyn med Befolkningen og holde dem i Ave og Respekt bleve de troligt bistaaede af Neich, „som hvert Aar ankom med et stort Skib." Denne Neich, til hvem Fiskerne vare forpligtede- at levere al Fisk, har naturligvis opført sig som uindskrænket Herre og tyranniseret Befolkningen. Intet Under derfor, om hans Færd er bleven foreviget i et Sagn, og at det Sted, hvor han oftest laa med sit Skib, hk Navn efter ham. Neich vil paa Lappisk blive Nika og paa Finsk Niki. Men A-nika? Hans Fornavn var, som Tschubinski tilfældigvis oplyser, Andreas. Han skrev derfor maaske sit Navn A. Neich, og — ligesom andre store Mænd — blev han i daglig Tale kaldt A. Neich, hvoraf da ligetil opstod Aniki eller Anika, Aarstallene paa Øen Anikijef staa ogsaa i Samklang med de her anførte Data af Peisenklosterets Historie. Indtil 1590 vare Klosterbrødrene eneraadige over Fiskeværene, saaledes at det ikke kunde nytte nogen anden Skipper eller Kjøbmand at komme til disse forat kjøbe Fisk. Men efter Klosterets Ødelæggelse i 1590 blev Handelen formodentlig igjen fri, saaledes at Andre end Neich kundehandle med Fiskerne. Af denne Grund kunne Skipperindskrifterne paa A. Neichs 0 først begynde omtrent paa denne Tid eller, som den ældste udviser, med 1595. Efter Ødelæggelsen i 1590 flyttedes Klosteret til Staden Kola, hvor det igjen Aar 1619 opbrændte tilligemed Byen. Derpaa opførtes det tæt ved Byen, men paa østre Side af Kolaelven, og kaldtes nu det kolske-petschenske Kloster. Aar 1701 blev Klosteret anvist til Bo-Peisens Kloster. 181

pæl for den kolske Archipastor, og snart derefter opløstes det. Inde i Peisen har, som det synes, en Del Munke dog vedblevet at bo efter Klosterets Ødelæggelse. Den fornævnte russiske Forfatter, Tschubinski, fortæller ialfald, „at der endnu 111 Aar efter Klosterets Ødelæggelse —• eller i 1701 — skal have boet 13 Munke i Peisen, og uagtet Kolonien saaledes var aldeles i Forfald mod, hvad den før havde været, skal der dog ifølge et Brev fra Forstanderen fondet kolske-petsehenske Kloster i Kola Lawrentius til Archiepiskopen Afanasius samme Aar være „splgt til Udlandet 12,752 Tørfisk, 143 Pud Tran og 3,470 Lax". Og nu for Tiden? Ja, nu for Tiden findes der intet Kloster mere, heller ikke nogen Munkekoloni, men derimod bor sammesteds en Pope eller Landspræst, og længer oppe ved Elven, som falder i Peisenfjorden, staar en Kirke. Den skal være temmelig stor, ottekantet og ret smuk. Den kaldes Tri-fans Kirke, da denne hellige Mands Ligkiste skal findes her. Den ansees for særdeles hellig, og der fortælles, at Russer ligefra Trakterne vedUral undertiden valfarte did for at forrette sin Andagt. Disse Valfarter foregaa om Vinteren ved Markedstid, dog ikke møisommeligt tilfods, under store Savn og Besværligheder, som det sig hør og bør for rette Pilegrime, men, efter hvad man fortalte, kom disse nok saa lystigt kjørende med Lappernes, Rensdyr. De rettroende Lapper skydse disse Gudfrygtige gratis, enten det nu er af Frygt for dem eller i Haab om; at de skulle tage dem med i sine Bønner, og derved nogle Draaber af Herrens Velsignelse blive ogsaa dem til Del, naar den rigeligen udøses over hine. Den russiske Pope bor om Vinteren ved Kirken, hvor ogsaa en Del Lapper have sin By, men om Sommeren nede ved Fjordbunden. Til hans Omsorg høre alle Lapper, der bo vestenfor Kola og nordenfor Notozero. De benævnes efter de Steder, hvor de bo om Vinteren, og inddeles i Pas-182 Russisk Lapland.

vig-Lapper, Peisen-Lapper og Muotke- (Eid-) Lapper. De sidste have sine Vinterpladse ved Bunden af

Litzafjord. Antallet gaar op til c. 300 Individer.

Sabbenjarga. Vægestav.

Strax nord for Anikijef stikker der ud et Næs, som Russerne kalde Tsypriavolok — og Lapperne Sabbenjarga. Paa gamle norske Karter findes anført Navnet Stangenæs, dog ikke ved dette Næs, men ved et andet, som ligger en Mil vestligere, og som Lapperne nu kalde Lavkanjarga. Man kunde let fristes til at antage, at Stangenæs var en Oversættelse af Sabbenjarga; thi njarga betyder Næs, og Sabbe har Lighed med det lappiske soabbe, der betyder en Stav, Spadserstok. Men Lappernes Udtale af Stedsnavnet var saa bestemt og tydeligt Sabbe, ikke soabbe (sv. lap. sobbe, fin. sompa), at jeg fik Tvivl om Forbindelsen mellem Navnene. De vilde heller ikke selv gaa ind paa, at dette Sabbe havde Betydningen Stav eller var en unøiagtig Udtale af soabbe, men de lo af min Formodning og paastode, at Næsset havde sit Navn efter en Fjeldlap, hvis Familie i lange Tider havde havt og fremdeles havde sit Sommeropholdssted der paa Øen og ved dette Næs. Hans Navn var nemlig Sabbe, saaledes at Stedsnavnet havde Betydningen Sabbe's Næs og Intet med Stav eller Stangenæs at gjøre.

Jeg har senere fundet en Bestyrkelse paa denne Forklaring i den Omstændighed, at Lilienskjold i Specul. Boreal. eller Finmarkens Beskrivelse fra 1701 blandt en Del lappiske Navne, som opregnes, ogsaa nævner dette Familienavn Sabbe, ligesom deri, at der paa at andet gammelt Kart findes anført nok et Sabbenjarga inde paa selve Fastlandet, ved Mutka-Fjorden. Den samme lappiske Familie har saaledes havt to

vig-Lapper, Peisen-Lapper og Muotke- (Eid-) Lapper. De sidste have sine Vinterpladse ved Bunden af

Litzafjord. Antallet gaar op til c. 300 Individer.

Sabbenjarga. Vægestav.

Strax nord for Anikijef stikker der ud et Næs, som Russerne kalde Tsypriavolok — og Lapperne Sabbenjarga. Paa gamle norske Karter findes anført Navnet Stangenæs, dog ikke ved dette Næs, men ved et andet, som ligger en Mil vestligere, og som Lapperne nu kalde Lavkanjarga. Man kunde let fristes til at antage, at Stangenæs var en Oversættelse af Sabbenjarga; thi njarga betyder Næs, og Sabbe har Lighed med det lappiske soabbe, der betyder en Stav, Spadserstok. Men Lappernes Udtale af Stedsnavnet var saa bestemt og tydeligt Sabbe, ikke soabbe (sv. lap. sobbe, fin. sompa), at jeg fik Tvivl om Forbindelsen mellem Navnene. De vilde heller ikke selv gaa ind paa, at dette Sabbe havde Betydningen Stav eller var en unøiagtig Udtale af soabbe, men de lo af min Formodning og paastode, at Næsset havde sit Navn efter en Fjeldlap, hvis Familie i lange Tider havde havt og fremdeles havde sit Sommeropholdssted der paa Øen og ved dette Næs. Hans Navn var nemlig Sabbe, saaledes at Stedsnavnet havde Betydningen Sabbe's Næs og Intet med Stav eller Stangenæs at gjøre.

Jeg har senere fundet en Bestyrkelse paa denne Forklaring i den Omstændighed, at Lilienskjold i Specul. Boreal. eller Finmarkens Beskrivelse fra 1701 blandt en Del lappiske Navne, som opregnes, ogsaa nævner dette Familienavn Sabbe, ligesom deri, at der paa at andet gammelt Kart findes anført nok et Sabbenjarga inde paa selve Fastlandet, ved Mutka-Fjorden. Den samme lappiske Familie har saaledes havt to

Hovedopholdssteder, et for Sommeren og et for Vinteren, som Nomader pleie, og efterladt sig disse to Stedsnavne.

Min Reisefælle, Prof. Daa, formoder, at Vægestav eller Ægestav, Grænsen for det norske Riges Udstrækning i gamle Dage, bør søges her ved Sahbenjarga.x Vægestav skulde nemlig efter Prof. Daa's Mening „dels i Forvanskning, dels i Oversættelse" indeholde de lappiske Navne Vaide og Sabbe. Som nu paavist, betyder Sabbe ikke „Stav", men er et Nom. propr., og Vaide (guba), den russ. Form af det lap. aide, fin. aita, et „Gjærde", er, som tidligere paavist, Navnet paa en Bugt eller Havn paa Fiskerøens vestligste Pynt, flere Mile fra Sabbenjarga. Dette Stedsnavn, Vaideguba, har saaledes Intet med Sahbenjarga at gjøre, eller man kan vel neppe med Grund tage disse to, temmelig langt fra hinanden liggende Steds-navne, Vaideguba i Vest og Sabbenjarga i Øst, og støbe første Halvpart af hver af dem sammen, for deraf at faa ud Vægestav.

Vistnok kan man ikke med Sikkerhed paavise, at den norske Kolonisation i ældre Tider gik længer end til Fiskerøen; men det norske Herredømme over Lapperne og over Landet strakte sig bevisligt længer. Saaledes

maatte Munkene i Kola betale Skat for at drive Laxefiske i Kola og Tulom Elvene (se Pag. 141). Da nu Vægestav efter en Randbemærkning i Histor. Norveg. skulde ligge „70 Uger Søs (Sømile) fraVargøhus" eller % saa langt østenfor dette, som Vaagen ligger vestenfor, saa maa jeg hælde mere til den Mening, der hyldes af andre Historikere, at Vægestav er at søge ved Veleaga, det nuværende Vieljok, ,ved Byen Umba. Dette Sted nævnes nemlig ogsaa som Grænsen for det norske Herredømme mod Øst, og hid kommer man næsten nøiagtigt efter det i Randbemærkningen angivne Antal Sømile. Det

1 Aftbl. 1870. No. 85.184 Eussisk Lapland.

er vei heller ikke umuligt, at dette Væge(stav) kan være enten en feilagtig eller forvansket Udtale af Veleaga.

Orafjord. Lapper. Finnekoloni.

Den 2den Juli om Aftenen forlod vi Karabella og satte Kurs lige imod Syd, til Orafjordens Munding eller til Havnen Jeretik, som jeg senere vil komme til at beskrive nærmere, da den er en af de ypperligste isfri Havne paa Russekysten.

Næste Dags Eftermiddag seilede vi videre, indad den omtrent 3 Mile lange Orafjord, for at besøge et Par Fjeldlapper, som her skulde have sine Sommertelte staaende. Nille Halt, som vi havde med os fra Normansæt, og som hidtil tilfredsstillende havde udført sin Lodstjeneste, traf nemlig i Jeretik en Slægtning Lasse Halt. Denne fortalte, at hans Familie boede længer inde i Fjorden, og han blev nu ogsaa selv med os som Lods indover til det Sted, hvor hans Familie midlertidigt boede. Lasse Halt og vor Lasse Hætta bleve snart fortrolige med hinanden, da de opdagede, at de vare „Gaima-tshjak" eller Navnebrødre. Paa et fremspringende Næs stod der 2 Telte, et Stykke oppe fra Søen. Idet vi stege iland og nærmede os dem, kom der frem under Teltdugen 4—5 Renhunde, der fore os gjøende imøde. De havde aabenbart Ondt i Sinde; men paa Raabet Ranne, Muste, Dig g al og Barke, deres respektive Lappenavne, kjendte de sin Herre, Lasse, igjen og lode os Fremmede med Fred. Den anden herboende Lappefamilie hed Ingier, Lasse Halts Svigerfader, og en tredie, der bor længer inde i Orafjord, hedder Oxehov. - Ingier skulde være rig eller eie henved 2000 Rensdyr.

Ogsaa disse Lappefamilier vare Lutheraner. De talte samme Dialekt- som Lapperne i Sydvaranger, og hele deres Stel og deres Dragt var som norske Fjeldlappers. Jeg foto- 184 Eussisk Lapland.

er vei heller ikke umuligt, at dette Væge(stav) kan være enten en feilagtig eller forvansket Udtale af Veleaga.

Orafjord. Lapper. Finnekoloni.

Den 2den Juli om Aftenen forlod vi Karabella og satte Kurs lige imod Syd, til Orafjordens Munding eller til Havnen Jeretik, som jeg senere vil komme til at beskrive nærmere, da den er en af de ypperligste isfri Havne paa Russekysten.

Næste Dags Eftermiddag seilede vi videre, indad den omtrent 3 Mile lange Orafjord, for at besøge et Par Fjeldlapper, som her skulde have sine Sommertelte staaende. Nille Halt, som vi havde med os fra Normansæt, og som hidtil tilfredsstillende havde udført sin Lodstjeneste, traf nemlig i Jeretik en Slægtning Lasse Halt. Denne fortalte, at hans Familie boede længer inde i Fjorden, og han blev nu ogsaa selv med os som Lods indover til det Sted, hvor hans Familie midlertidigt boede. Lasse Halt og vor Lasse Hætta bleve snart fortrolige med hinanden, da de opdagede, at de vare „Gaima-tshjak" eller Navnebrødre. Paa et fremspringende Næs stod der 2 Telte, et Stykke oppe fra Søen. Idet vi stege iland og nærmede os dem, kom der frem under Teltdugen 4—5 Renhunde, der fore os gjøende imøde. De havde aabenbart Ondt i Sinde; men paa Raabet Ranne, Muste, Dig g al og Barke, deres respektive Lappenavne, kjendte de sin Herre, Lasse, igjen og lode os Fremmede med Fred. Den anden herboende Lappefamilie hed Ingier, Lasse Halts Svigerfader, og en tredie, der bor længer inde i Orafjord, hedder Oxehov. - Ingier skulde være rig eller eie henved 2000 Rensdyr.

Ogsaa disse Lappefamilier vare Lutheraner. De talte samme Dialekt- som Lapperne i Sydvaranger, og hele deres Stel og deres Dragt var som norske Fjeldlappers. Jeg foto-*Ill. C.[=Carl] Schmetzer, X. A.* Lutherske Fjeldlapper i russisk Lapland.Orafj ord.

graferede dem og Teltet, og de viste sig i den Anledning i sin Høitidsdragt, nemlig i blaa og røde Mandfolk- og Kvinde-kufter, aldeles som man ser dem i Finmarken, dertil Bælte, Søljer, brogede Tørklæder og forskjellige Sysager hængende ned fra Messingringe i Bæltet. Et Par Tombaks Fingerringe og nogle tykke Messingringe til at hænge Sysager m. m. i, som vi forærede Kvinderne, gjorde megen Lykke. Lasse Halt; som forresten var en nidsk og lumsk Krabat, kunde da ikke Åndet end, som Skik og Brug er efter det finske Ordsprog: „Gave fordrer Gave, og et godt Ord fordrer Svar", give Noget igjen og hviskede derfor til sin Datter, som især var bleven begavet med Messing- og Fingerringe: „Gaa og hent Fugleæg og giv igjen!" Af Husmoderen selv fik jeg særlig i Gave en Rentunge, maaske fordi jeg kunde tale med dem i deres eget Sprog.

Omkring Teltet laa forskjellige Ting, som man altid ser i enFjeldlappeleir, saasom omhvælvede Renslæder, Rensæler, Gryder, Renpelse, ophængte til Luftning efter uafbrudt Brug hele Vinteren, og i de nærmeste Birketræer hang tørret Ren-kjød, af hvis Fedt Ravnen med sit store ogKjødmeisen med sit lille Næb en tidlig Morgenstund tydeligt nok havde til-hakkket sig en Frokost.

Vi havde hørt Orafj orden omtale som særdeles skikket til Kolonisation, men fandt, at det Modsatte var Tilfældet. Den ydre Del af Fjorden er nemlig omgivet af golde Klipper, der tildels hæve sig et Par hundrede Fod over Havet. Ingen Slette var synlig inde imellem disse øde, ufrugtbare Klippebredder, hvor nogen Fastboende kunde finde Byggeplads og rydde sig op Engmark. Orafj ordens Renlapper derimod have Plads nok for sine Dyr baade Vinter og Sommer. De generes ikke her meget af Fastboende. De fortalte, at de heller ikke- i de sidste 10 lar havde seet noget til Ulven.186 Russisk Lapland.

De kunde derfor lade sine Ren gaa ubevogtede. Men derimod paastode de, at over 100 Ren aarlig bleve stjaalne fra dem af tobenede Ulve, Skoltelapper og Russer. Den rige Ingier traf vi ikke, da han laa ude ved Orafjordens Munding paa Kobbeskytteri sammen med en Fin. Han skal foruden sin talrige Hjord ogsaa eie en hel Del Sølvpenge. Disse har han nedgravet et eller andet Sted i Fjeldet og ikke været at formaa til efter Kolalensmandens Raad at sætte dem ind i en russisk Bank. Det Samme har været Tilfældet i Finmarken før; men nu er dog Tilliden til Nordmændene voxet saa meget, at Flere have vovet at indsætte sine Penge i Sparebankene, istedetfor at nedgrave dem i Jorden.

I en Finnebaad reiste vi den 4de Juli Kl. 7 Aften fra Kutteren indover Fjorden for at besøge en Koloni af Finner inde i Fjordbunden. Bredderne vare fremdeles lige uskikkede til Bebyggelse, og vi saa paa Turen heller intet Spor af Mennesker. Et Lappetelt i sin graaskidne og røgede Farve vilde heller ikke med Kikkert let kunne skjelnes paa den graa, storstenede Klippestrand. Sørgeligt, trist og dødsstille laa disse Bredder der i en solklar Nat. Intet Sted kunde bringe den Reisende mere ind paa den Forestilling, at en uhyre Oversvømmelse havde begravet lavere liggende, blidere Egne og kun efterladt de afrundede Fjeldtoppes skaldede Isse,—end Orafj ordens Bredder. Langs Høiderne paa begge Sider Fjorden laa en Mængde, tildels meget store Rullestens-blokke. Forkrøblet Birkekrat voxede sparsomt hist og her op af Kløfterne imellem Fjeldhaugene. Lapperne paastode, at Fjorden var fattig paa Fisk, eller at der ikke kom anden Fisk ind fra Havet end Lax ogHaakjærring. Fjorden er meget dyb og maaske mindre skikket til Opholdssted forOrafjord. 187

de almindelige Smaafiske-Stim, som ellers lindes i alle Finmarkens Fjorde. Jeg maa antage, at dette er Tilfældet; thi jeg saa paa Turen indover næsten ikke en eneste Maage, Skarv eller Ederfugl.

Eftersom vi kom længere ind, blev dog Bredderne lavere, Skoven frodigere og tættere, og inde i selve Fjordbunden aabnede sig en ikke ubetydelig Slette paa begge Sider af Elven, der falder ud i Fjordbunden. Fjorden er her inde ganske grund, saaledes at Fjæren i Ebbetiden ligger ganske tør i stor Udstrækning. Her er derfor fortrinlig Anledning til at finde den til Agn for Torsken meget søgte Fjæremark, og russiske Fiskere indfinde sig derfor ogsaa til sine Tider her og opholde sig her nogle Dage. Paa vestre Bred har disse Fiskere opført 6 Jordhytter, lig lappiske Gammer, der tjene til Bolig den Tid, de søge Agn. I en Sandbakke havde de ogsaa indrettet sig en Bagerovn. Nu stod Hytterne ganske tomme, uden nogen Dør eller Lukke. Men, at det var Kusser, som havde sit Tilhold her, saa man klart nok af de høie Trækors, som stode hist og her, og som man

overalt ser, hvor rettroende Russer findes eller færdes. De betegne ikke altid, at Nogen er død paa Stedet, men opsættes i forskjellige Anledninger som Minde om en eller anden særlig Begivenhed, Ked-ning fra Sygdom eller anden Fare. Her var dog flere opstillede over Døde, da Ligkisten, eller rettere, en Kiste uden Bund, her laa over Graven. Korsene gjøres saa høie som muligt og bestaa af to retvinklede Kors øverst oppe med et Skraatag, samt et skjævt (græsk) Kors længere nede. Paa Hovedstolpen og Tværfjælene findes lange Indskrifter, der angive den Dødes eller Opstillerens Navn.

Den finlandske Koloni i Orafjorden bestod i 1867 af 7 Familier, der havde valgt en høi Jordbakke, som gaar rundt-188

Russisk Lapland.

Fjordbunden, til Byggeplads. Her findes Rydningsland nok til Engmark —og Tømmer nok i ikke lang Frastand, oppe ved den flødbare Elv, til mange flere Familier, end der for Tiden fiirdes. Rimeligvis vil ogsaa Flere flytte hid og bosætte sig længer oppe ved Elven, hvor Bredderne ere dyrkbare, dersom denne Kolonisation af lutherske Finner begunstiges som hidtil af den russiske Regjering, saaledes at de erholde fuld Eiendomsret til Jorden, Sikkerhed for Trakasserier af underordnede Embedsmænd, og især — dersom de, som det har været dem lovet, opnaa fuld Religionsfrihed og faa egen Kirke og Præst fra Finland.

Vi tog ind hos den mest velstaaende af Finnerne, ved Navn Maurits Bergstrom. Han var født i Vadsø og holdt stadigt Handelssamkvem med denne By, hvor han ogsaa søgte Kirke. Han kunde derfor ogsaa tale godt Norsk, eller, som vor Lap sagde, da jeg spurgte ham, om Bergstrom kunde Norsk — „Han, han taler Norsk, „dego tschatse", saa let som rindende Vand!" Han havde et veltømret Hus, der foruden almindeligt Boningsrum ogsaa havde Bagstue eller Gjæstestue med renlig Gjæsteseng. Han havde fire Kjør, ypperlige Mælkeringer, renlige Kar, Kogeovn i Kjøkkenet og udenfor Huset en ind-hægnet Næpehave. Rimeligvis kunne Gulerødder og Potetes voxe her, ligesaavel som de voxe i Sydvaranger.

Jeg tog mig en Tur opover langs Elven, hvori der da var Flom, saa den var omtrent 100 Al. bred; men i normal, Stand har den vist heller ikke liden Vandmasse. Omtrent 2 Mil oppe ved Elven skal findes Furuskov og grov Birkeskov, men af de Prøver, jeg saa af Tømmeret, som netop flødedes ned, var Furuen hverken synderlig rank eller kvistfri. Laxen gaar op igjennem Elven, og Fisket var det Aar borleiet til en Fin for 10 Rub. af Bergstrom, der igjen havde pagtet det af Staten. Den saa ud til at være særdeles skikket tilOrafjord. 189

Fluefiske og kan rimeligvis befares med Baad milevidt' op-og nedover. Dersom der var stadig Dampskibsforbindelse mellem Vadsø og Kola, vilde baade Peisen-Elven og denne rimeligvis snart blive leiede af Engelskmænd, som nu snart ikke længer finde nogen Elv mere i Norge at leie, og den vilde da indbringe den lille Koloni en ganske anden og sikrere Indtægt — forudsat, at de fik den — end den nu gjør, da Finnerne her, som overalt, ødelægge Fiskeriet ved at holde Elven stængt, saalænge Fisk forsøger at gaa op. Det vilde være en overordentlig interessant Tur for en Sportsmand i Sommer-maanederne t Juli og August at gjøre en Opdagelsestur op igjennem Elven til det indre, ukjendte Land med dets Søer, Stryg og Fosse, hvor endnu ingen Flue har været kastet paa Vandets Overflade. Det vil med Baad rimeligvis meget let lade sig gjøre at trænge flere Mile op. Den nærmeste Indsø ligger 2 Mile inde i Landet og hedder Orajavre. Ved dens Bredder voxer Furuskov; den næste Indsø hedder Galbajavre og ligger omtrent 2 Mile søndenfor den første. Videre Besked om Landets Beskaffenhed i det Indre kunde jeg ikke faa af Nogen.

Idet jeg gik tilbage igjen langs Elvebredden, kom en Mand mig imøde, som allerede paa Frastand saa ud, som om han hverken var Rus, Fin eller Lap, men en ret og slet Nordmand. Han gik nemlig med en gul Sydvest paa Hovedet, store Fiskerstøvler paa Benene og, hvad der Især røbede Nordmanden, — store Lovaatter paa Hænderne, skjønt det var en varm Solskinsdag,

„Du er vel aldrig Fin, du?" spurgte jeg ham paa Norsk, idet vi mødtes. „Nei, eg e' int' Fin, eg e'. fra Vasøia", sva-svarede han paa Nordlandsk. „Men hvad i al Verdens Rige bestiller du da herinde i Bunden af Oraljorden?" Jo, han var nu egentlig paa Fiske ved Øen Kildin, østenfor Kola?190 Russisk Lapland.

men saa var Forraadet af Brød gaaet op for ham og hans Kammerater, og han var da bleven nødt til at reise til Jeretik for at kjøbe Mel og saa 3 Mile her ind Fjorden til Bergstrøm for at faa det bagt til Brød.

Altsaa, frem og tilbage 26 Mil, for at faa, hvad han i norsk Finmarken vilde have havt lige ved Haanden; thi her bo Handelsmændene ikke mange Mile fra hinanden, saaledes at Fiskeren overalt har let for at faa afsat sit Produkt og igjen kjøbt Alt, hvad han behøver,'enten nu dette er Mad eller Redskab. Men saa daarligt staar det endnu til med Samfærselsforholdene her i Russelapland.

Finnerne i Orafjorden havde naturligvis ogsaa sin Sauna eller Badstue. Endnu lod det imidlertid til, at ikke hver enkelt Familie havde faaet Tid til at opføre sin egen for sig selv; men en større, som Bergstrøm havde opført, blev benyttet af Flere. Just som vi skulde drage afsted, kom nemlig en Nabofamilie, Mand, Kone og 3 Børn, ud af Badstuen, hede, saa det røg af dem gjennem deres tynde Klædning, satte sig i en liden Karbas eller Baad og roede hjemover.

Fra Orafjord til Kola.

Fra Orafjorden skulde vi begynde vor Reise med de Hjælpemidler, som Landet tilbød os. Kutteren skulde nemlig herfra seile tilbage til Vadsø. Vi sluttede derfor Akkord med Bergstrøm om, at han paa en norsk Fembøring, som han eiede, skulde skydse os til Kola. Han var den eneste Mand her, som eiede en saadan Baad og kunde overtage Skydsen. Han forstod da ogsaa at benytte sig af Situationen til at forlange saa høi Betaling, som han troede kunde afpresses. Vi havde intet andet Valg end at betale og takke til, og dog havde vi maaske ikke faaet ham til at 190 Russisk Lapland.

men saa var Forraadet af Brød gaaet op for ham og hans Kammerater, og han var da bleven nødt til at reise til Jeretik for at kjøbe Mel og saa 3 Mile her ind Fjorden til Bergstrøm for at faa det bagt til Brød.

Altsaa, frem og tilbage 26 Mil, for at faa, hvad han i norsk Finmarken vilde have havt lige ved Haanden; thi her bo Handelsmændene ikke mange Mile fra hinanden, saaledes at Fiskeren overalt har let for at faa afsat sit Produkt og igjen kjøbt Alt, hvad han behøver,'enten nu dette er Mad eller Redskab. Men saa daarligt staar det endnu til med Samfærselsforholdene her i Russelapland.

Finnerne i Orafjorden havde naturligvis ogsaa sin Sauna eller Badstue. Endnu lod det imidlertid til, at ikke hver enkelt Familie havde faaet Tid til at opføre sin egen for sig selv; men en større, som Bergstrøm havde opført, blev benyttet af Flere. Just som vi skulde drage afsted, kom nemlig en Nabofamilie, Mand, Kone og 3 Børn, ud af Badstuen, hede, saa det røg af dem gjennem deres tynde Klædning, satte sig i en liden Karbas eller Baad og roede hjemover.

Fra Orafjord til Kola.

Fra Orafjorden skulde vi begynde vor Reise med de Hjælpemidler, som Landet tilbød os. Kutteren skulde nemlig herfra seile tilbage til Vadsø. Vi sluttede derfor Akkord med Bergstrøm om, at han paa en norsk Fembøring, som han eiede, skulde skydse os til Kola. Han var den eneste Mand her, som eiede en saadan Baad og kunde overtage Skydsen. Han forstod da ogsaa at benytte sig af Situationen til at forlange saa høi Betaling, som han troede kunde afpresses. Vi havde intet andet Valg end at betale og takke til, og dog havde vi maaske ikke faaet ham til atKolafjord. 191

skydse, dersom han ikke derhos havde tænkt at skaffe sig en Extrafortjeneste ved paa Tilbageturen at sanke Renmose i Kolafjorden og dermed seile over til Vadsø.

Den 5te Juli Kl. 12 Middag forlod vi Orafj ordbunden, men^ endnu paa Kutteren, medens Bergstrøm i sinFembøring krydsede udover foran os. Om Aftenen Kl. 8, lige ved Fjordens Munding, gik vi ombord paa Fembøringen og ombyttede Kutterens rummelige Kahyt med Fembøringens trange Løf-tingsrum. I dette fandtes der to småle Sengerum, og lige mellem begge Hovedgjærderne paa disse, der bagtil kom hinanden temmelig nær, medens de foran divergerede, stod en Minia-turovn, af hvilken man dels kunde skaffe sig Næsevarme, dels Fodvarme — ved vexelvis at endevende sig i Sengerummet. Det Værste var clog, at Baaden ikke var bleven

ordentlig spylet ren, efter at den havde været brugt paa Vaarfiske. Kjølvandet bestod derfor af en Blanding af raaddent Torskeblod og Saltvand, der især inde i Kahytten opsendte en saa ulidelig Malparfume, at jeg maatte sande, at Romerne havde god Grund til at benytte Ordet „sentina" som et frygteligt Skjældsord.

For at kunne klare det yderste Næs før Indseilingen til Kolafjorden maatte Vi gjøre en Baut paa iy2 Mil ud til Havs, men havde senere en pen Fordevindsbør ind Fjorden, saa vi havde god Tid til at betragte Landskabet paa begge dens Bredder. Kolafjorden har i det Hele taget et langt blidere Udseende end Orafj orden. Bredderne ere ikke saa høie og langt mere bevoxede med Birkeskov, især naar man kommer indenfor Zrednii (midtfjords). Naar man kommer langt ind, ser man hist og her ogsaa Spor af et og andet forkrøblet Grantræ, der med sin mørke Farve let skjelnes fra den lysegrønne Birkeskov, paa hvilken vore Øine med Fryd dvælede, efterat vi havde levet omtrent 9 Maaneder i192 - Russisk Lapland.

vinterlige Omgivelser. Vi havde nemlig hidtil, ligefra Kristiania af, ^ikke havt Sne ude af Syne, og selv her inde i Kola-fjorden laa endnu — den 7de Juli— hist og her Sneflekker. Ligesom Kolafjorden udmærker sig ved et blidere Udseende end Ora, saaledes skal den ogsaa være langt fiskerigere. Derfor har den ogsaa paa Lappisk faaet Navnet Gnollevuodna, Fiskefjord. Især skal den være rig paa Lax, hvilket rimeligvis hidrører fra, at to af Laplands største Elve have Udløb i Fjordens Bund. Men uagtet disse Betingelser, og uagtet den fører ind til Laplands ældste By, speidede vort Øie dog forgjæves-efter civiliserede Menneskeboliger langs dens Bredder. I Finmarken ser man dog overalt, selv i de goldeste Fjorde, enkelte Bygninger, f. Ex. Handelsmændenes ofte hvidmalede Huse, der vidne om Smag og Velstand, men her saa man intet. Kun nogle usle Jordgammer findes opførte hist og her, og man maa være vel kjendt for at finde disse, da de ikke i Farve eller Form udmærke sig synderligt fra det øvrige Jordsmon. Ingen Fastboende findes langs Fjorden; men en Del Russer og Skoltelapper opholde sig om Sommeren hist og her i disse usle Jordhytter for at drive Laxefiske med Redskaber, som ligrie dem, vore Striler bruge paa Vestkysten. Efter lang Speiden opdagede vi ogsaa en saadan Jordtue, hvoraf der opsteg Røg, som antydede Tilværelse af menneskelige Væsener. Vi lagde iland og gik op til Gammen, der var bygget i Teltform, af Torv, med et Spærreværk af Birkestammer. Den beboedes af en Lap og hans Hustru. Begge saa ud til at have levet og at leve i den yderste Fattigdom. Især var Konens halv russiske Dragt saa fillet, at neppe en Haandsbred nogetsteds paa hendes Klædning var fri for Lapværk. Imidlertid havde de fanget en Del Lax, som laa nedgravet i en Snefond. Med de Lapper, jeg før havde truffet, havde det ikke været vanskeligtat tale, men her var Dialektforskjellen større. Dog var det endnu muligt at komme ud af det med Manden i sproglig Henseende, og hvad der ikke kunde greies paa Lappisk, blev klaret paa Russisk gjennem vor Tolk; thi alle voxne Russelapper kunne tale dette Sprog. Dels paa Lappisk, dels paa Russisk bleve vi enige om Prisen paa en Lax af 30 Mærkers Vægt for 2 Rub. Vi fik strax en Gryde iland fra Fembøringen, gjorde op Ild og kogte den paa Stedet. Lappen indbød os vistnok gjæstfrit til at gaa ind i Torvgammen og koge den paa hans Arne, et Tilbud, som var al Paaskjønnelse værd, naar man betænker, at vi i hans Øine vare vantroende Kjættere og vore Kar og vor Gryde saa urene, at han maaske, for at berolige sin Samvittighed, bagefter havde maattet gjøre istand et nyt Arnested for atter at kunne koge der med sin egen rettroende Gryde. Vi foretrak imidlertid at koge og nyde vor Lax ude paa et Fladberg, hvor der netop var en Fordybning, skikket til Ildsted, eller et „Tilfælde“, som Østerdølen kalder det, og lade Røgen af vor Ild stige op til den Himmel, hvor der efter vor Overbevisning troner en Gud, som ikke ser paa Karrets, men paa Hjertets Renhed.

Kola.

Ved Midnatstid den 7de Juli kunde vi se ind til Kola, eller, rettere sagt, til det Sted, hvor Kola laa; thi endnu var kun faa nye Huse opbyggede efter Bombardementet i 1845, og kun en Del usle Hytter stode igjen af den gamle By. Kun den nyopbyggede, om end ikke ganske færdige Kirke, med sin uhyre Kuppel, rager høit op og viser sig tydeligt imod *Suolavarekas* Aasryg bag Byen. Kl. 1 om Morgenen var vi inde paa Havnen og gik til Køis for senere ud paa Dagen at gjøre vor Opvartning i Byen hos Stedets Øvrighed. Heri at tale, men her var Dialektforskjellen større. Dog var det endnu muligt at komme ud af det med Manden i sproglig Henseende, og

hvad der ikke kunde greies paa Lappisk, blev klaret paa Russisk gjennem vor Tolk; thi alle voxne Russelapper kunne tale dette Sprog. Dels paa Lappisk, dels paa Russisk bleve vi enige om Prisen paa en Lax af 30 Mærkers Vægt for 2 Rub. Vi fik strax en Gryde iland fra Fembøringen, gjorde op Ild og kogte den paa Stedet. Lappen indbød os vistnok gjæstfrit til at gaa ind i Torvgammen og koge den paa hans Arne, et Tilbud, som var al Paaskjønnelse værd, naar man betænker, at vi i hans Øine vare vantroende Kjættere og vore Kar og vor Gryde saa urene, at han maaske, for at berolige sin Samvittighed, bagefter havde maattet gjøre istand et nyt Arnested for atter at kunne koge der med sin egen rettroende Gryde. Vi foretrak imidlertid at koge og nyde vor Lax ude paa et Fladberg, hvor der netop var en Fordybning, skikket til Ildsted, eller et „Tilfælde“, som Østerdølen kalder det, og lade Røgen af vor Ild stige op til den Himmel, hvor der efter vor Overbevisning troner en Gud, som ikke ser paa Karrets, men paa Hjertets Renhed.

Kola.

Ved Midnatstid den 7de Juli kunde vi se ind til Kola, eller, rettere sagt, til det Sted, hvor Kola laa; thi endnu var kun faa nye Huse opbyggede efter Bombardementet i 1845, og kun en Del usle Hytter stode igjen af den gamle By. Kun den nyopbyggede, om end ikke ganske færdige Kirke, med sin uhyre Kuppel, rager høit op og viser sig tydeligt imod *Suolavarekas* Aasryg bag Byen. Kl. 1 om Morgenen var vi inde paa Havnen og gik til Køis for senere ud paa Dagen at gjøre vor Opvartning i Byen hos Stedets Øvrighed. Heri*Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN, s c*
Kola, seet fra Søen.

blev vi dog forekommet, idet Stedets fornemste Øvrighedsperson udpaa Formiddagen, da Folk kom fra Kirke, — det var nemlig Søndag, — lod sig ro ud til os for at hilse paa os ombord paa Baaden og underrette os om, at han havde leiet Logis til os hos en af Byens bedste Kjøbmænd ved Navn Malvistof. Han viste os herved en meget stor Tjeneste, da der i den ødelagte By naturligvis ikke var noget Hotel, Viviide rimeligvis, uden denne Forekommenhed, have været nødte til for det Første enten at bo ombord paa Baaden eller for første Gang gjøre Brug af vore medhavende 2 Telte. Strax efter kom ogsaa Toldembedsmanden ud til os i Uniform. Vi viste ham vore Pas, nemlig *Padorosnaja,* Postpas, og *Otkruitui list* eller Embedspas, som vi i Kristiania vare blevne forsynede med fra Petersborg gjennem vor Minister.Kola. 195

Uagtet dette ventede vi os dog en meget skrupuløs Undersøgelse af vore mange Effekter; men det blev ingenlunde Tilfældet. Med overordentlig Høflighed spurgte han os om,"hvad vi havde i de forskjellige Kufferter, og noterede blot op, hvad der efter vor Forklaring fandtes i 2 laasede Kasser, uden at lade disse aabne. Vi bleve saa behageligt overraskede over denne uventede Liberalitet, at vi ikke vare ganske fri for at skamme os over at have en Del klingende Sølvrubler parate i Lommen til at stikke i Haanden paa en eller anden underordnet Betjent, som vi havde formodet at faa med at gjøre, ikke for derved at faa indsmuglet forbudent Gods; thi vi havde intet Andet med os, end vi behøvede til Reisen, — men for at undgaa at aabne og gjennemrode alle Pakkenelliker.

Meget vel tilmode over en saa forekommende og liberal Modtagelse, gik vi iland for at indtage det for os bestilte Logis og hilse paa vor Værtinde. Hendes Mand var nemlig fraværende paa en Reise. Huset var en 1-etages, nyopført Bygning af Træ, indeholdende 4 Værelser og 2 Kjøkkener samt et Par Kvistrum, og indredet for 2 Familier. Vi fik til vor Disposition den ene Halvdel af Etagen, nemlig Gnrnitsa, Storstuen, tilligemed Midtværelset eller Soveværelset. Til vore to Tjenere overlodes det store og rummelige Kjøkken, hvori der fandtes en uhyre stor Bagerovn. Denne Halvdel af Etagen adskiltes ved en Senj eller Gang fra den anden Halvdel med samme Bekvemmelighed, der benyttedes af Værtinden.

I Soveværelset fandtes en stor Krovat se verchom, Himmelseng, med et Hav af Dyner. I Hjørnestuen, med 4 Fag Vinduer, hvorfra vi havde Udsigt til Byen og udoyer Fjorden, fandtes, foruden ordinært tarveligt Møblement og 2 Speile, intet andet Særegent end 2 Helgenbilleder i Krogene af de to Vægge, til Høire for Indgangen. Foran hvert Billede

hang der en Glasvase med en Lampe i, som rimeligvis stadigt var tændt, naar Familien boede der, men nu an-turligvis ikke tændtes. Kimeligvis har Husets Herskerinde daglig bedet disse Helgener om Undskyldning for denne Uopmærksomhed. Værtinden, en middelaldrende, godmodigt udseende Kone, kom strax efter i sine Stadsklæder ind og bød os Tschai, The, i Ølglas — og Bagværk. Sukker var allerede forud kommet i Theen, men Fløde kom ind med, for at man efter Behag kunde bruge eller ikke bruge samme. Saavidt jeg erindrer, var det første Gang, vi vare nødte til at gjøre Brug af vore russiske Gloser, idet vi med Pokorno blagadario, der bedst oversættes paa Svensk med „tackar odmjukast", besvarede vor Værtindes venlige Tilbud om at forsyne os. Theen var ret god, men ingenlunde udmærket, det ristede Hvedebrød derimod aldeles fortrinligt. Da vi havde nydt vor The, kom Værtinden ind igjen og bød os nok en Kop. Kusserne ere nemlig store Thedrikkere. Vi derimod, ønskede ikke mere og skulde sige nei Tak, men havde ikke Udtrykket paa rede Haand. Endelig tror jeg, at en af os plumpede ud med et Dovolno, (nok), hvilket rimeligvis ikke er den pynteligste Maade at sige nei Tak paa. Til Middag fik vi Laxesuppe og Lax, indbagt og stegt i Hvedebrød, en almindelig Ret i Rusland og Karelen. Russerne kalde den Pirog, Karelerne Kolybaka. Da vi vel havde sat os tilbords, kom en gammel Rus med langt, graat Skj æg ind ad Døren og korsede sig for Helgenbillederne. Derpaa bukkede han ogsaa for os og afleverede en Flaske Vin som Velkomstskjænk og Gave fra Stanovoien. Vi udtalte vor Tak for hans Opmærksomhed med Pokorno blagadario og med, hvad der forstodes lige saa godt, Dengii na vodhy, Drikkepenge til Overbringeren. Paa Flaskens Vignet stod Cognak, men Indholdet var et Slags S cherry. Korketrækker var overflødig.198 Russisk Lapland.

Om Aftenen havde vi Anledning til at se paaKoIabefolk-ningens Søndagsfornøielse. Paa en Slette udenfor Byen forsamlede sig om Aftenen efterhaanden en stor Del af Befolkningen, dog især Ungdommen. Disse stillede sig Parvis, en Herre og en Dame, op i en lang Række, 10—12 Par, saaledes at det ene Par stod lige bag det andet. Derpaa istemte en Forsanger en russisk Folkesang, og Alle -stemte efterhaanden i med, idet de langsomt og i Takt begyndte at mar-schere, men ikke, som man nærmest skulde tro, fremover, men baglængs. Naar et Par saaledes baglængs var kommet til en bestemt Plet, skiltes de ad og gik hver paa sin Side af Bækken fremover, mødte hinanden igjen ved Rækkens Ende og stillede sig her op igjen Haand i Haand for atter at begynde Marschen baglængs. Paa denne Maade aftog Rækken i den ene Ende ligesaa meget som den voxede i den anden, og man blev følgelig gaaende paa samme Plet den hele Tid.

Sangen var yderst monoton, og Melodien endte med en langt udtrukken Næsetone. Det Hele havde ikke blot et fremmed Præg, men ogsaa noget yderst Trist ved sig, saaledes at man maatte tænke paa Slaver paa en Plantage, der more sig efter endt Arbeide. Medens de unge Ugifte saaledes havde god Anledning til at se hinanden og til at samtale, sad de gifte Koner med eller uden sine Mænd paa Marken eller stode i Klynger rundt omkring som Tilskuere og Tilhørere. Blandt hele Kvindeskaren saa jeg ikke et eneste Ansigt, som man hos os vilde kalde vakkert; tværtimod udmærkede næsten Alle,, med Undtagelse af et Par af de mest velstaaende Kjøbmænds Koner og Præstedatteren, sig ved sin gule og mørke Hudfarve, stumpe Næser og udstaaende Kindben, saaledes at man skulde tro, at Befolkningen her var en Blanding af Lapper og Russer. Dette erKola.

199

dog nok alligevel ikke Tilfældet; thi om end Kusserne ikke i samme Grad som Nordmænd og Svensker foragte Lapperne, er dog Giftermaal mellem disse to Nationer næsten uhørte.

Den russiske nationale Kvindedragt, der bruges i Kola, tjener ingenlunde til at fremhæve en smuk Figur, men skjuler den ganske. Den er nemlig paafaldende lig Kvindedragten i Hallingdal. Eusserinderne i Kola brugte nemlig, ligesom Hallingpigerne, saa langt Liv paa Kjolen, at det gik over Brystet lige under Armene. Hertil kom et Par hvide Skjorteærmer, der vare af et saa uhyre Omfang, at de oppe ved Skulderen naaede lige til Ørene. Dette kunde ikke Andet end give selv den allersmukkeste unge Pige et besynderligt stivt og matroneagtigt

Udseende. De gifte Fruentimmer brugte en broderet og med Perler forsiret Pul paa Haaret, til Forskjel fra de ugifte, som brugte et broget, i bred Fold lagt Tørklæde, der var knyttet stramt om Hovedet, saaledes at det ogsaa dækkede Ørene. Kun Præstedatteren havde europæisk Damedragt. Mændenes Dragt udmærkede sig ikke i nogen væsentlig Henseende fra almindelig europæisk Dragt.

Senere udpaa Aftenen afvexlede man med Boldspil, der af den mandlige Del udførtes paa samme Maade som hos os. De unge Piger dannede en Gruppe for sig selv og brugte en større Viskelædersbold, som de sloge afsted med Haanden. Strømper og Sko .havde de Fleste taget af og sprang barbenede, rask og lystigt afsted hen over Sletten for at gribe Bolden. Henimod Kl. 12 begyndte igjen den monotone Sang. De Ældre gik nu hjem hver til Sit. De Unge ved-bleve endnu at synge en Times Tid eller længere. Saa fulgte de fleste Herrer sine Damer hjem, kun nogle enkelte Par toge sig endnu, førend de gik hjemover, en liden Spad-200 Bussisk Lapland.

sertur omkring i Byens nærmeste Omegn for mere uforstyrret og upåagtet at kunne samtale med hinanden.

Af Kolaboernes Vinterfornøielser giver den berømte Reisende, Castrén, følgende livlige Skildring:

„Har du Lyst til at se Kolas Døtre i sit sande Element, saa følg mig påa en Spadsergang hen til det lappiske Fjeld bag Byen, hvor man fornøier sig med, hvad Russerne kalde katschatscha, og vi kalde at age Kjælkebakke. Hvilket Tog af Herrer og Damer, der Parvis — i smaa Rensdyrslæder — pilsnart fare nedover Aasens steile Sider! Smaa-gutten glæder sig over den lynsnare Fart, Ynglingen føler en stolt Glæde over at være sin Dames beskyttende Ridder; men hvad kan det være for en Glæde, som bringer Rødmen frem paa den unge Piges Kinder? Eller kanske det er den bitre Kulde, som maler Roserne? Det er ganske vist den naturligste Forklaring; thi vi have nu -4- 26 Grader Reamur, og Pigerne ere klædte i tynde Pelsjakker. Paa Hovedet have de kun et Tørklæde og paa Hænderne Handsker af sort Fløiel. Men lad os betragte de Agende lidt nøiere! Se, der kommer midt i Skaren en Junker, der har spændt en Hund for sin Lappeslæde (Kjæris). Farten kan være behagelig nok for Herren, men ganske vist er den yderst ubehagelig for Hunden, som alt i Et faar et smertefuldt Stød af Kjæris-spidsen. Til sin Herres store Forargelse spiller Hunden ham uventet det slemme Puds pludseligt at standse midt i Bakken og lade det blive Herrens Sag, hvorledes hån saa kan værge sig mod de andre Slæder, som pilsnart komme farende nedover. Ogsaa vi ville overlade ham til hans Skjæbne, i det Haab, at han uden vor Hjælp klarer sig af sin Nød; thi der kommer flyvende med en Pils Hurtighed -en uforspændt Kjæris, som uvilkaarligt tiltrækker sig vor Opmærksomhed. I Kjærissen sidder en Yngling med sin Pige paa Skjødet.Kola.

201

Stolt og sikker styrer han Kjælken gjennem alle Banens farlige Krumninger og Gruber, medens Pigen ikke er ganske fri for at sitre lidt af Angst. Under den vilde Fart er Tørklædet om Hovedet løsnet, og hendes Lokker flagre for Vinden. Hun vender sit smilende Ansigt mod sin Elskede. Heroisk slynger han sin Arm om Pigens Liv, men taber i det Samme Ligevægten, og den poetiske Exces ender paa den Maade, at de gode Folk, til stor Munterhed for Tilskuerne, faa Leilighed til at afkjøle sine Følelser i nærmeste Snefond. Saa kommer der en modig Amazone, som selv styrer sit Fartøi og er heldig nok til at komme lykkeligt ned over hele Bakken. Hun belønnes med Hurraraab, Men se, der har midt i den glimrende Skare trængt sig frem en Slæde, fuld af fillede Gadegutter, som larme og skrige og klingre med Klokker og Bjælder. Hele Bjerget gjenlyder af Lattersalver."

Byen Kola benævnes af Lapperne Guoladak, et Navn, som betyder Fiskeplads, (af guola eller guolle, Fisk, og Afledningsendelsen — dak). Den russiske Benævnelse Kola synes saaledes ligefrem at stamme fra dette lappiske guola, eller, som • det i Dialekten der hedder, kuola.

Min Beisefælle Professor Daa „tror, at Benævnelsen Kola mere ligner det finske kala end det lappiske guolle", (guola eller kuola), „saaat altsaa Sprogformen tyder hen paa, at Finner og ikke Lapper have givet Stedet sit Navn." Finnerne self kalde imidlertid Stedet Kuola, ligefrem efter det Lappiske, paa samme Maade som de ogsaa have optaget denne lap. Ordform i Stedsnavnene Kuolajårvi og Kuolannieml

At finske eller karelske Folkefærd have boet omkring det hvide Hav, ja, ogsaa langs den sydlige Kyst af den kolske Halvø, fremgaar vistnok af flere uimodsigelig finske Steds-navne; men selv en saa ivrig Opsporer af

finske Stedsnavne som D. E. D. Europæus falder dog ikke paa at udlede Kola202

af det finske kala. I en lang Afhandling1 har denne utrættelige Forsker gjort Stedsnavnene i Finland, Lapland og Nordrusland etc. til Gjenstand for en skarpsindig Granskning og er af den Mening, at en hel Del ere af ostjakisk Oprindelse.

Paa hele Halvøen findes neppe mere end 7—8 Navne, som man med Sikkerhed kan udlede af det finske Sprog, og samtlige disse, paa et nær, findes langs Kysten fraKandalaks til Ponoi. „Herfra og videre langs Ishavets Kyst", siger Eu-ropæus, „findes ikke et eneste finsk Stedsnavn." Samtlige ere nemlig enten russiske" eller lappiske. Det eneste finske Stedsnavn inde i "Landet er Maaselk. Dette tyder hen paa, at den finske Kolonisation, om nogen saadan i ældre Tider har fundet Sted før den russiske, ikke har gaaet videre end til Kysten af Hvidehavet, henimod Ponoi. Det indre Land og den nordlige Ishavsbred har rimeligvis ikke været befolket af Andre end Lapper, indtil Russerne nedsatte sig i Kola, som endnu den Dag i Dag er den eneste Koloni paa Laplands Ishavs-kyst. Havde Karelerne i ældre Tider før Russerne bosat sig i større Mængde rundt om i Lapland, vilde man have fundet umiskjendelige Spor af det finske Sprogs Indflydelse paa de lappiske Dialekter, som tales i russisk Lapland; men dette er ikke Tilfældet. Derimod er Paavirkning af det Russiske "umiskjendelig — og tildels ogsaa af Norsk, hvilket kan forklares af den Indflydelse, som Nordmændene havde paa Befolkningen, medens Trakten endnu ligetil Begyndelsen af 17de Aarhundrede var norsk Skatteland.

I gamle norske Skrifter benævnes Kola ogsaa ofte Mai-mys. Denne Benævnelse er russisk, af malaja, liden og mys, Næs. En 0 lige udfor Byen, hvor der staar en gammel Kirke,

1 Suomi 1870.Kola.

var før landfast og dannede et lidet Næs. Dette gav Anledning til Navnet Malmys, Lillenæs, af Finnerne endnu ogsaa kaldet Kuolan niemi, Kolas Næs.

Kola er ikke nogen meget gammel By. I 1475 skal der efter norske Kilder være bygget et Kloster tæt ved det Sted, hvor Kola nu ligger, men Byens Begyndelse kan neppe regnes fra samme Tid; thi „1505 var der ved Kola ikke flere end 3 Fiskerhytter." * Først et Aarhundrede senere, eller i 1582, var Anlægget skredet saavidt frem til Lighed med en By, at der blev sendt did den første Voiwod Owerko Ivanowitsch som Øvrighedsperson. Dersom man kan tro den russiske Forfatter Maksimov, skal Kola engang have naaet op til en Befolkning af 4,864 Indvaanere i 312 Huse. Czar Peter den Store lod 1704 opføre en Ostrog — eller en firkantet Træfæst-ning med Taarn — paa Stedet, og 1780 blev Byen udnævnt til Kredsstad eller Sæde for en høiere Embedsmand.

Kola har, som bekjendt, 2 Gange været hjemsøgt af engelske Orlogsskibe, nemlig 1809 og 1854. Sidste Gang blev Byen bombarderet af det engelske Krigsskib Miranda og saa godt som aldeles opbrændt. Ialt skal 92 Træhuse, Træfæstningen, samt 2 Kirker og Statens Magasiner for Korn og Salt være blevne ødelagte. Dette „barbariske Hærværk" mod en ussel, forsvarsløs By, i denne Udkant af Verden, hvorved ingen Hæder var at vinde, og ingen Skade kunde tilføies Rusland, men kun nogle enkelte Kjøbmænd og fattige Fiskere, synes uforklarlig. Imidlertid fortaltes der paa Stedet til Undskyldning for Engelskmændene, at Befolkningen i Staden havde skudt 2 engelske Matroser, som vare sendte iland for at hente Vand. Forbitret herover, gav Chefen Ordre til Bombardement efter 24 Timers Frist, hvori Indbyggerne fik Anledning til at redde, hvad reddes kunde, af Løsøre.

1 E. J. Jessen. Norges Historie.204 Russisk Lapland.

Kun nogle faa usle Hytter staa tilbage i Udkanten af Byen, hvorhen Ilden ikke naaede. Men midt paa Brandtomten hæver sig op igjen en Kolos af en Kirke, som man i 1867 allerede havde bygget paa i omtrent 13 Aar.

Kola er bygget lidt nordenfor Grænsen for sammenhængende Naaleskov. Brugbar Tømmerskov begynder først at

voxe omtrent 1/%—l Mil søndenfor Byen, medens der i sammes Omegn kun lindes usselt Birkekrat. Gjennem de to Elve, Kola og Tulom, er der dog Anledning til at faa Bygningstømmer af almindelig Størrelse. De nyopførte Huse ere derfor godt byggede og rummeligt indredede.

Blandt de paanyt opbyggede Huse, der alle ere af Træ, er Præstegaarclen den anseligste. Den er, som alle bedre Huse i hine nordlige Byer, bygget i en egen Stil, som sees af Billedet. Paa dette ser man Præstegaarden til Venstre for Kirken.

Kola havde i 1867 c. 80 Huse og 12 Jordhytter, som en Del af Befolkningen midlertidigt maatte nøie sig med. Befolkningens Antal angaves af Protopopen Alexeiefski til c. 500. Denne Formindskelse hidrører vistnok nærmest fra sidste Bombardement, men rimeligvis vil Kola aldrig opnaa nogen talrig Befolkning, da den ligger ubekvemt til for Landets rigeste Næringskilde, Fiskerierne, der foregaa ude ved Havkysten. Opland findes nemlig ikke; thi de faa Lapper, som bo i det indre Land, kunne ikke skabe nogen Handelsrørelse. Vistnok fryser ikke Kolafjorden til i mere end sin halve Længde, eller 2 Mile ud fra Bunden, men de 4 Miles Indseiling til Kola er og bliver altid en stor Hindring. Langt rimeligere vilde det være at flytte Byen til et af de ydre Fiskevær, Gavrilov, Katharinahavnen, Jeretik eller Normansæt, hvor Farvandet altid er aabent, og hvor Fiskerier foregaa ligeforKola,

205

Kjøbmændenes Vinduer, saaledes som ved Vardø, Vadsø og Hammerfest.

Med disse norske Byer, hvormed Kola nærmest skulde forsøge paa at rivalisere, existerer der ingen Postforbindelse. Det kan næsten synes utroligt, men er dog den rene Sandhed, at naar en Kjøbmand i Kola vil skrive til en Kjøbmand i Finmarken, maa Brevet sendes over Archangel, Stockholm og Kristiania, medmindre privat Leilighed tilbyder sig, som kun usikkert kan paaregnes og ofte vil være resikabel. Postforbindelsen medEusland er ogsaa yderst slet og uregelmæssig, efterat Kola er ophørt at være Kredsstad. Posten bæres om Sommeren og roes over Indsøer og langs Elve, saaledes at der kan hengaa indtil 4 Maaneder, inden den naar frem fra Archangel til Kola. Hertil kommer endnu, at Pengebreve ikke kunne forsikres længer end til Kern; thi Posten herfra til Kola er et privat Arrangement. Ingen ved, naar den kommer, og naar den gaar. Ere Embedsmændene, som skulle aabne den, fraværende, sendes Expres efter disse. Saa gaar den igjen fra Kola, naar Folk ere færdige med sine Breve. Er der til Kern kommen Pengeremisser, maa Vedkommende i Kola lade disse hente ved Fuldmægtig. Det aller Besynderligste er dog, at der intet Postaabneri findes mellem Kovda og Kola, uagtet Posten passerer Byerne Knashja og Kandalaks. Mellem Kandalaks og de mange Smaabyer østover til Ponoi findes ingen ordnet Postforbindelse. Uagtet disse for Handelens Udvikling ugunstige Forhold, hvortil endnu kommer, at de vigtigste Indførselsartikler, som Salt, Sukker m. m., maa fortoldes i Archangel, findes der dog i Kola 6—7 Kjøbmænd, nemlig 2 Brødre Bazarnoi, af hvilke den ene skulde være meget rig og eie 4 Skibe, Shjabonin, Shjipagin, Lagoskin, Mitjef og Malvistof, vor Vært. Ingen af disse Kjøbmænd havde aabne Butikker mod Gaden, saa det saa ud for den,206 Russisk Lapland.

der spadserede omkring, som om der ikke skulde findes en eneste Kjøbmand. Vi gjorde Visit hos den rigeste, Hr. Ba-zarnoi, hvis Hus, som flere af de Velstaaendes, var omgivet af et høit Plankegjærde, der afstængte det indre Gaardsrum for nysgjerrige Øine.

Vi bleve meget forekommende modtagne af Russeren, men saa intet til Fruen. Værelset, hvori vi kom ind, var stort og lyst og udstyret med almindeligt Møblement, kun manglede Sofaer aldeles. Derimod fandtes mange smukke Helgenbilleder i Hjørnerne af Værelset— og flere Speile. Vi bleve budne Kaffe, The og Vin. Den sidste stod længe urørt, indtil Tolken gjorde os opmærksom paa, at det efter russisk Skik var Gjæstens, ikke Værtens Pligt at være den, der skjænkede i Glassene. Jeg fulgte Anvisningen, og det lod til at være i sin Orden. Jeg har ellers ikke senere hørt eller mærket noget til denne Skik andre Steder. Vi havde den Ære at være indbudne til Middag hos Byens Doktor, Hr. Lauterstein, den 8de Juli. Han talte Tysk, og vi behøvede saaledes ikke at have vor Tolk med os. Middagen var arrangeret paa østerlandsk Vis, det vil sige, vi saa ved Middagsbordet intet til Husets Frue. Hun viste sig først senere, daKaffeen blev baaren ind, og da i en meget stadselig, national russisk

Dragt. For Kuriositets Skyld skal jeg nævne Retterne ved denne Koladiné: 1. Hønsesuppe med Hønse-kjød. 2. Postei af Hvedemel, hvori Æg vare indbagte. 3. Hønsefrikasé. 4. Kjødfrikadeller. 5. Bagværk med et Glas Mælk. Som rimeligt kunde være, var Vinen det mindst Gode, et Slags Scherry, som ikke synderlig tiltalte vore norske Ganer.

Kola har havt 3 Kirker, men efter Bombardementet findes der nu kun en i brugbar Stand. Det er en Trækirke, som ligger paa en Holme, lige ved Byen. I Ebbetiden kan manKola. 207

gaa tørskoet fra Byen til Kirken, men i Flodtid maa benyttes Baad. Da Gudstjenesten er lang, maa man benytte afvexlende begge Befordringsmaader. Den store Stenkirke var i 1867 endnu ikke mere end omtrent halvfærdig. I Byen findes 2 Præster. Den Ilte Juli var stor Kirkefest, og der havde været Gudstjeneste Kl. 3 om Morgenen og Kl. 6 Formiddag. Vi indfandt os KL 9 til Høimesse. Om Eftermiddagen Kl. 6 holdtes atter Gudstjeneste. Den græsk-katholske Præst synes saaledes at maatte have meget strængt Arbeide, og rimeligvis betragtes Gudstjenestens Udførelse som et Slags Offer eller Offertjeneste af Præsten, der kommer Menigheden tilgode, selv om Ingen indfinder sig i Kirken. Ved Høimesse Kl. 9 var der omtrent 50 Mennesker tilstede. Menigheden stod, Mændene paa høire og Kvinderne paa venstre Side. Der fandtes nemlig slet ingen Stole eller andre Indretninger til at sidde paa. Antallet af Mandfolk var større end Kvindernes, modsat af, hvad Tilfældet pleier at være i norske Kirker. Skjønt det var en baade klar og varm Julidag, var Kirken dog opvarmet og oplyst af en utallig Mængde Voxkjærter foran alle Helgenbillederne, der hang høit og lavt omkring paa Væggene. Idet de Kettroende kom ind i Kirken, bukkede de sig under Korsing eller ved at sætte 3 Fingre mod Pande, Bryst, høire og venstre Skulder, først mod Øst og saa mod Vest. Derpaa gik de hen til et lidet Bord i Kirken og kjøbte en liden Voxkj ærte, som de tændte og stillede foran et Gudebillede eller sin specielt Udkaarne Helgen, idet de igjen korsede sig og bukkede. Jeg fulgte da ogsaa Exemplet forsaavidt, at jeg ligeledes gik hen til samme Bord og afleverede ' nogle Kopek som Offer. For disse blev tændt flere Lys, hvilket muligens skulde tjene til at forsone diverse Helgener med min Nærværelse, ja, maaske vedkommende Præst har været liberal nok til at bede dem tage ogsaa mig i sin gunstige208 Kussisk Lapland.

Varetægt. Gudstjenesten bestod hovedsagelig i en ensformig Litani-Sang, som et lidet Kor udførte, med de idelige Slutningsord eller Omkvæd: Gospodi pomilui! (Herre forbarm Dig!) Alt imellem gik Præsterne omkring i brogede Skrud og svingede med sine Røgelsekar dels foran Helgenbilleder, dels ind iblandt Menigheden. Røgelsen lugtede saa ilde, og Heden var saa stærk, at der skulde gode Nerver til at holde Stand, uden imellem at gaa ud for at drage frisk Luft. Under hele Gudstjenesten vedblev Menigheden at korse sig og bukke, Nogle med stort Alvor og Langsomhed, Andre mere skjødesløst. Enkelte Kvinder havde foran sig paa Gulvet et Tørklæde eller udbredte Fligen af sin Kjole paa Gulvet, naar de bukkede sig ned med Panden mod samme. Andre berørte det bare Gulv med Panden. Jeg kunde ikke undlade at beundre den Færdighed, som Russen har til at bukke sig, baade for Gud og Mennesker. Atter Andre faldt blot paa Knæ, og Enkelte bukkede sig Mot staaende og udførte Korsingen meget flygtigt Jeg lagde Mærke til en gammel, tilsyneladende sygelig Kone, som især udmærkede sig ved sin langsomme, præcis udførte Korsing og Bukking.. Hver tredie Gang, hun korsede sig, bøiede hun sig med Besvær paa Knæ og lagde den blotte Pande mod det bare Gulv. Anstrængelsen og Heden pressede Sveden frem paa hendes gamle, blege og furede Ansigt. Gud ved, hvilke Sorger og Bekymringer der tyngede paa hendes Sind, men, at hun ikke var kommen did for et Syns eller Ceremoniels Skyld, var tydeligt af hendes, af Alt uforstyrrede Alvor, og jeg haaber, hendes idelig gjentagne Bøn: Gospodi pomilui! maa have fundet Naade og Bønhørelse for den Almægtiges Trone. Af Præsten foredroges eller oplæstes til Slutning en kort Prædiken af en trykt Bog paa det slavonske Sprog, der altid bruges ved Gudstjenesten, uagtet Præsterne indrømme, at Menigheden forstaar Lidet eller IntetRola.

S09

deraf. Om Eftermiddagen holdtes igjen en langvarig Aften-sangsgudstjeneste, saavidt jeg kunde skjønne, aldeles paa samme Maade og af samme Indhold som Høimessen. Kun var der ctø ganske faa Mennesker tilstede. Jeg fik da Anledning til nøiere at bese Kirkens Indre og dens mange Billeder. Ingen af disse havde kunstnerisk Værd

eller udmærkede sig ved Ælde. Efter Præstens Forklaring var det ældste ikke mere end 150 Aar, men samtlige saa de meget gamle ud. Kunsten ved Kopieringen — thi de ere alle Kopier af gamle Originaler — bestaar nok fornemmelig i at give dem dette gammel-ærværdige Udseende. Kun et af Billederne var under Branden bleven reddet fra den ødelagte Kirke inde i Byen. Inde i Koret stod et Bord, hvorpaa laa et Par uhyre store Bøger, rimeligvis Bibel-, Messe- og Homiliebøger. Ligesaa stod der en uhyre Døbefont med Laag paa, — af Form som en Suppeterrin, hvori Børnene døbes ved Neddypning. Inde i Byen findes i et lidet Kapel, kaldet Lappekirken, en endnu større Døbefont, hvori Voxne kunne døbes, naar dette ikke kan foregaa i Elven.

Sognepræsterne i hine nordlige Trakter havde faaet sin Uddannelse paa et Seminarium i Guvernementets Hovedstad, Arehangel. Undervisningstiden paa Seminariet er hele 14 Aar. Den meste Tid medgaar formodentlig med at indøve Kandidaten i alle den græske Gudstjenestes mange Former og Haandgreb, ved Siden af at den theologiske Kundskab maa erhverves paa det gammel-slavonske Sprog. Noget fremmed Sprog læres ikke. Ialfald kunde ingen af Laplands Præster enten Lappisk eller Finsk. De paastode, at alle Lapper kunde Russisk. Deres Løn er ikke stor. Efter Kola-præsten Alexiefskis Udsagn var Lønnen af Staten 150 Rub. aarlig, naar Menighedslemmernes Antal var under 1000 Individer, og 200 R,, naar det var større, foruden de uvisse Ind-

tægter ved Brudevielse og Barnedaab. Lovozeropræstens Løn skulde saaledes stige op til 300 Kub. aarlig. Præsterne kunne efter Ansøgning blive befordrede fra et Distrikt til et andet, men befordres undertiden ogsaa uden Ansøgning.

Hvorvidt Præsterne i Almindelighed staa i nogen stor Respekt eller Høiagtelse hos Menighederne, havde jeg liden Anledning til at erfare Noget om. Et Bevis paa det Modsatte blev jeg Vidne til en Dag i Kola. En Lirekassemand havde samlet en Del Folk om sig. Blandt disse var ogsaa en Præst, iført sin lange Samarie, der er temmelig lig den norske Præstekjole, og sort, bredskygget Hat Lirekassemanden raabte da Noget hen til Præsten paa Russisk, som jeg ikke forstod, men paa mit Spørgsmaal til min Tolk om, hvad det var, Manden sagde, fortalte denne med et Smil, at han opfordrede Præsten til at danse efter Musikken.

Tulom.

Den største af de to Elve, der falde ud lige ved Byen Kola, hedder Tulom. Den kommer fra Nuotjavre og har en Vandmasse som Altenelven eller som en Elv af 3die Rang i Norge. Dens Navn er lappisk. Tulom-jok, egentlig Tulvom eller Dulvom-jok, betyder Flom-Elv, et Navn, som den ikke uden Grund har faaet. Den har et meget bredt Løb, saaledes at man ikke altid ved, om man skal kalde den Elv eller Indsø. Lange Strækninger af dens lave Strande oversvømmes i Vaar- og Høstflommen. Eller kanske Navnet, Flom-Elv, kan hidrøre fra den Omstændighed, at Indflydelsen af Høivande i Fjorden gaar lige op til det første Stryg i Elven, omtrent 10 Verst fra Søen.

Den 10 Juli gjorde vi en Tur opover Elven i en Baad, som vi leiede af vor Vært, og havde til Rorskarle to Finlæn- 210 Russisk Lapland.

tægter ved Brudevielse og Barnedaab. Lovozeropræstens Løn skulde saaledes stige op til 300 Kub. aarlig. Præsterne kunne efter Ansøgning blive befordrede fra et Distrikt til et andet, men befordres undertiden ogsaa uden Ansøgning.

Hvorvidt Præsterne i Almindelighed staa i nogen stor Respekt eller Høiagtelse hos Menighederne, havde jeg liden Anledning til at erfare Noget om. Et Bevis paa det Modsatte blev jeg Vidne til en Dag i Kola. En Lirekassemand havde samlet en Del Folk om sig. Blandt disse var ogsaa en Præst, iført sin lange Samarie, der er temmelig lig den norske Præstekjole, og sort, bredskygget Hat Lirekassemanden raabte da Noget hen til Præsten paa Russisk, som jeg ikke forstod, men paa mit Spørgsmaal til min Tolk om, hvad det var, Manden sagde, fortalte denne med et Smil, at han opfordrede Præsten til at danse efter Musikken.

Tulom.

Den største af de to Elve, der falde ud lige ved Byen Kola, hedder Tulom. Den kommer fra Nuotjavre og har en Vandmasse som Altenelven eller som en Elv af 3die Rang i Norge. Dens Navn er lappisk. Tulom-jok, egentlig Tulvom eller Dulvom-jok, betyder Flom-Elv, et Navn, som den ikke uden Grund har faaet. Den har et meget bredt Løb, saaledes at man ikke altid ved, om man skal kalde den Elv eller Indsø. Lange Strækninger af dens lave Strande oversvømmes i Vaar- og Høstflommen. Eller kanske Navnet, Flom-Elv, kan hidrøre fra den Omstændighed, at Indflydelsen af Høivande i Fjorden gaar lige op til det første Stryg i Elven, omtrent 10 Verst fra Søen.

Den 10 Juli gjorde vi en Tur opover Elven i en Baad, som vi leiede af vor Vært, og havde til Rorskarle to Finlæn-*Ill. C.[=Carl] Schmetzer, X. A.* Lappegamme ved Tulom.Tulom. 211

dere, af hvilke den ene, Isojussi, (o: Stor-Johan), havde boet i Kola i flere Aar. Vi reiste afsted, daHøivandet fra Fjorden begyndte at gaa op igjennem Elven og saaledes ikke blot lammede Strømmens Styrke, men ogsaa ofte dannede Bagev-jer, hvor vi havde Strømmen med os. Tulom har smukke, lavlændte og skovbevoxede Bredder. Paa den første halve Mil opover langs Elven er Birkeskoven, som gaar lige ned til Elvebredden, endnu ganske lav, næsten blot Krat, men den staar saa tæt, at det paa Frastand ser ud, som om de jævntskraanende Lier vare bedækkede med det yppigste Grønsvær. Hist og her rager et enkelt Grantræ op over Birkekrattet. Dette tyder hen paa tidligere existerende Skov, som Mennesker og Ild rimeligvis har ødelagt. Efterhaanden som man kommer længer opover, begynder Bredderne at hæve sig noget og Strømmen at blive raskere, men Elven er endnu omtrent 1 Verst bred. Grantræerne begynde at staa tættere blandet med Furu. Ogsaa Aspen begynder at vise sig % Mil oppe, endnu den 11 Juli med rødbrune Blade, ligesaa Rogn, Selje og Older, og inde imellem disse finder man vilde Ribsbuske, saavel i Skraaningerne ned imod Elven, som paa de med Siv og Vidiebuske bevoxede mangfoldige Smaaøer, hvor der ogsaa voxede yppigt Græs, blandet med rig Flora afAakerbær- og Multeblomster. Men ingen levende Sjæl saaes eller hørtes noget til i denne frodige Ødemark, førend vi kom noget længer op, omtrent 8 Verst fra Byen, hvor den første Laxefiskeplads findes. Fisket drives for Kolapræstens Regning af nogle Lapper, af hvilke en var en ægte Skurveskolt. Besynderligt nok, saa vi heller ikke noget Fuglevildt, skjønt Terrænet langs Elven egnede sig ganske fortrinligt til Opholdssted, især for Ænder. Jeg saa paa Turen ikke mere end et Par, og disse vare meget sky, en Omstændighed, som forekom mig baade besynderlig og mis-

14*212 Bussisk Lapland.

tænkelig i dette ærke græsk-katholske Land, hvor man ikke spiser Kjød i Halvparten af Aaret, og hvor Fuglevildtet saaledes synes at maatte faa leve i paradisisk Fred og være meget spagfærdigt. Jeg har derfor en Mistanke om, at Lapperne ikke saa nøie efterleve Fastelovene med Hensyn til Nydelse af Fuglekjød, og denne Mistanke bestyrkedes derved, at jeg opdagede en Bifle i Lappens Baad. Her kunde intet Andet være end Fuglevildt at bruge Riflen paa medmindre det skulde være for at fælde en eller anden Ren, som havde forvildet sig bort fra de tamme Renhjorder. Vi kjøbte en 12 Mærkers •Lax af Lapperne for 60 Kopek. Lappen blev yderlig forbauset over, at jeg vilde, at han selv skulde sige, naar han havde faaet Betaling nok, idet jeg lagde Penge for Penge op i hans fremrakte Haand. Saa stor Tillid til hans Ærlighed var sikkerlig aldrig før bleven ham vist. Han tog dog ikke en Kopek mere end den akkorderede Sum.

Omtrent en Mil fraKola udvider Elven sig atter saaledes, at den har Lighed mecl en Indsø. Hyppigt kommer man forbi Øer, bevoxede med Smaaskov og ypperligt Græs. Aa-sene paa begge Sider ere lave og bevoxede, saa langt Øiet naar, lige til Toppen, hvor man imod Himmelen ser dels ranke og spidse Grantræer, dels Furutræer med sine runde Kroner — kappes om at hæve sig op imod Skyerne.

Der kan ingen Tvivl være om, at der langs denne store, prægtige Elvs Bredder, hvor der nu ikke findes Andet end nogle faa Laxefiskende Lapper, boende i yderst usle, extem-porære Torvgammer, som Billedet viser, maa findes mangfoldige ypperlige Bopladse for en Befolkning, der vilde leve af Fædrift. I saa Maade er visselig Forholdene her gunstigere end langs Pasvig- og Tanaelven. Her vilde en Nybygger ikke behøve at arbeide meget for at faa Engmark nok til 6 å 8 Kjør eller flere. Men kun et eneste Sted, 16—17Tulom.

Verst oppe ved Elven, saa jeg paa en 0 og ligesaa paa østre Elvebred, Spor af, at Mennesker havde søgt at gjøre sig nogen Nytte af den naturlige rige Overflod af Græs. Her stod nemlig inde imellem Birkeskoven, paa nogle aabne Pletter, opstillet Hæsjer til Tørring af Hø. Kimeligvis blev dette her indsamlet for Kolabeboernes Kjør og 4 Heste. Byen Kolas eget Terræn strækker sig 4 Verst ind i Landet og 4 Verst udad, langs Fjorden. Kesten af det indre Land med dets Herligheder af Jagt og Fiske betragtes som tilhørende den lappiske Befolkning.

Tulom-Elven kan, som Pasvig- og Tanaelven, befares med Baad op til den store Indsø Nuotjavre, hvor der findes en ny Lappekirke og bor en Præst, der har en udelukkende lappisk Menighed. Tulom-Elven skal være meget rig paa Lax. Vist er det, at vor Vært med 4— 5 Garn, der bleve udsatte ved Elvens Munding, lige ned for hans Hus iKola, paa et Døgn fiskede 21 Pud Lax. Efter Lappernes Udsagn skal Laxen ikke blot gaa op i Nuotjavre, men ogsaa videre, langt op igjennem de Elve, der komme fra Høiderne ved Finlands Grænser og falde i Nuotsøen.

Vi kom ikke længer end 2 Mil op igjennem Elven. Her findes det første større Stryg, hvor Stigningen er saa stor, at Strømmen skummer hvid imellem Stene og Klippeblokke. Hidtil havde Aneroidbarometeret ikke vist mere end 12 Fods Stigning. Bredden af Elven er endnu heroppe 330 Fod. Stedet hedder Galjebokhanjarga og egner sig ganske fortrinligt til Station for en Sportsmand, der vilde drive Laxefiske med Flue. Kommer der blot regelmæssig Damp mellem Vadsø og Kola, vil Stedet vistnok snart blive opdaget og optaget. Nu fisker en Lap her, som havde sin Vinterby ved Kenses javre, nogle Mil øst forKola. Jeg talte med ham; men hans Sprog var saa forskjelligt fra de Dialekter, jeg hidtil havde214 • - Russisk Lapland.

t . .

hørt, at det faldt vanskeligt. Dog kom vi nogenlunde ud af det med hinanden. Jeg forærede ham en Messingring og skjænkede ham dertil en Dram. Begge Dele fandt hans ubetingede Bifald, og han blev herover saa gjæstevenlig stemt, at han absolut vilde koge en Lax til os. Paa min Eorklaring, at vi nylig havde spist fersk Lax, vilde han, at vi skulde tageLaxen med os. „Vi har Lax i Baaden, som vi har kjøbt før i Dag", forklarede jeg ham. „Ja, men denne skal du faa som „skænket", som Skjænk og Gave. Han brugte her, skjønt hans Hjem, som sagt, var østenfor Kola, og skjønt han rimeligvis aldrig før havde talt med en Nordmand, dog et norsk Ord. Flere lignende hørte jeg senere af Lapper langt inde i russisk Lapmarken, f. Ex. rasse, Græs, risse, Kis(kviste), rinke, Eing. Rimeligvis maa disse Laan hidrøre fra den Tid, da disse Trakter .vare norsk Skatteland. Saa maatte vi da tage imod den tilbudte Lax. Strax efter kom han med en stor Næverskaal, fyldt medLaxerogn, tillavet som Kaviar, og tilbød mig. „Im hora! — jeg spiser ikke det Slags!" —- svarede jeg. Lappen blev synlig bedrøvet over, at jeg ikke paaskjønnede en Delikatesse som denne, men Finnen Isojussi, som stod hos, og som rimeligvis fandt det høist taabeligt af mig ikke at modtage, hvad der tilbødes, greb uden videre Næver-skaalen af Lappens Hænder og bragte den ned i Baaden. Han spiste paa Nedturen Rognen med stort Behag, raa, som den var.

Tilbagefarten nedover Elven til Kola gik meget hurtigt og let, da det var Ebbetid, og vi saaledes havde en strygende Strøm, bedre end nogen Medbør, hele Veien nedover, uden dog at hindres af altfor stridtskummende Stryg.

Førend jeg forlader Hovedstaden Kola for at reise gjennem det Indre af Landet, vil jeg give -en Oversigt over Udstrækning. 215

Russisk Laplands Udstrækning, Inddeling og Folkemængde.

Under Benævnelsen russisk Lapland forstaar man nu for Tiden først og fremst den store Halvø, der begrænses af Ishavet i Nord, Hvidehavet og Kandalaksbugten i Øst og Syd samt Finland i Vest, Men til russisk Lapland pleier man ogsaa at henregne den Del af Karelen, som ligger nordenfor Topozero eller 66de Bredegrad. Selve Halvøen, eller russisk Lapland i engere Forstand, kaldes ogsaa den kolske Halvø. Kussisk Lapland er inddelt i 3 Stanovoi Pristaf-Distrikter, der omtrent svare til vore Lensmandsdistrikter. Disse udgjorde forhen en egen Ujesd eller et Åmtmandsdistrikt, men ere nu efter Kolas Ødelæggelse henlagte under den kemske Ujesd.

Russisk Lapland udgjør c. 2,900 □ Mile, og selve Halvøen, fra Finlands Grænse til Ponoi, c. 2,600 □ Mile.

I geistlig Henseende er russisk Lapland delt i 11 Præstegjæld med 12 Præster og 17 Kirker, nemlig:

1. Petschenga eller Peisen med 1 Kirke og et Kapel i Sydvaranger, 2. Notozero eller Nuotjavre med en Kirke ved Tulom-Elvens Udløb af Nuotsøen, 3. Kola med 2 Kirker og to Præster, 4. Lovozero med 1 Kirke ved Lovo-zero1, 5. Ponoi med en Kirke i Byen Ponoi, 6. Pjalitza med 3 Kirker, i Pjalitza, Tetrina og Tschavanga, 7. Varsuga, i med 3 Kirker, 2 i Varsuga og 1 i Kusomen, 8. Umba med 3 Kirker, i Olenitza, Umba og Porjeguba, 9. Kandalaks, med 2 Kirker i selve Byen, en paa hver Side af Niva-Elven, samt et Kapel i Landsbyen Knashja, 10. Kovda med 1 Kirke, 11. Keret med 1 Kirke.

1 Præstegjældene Peisen, Notozero og Lovozero ere oprettede efter 1857.216

Russisk Lapland.

Kyststrækningen fra den norske Grænse omkring Lapland og sydover til Onéga inddeles i: 1. Den Murmanske Kyst, (o: Normanske; i Eussisk forandres i laante Ord et N i Ordets Begyndelse ofte til M), fra den norske Grænse til Svjatoi Nos, 2. Den Ter ske Kyst, fra Sviatoi Nos til Var-suga, 3. Den Kandalakske Kyst, fra Kandalaks til Kern, 5. Den Pomorske Kyst, fra Kern til Onéga.

Den østlige Del af den kolske Halvø benævnes af Russerne Terske Lapland og af Lapperne selv Tttrja.1

Befolkningen i russisk Lapland bestaar af Kusser, Kareler og Lapper samt nogle faa, i de sidste Aar indflyttede Nordmænd og Finner.

Folkemængden i russisk Lapland var i 1859, efter officiel russisk Opgave, 9,134 Individer. Disse vare saaledes fordelte paa Nationaliteterne, at Antallet af

Mænd. Kvinder. Summa.

Eusser var 2,386 2,585 4,971

Kareler. 965 991 1,956

Lapper......1,134 1,071 2,207

Summa 4,485 4,649 9,134

Efter Siderof2 skulde Lappernes Antal i 1866 være 2,146 Individer. Tschubinski angiver i 18673 deres Antal til 1035

1 Denne Del af Halvøen benævnedes i ældre Tider af Nordmændene: Trines, Trænes eller Tarje njarg. Som den østligste Grænse for de norske Skattedistrikter angives i gamle Skrifter Trjanema, hvorfra „den gik ind over Gandvik til Veleaga." Dette Trjanema bør ikke — med Prof. Munch — søges \ Tetrina, heller ikke i det længer inde i Kandalaksbugten liggende Tur ja mys; thi ikke først herfra, men allerede fra Ponoi af, begynder Kysten at bøie „indover Gandvik". Men Trjanema er simpelthen en Forvanskning af den karelske Form Turjaniemi, »: Turjas Næs (fin. niemi, Næs) eller Trines.

2 Ruski Westnik, St. Petersbg. 1866.

3 Sapiski dlja Stenia, St. Petersbg. 1867.Folkemængde,^ 2J7

Mænd og 960 Kvinder eller 1,995 Individer. Forstmesteren i russisk Lapland opgav i 1867 Mændenes Antal til 1069, hvorefter det hele Individantal neppe skulde være 2,138. Efter den geistlige og verdslige Øvrigheds Opgave til Forfatteren under Opholdet i russ. Lapland i 1867 skulde Antallet af Lapper i 1867 neppe stige til 2000. Det synes saaledes, som om Lappernes Antal i Rusland i de senere Aar heller skulde være i Af- end Tiltagende.

Til den forud opregnede Befolkning i russisk Lapland kommer endnu, som indflyttede i de sidste 6 Aar, efter Oplysninger, indhentede af Forfatteren paa Reisen i 1867: 10 Normandsfamilier. 4 af disse Familier samt 2 Løskarle bo i Vaideguba, 2 bo i Peisenfjord, 1 i vestre Bu-mandsfjord og 1 i Zubovka, samt 2 i Kola. 18

Finnefamilier. 1 bor i Vaideguba, 1 i Kjærvan, 4 i Bumandsfjord, 7 i Orafjord, 3 i Kola og 2 i Akkala,. ved Juni-Elvens Kilder.1 Iblandt Russerne er desuden medregnet 5 karelske, næsten russificerede Familier, der bo ved Vjelozero, nord for Umba.

Til Oversigt over Befolkningens Antal paa D Milen kap anføres: •

Russisk Lapland, c. 2,900 □ Mil, paa hver Mil 3—4 Indiv.

Finsk Lapland2, 1,250........ 4—5 „

Svensk Lapmark3, 2,300 . ,......c. 13 „

Norsk Finmarken, 765........c. 26 „

1 Tscliubinski opgiver i Sap. d/ja Sten. — 1867 — Antallet til 8 norske, 9 finske og 3 svenske Familier, tilsammen 59 Mænd og 46 Kvinder eller 105 Individer.

I „Besedi o sev. Itossii", 1867, opgives Antallet at være 61 Individer Nordmænd og 114 Finner, tilsammen 175 Individer.

2 Finlands Historie og Geografi af Halsten, 1863.

3 Globus 1867, 12 B. 4te Lief. Die Lapmark. Schwed. C. J. Frisch.218 Russisk Lapland.

Beskaffenhed. Skov. Floder. Indsøer. Fjelde. Myr.

Forholdet mellem det skovbevoxede, skovløse samt Indsø-og Myrterrænet i 2det kemske Forstdistrikt, der omfatter hele russisk 'Lapland, er efter Opgave af Distriktets Forstmester, Hr. Trofimenko i Kovda, hvis velvillige Meddelelser jeg ikke blot skylder disse Oplysninger om Skovforholdene og deres Angivelse paa Kartet, men ogsaa flere vigtige Ret-telser med Hensyn til Floder og Indsøer, følgende:

Skovløst eller Tundraterræn . •. . . Vi6 ' Skovterræn (Gran, Furu og Birk) . . 6/i6 Indsø- og Myrterræn.......1/16

Heri er dog ikke iberegnet Øerne i Hvidehavet og Kan-dalaksbugten. Efter denne Opgave skulde altsaa Tundra-Terrænet eller det skovløse Terræn være det ubetinget overveiende, og Benævnelsen „Tundraernes Land" skulde altsaa være det Navn, hvormed man mest træffende skulde kunne karakterisere hin Landsdel.

Drager man en Linie fra Byen Kola i sydostlig Retning, saaledes at den overskjærer Lovozero og atter støder til Havet ved Sosnovets, saa deler man ikke blot Kola-Halvøen i omtrent 2 lige store Dele, men man optrækker dermed ogsaa Grænsen mellem det skovløse og skovbevoxede Terræn. Alt Landet nordost for denne Linie bestaar af skovløst Tundraterræn. Sydost for samme begynder først en Stribe Birkeskov og derpaa en Blanding af Gran-og Furuskov. Med den her og paa Kartet angivne Grænse menes naturligvis Grænsen for sammenhængende Skov. Enkelte sporadisk forekommende Exemplarer af Løv- og Naaleskov kunne derimod nok findes nord for samme. „I russisk Lapland, ligesom i det Hele taget i det nordostlige Europa, synes Granen at gaa længer frem mod Ishavet end Furuen, medens det Modsatte 218 Russisk Lapland.

Beskaffenhed. Skov. Floder. Indsøer. Fjelde. Myr.

Forholdet mellem det skovbevoxede, skovløse samt Indsø-og Myrterrænet i 2det kemske Forstdistrikt, der omfatter hele russisk 'Lapland, er efter Opgave af Distriktets Forstmester, Hr. Trofimenko i Kovda, hvis velvillige Meddelelser jeg ikke blot skylder disse Oplysninger om Skovforholdene og deres Angivelse paa Kartet, men ogsaa flere vigtige Ret-telser med Hensyn til Floder og Indsøer, følgende:

Skovløst eller Tundraterræn . •. . . Vi6 ' Skovterræn (Gran, Furu og Birk) . . 6/i6 Indsø- og Myrterræn.......1/16

Heri er dog ikke iberegnet Øerne i Hvidehavet og Kan-dalaksbugten. Efter denne Opgave skulde altsaa Tundra-Terrænet eller det skovløse Terræn være det ubetinget overveiende, og Benævnelsen „Tundraernes Land" skulde altsaa være det Navn, hvormed man mest træffende skulde kunne karakterisere hin Landsdel.

Drager man en Linie fra Byen Kola i sydostlig Retning, saaledes at den overskjærer Lovozero og atter støder til

Havet ved Sosnovets, saa deler man ikke blot Kola-Halvøen i omtrent 2 lige store Dele, men man optrækker dermed ogsaa Grænsen mellem det skovløse og skovbevoxede Terræn. Alt Landet nordost for denne Linie bestaar af skovløst Tundraterræn. Sydost for samme begynder først en Stribe Birkeskov og derpaa en Blanding af Gran-og Furuskov. Med den her og paa Kartet angivne Grænse menes naturligvis Grænsen for sammenhængende Skov. Enkelte sporadisk forekommende Exemplarer af Løv- og Naaleskov kunne derimod nok findes nord for samme. „I russisk Lapland, ligesom i det Hele taget i det nordostlige Europa, synes Granen at gaa længer frem mod Ishavet end Furuen, medens det ModsatteSkov.

er Tilfældet i Skandinavien1." Saaledes findes der nogle forkrøblede Grantræer paaHøiderne omkring Bunden afKola-fjorden, og paa den anden Side findes igjen — efter Schrenck — det første Grantræ, et Par Fod høit, strax søndenfor Ponoi.

Det skovløse Terræn gaar, som man vil se af Kartet, dybere og dybere nedover eller mod Syd, alt eftersom man kommer østover. Medens sammenhængende Birkeskov ophører ved Sosnovets og altsaa ikke naar Polarcirkelen, finder man derimod ikke blot Birken, men ogsaa enkeltvis Granen, i Trakten af Kola at strække sig op imod 69°. Ved Grænseelven Pasvig gaar Furuen, men ikke Granen, op over 69V2°- Endnu vestligere, i norsk Finmarken, f. Ex. vedTana-elven, Porsanger og Alten, gaar Furuen endog til 70°, medens Birken her overskrider denne Grænse.

Østenfor Kolafjorden synker Skovgrænsen med engang pludselig brat sydover paa Grund af, at det lavlændte Kystterræn, som her uforandret strækker sig meget dybt ind i Landet, ligger aldeles aabent for de nordostlige Ishavs-stormes hærjende Indflydelse. Paa Vestsiden af Kolafjorden er Terrænet derimod ikke blot gjennemskaaret af dybe Fjorde, men ogsaa langt mere kuperet eller bestaar, som i norsk Finmarken, afvexlende af Dale og Høider, mellem hvilke ialfald Birkeskoven finder Ly. Denne forekommer derfor Flekvis ret frodig lige ved Bunden af vestre Bumandsfjord paa Fiskerøen, „og paa den lave Landtunge, som forbinder Fiskerøen med Fastlandet, findes, især paa den sydlige Skraa-ning, en for hine Egne overraskende Vegetation. En 20—25 Fod høi Birkeskov, findes nemlig her udbredt over et godt Stykke af Skraaninger Enkelte Birkestammer have en Tykkelse af 7—14 Tommer og voxe aldeles lige og rank op til

1 Boethlingk i Bull. Scient. Tom. 7. Pag. 193. 1840.220 Russisk Lapland.

en Høide af 12 Fod, inden de udbrede sig i en buskig, noget forkrøblet Krone, lig den, som Frugttræer have. Ui

Fra Kandalaks af og østover til Varsuga gaar Gran- og Furuskoven lige ned til Havbredden, men længer østover forekommer Naaleskoven først i en Afstand af 1/2—l Mil fjernt fra Havkysten.2 ' •

Sammenhængende, uhyre vidtstrakte, skjønt ingenlunde tætvoxne Skove, bestaaende af en temmelig jævn Blanding af Gran og Furu, findes i den sydvestlige Del af russisk Lapland, især paa Imandrasøens Vestside eller mellem denne Indsø og Nuotjavre, samt omkring begge disse Indsøer. Disse Polarskove maa man dog aldeles ikke forestille sig som ugjen-nemtrængelige Urskove. Enhver ved, at, naar man kommer saa høit tilfjelds, at Naaleskoven er nær ved at ophøre, saa staar den aldrig rigtig tæt. Det Samme er Tilfældet, naar man nærmer sig dens yderste Grænse imod Nord. Ugjen-nemtrængelige Polarskove er en Modsigelse. Netop den Omstændighed, at der findes Skov i hine nordlige Trakter, gjør det muligt for Mennesker at komme frem over Indsøer, Elve og Myr, samt at kunne leve der ved at holde Fæ, som naturligvis finde langt mere baade Ly og Føde i Skoven end paa Tundraens nøgne Vidder.

Saavel i russisk Lapland som i Nordkarelen, men især maaske langs Imandrasøens Bredder, udmærker Granen sig ved sin eiendommelige^ slanke Væxt. Dens Grene voxe nemlig her nedentil ikke synderligt længer ud fra Stammen end høiere oppe eller saagodt som lige,ved Toppen. Følgen heraf er, at den faar en besynderlig Lighed med et Lys og derved allerede paa lang Afstand synligt adskiller sig fra den almin-

1 Boehtlingk. Bull. Scient. Tom. 7. 1840.

2 Efter Oplysninger, meddelte af Distriktets Forstmester.. Skov. ' 221

delige Gran, der længer sydpaa i Karelen og i Finland atter fremtræder i sin sædvanlige Pyramide- eller Sukkertopform.

Saavel Granen som Furuen opnaar helt nordpaa, ved Tulom- og Kola-Elvens Bredder, en Størrelse, som gjør den brugbar baade til Hus- og Fartøi-Bygning.

Hyppigt ser man inde i Naaleskovene i Lapmarken større eller mindre Strækninger af Løvskov, især Birk, men tildels ogsaa Asp, Hæg og Eogn. Store Skovbrande har tydeligt nok til sine Tider hærjet større eller mindre Strækninger af Naaleskoven og derved givet Plads og Luft for Opvæxt af Løvskov.

Skjønt Skoven i russisk Lapmarken og det nordlige Karelen er 'ilde medfaren, dels ved Skovbrand, der især tidligere var hyppig, førend et ordnet Forstvæsen traadte i Kraft, dels ved Svedjebrænden, Tjærebrænden og Barkflækking til Bai^-kebrød, findes der dog endnu store Strækninger, bevoxede med stor og god Furu- og Granskov. Den Smule, som den faatallige Befolkning behøver til eget Forbrug, kan derfor ikke blot uden Skade hugges, men paa flere Steder, hvor Skoven hidtil har staaet og raadnet bort til ingen Nytte, vilde ganske vist kunne foregaa en ikke ubetydelig Hugst og Udførsel af Tømmer. Idetmindste vilde det skovfattige norske Finmarken for en Del kunne forsynes med det nødvendige Trævirke, Bygningstømmer og Brændsel fraKola, naar driftige Kolonister nedsatte sig paa de bekvemmeste Steder, og en planmæssig Skovdrift blev sat i Gang. To af Laplands største Floder gjennemløbe ikke blot de skovrigeste Strækninger, men udmunde begge ved Byen Kola, saaledes at man med stor Lethed did kan fløde Tømmer fra fjerne Trakter, medens der ved Kola-Elvens Munding tillige er fortrinlig Anledning til Anlæg af Sagbrug. Men ogsaa meget nærmere, nemlig fra Ora-, Peisen- og Pasvig-Elven, paa hvis russiske Side der222 Russisk Lapland.

findes bedre Skov end paa den norske, vilde Udførsel af Tømmer kunne foregaa til .Finmarken. Imidlertid1 udføres intet Skovmateriale fra nogen af de nordover til Ishavet løbende Floder. Den Udførsel af Trævirke, som finder Sted, foregaar fra Hvidehavet, over Archangel.

Grunden hertil ligger rimeligvis i forskjellige urimelige Bestemmelser om Afgift til Staten for Hugst af Tømmer. Saaledes maa f. Ex. den fattige Befolkning i Karelen „betale Afgift til Staten endogsaa af Tørskov og Drivved, som bruges til Husbygning og Brændsel". Det har derfor hidtil ikke kunnet lønne sig forKola-Kjøbmændene at spekulere i Skovudførsel til Norge.

Med Hensyn til Angivelse af Floder og Indsøer i det Indre af russisk Lapmarken og Kareler ere de hidtil udkomne Karter baade ufuldstændige og høist feilagtige. Paa det her medfølgende Kart ere flere Rettelser optagne, dels efter egne Iagttagelser, dels efter Karter af Distriktets Forstmester, dels efter Oplysninger af de mest kyndige Indfødte.

Russisk Laplands Flodsystem kan deles i 2 Afdelinger: Ishavsfloder og Hvidehavsfloder. De første løbe i nordlig, de sidste i sydlig Retning, og midt imellem begge løber Ponoi-Elven fra Vest mod Øst.

De vigtigste Ishavsfloder mellem den norske Grænse og Kolafjorden ere, foruden Grænseelven Pasvig, følgende:

Bætsamjok, Bomenijok, Latschajok, (russ.Kitzareka,Ræveelv), Orajok, Tschadnajok, Tulomjok og Guollejok.

Det skovløse Tundraterræn mellem Kolafjorden ogPonoi gjennemskjæres af flere Elve, af hvilke de største ere: Tiri-berka, Vuronje, (lap. Kardok eller Kar dej ok, (o: Gjærde-Elv), og Jokonga, (lap. Jokkojok).

Fra Nord mod Syd løber Tschjavanga, Varsuga ogUmbaFloder og Indsøer. 223

samt Nivå1, hvorigjennem Imandra har Afløb til Kandalaks-bugten. Den største Flod i Nordkarelen er Kovda. Den falder ved Byen Kovda i Havet og er der 630 Fod bred. Den er større eudTulom og har en Vandmasse som Glommen. Den kommer nemlig fra den store, 9 Mile lange, Tuoppajårvi, løber gjennem Pååjarvi, derpaa gjennem 5 mindre Indsøer og endelig gjennem Koutojårvi, af hvilke den har sit Navn „Bredfloden", (lap. govda, bred), ud i Kandalaksbugten.

Ingen af russisk Laplands større Elve har høie Fossefald. Det bedste Bevis herpaa er, at Laxen ikke blot gaar op igjennem Tulom tilNuotjavre, men ogsaa videre, igjennem Nuot- og Lutelven, saalangt, at den kommer indenfor Finlands Grænse. Gjennem Kolaelven gaar den op til Guollejavre. Heller ikke hindres den fra at gaa til Imandra gjennem Nivå paa Grund af Fosse, skjønt det er en Sjeldenhed, at den kommer derop. Gjennem Kovdadaelven gaar den helt op til Pååjarvi.

Hele russisk Lapland er opfyldt af Indsøer, Kjærn og Sumpe. Landet er endnu saa vandsygt, at man skulde tro, at denne Afskraaning af den skandinaviske Høideryg genere havde hævet sig op over Havets Overflade end den høiere liggende norske Finmarkskyst.

De vigtigste af Laplands Indsøer ere: Imandra, Nuot-javre, Guollejavre, Umbozero, samt — i Nordkarelen — Koutojårvi og Pååjarvi.

Størst af disse er Imandra, hvorom mere senere. Den benævnes ogsaa Inandra2 eller Nedre-Imandra, i Modsætning

1 Finsk, niva, stridtløbende Elv.

2 Maaske af det finske ina, som betyder en liden Not, der i Torne-Dialekten hedder enar. Baade Inandra og Rnare skulde altsaa paa Finsk botyde: Not-Søen. '224 Russisk Lapland.

til Enare, der tidligere ogsaa benævnedes ' Øvre-Imandra. Lapperne derimod benævne Indsøen Aver.1

Laplands Indsøer belægges i Almindelighed med Is i Slutningen af Oktober, eller senest 7 Uger for Jul, og ere i Re-gelen igjen isfri i første Halvdel af Mai, ved Jogors Dags Tider (o: 5te Mai n. Stil.). Paa samme Tid tilfryser ogsaa Hvidehavet, i mere end Halvparten af sin Bredde, og bliver igjen isfrit i Midten af Mai. Enkelte Aar kan Isløsningen dog indtræffe betydeligt senere; saaledes gik de store Indsøer i Karelen i 1867 ikke op førend i Slutningen af Juni, (Tuop-pajarvi den 29de Juni).

I Regelen kommer der i Lapmarken Snefald, strax efter at Kulden er indtraadt. Den gavnlige Følge heraf er, at Isen paa Laplands Indsøer ikke fryser meget tyk. Skulde derimod langvarig Barfrost indtræffe, vilde rimeligvis mange af Laplands grunde Indsøer bundfryse, og Fisken derved ødelægges. Denne Velgjerning af Forsynet, at udbrede allerede tidligt paa Høsten et tykt Snedække over Nordens Indsøer, gjør det muligt, at den ikke synderligt tykke Is atter kan forsvinde i Mai, og Elve og Indsøer saaledes ikke blot aabne sig for Kommunikation, men ogsaa ved sin Fiskerigdom være til Nytte for Mennesker og Dyr i omtrent 5 Maaneder af Aaret.

Den største Indsø næst efter Imandra erNuotjavre. Den skal være 6 Mil lang- og 1 Mil bred. Ligesom Imandra er ogsaa den opfyldt af Øer, samt har lave og skovrige Strænder.

De karelske Indsøer ere langt dybere end de, der findes paa den laplandske Halvø. Rimeligvis ere de ogsaa fiskerigere. Ialfald er Koutojarvi bekjendt for sin store Fiskerigdom.

1 Rimeligvis af finsk avara, aaben; altsaa Storsøen, eller maaske sammentrukket af oaive-jaur, o: Hoved-Sø.Fjelde.

225

Den skandinaviske Fjeldryg fortsætter fra Anarelvens Kilder eller Boldovuome-duodar, (lap. bældo, Ager; vuobme, Skov), sit Løb ret i Øst under Navn af Maan selkå (Lands-Ryg) til Kemi- og Nuorti-Elvens Kilder. Her bøier den af, næsten ret i Syd, og gaar, mellem Kuola-Elvens Kilder i Vest og Juni-Elvens i Øst, ned imod de store finlandske Indsøer Kitka- og Kuusamo-jårvi, hvor den efterhaanden taber sig i lave, spredte Aase. Dog danner den indenfor Finlands Grænser endnu et temmeligt kuperet Terræn, medens derimod Landet østenfor, i russisk Karelen, alt eftersom man kommer søndenfor Koutojårvi, mer og mer gaar over til fuldstændigt Sletteland.

Den skandinaviske Fjeldryg udskyder ingen Arm nordost mod Fiskerøen, saaledes som enkelte Karter angive, endnu mindre østover, ind paa Kolahalvøen; thi ved Kola- og Imandra-Vasdragene er denne afskaaren næsten til

en 0, idet en — kun 1 Verst bred og ganske lav Landryg mellem Gnollejavre og Pieresjavre forbinder den med Fastlandet vestenfor.

Uden at staa i nogen Forbindelse med Kjølens Fortsættelse findes dog indenfor russ. Lapland flere, dels skovløse Høider, dels nøgne Høifjelde af mindre Udstrækning. Saaledes findes mellem Pasvig- og Lutelven 3 skovløse Høider, og mellem Nuotjavre, Kolaelven, Imandra og Junielven findes 4 Fjeldrygge, nemlig Poats-oaivve (lap. Ren-Hoved, russisk Olenja g ord) strax vestenfor Kolaelven. Volshje-, Monshje-og Tschyne-dunder vestenfor Imandra. Høiest og længst af disse er Tschyne-dunder, som fra Jokostrof af strækker sig i nord-nordvestlig Retning op imod Nuotjavre.

Det høieste og mest vidtstrakte Høifjeld inden russ. Lapmarken findes strax østenfor Imandra og hedder Umbdek-dunder. Høifjeldet, der af Middendorf anslaaes til c. 2500

Ea Sommer i Fium. -*-0226 Russisk Lapland.

Fod1 høit, begynder ved Einemanne-vuon og løber i nordøstlig Retning mod Lovozero, men udbreder sig ogsaa sydover, mellem Oktakanda og Kolvitsozero, indtil det i 4 Knuder, Savoaimntschj, Ruvddunder (Jernfjeld), G ask-dunder (Mellem-fjeld) og Valaste dunder (Nedre-Fjeld), ender ved Kandalaks.

Endnu findes en skovløs Høide mellem Umba og Varsuga. Ligesaa flere mindre i det nordlige skovløse Terræn, hvilket dog i det Hele taget er fladere end det skovbevoxede — og forøvrigt ogsaa i andre Henseender har stor Lighed med sibirisk Tundra-Land.

I russ. Lapland findes flere store Myrstrækninger. Disse ere dels aldeles golde eller kun bedækkede af Mos og Lyng, dels bevoxede med et staragtigt Græs (carex), der af den fastboende Befolkning for en Del benyttes til Kreaturfoder.

Den vigtigste af disse store Myrstrækninger findes 2 mellem Tulom- og Kola-Elven. Ligesaa findes en mellem Ponoi-Elven og Varsuga, samt sydfor Ponoi endnu en tredie, som strækker sig ned imod Babja.

Ved anstillede Forsøg i August Maaned 1867 var det ikke muligt i en Dybde af flere Alen at finde isfrossen Bund i nogen Myr i Nærheden af Imandra. Forekomsten af Kilder eller „Opkommer", der ikke tilfryse om Vinteren, gjør det ogsaa usandsynligt, at der nogetsteds inden Skovterrænet i russisk Lapland skulde findes evig Is i en vis Dybde under Myrskorpen, hvilket derimod, som bekjendt, er Tilfældet paa de sibiriske Tundraer.

Isfri Fjorde og Havne paa Kysten af russisk Lapland.

Det har længe været den almindelige Mening ikke blot

1 Beitrage zur Kenntnis. d. russ. Reiches. 11 B. 1848.

2 Efter Oplysninger, meddelte af Forstmester Trofimenko. 226 Russisk Lapland.

Fod1 høit, begynder ved Einemanne-vuon og løber i nordøstlig Retning mod Lovozero, men udbreder sig ogsaa sydover, mellem Oktakanda og Kolvitsozero, indtil det i 4 Knuder, Savoaimntschj, Ruvddunder (Jernfjeld), G ask-dunder (Mellem-fjeld) og Valaste dunder (Nedre-Fjeld), ender ved Kandalaks.

Endnu findes en skovløs Høide mellem Umba og Varsuga. Ligesaa flere mindre i det nordlige skovløse Terræn, hvilket dog i det Hele taget er fladere end det skovbevoxede — og forøvrigt ogsaa i andre Henseender har stor Lighed med sibirisk Tundra-Land.

I russ. Lapland findes flere store Myrstrækninger. Disse ere dels aldeles golde eller kun bedækkede af Mos og Lyng, dels bevoxede med et staragtigt Græs (carex), der af den fastboende Befolkning for en Del benyttes til Kreaturfoder.

Den vigtigste af disse store Myrstrækninger findes 2 mellem Tulom- og Kola-Elven. Ligesaa findes en mellem Ponoi-Elven og Varsuga, samt sydfor Ponoi endnu en tredie, som strækker sig ned imod Babja.

Ved anstillede Forsøg i August Maaned 1867 var det ikke muligt i en Dybde af flere Alen at finde isfrossen

Bund i nogen Myr i Nærheden af Imandra. Forekomsten af Kilder eller „Opkommer", der ikke tilfryse om Vinteren, gjør det ogsaa usandsynligt, at der nogetsteds inden Skovterrænet i russisk Lapland skulde findes evig Is i en vis Dybde under Myrskorpen, hvilket derimod, som bekjendt, er Tilfældet paa de sibiriske Tundraer.

Isfri Fjorde og Havne paa Kysten af russisk Lapland.

Det har længe været den almindelige Mening ikke blot

1 Beitrage zur Kenntnis. d. russ. Reiches. 11 B. 1848.

2 Efter Oplysninger, meddelte af Forstmester Trofimenko.

i Skandinavien, men — man kan gjerne sige — i hele Europa, at norsk Finmarken i flere Henseender særlig var begunstiget fremfor russisk Lapmarken. »Denne Begunstigelse skulde fornemmelig bestaa deri, at Fjorde og Havne i norsk Finmarken om Vinteren ikke belagdes med Is, men hele Aaret igjennem vare, aabne for Skibsfart og Handel. Det Samme skulde derimod ingenlunde være Tilfældet i russisk Lapland. Forholdene nordpaa, saavel i Rusland som i Norge, har imidlertid i den senere Tid været Gjenstand for mere end almindelig Opmærksomhed og ere efterhaanden i flere Henseender nærmere blevne undersøgte. Alt eftersom disse Undersøgelser skride frem, viser det sig, at flere gamle Forestillinger om Forholdene paa begge Sider Grænsen ere mindre rigtige. Saaledes > ogsaa denne almindelige Forestilling om den store klimatiske Ulighed paa den norske og russiske Ishavskyst. Paa den ene Side er det en Overdrivelse, naar forskjellige Forfattere, blandt disse ogsaa russiske, tidligere have paastaaet, at de finmarkske Fjorde aldeles ikke i nogen Grad tilfryse, men paa den anden Side er det en endnu større Overdrivelse eller ligefrem Urigtighed, naar det har været sagt, at det russiske Laplands Fjorde aldeles tilfryse. Som bekjendt, har denne gamle, hidtil uimodsagte Anskuelse, at Rusland netop manglede, hvad Norge havde Overflod af, givet Anledning til velbekjendte og hyppige Udtalelser om, at denne Stormagt netop paa Grund heraf stadigt kastede begjærlige Blikke over paa norsk Finmarken. Heldigvis kan det nu, efter de nyeste Under-dersøgelser, godtgjøres, at Rusland inden sine egne Landemærker"-i hine nordlige Trakter selv har baade isfri Fjorde og Havne, i saadant Antal og saa fortrinlige, at det aldeles ikke i den Henseende har nogensomhelst rimelig Grund til at forsøge paa at erhverve sig flere. At denne Kjendsgjerning

hidtil ikke er bleven mere omtalt og bekjendt,1 er mærkeligt nok, da Sagen eller det virkelige Forhold dog har været kjendt i flere Menneskealdre, ikke blot af de 2—3000 russiske Fiskere, som aarlig fra Marts Maaned af ligge paa Fiske rundt omkring Laplands Kyster, men ogsaa af de ikke faatallige norske Fiskere, som nu aarlig Søge dicl fra norsk Finmarken og i de sidste Aar endog have begyndt at nedsætte sig der som Kolonister mod at tage russisk Borgerskab. I den senere Tid have flere russiske Videnskabsmænd ogsaa bereist hine nordlige Trakter, og i sine Skrifter lægge heller ikke disse Skjul paa de sande Forhold. Blandt de nyeste Forfattere siger saaledes Siderof:2 „Vi have hundredeaarige historiske Fakta og mange statistiske Opgaver, som klart bevise, at ogsaa vore nordlige Kysttrakter indeholde Vilkaar for den samme rige Industrivirksomhed, hvorved Kysttrakter i Almindelighed udmærke sig, hvorfor enhver Stump af denne Kyststrækning er af overordentlig Værdi." — „Vor Ishavs-kyst har en langt større Udstrækning end den norske, den ligger sydligere end denne; ved dens Strande findes Masser af Skov, og paa samme findes Skibsankerpladse, saai fortrinlige og vel beskyttede mod alle Vinde, at de maa ansees for de ypperligste paa Jorden." Saaledes fryser f. Ex. Kolafjorden", siger Dolinski,3 „kun til 30 Verst udover fra Byen Kola og er alene tilfrossen i Januar og Februar; undertiden fryser den aldeles ikke til. Jeka-terinhavnen, 40 Verst fra Kola, fryser aldrig til. Denne Havn er en af de ypperligste, næst maaske Peisenfjord (og Pasvig, som nu tilhører Norge)." Paa samme Maade udtale fiere russiske Forfattere sig, ikke blot om isfri Havne

1 Jeg har først omtalt samme i Morgenbladet for 1868.

2 Euski Westnik. 1866. P. 88 og Besedi o severe Rossii. 1867. P. 193.

3 Besed. o. sev. R. Pag. 225.

paa Laplands Kyster og Mulighed af Skibsfart hele Aaret igjennem,1 men paastaa endog, at „Busland i det Hele taget eier ikke blot den største, men ogsaa den bedste Del af Ishavet."2

Det vilde ogsaa være et høist mærkværdigt geografisk Særsyn, om de klimatiske Forhold nogetsteds paa hine Kyster pludselig skulde forandres saaledes, at Fjordene paa russisk Side af Grænsen altid belagdes med Is, medens dette derimod aldrig var Tilfældet, strax man passerede Jakobselven og kom ind paa norsk Omraade, eller, med andre Ord, at Golfstrømmen, som man antager, at Finmarken ligetil Sydvaranger Grænse har at takke for sit forholdsvis milde Klima, pludselig skulde vende tværtom fra Jakobselven af, eller tage Retningen bent ud til Havs, eller pludselig afkjøles ved at komme over paa russisk Omraade. Ved Observationer den 24—26 Juni 1867 viste det sig, at Søen udenfor Pasvig, paa norsk Side, og 1 Mil derfra, udenfor Jakobselven, paa russisk Side, havde næsten aldeles samme Varmegrad, nemlig + 8° C.

De klimatiske Forhold langs hine Kyster kunne naturligvis hverken paa Land eller Hav pludselig med en Gang forandres. Den nærmeste russiske Kyst er derfor ikke blot i alle vigtige Henseender aldeles lig den norske, men, da den ligger sydligere, i enkelte Henseender endog begunstiget fremfor denne.a

I Sapiski dl ja Stenia, 1867, siger Tschubinski, „at Vinteren paa den murmanske Kyst ikke er saa Stræng som i det Indre af det archangelske Guvernement. Kulden stiger sjelden til 20° R., som oftest ikke mere end til 10—150".4

1 Morskoi Svornik. Nov. Tom. XC 111. 1867. St. Petbrg. Sebeck.

2 Besed. o. s. R. P. 243. 1867.

3 Siderof B. o. s. R. P. 193.

4 Danilevski i Isted, o sost. Rub, v. R. siger derimod, „at Temperaturen i230 "Russisk Lapland.

Sandheden med Hensyn til de klimatiske Forhold er, at de norske,Fjorde i Sydvaranger tilfryse fra Bunden af et længere eller kortere Stykke udover, fra 1/^—l Mil. I 1867 var det endog Tilfældet, at den for sin Isfrihed ofte priste Bøgfjord, (Kloster- eller Klisterfjord, af Russerne kaldet Pas-vigfjord), frøs til næsten 2 Mil ud fra Bunden eller lige til Kjel-mesøen, som ligger i Fjordens Munding, og endnu den 25 Juni laa Isen e. 1/2 Mil udover fra Fjordbunden. Forholdet kan naturligvis være noget forskjelligt i de forskjellige Aar. Det beror dels paa Vinterens Strænghed, dels paa den større eller mindre Masse Ferskvand, som kommer ned fra de ulige store Floder. Det Samme er Tilfældet paa den tilgrænsende russiske Kyst. De dybere Fjorde tilfryse ogsaa her fra Bunden af og udover, et længere eller kortere Stykke; men den ydre, dybeste og største Del af disse, ligesom af de norske, er isfri hele Aaret igjennem.

Saaledes er Forholdet ikke blot i de nærmeste, men ogsaa i samtlige russiske Fjorde langs den murmanske Kyst, f. Ex. Peisenfjord, Østre og Vestre Bumandsfjord, store Mutkafjord, Litza-, Ara-, Ora-, Kolafjord og fl. I Orafjord fryser Isen aldrig saa langt ud som til Jeretikhavnen og i Kolafjorden aldrig længer end til Zredni Zaliv, uagtet Fjorden baade er lang og smal samt optager to af Laplands største Floder.

Det er fremdeles en Kjendsgjerning, som man hidtil, paa Grund af Ubekjendtskab til Forholdene, ikke har kunnet lægge tilbørlig Vægt paa, nemlig at flere af disse isfri Fjorde paa nærmeste russiske Omraade have ypperlige Havne, større og mindre, tjenlige til Baad- ogSkibshavne eller til Orlogshavne, om man dertil vil benytte dem. Foruden Stolbova, Vaidde-

Finmarken er langt moderatere end i Trondhjem ogKristiania, ja, man kan gjerne sige, end i hele det øvrige Norge (!!) Sjelden stiger Kulden her til 8°, medens den i vort Lapland stiger til 30 °."Isfri Fjorde og Havne. 231

guba, Karabella, Indre Mutka og flere østenfor Kola, f. Ex. Tiriberka, Gavrilov og Semiostrof, maa især nævnes som de fortrinligste :Pe isenfjord-, Jekaterin- og Jer etik-Havn en. Russiske Forfattere omtale særligt de to første, men mærkeligst af disse 3 er dog maaske Jeretik-Havnen, i Mundingen af Orafjorden. Den kan deles i den store og lille, eller indre og ydre. Ved Øen Salimozero, lap. Hærgadak suolo, (Renskind-Ø), deles Orafjordens Munding i to Arme. Den yderste Del af den østligste af disse Arme afstænges igjen ved Øen Jeretik og 5 mindre

Øer til en umaadelig stor Havn eller — rettere —- et uhyre Bassin, som kan kaldes den ydre Havn eller Storhavnen. Det almindeligste og sikreste Indløb til denne ligger mellem Jeretik-Øen og de 5 østenfor samme liggende Smaaøer, men det gaar ogsaa an at seile ind mellem disse og Fastlandet østenfor. Indløbet er maaske under kontrær Vind noget smalt for Seilskibe, men dybt nok for de største Koffardi- og Krigsskibe. Strax man har passeret Jeretikøens østlige Pynt, aabner den store Havn sig, og man ser strax, at denne ligger vel beskyttet mod alle Vinde, dels ved Hærgadak, dels ved Jeretik og dels ved de 5 Smaaøer, der spærre Indløbet og bryde Ishavets Bølger. Baade de to store Øer og selve Fastlandet rage høit op og beskytte Havnen^eller denne Del af den østre Fjordarm saa vel, at der indve paa Havnen kan være Vindstille, om end Stormen raser nok saa meget udenfor, fra Øst eller Vest, Nord eller Syd. Storhavnen er c. V3 Mil lang og V5 Mil bred. Fra denne løber man ind i den indre Havn, der bestaar af et endnu mere som en Dam indelukket Bassin mellem Jeretik- og Hærgadak-Øerne. Ved et ganske smalt Sund mellem begge disse Øer staar den indre Havn igjen i Nordvest i Forbindelse med Havet. Sundet er saa grundt, at det kun ved Høivande kan passeres med Baade, men kunde med Lethed gjøres dybere, da Bunden232 Russisk Lapland.

bestaar af Sand og Ler. Den indre Havn er rummelig nok for et større Antal Skibe og endnu bedre beskyttet mod Storm, saaledes at det største Skib her kan, som Fiskerne dersteds udtrykte sig, „ligge til Ankers for en Seilgarnstraad." Ankergrunden i begge Havne skal være god. Omkring den indre Havn er for Tiden kun opbygget nogle faa Fiskerhytter, men der er Plads nok til Bebyggelse i en langt videre Udstrækning. Disse Hytter beboes om Vaaren og Sommeren af fiskende Russer, Kareler og Lapper. Dette mærkelige Sted er nemlig ikke blot vel kjendt af alle Fiskere som en udmærket Havn, men det har ogsaa den Fordel, at det er en af Russekystens bedste Fiskepladse.

Sammenligner man Lokaliteterne ved Jeretik f. Ex. med Brashavn eller den Havn i Kjøfjorden, som man har paastaaet, at Rusland gjerne skulde ønske at blive Eier af, saa vil man vistnok finde, at baade Jeretik-, Peisen- og Jekaterin-havnen i flere Henseender ere langt gunstigere udrustede end denne for Anlæg af en Orlogshavn, en By, eller — om ikke Andet — et storartet Fiskeetablissement, hvorom der i den senere Tid er Tale, Som et Slags Mønsterbrug til Belærelse for den fiskende russiske Almue.

Naar det saaledes her er godtgjort, samt paavist, som erkjendt af russiske Forfattere, der have b er eis t hine Trakter, at i Virkeligheden Rusland selv — inden sine egne Landemærker— har et tilstrækkeligt Antal „Skib s ankerplads e, aabne for Skibsfarten hele Aaret igjennem og saa vel beskytttede mod alle Vinde, at de maa ansees for de ypperligste paa Jorden", at det har „Overflod af de bekvemmeste Havne for Skibsværft og Skibsdokker",1 at det eier „den største og bedste Del af Ishavet", saa er dog ingenlunde

1 Dolinshi i Besed, o sev. Rossii. P. 244.Isfri Fjorde og Havne.

233

Meningen hermed at bringe Nogen til at slaa sig til R,o med den Tanke, at der følgelig for norsk. Finmarkens Vedkommende ingen Fare er at befrygte fra Buslands Side. Fare er der rimeligvis fremdeles, men hvad man hidtil formodede at være Hovedgrunden til Ruslands Begjærlighed efter hin Landsdel, existerer ialfald ikke, og i Tilfælde af, at denne Stormagt fremdeles gjør Forsøg paa at faa Fodfæste inden vore Enemærker, ville disse Bestræbelser for Fremtiden end mere end før bære Præget af at være et Værk af Overmagtens umættelige Rovbegærlighed.

Jeg skal i det Følgende meddele nogle Oplysninger om Fiskerierne langs Laplands Nordkyst og paavise, at disse ere saa rige, at Rusland ikke blot kunde meddele det fattige Finland en Del af sin ubenyttede Overflod, saaledes at dets Befolkning ikke behøvede at ty til Norge, men ved en rigtig Benyttelse af samme maatte kunne, som en russisk Forfatter, Dolinski, siger, „mætte hele Europas Befolkning med Fisk og smøre alle Europas Maskiner med Tran."

Fiskerier paa den murmanske Kyst.1

Om de russiske Ishavsfiskerier har man hos os hidtil havt liden Kundskab og tildels feilagtige Forestillinger. Der

er rimeligvis ikke saa faa, som have staaet i den Formening, at de til Norge grænsende russiske Kyststrækninger vare næsten ligesaa fattige paa Fisk, som de norske vare rige, eller ialfald, at de med Hensyn til Fiskerigdom ikke paa langt nær kunde maale sig med Finmarkens Kyster. Denne Forestilling er omtrent lige saa langt fra Sandheden, som den Indbildning, at de russiske Fjorde om Vinteren overalt

1 Efter Ishdovania o sostojanii rybolovstva v. Rossii. (Beskrivelse af Ruslands Fiskerier). St. Ptbrg. 1862. Isfri Fjorde og Havne.

233

Meningen hermed at bringe Nogen til at slaa sig til R,o med den Tanke, at der følgelig for norsk. Finmarkens Vedkommende ingen Fare er at befrygte fra Buslands Side. Fare er der rimeligvis fremdeles, men hvad man hidtil formodede at være Hovedgrunden til Ruslands Begjærlighed efter hin Landsdel, existerer ialfald ikke, og i Tilfælde af, at denne Stormagt fremdeles gjør Forsøg paa at faa Fodfæste inden vore Enemærker, ville disse Bestræbelser for Fremtiden end mere end før bære Præget af at være et Værk af Overmagtens umættelige Rovbegærlighed.

Jeg skal i det Følgende meddele nogle Oplysninger om Fiskerierne langs Laplands Nordkyst og paavise, at disse ere saa rige, at Rusland ikke blot kunde meddele det fattige Finland en Del af sin ubenyttede Overflod, saaledes at dets Befolkning ikke behøvede at ty til Norge, men ved en rigtig Benyttelse af samme maatte kunne, som en russisk Forfatter, Dolinski, siger, „mætte hele Europas Befolkning med Fisk og smøre alle Europas Maskiner med Tran."

Fiskerier paa den murmanske Kyst.1

Om de russiske Ishavsfiskerier har man hos os hidtil havt liden Kundskab og tildels feilagtige Forestillinger. Der er rimeligvis ikke saa faa, som have staaet i den Formening, at de til Norge grænsende russiske Kyststrækninger vare næsten ligesaa fattige paa Fisk, som de norske vare rige, eller ialfald, at de med Hensyn til Fiskerigdom ikke paa langt nær kunde maale sig med Finmarkens Kyster. Denne Forestilling er omtrent lige saa langt fra Sandheden, som den Indbildning, at de russiske Fjorde om Vinteren overalt

1 Efter Ishdovania o sostojanii rybolovstva v. Rossii. (Beskrivelse af Ruslands Fiskerier). St. Ptbrg. 1862.tilfryse, medens de finmarkske ere aabne. For en Del af Handelsmændene i Finmarken ligesom ogsaa for en Del af den fiskende Befolkning dersteds har det derimod længe været en bekjendt Sag, at de russiske Kyster ere fiskerige. Men det er med denne som med saa mange andre Kjendsgjerninger der nordpaa; der hengaar lang Tid, inden de bane sig Adgang til Erkjendelse af Almenheden sydpaa.

Efter Udsagn af finmarkske Kjøbmænd, der staa i stadig Handelsforbindelse med den paa Russekysten fiskende Befolkning, samt efter dennes eget Vidnesbyrd, er Torskefiskerierne langs Russekysten, fra Jakobselven til Svjatoinos, ligesaa rige og ligesaa aarvisse som paa den norske Finmarkskyst. Hermed stemmer ogsaa Udsagn af flere russiske Forfattere, der have skrevet om hine Fiskerier. Derimod skal det være Tilfældet, at de russiske Fiskerier begynde noget senere end de norske og senere, alt eftersom man kommer østover. „Hovedmassen af Torsken“, siger Sebeck i Morkoi Svornik, 1867, „kommer næsten en hel Maaned senere til den murmanske Kyst end til Norges Kyst.“ Ligeledes skal den Torsk, der falder langs Russekysten, være noget mindre end Lofot- og Finmarkstorsken. De murmanske Fiskerier kunne saaledes med Hensyn til Aarvished og Rigdom godt sammenlignes med Finmarkens, men maaske ikke stilles ved Siden af Lofotfiskerierne; thi her fiskes, som bekjendt, i Gydetiden, medens man paa Russekysten først begynder Fisket efter Gydetiden eller paa en Tid, da Torsken jager mere usikkert omkring efter Lodde eller anden Smaafisk. Østenfor Svjatoinos og længer inde i Hvidehavet findes ingen Torskefiskerier. Man har derfor nogen Grund til at antage, at, dersom Finmarkens rige Fiskerier skyldes Golfstrømmen, saa er det Samme Tilfældet med russisk Laplands; thi de nyesteFiskerier. 235

Undersøgelser have nu godtgjort, at denne Strøm fra Svja-toinos af bøier mod Nordost og gaar henimod Nova Semlja.

Der kan paa Russekysten som i Finmarken naturligvis være Aar med god og Aar med daarlig Fangst. Fangsten

kan være rig lige fra Finmarkens Sydgrænse til Svjatoinos, eller den kan være rig i Norge og mislig paa den murmanske Kyst og omvendt, ja, den kan endog være rig østenfor Fiskerøen og mislig vestenfor, eller omvendt. Russiske Forfattere paastaa imidlertid med Bestemthed, at Fangsten altid vilde være rig, naar blot Fiskerne vilde opsøge Fisken dels tidligere, medens den i Februar og Begyndelsen af Marts gyder Rogn ogsaa paa Russekysten, dels paa større Dyb i nogen Afstand fra Kysten.

Om Udbyttet af de murmanske Fiskerier kan man desværre ikke anføre nøiagtige statistiske Data for et længere Tidsrum tilbage, paa Grund af, at man ved Toldvæsenet i Archangel først i 1859 begyndte nøie, at skjelne mellem den Torsk, der fiskedes paa den murmanske Kyst, og den, der fiskedes eller tilhandledes i Norge. „Paa Grund heraf", siger Danilewski1, „har man blot den fiskende Befolkning at holde sig til, og efter Udsagn af de mest Erfarne og Paalidelige af denne var:

1 Isled. o sostoj. Ryb. v. Rossii, P. 101.

1828 et godt Fiskeaar,

1829 mindre godt,

1830 daarligt, (godt i Norge),

1831 meget daarligt, 1832—36 vare ikke fiskerige, 1837 var et godt Fiskeaar, 1839 daarligt i Vest, godt i

Øst,

1840 var et særdeles godt Aar,

1841 daarligt," 1842—43 vare gode Aar,

1844 var daarligt,

1845 godt Kveitefise, lidet Torsk,

1846 var godt i Vest for Tsyp-navolok,1 Saaledes ogsaa Hr. Siderofs Paastand i B. o. s". R. P. 193, „at 10,000 Piskere paa Lomonosofs Tider besøgte den murmanske Kyst."

1847—48 middels Aar

1849 daarligt,

1850 ligesaa,

1851 udmærket godt, og de gode Aar ere vedblevne lige til nu, dog saaledes, at

1851—57 var Fangsten overordentlig rig. 1854—55 hindrede Engelskmændene Fiskerierne. 1858—59 ikke fuldt saa gode som forud. 1860 i Begyndelsen daarligt, da Lodde ikke fandtes, senere godt. 1867 saa udmærket, at man ikke kunde erindre bedre Aar, især ud paa Sommeren", ligesaa 1868.

Dersom man tør vove at drage nogen Slutning af foregaaende Opgaver, saa synes det, som om gode og mislige Fiskerier skulde være meget ujævnt fordelte. Dog viser det sig, at ovenpaa de aller sletteste følger altid udmærkede Fiskeaar, og i det Hele taget synes Fiskerierne paa den murmanske Kyst i de sidste 40 Aar at have tiltaget i Aarvished og Eigdom.

Hos enkelte russiske Forfatterre finder man den Paastand udtalt, at de murmanske Fiskerier i forrige Aarhundrede vare i en langt mere blomstrende Forfatning, end nu for Tiden. Denne Mening deles imidlertid ikke af den fiskende Befolkning, som tværtimod paastaar, at Fangsten nu er langt bedre end før, væsentlig paa Grund af, at man nu har langt bedre Redskaber, og at Befolkning og Velstand har tiltaget i Pomorien eller de Trakter, hvorfra Fiskerne ankomme. Heller ikke de faa statistiske Data, som kunne opdrives, tjene til Støtte for hin Mening. Den synes at være en blot og bar Indbildning1, som alene hidrører fra den Omstændighed, at man i forrige Aarhundrede virkelig udførte, medens manFiskerier.

derimod nu, som bekjendt, indfører Torsk. Denne Udførsel hidrørte imidlertid ingenlunde derfra, at Fiskerierne dengang ikke blot af gave tilstrækkeligt til Indbyggernes Behov, men ogsaa et Overskud til Udførsel. Den hidrørte ene og alene fra den Omstændighed, at Fiskerierne i Hvidehavet dengang var et Monopol, enten i Statens, Kompagniers eller Enkeltmands (f. Ex. Grev Schuwalofs) Hænder, saaledes at indenrigs Trængende aldeles vare berøvede Adgang til at forskaffe-sig Fisk. Ligesom Finmarken engang har havt sin Trængselsperiode, under den danske Regjerings mislige Styrelse, saaledes har ogsaa russisk Lapland havt en lang Periode, hvori det har været udsat for en lignende stedmoderlig Behandling, der endnu ikke kan siges i nogen synderlig Grad at være afhjulpen. Da derfor Hvidehavsfiskenerne igjen i 1768 bleve befriede for Monopolismens Aag og Folket gjengivne til fri Afbenyttelse, viste det sig, at Udbyttet ingenlunde paa langt nær tilfredsstillede Indenrigsbehovet, hvilket det heller ikke for Tiden gjør. Vistnok kan det være muligt, at Fiskerierne efter Monopolets Ophør ikke strax kunde drives med Kraft af Befolkningen, og at Udbyttet af samme de første Aar var noget mindre end tidligere; men Grunden til at Udførselen ophørte og endnu ikke er begyndt eller paa lang Tid vil begynde, ligger ikke i nogen Tilbagegang i det Hele taget i Fiskeribedriften i dette Aarhundrede iForhqld til det foregaaende. I 1859, som var et middels godt Fiskeaar, indførtes, efter russiske Opgaver1, fra den murmanske Kyst til Hvidehavets samtlige Havne af forskjellige Fiskesorter: 441,351 Pud.

I Overensstemmelse hermed og efter de erfarneste Fiskeres Mening kan Middeludbyttet af de murmanske Fiske-

1 Danilevski i Isledovania.

rier ikke anslaaes høiere end til 300,000 Pud saltet og tørret Torsk samt c. 100,000 Pud af andre Fiskesorter og Tran.1

. Middeludbyttet af Torsk, som bragtes fra den murmanske Kyst til Hvidehavets Havne i Maaret 1782—1790, angives i »„Medovania" til 149,142 Pud saltet og tørret Torsk — eller 189,309 Pud af alle Fiskesorter, Fiskehoveder og Tran. Det skulde altsaa ikke udgjøre mere end Halvdelen af Udbyttet i 1859. Men hellerikke den største Udførsel i noget af disse 9 Aar kommer op imod 1859. Den fandt nemlig Sted Aar 1786, da Indførselen af tørret og saltet Torsk beløb sig til 231,144 Pud, altsaa endnu 107,368 Pud mindre end i 1859.

Men selv om man saaledes maa antage, at Fiskeudbyttet i dette Aarhundrede er større end i forrige, saa har det dog ikke tiltaget, saaledes som i Finmarken, og heller ikke i Forhold til Folkemængdens Forøgelse i det archangelske Guvernement. Denne opgives af Tschubinski for 1782 til 183,627 Individer, men var i 1858 steget til 268,453 Individer og i 1861 til 278,798 Individer. Aarsagen ligger ingenlunde i Mangel paa Fisk eller Fiskepladse, men i Mangel paa hensigtsmæssige Foranstaltninger fra Styrelsens Side til Bedriftens Fremme.

Til Sammenligning med Forøgelsen af Indførselen fra Norge kan anføres, at Middeltallet af den aarlige Udførsel fra den murmanske Kyst og fra Norge (efter Tschubinski) var:

Fra murm. Kyst. Fra Norge.

1826—35 aarlig i Middeltal . 177,249 Pud. 43,376 Pud. 1836-45 .... 127,778 „ 111,518 „

1855„65 .... 317,540 „ 377,235 „

Efter disse Opgaver udgjorde altsaa Fiskeindførselen fra

1 I Materialii dlja Geograf, i Statits. Rossii. 1865 angives Udbyttet af Torskefiskerierne ved den ni. Kyst til 200,000 a 250,000 og mere.

Norge i det første Tiaar neppe 4de, Delen af Indførslen fra den murmanske Kyst. I det andet Tiaar er Indførselen fra Norge næsten ligesaa stor som Udbyttet fra den murm. Kyst, og endelig i sidste Tiaar overstiger Indførselen af Fisk fra Norge Udbyttet fra den murm. Kyst næsten med 20 pCt. Men baade efter Dolinskis, Danilevskis og „de erfarneste russiske Fiskeres Udsagn, som tillige kjende til Handelen med Norge, er Udbyttet af de murmanske Fiskerier ikke mere end % af det Kvantum, som indføres fra Norge". Antages de murmanske Fiskerier, som forud bemærket, at afgive aarlig 3 a 400,000 Pud, skulde den i Norge tiltuskede Fisk anslaaes til mindst 800,000 Pud. Dette Resultet synes mindre tilfredsstillende for de russiske Fiskeriers Vedkommende, men

paa den anden Side er den stadigt tiltagende Indførsel af Fisk fra Norge ingenlunde Noget, som Rusland har Grund til at beklage sig over eller være misfornøiet med, da denne Indførsel eller den Tuskhandel, hvorved den foregaar, giver dette Land Anledning til en yderst fordelagtig Afsætning af flere Produkter, hvorpaa det har Overflod, og til en rask Udvikling af sin Handelsflaade i Hvidehavet. Al Udførsel af russiske Varer og Indførsel af Fisk fra Norge foregaar nemlig her næsten udelukkende i russiske Fartøier.

Fiskesorter.

Den vigtigste af alle Fiskesorter, som fanges paa den murmanske Kyst, er 1. Torsken, (gadus morrhua). Man kan gerne sige, at denne udgjør det eneste Formaal, hvorefter saagodtsom alle Fiskeudrustninger ere indrettede, og at den øvrige Fisk, som fanges, kun faaes tilfældigvis ind mellem Torsken.

„En heldig Omstændighed ved Torskefangsten", siger Fiskerier. . 239

Norge i det første Tiaar neppe 4de, Delen af Indførslen fra den murmanske Kyst. I det andet Tiaar er Indførselen fra Norge næsten ligesaa stor som Udbyttet fra den murm. Kyst, og endelig i sidste Tiaar overstiger Indførselen af Fisk fra Norge Udbyttet fra den murm. Kyst næsten med 20 pCt. Men baade efter Dolinskis, Danilevskis og „de erfarneste russiske Fiskeres Udsagn, som tillige kjende til Handelen med Norge, er Udbyttet af de murmanske Fiskerier ikke mere end % af det Kvantum, som indføres fra Norge". Antages de murmanske Fiskerier, som forud bemærket, at afgive aarlig 3 a 400,000 Pud, skulde den i Norge tiltuskede Fisk anslaaes til mindst 800,000 Pud. Dette Resultet synes mindre tilfredsstillende for de russiske Fiskeriers Vedkommende, men paa den anden Side er den stadigt tiltagende Indførsel af Fisk fra Norge ingenlunde Noget, som Rusland har Grund til at beklage sig over eller være misfornøiet med, da denne Indførsel eller den Tuskhandel, hvorved den foregaar, giver dette Land Anledning til en yderst fordelagtig Afsætning af flere Produkter, hvorpaa det har Overflod, og til en rask Udvikling af sin Handelsflaade i Hvidehavet. Al Udførsel af russiske Varer og Indførsel af Fisk fra Norge foregaar nemlig her næsten udelukkende i russiske Fartøier.

Fiskesorter.

Den vigtigste af alle Fiskesorter, som fanges paa den murmanske Kyst, er 1. Torsken, (gadus morrhua). Man kan gerne sige, at denne udgjør det eneste Formaal, hvorefter saagodtsom alle Fiskeudrustninger ere indrettede, og at den øvrige Fisk, som fanges, kun faaes tilfældigvis ind mellem Torsken.

„En heldig Omstændighed ved Torskefangsten", siger240

Russisk Lapland.

Danilevski, „er, at den unge, endnu ikke fuldvoxne Fisk af denne Art holder sig adskilt fra den voxne, paa betydeligt mindre Dyb, og da det naturligvis er langt fordelagtigere at rette Fangsten efter den store, saa faar den unge Fisk gaa i Fred. Af flere Hundrede Baade, som vende tilbage med Fangst, vil man saaledes ikke finde 1, som har fanget nogen liden Torsk, som ikke endnu er istand til at forplante sin Art". De til den murmanske Kyst til bestemte Tider ankommende Pomorer eller saakaldte murmanske Fiskere vide Intet at fortælle om Fiskens Gydetid paa hine Kyster. De have ikke engang Rede paa, om den virkelig lægger Rogn der eller ikke. Men for Kolaboerne derimod er dette en vel bekjendt Sag. De berette, at Torsken allerede i Begyndelsen af December strømmer til Kysten, dog ikke for strax at gyde Rognen, da denne ikke er moden, men for at opsøge bekvemme Gydepladse. Paa denne Tid bider derfor Fisken endnu godt paa Agn, og Kolaboerne gjøre i Slutningen af November og Begyndelsen af December en ubetydelig Fangst af Torsk, der i frossen Tilstand sendes til Petersburg. Imod Juletider indstilles alt Fiske dels paa Grund af Aarstidens Strænghed, dels af Mangel paa Afsætning. Den begynder først igjen i Slutningen af Marts eller ved Mariæ Bebudel-sestider. Paa denne Tid skal man endnu træffe Torsken med frit udflydende Rogn og Mælke, og den findes da i Mængde, ikke blot ved Fiskerhalvøen og ved Indløbet til store Mutkafj ord, men ogsaa i Bunden af denne. Heraf synes man at kunne slutte, at den egentlige Gydetid for Torsken ved den russiske Kyst falder i Februar Maaned og Begyndelsen af Marts, samt at den fornemste Gydeplads er den store Mutkafj ord, der saaledes i denne Henseende i det Mindre svarer til Vestfjorden i Norge.

De øvrige Fiskearter, som fanges paa den murmanskeFiskesorter. 241

Kyst, og som fortjene nogen Opmærksomhed i kommersiel Henseende, høre for største Delen ogsaa til Torskens Familie, nemlig 2. Pikshju (gadns æglifinus), 3. Saida (gad. virens), 4.Morskoi okonj (sebaslesnorvegica), 5. Sub&tik (anarichas lupus), 6. Akul'a (scymnus borealis) samt følgende, der ikke høre til Torskens Familie, 7. Paltus (hypoglossus maximus), 8. Morskaja kamb ala (pleuronectes fiesus), 9. Jersch (p/£«*-* ronectes fimanda), 10. M o r s k o i n al i m (brosmius riifgaris). Endelig 11. Moiva (maJlotus arcticus) og 12. Pestschanka (Amodytes lancea) eller Lodde og Siil, der bruges til Agn.

Haien eller Haakjærringen (scymnus borealis) kommer i store Skarer, siger Siderof1, til den murmanske Kyst, især til Kolavigen, men først i de senere Aar har Russerne begyndt at drive paa denne, ofte høist lønnende Fiskebedrift. De have i denne Henseende taget Exemplet efter Nordmændene, ligesom de fra Norge have faaet sine Redskaber. En enkelt Nordmand kan endog siges at have Fortjenesten af at have bragt Bedriften i Gang. Naar Kampofski2 og Siderof derimod paastaa, „at c. 300 norske Fartøier drive Haakjær-ringfangsten paa den murmanske Kyst i en Afstand af indtil 3 Mile fra Kysten, samt, at nogle af disse Fartøier, (der skulle koste c. 400 Rub. Sølv), i Løbet af 10 Dage have fortjent fra 300—400 Rub. Sølv"3, maa dette bero paa Misforstaaelse eller feilagtig Underretning.

En norsk Haakjærringfisker ved Navn Suul forliste for flere Aar siden ved Jakobselven, men blev reddet af en russisk Bonde Kononof. Med denne fortsatte han senere Haa-kjærringfangsten. Efter Kononofs Død gik han i Kompagni

1 Ruski Westnik.

2 Besed. o sev. Ross. P. 208.

3 Ruski Westnik.242

Russisk Lapland.

med Kolakjøbmændene Shjabonin og Bazarnoi. Flere fulgte efterhaanden hans Exempel og forskreve Fiskeredskaber fra Norge. Foruden den sædvanlige Fiskemethode fra Fartøier, begyndte man om Vinteren, naar Kolafjorden frøs til udover mod Zredni, at fiske Haakjærringen fra Isen af. Denne Methode viste sig saa lønnende, at det hændte, at man paa 1 Nat fiskede 200 Pud Lever. Suul blev i 1857 russisk Borger og nedsatte sig i Kola. Foruden Kolaboerne begyndte nu ogsaa nogle Pomorer at sysselsætte sig medHaakjærring-fangsten. Saaledes drev i 1860 Bonden Ikonikoff fra Soroka Fisket i Kompagni med Suul, og vedTiriberka drev Schadrin fra Suma dette Fiske i Kompagni med Hammerfestkjøbman-den Berger.

„Aarsagen til en saa liden Udvikling af en saa lønnende Bedrift", siger Sebeck,1 „i en Trakt, saa rig paa denne Fisk, i Forhold til det nordlige Norge, maa tilskrives den Omstændighed, at Trakten er ubeboet, og at Fiskerne maa komme langveisfra." Den kan udvides i betydelig Grad uden at komme i Kollision med Torskefiskerierne, eller uden at disse forsømmes; thi den rigeste Fangst foregaar oftest sent paa Høsten og om Vinteren, efter Torskefiskeriernes Ophør. Under de mørke Nætter gaar nemlig Haien paa langt grundere Vand end om Sommeren og kan flere Steder fiskes fra Isen af.

Hvalfisken skal efter russiske Forfatteres Udsagn forekomme i Mængde ved den murmanske Kyst og ved Nova Semlja. I de „Historiske Akter", som ere udgivne af den archeografiske Kommission, omtales stadigt, at Klosteret i Pei-sen var fritaget for Skat paa Hvalfiskspæk. Heraf synes at fremgaa, at Hvalfiskfangstén i ældre Tider, før Peter den Stores

1 Morskoi Svornik*JFiskesorter. 243

Tid, har været drevet baade af Russer og maaske især af Hollændere. De 3 sidste hollandske Hvalfangere overvintrede paa Nova Semlja Aar 1728. Igjennem.en Ukas af 7de Nov. 1723 satte Peter den 1ste en kolsk Hvalfiskfangst igang paa Statens Bekostning, og fra 1727—1731 blev aarlig 3 Hvalfisk-fangere udsendte under hollandske Harpunerer; men i al den Tid fangedes kun 4 Hval. Det daværende Kommercekollegium gav

Hollænderne Skylden for Uheldet og paastod, at „Harpunererne havde hemmelige Instruktioner fra hollandske Hvalfangstkompagnier, og at de fik Betaling for ikke at forbedre Hvalfiskfangsten i Rusland, men* tværtom forsøge af alle Kræfter at tilintetgjøre den". * Paa Grund af store Tab opgav Staten snart denne Bedrift. Efter et halvt Sekels Forløb forsøgte Grev Worontzoff atter at bringe den til Live. Han udrustede paa egen Regning et Fartøi, der skulde drive Fangsten ved Kolafj orden, og bemandede det med Matroser fra Hvidehavet. Paa denne Expedition saaredes 11 Hvalfiske; men ikke en dræbtes, „fordi de fra Udlandet hentede Harpuner vare saa daarligt smedede, at de enten sønderbrødes eller gled af langs med Hvalfisken uden at saare den".2 Hovedgrunden kan dog have været, at de bleve førte af uøvede Hænder.

Gjennem Ministeren Grev Rumjantzoffs patriotiske Bestræbelser paabegyndtes igjen Hvalfiskfangsten 1806. Men det Hvalfanger skib, som dette Aar seilede ud fra Kola til Ishavet, „blev taget af Krydsere og opbrændt".3 Senere er intet Forsøg gjort for at bringe den igang.

Aarlig drive flere døde Hvalfiske iland langs Kysten,

1 Siderof. Muski Westnik.

2 Ibid.

3 Ibid.

især i Mutkafj orden, hvor de ere forbeholdte Lapperne, som for en Ubetydelighed sælge Spækket til Kolakjøb-mændene.

Laxefangsten paa den murmanske Kyst og i Hvidehavet skal forhen have været drevet i en større Maalestok end nu. Den største Lax, „til en Vægt af 50—70 ff",1 fangedes den Tid paa den murmanske Kyst. Endnu Aar 1826 solgtes fra Varsuga Floden 30,000 Pud og fra Ponoi 20,000 Pud Lax. Nu for Tiden gaar Udbyttet af Laxefisket paa alle Floder af Archangels Guvernement ikke op til mere end "" 35,000 Pud eller til en Værdi af 150,000 Eub. S.

Hidtil har Intet været gjort for at frede Laxen i Laplands -Floder eller for ved hensigtsmæssige Bestemmelser om Fangsttiden at bringe den til at formere sig. Fiskeriet drives paa Rov baade af Lapper og Kusser, især ved at afstænge Elvene tværsover i sin hele Bredde. AltLaxefiskeri i Elvene paa den kolske Halvø ansees som tilhørende Lapperne, men bortforpagtes til Russer, eller ogsaa sælges Udbyttet til russiske Kjøbmænd for en Pris, som disse vilkaarligt bestemme, da Lapperne altid holdes i Gjældsafhængighed.

Laxefisket begynder senere paa den murmanske Kyst og i Hvidehavet end paa den norske Kyst. I Midten af Juni fanges f. Ex. Laxen i Sydvaranger. Ved Jakobselven havde man 1867 fanget Lax den 20 Juni, uagtet Vaaren dette Aar kom usædvanligt sent. Ligesaa havde man ved Normansæt fanget Lax den 25 Juni; men i Oratjorden havde man endnu ingen fanget den 5 Juli. I Kolaelven havde man ikke fanget Lax den 16 Juli og iKandalaks ikke den 4 August. IKovda endnu ikke den 12 August. Heller ikke synes Laxen at stige saa langt op i de Elve, der falde i Hvidehavet, som i Nord-ishavselvene. x

1 Siderof i Ruski Westnik.

Sildefangsten og Sildens Tilberedning staar i russisk Lapland og ved Hvidehavet endnu paa et meget lavt Trin. Dette hidrører ingenlunde fra en sparsom eller usikker Tilgang af denne Fiskesort; thi-efter russiske Forfatteres Paastand, hvori der dog maaske findes nogen Overdrivelse, skal Sildefangsten i hine nordlige Trakter kunne drives med Fordel paa et mere vidtstrakt Omraade end noget andet Sted paa Jorden. „Silden forekommer nemlig langs Kysten, fra Kola-fjorden til Årcbangel, og fra det ene Punkt til det andet er over 1000 Verst. Den fiskes ligeledes i Bugten ved Kanda-laks og langs Kysten til Petschora, og mellem disse Steder er ikke mindre end 1500 Verst. Den fanges ogsaa endnu længer østover, ved Obs og Jeniseis Mundinger."

„Af det Faktum," siger Boguslav Bjelomorski, „at den archangelske Markedsplads i Løbet af hele Vinteren,

ligetil Vaaren, er opfyldt med Sildelæs i flere lange Rader, kan man med Sikkerhed paastaa, at der alene ved Dvinas Munding, hvorfra denne Sild kommer, opfiskes mindst % Million Pud. Al denne Sild, med Undtagelse af en liden Del, som røges, sælges frossen og saa billigt, at Mange fore sine Svin med den." „I Soroka og andre Steder af Pomorien forer man undertiden Hornkvæget med Røgesild."1

„Til Kolavigen," siger Boguslav, „kommer om Høsten en saadan Mængde Sild, at Byboerne sætte sine Garn lige udfor Husene og fange saa meget, at de ikke vide, hvor de skulle gjøre af den." „I 1825", siger Admiral Reinecke, „fandtes Silden i saadan Mængde i Kolabugten, at Befolkningen øste den op med Æmbere, og om Høsten 1777 drev der op og blev liggende igjen saadan Mængde Sild paa de langgrunde Strænder ved Byen, at den naaede til Knæs, hvorfor

1 Siderof i Ruski Westnik.

Stadens Befolkning om Vaaren maatte forene sig med Porno-rerne, som da ankom for at drive Vaarfiske, om at skaffe den bort, for at den ikke skulde forpeste Luften." „Naar Silden * strømmer ind fra Ishavet i Hvidehavet, sædvanligvis i Juli, pakkes den ofte saaledes sammen, at den danner kolossale, kompakte Masser. Forfulgt af anden Fisk, trænger den sig ind i Vige, Bugter og Flodmundinger og kastes endog paa Land i saadan Mængde, at den bedækker Strænderne paa lange Strækninger." „Hvidehavets Sild", siger samme Forfatter, „er hvid, fed, af god Smag, og, naar den saltes vel, staar den ikke i ringeste Maade tilbage for den hollandske."

Men uagtet Rusland saaledes i hine nordlige Have „besidder", om just ikke, som Siderof siger, „de rigeste Kyster i Verden for Sildefangst", saa dog, med noget moderatere Udtryk, overordentlig rige Kyster, benyttes denne Herlighed alligevel ikke bedre, end at der i hele Hvidehavet kun saltes fra 1—200,000 smaa Tønder, af hvilke hver holder c. 100 Sild, „der i Almindelighed er af Størrelse som norsk Sommersild." Denne Sild sælges en gros i Archangel for 50 Kopek Sølv pr. Tønde. Den Sild, der fanges af det solovetske Klosters Beboere, ansees for den bedste, „ikke blot", siger Siderof, „af Hvidehavssilden, men den udmærker sig ogsaa i Forhold til den norske og skotske (!!)." Klosteret salter aarlig c. 6000 Pud og faar i Almindelighed 2 R. S. pr. Pud.

Den Sild derimod, som den øvrige Befolkning fanger, behandles saa ilde, at den aldeles ikke kan bringes til noget udenlandsk Marked. Saltet, som bruges, produceres af Befolkningen selv. Det er porøst, graat, smudsigt og lindt, saaledes at Silden under Indflydelse af samme ikke længe kan bevares ubedærvet. Heller ikke gjør Befolkningen sig

1 H. Nebolshin. Statistisk Overblik over Rusland.

synderlig Umage for at nedlægge Silden i ordentligt forar-beidede Tønder.

Paa Grund af det lave Trin, hvorpaa Sildeindustrien staar ved Hvidehavets Kyster, kan, efter russiske Kilder, Værdien af al den der saltede Sild ikke anslaaes til mere end c. 120,000—200,000 R. S.

Med stor Lethed maatte der kunne fanges og saltes til Udførsel mindst 500,000 Pud, som, vel behandlet og afsat til en Pris af 2 R. S. pr. Pud, vilde give hine Trakters Befolkning en aarlig Indtægt af 1 Million R. S.

Ikke destomindre har den russiske Styrelse gjort flere Forsøg og anvendt betydelige Summer for at ophjælpe Sildefiskerierne i Hvidehavet. Aar 1747 overtog Regjeringen Fiskerierne for egen Regning; men paa Grund af uduelige Bestyrere skuffedes den snart i sine Forventninger, og Bedriften blev overladt til Private. For at opmuntre disse til Udførsel af Sild til St. Petersburg fastsattes følgende Belønninger i Løbet af de første 4 Aar: For 1 Tønde Sild betaltes i Præmie 50 Kopek, for 10 Tønder 60 Kop. pr. Tønde, for 50 Tønder 80 Kop., for 100 Tønder 1 R. S. pr. Tønde o. s. v. Men Ingen benyttede sig af Adgangen til disse Præmier, og Industrien forblev paa sit gamle, lave Standpunkt.

Aar 1766 dannedes et eget Kompagni for Sildefangst i Kolafjorden. Dette bestod indtil 1776, men opgav da Foretagendet, uagtet det ved Siden af Sildefangsten ogsaa havde faaet Monopol paa Torskefiskerierne. Det blev nemlig forbudt Indvaanerne at fange Torsk videre end til eget Forbrug eller Salg til Kompagniet. Kun om Vinteren, indtil Begyndelsen af Mai Maaned, havde Befolkningen uhindret Adgang til at fange og sælge Torsk.

Efter Opfordring af GrevRumjantzoff dannedes der 1804 et Kompagni, som indrømmedes ganske overordentlige Privi-248 Russisk Lapland.

legier. Ikke blot blev Jekaterinhavnen indrømmet Kompagniet til Station for dets Skibe og Opbyggelse af Magasiner, men Kompagniets Skibe fritoges for alle Afgifter i russiske Havne, det indrømmedes toldfri Indførsel af Salt og Fisk fra Norge, fri Handel inden- og udenlands, og Marineministeriet forpligtedes endog til at afgive Matroser til Skibenes Besætning m. m. , Endelig fik Kompagniet af Staten et rentefrit Laan paa 263,000 R. B., hvortil Grev Rumjantzoff selv lagde en Sum af 42,000, saaledes at Kompagniet kunde begynde med en Driftskapital af 444,000 R. B.

Istedetfor simpelthen for det Første at indrette et Salteri, engagere 1—2 Saltere og kjøbe Sild af Befolkningen, der, som før paavist, ofte fanger større Kvantiteter, end de have Brug for, begyndte Kompagniet, eller, rettere sagt, dets Formand, Dorbecker, at indrette et storartet Kontor med en hel Mængde Betjente, aabnede Brevvexling med Holland, samt indforskrev Fiskefartøi, Garn, Fiskere og Saltere fra Holland til Hvidehavet. Hermed forløb det første Aar. Næste Aar kom Hollænderne med sine Redskaber. Men nu viste det sig, at disse vare upraktiske for Hvidehavstrakterne, og atter forløb 1 Aar uden noget Udbytte. Imidlertid kostede hver Hollænder 20,000 R. B. aarlig, og Driftskapitalen var snart saa angreben, at man saa sig nødsaget til at tilbagesende Hollænderne under Foregivende af, at de indfødte russiske Fiskere havde lært at salte efter udenlandsk Mønster. „Som Opmuntring for disse", siger Siderof, „uddeltes ganske origi-ginale Belønninger, nemlig Sild af Kobber til at bære paa Kofterne. Kompagniets Sild derimod — var og blev ubekjendt, ikke blot i St. Petersburg, men ogsaa iArchangel. Den fortæredes maaske af Direktørerne og Dorbeckers Venner,-men i Handelen saa man intet til den." Under denne Sagernes Gang var det klart, at Kompagniet ikke kunde bestaa iLæng-Sildefangst. 249

den. Dets Ruin fremskyndedes i Krigsaarene 1806 og 1809 derved, at et Kompagniet tilhørende Hvalfangstskib blev taget af Fienden, ligesom dets Eiendomme i Jekaterinhavnen ogsaa bleve ødelagte. Det fortsatte endnu nogen Tid sin Virksomhed, men, „som det synes, blot for at fordele mellem de underordnede Betjente de sidste Levninger; thi disse, som saa, hvor det bar hen, stjal, hvad Fienden havde levnet."1 Kompagniet ophævedes 1813, efter at Staten og Aktieeierne havde tabt sine Kapitaler.

I den sidste Tid har der været gjort Forslag om „at indkalde Fiskere fra Norge for at gjøre russiske Fiskere bekjendte med Maaden at fange og salte Sild." 2 „Men", siger Dolinski,3 „for denne Gang har den sædvanlige Sendrægtighed i vore administrative Forretninger gjort Staten en stor Tjeneste derved, at ingen Kontrakt med norske Fiskere endnu er afsluttet." Han mener nemlig, at en saadan Indkaldelse blot beror paa Uvidenhed om, at Russerne med Hensyn til Fiskebedriften i Virkeligheden aldeles ikke staa under, men tværtimod over Nordmændene. „Vor Kystbefolkning", siger han, „har Intet at lære af Nordmændene." Ligesaa mærkelig er Danilevskis4 Opfatning med Hensyn til Sildefangsten, nemlig, „at daarlig Afsætning for den russiske Sild er Grunden til dens daarlige Tilberedning." (!) Forholdet er vei netop det omvendte. Daarlig Afsætning hidrører fra daarlig Tilberedning. Dersom Russerne fra Hvidehavet bringe Sild, som i alle Dele staar ved Siden af den hollandske, skotske eller norske, vil den ganske vist ogsaa finde Kjøbere. Men saalænge Hvidehavssilden, hvor god den end i sig selv kan være,

1 Siderof i Raski Westnik.

2 Severnaja Posta. 1865. No. 152.

3 Besedi o severe Rossil. 1865.

4 Formand for en Expedition i 1859 til russisk Lapland og Norges Kyster.250 Russisk Lapland.

behandles saa slet, at ikke Åndre end Eusser, og neppe nok disse, ville spise den, kan man ikke vente, at den skal blive nogen søgt udenlandsk Vare. ^

Seien fanges langs den murmanske Kyst paa samme Maade som i Norge, neifilig med 4kantet Synkenet, derhaand-teres af 4 Baade. Methoden og Fangstredskaberne ere indførte efter norsk Mønster; men Udbyttet af dette Slags Fiskeri paa den russiske Kyst er endnu høist ubetydeligt.

Fiskeredskaber og Fiskemaade.1

Det eneste Eedskab, som hidtil af Russerne har været brugt paa den murmanske Kyst til Fangst af Torsk og anden Fisk, der bruges til Mad, undtagen Seien, er Jarussen eller Linen. Garn ogHaandsnøre bruges ikke. Den russiske Jarus er baade længer og af grovere Tougværk end Nordmændenes Liner. Ogsaa Krogene, som Russerne bruge, ere større end de af Nordmændene og Finnerne brugte. Disse bruge nemlig engelske Kroge No. 5, Russerne derimod No. 7. „Hele Ja-russens Længde udgjør 6 og undertiden endog 9 Verst, altsaa over 1/2 norsk Mil. Den er sammensat af flere Dele. Disse kaldes Stojanki eller Steklini. Stojanken er 33—42 Favne lang og 1 Tomme tyk." Steklinerne ere tyndere og længere — eller 42—50 Favne. Jarusser, sammensatte af Stojank-toug, bruges paa mindre Dybder end Steklini-Jarusser.

Arostegeme eller de Fortømmer, eier fæstes til Jarussen, ere flettede og 5 Kvarter lange. Afstanden mellem Arostegerne er 2 Petljå — eller 2 Gange Afstanden fra venstre Skulder til høire Haands Fingerspids. - Disse Fortømmer tages af Linen, naar denne hænges op til Tørring, og fæstes igjen til den, naar den ægnes. - .

1 Efter Ishdovania o sostofanii rybolovstva to Rossii.

behandles saa slet, at ikke Åndre end Eusser, og neppe nok disse, ville spise den, kan man ikke vente, at den skal blive nogen søgt udenlandsk Vare. ^

Seien fanges langs den murmanske Kyst paa samme Maade som i Norge, neifilig med 4kantet Synkenet, derhaand-teres af 4 Baade. Methoden og Fangstredskaberne ere indførte efter norsk Mønster; men Udbyttet af dette Slags Fiskeri paa den russiske Kyst er endnu høist ubetydeligt.

Fiskeredskaber og Fiskemaade.1

Det eneste Eedskab, som hidtil af Russerne har været brugt paa den murmanske Kyst til Fangst af Torsk og anden Fisk, der bruges til Mad, undtagen Seien, er Jarussen eller Linen. Garn ogHaandsnøre bruges ikke. Den russiske Jarus er baade længer og af grovere Tougværk end Nordmændenes Liner. Ogsaa Krogene, som Russerne bruge, ere større end de af Nordmændene og Finnerne brugte. Disse bruge nemlig engelske Kroge No. 5, Russerne derimod No. 7. „Hele Ja-russens Længde udgjør 6 og undertiden endog 9 Verst, altsaa over 1/2 norsk Mil. Den er sammensat af flere Dele. Disse kaldes Stojanki eller Steklini. Stojanken er 33—42 Favne lang og 1 Tomme tyk." Steklinerne ere tyndere og længere — eller 42—50 Favne. Jarusser, sammensatte af Stojank-toug, bruges paa mindre Dybder end Steklini-Jarusser.

Arostegeme eller de Fortømmer, eier fæstes til Jarussen, ere flettede og 5 Kvarter lange. Afstanden mellem Arostegerne er 2 Petljå — eller 2 Gange Afstanden fra venstre Skulder til høire Haands Fingerspids. - Disse Fortømmer tages af Linen, naar denne hænges op til Tørring, og fæstes igjen til den, naar den ægnes. - .

1 Efter Ishdovania o sostofanii rybolovstva to Rossii.

Tre sammenbundne Stojanker eller Stekliner kaldes en Tjuk (Pakke). Stojankerne, som danne en Tjuk, skilles aldrig fra hverandre. Tjukerne derimod, som danne Jarussen, løses fra hverandre, naar Linen drages, og knyttes igjen sammen, naar den ægnes og sættes. Tjukernes Antal i en Jarus variere mellem 20 og 30. Krogene, der bruges, ere dels af engelsk, dels af russisk Fabrikation. De første ere dyrere, men efter Fiskernes enstemmige Udsagn saa meget bedre, at man med dem fanger V/2 Gang mere end med russiske Kroge. Til enhver Jarus hører 3 Ankere eller Iler, af hvilke et anbringes i hver Ende og et i Midten. Til lierne er fæstet et Iletoug, afpasset i Længde efter Havets Dybde. I Enden af Iletou-gene er igjen fæstet en Kubas eller Træklods, og i denne er sat en længere Kjep {Pafurd), der har en Dusk af Basttrevler i Toppen. Træklodsen eller Kubasen har ikke den Vægt, at den holder Kjeppen vertikal, og, naar Søen er speilblank, eller, som den russiske Fisker udtrykker sig, „glasseret", opfylder den meget ilde sin Bestemmelse, nemlig at "vise, hvor Jerussen findes. Men Søen er sjelden speilblank paa hine Kanter, og ved den mindste Bølgegang dupper Pafuren eller Kjeppen idelig op og ned og viser sig derved igjen bedre for Øiet, end om den altid stod vertikal. Halvparten af Linen ægnes i Land, den

øvrige Del under Udfarten eller under Sættingen. Jarussen sættes paa samme Maade som Nordmændenes Liner. Først kastes nemlig Dubbeletr derpaa Hen eller Dræggen, hvori baade Iletouget og Jarussen ere fæstede. Jarussen sættes følgelig først ret ned tilbunds, men, naar Ankeret har naaet Bunden, roes i en bestemt Ketning, og Sættingen foregaar til Linens Midte, hvor igjen en Dræg kastes tilligemed en Kubas eller Dubbel med Iletoug. Ved Jarussens Ende kastes sidste Anker og sidste Dubbel/ Den, der sætter Jarussen, maa kjende Dybden saa nøie, at hanikke giver Dubbelet for lidet Toug og derved lader det drages under Vandets Overflade.

Naar ikke Storm tvinger den russiske Fisker til at søge Havn, bliver han i Regelen liggende til Ankers ved Jarussen, indtil det igjen er Tid at drage den. Sædvanligvis lader man Linen staa 6 Timer af Natten, men, dersom der findes lidet Fisk, i 12 timer og undertiden endogsaa et helt Døgn. I dette Tilfælde vender man altid tilbage til Stanovishtschen eller Fiskeværet. Hver enkelt af de 4 Mand, som høre til en Baads Besætning, har vistnok sin særlig bestemte Forretning, men Mandskabet giver hinanden dog ofte en Haandsrækning, naar Arbeidet for den Enkelte er mere end almindeligt tungt. *Kormtschiken* eller Høvedsmanden styrer Baaden, *Tjägletzen* sætter og drager Linen. *Naschivodschiken* ægner den, og *Weseljtschaken* ror Baaden under Sætting og Draging. Tjägletzens Arbeide er i Regelen det tyngste, da, som tidligere bemærket, Jarussen ofte er over 6 Verst lang. Styrmanden hjælper ham derfor med at hugge Fisken ind i Baaden ved Hjælp af en *Ljap* eller Klep og tager Krogen af den, hvorefter Naschivodschiken „døver" Krogene eller ombinder dem med Fortommen saaledes, at de ikke forvikles i Jarussen. Naar Linen er trukken, vender man i Regelen tilbage til Stanovishtschen; men det hænder ogsaa, at man medtager Agn til Sætting, og i dette Tilfælde „døver" Naschivodschiken ikke Krogene, men ægner dem paanyt. Dette Arbeide er i Vintertiden eller tidligt paa Vaaren, naar Kulden endnu er Stræng, det ubehageligste; thi det gaar ikke an at bruge Vanter paa Hænderne. Derfor ser man altid, at Naschivodschikerne, Gutter paa 15—18 Aar, have Skrammer, Saar og Svuld paa Hænderne. Paa Tilbagereisen til Stanovishtschen løser Tjägletzen den ene Tjuk fra den anden og ringer dem sammen hver for sig. Ved Ankomsten til Stanovishtsehen tagerWeseltschaken dem ud af Baaden og hænger dem op paa Hjelstænger. Men dette, i Baaden blot i Hast udførte Arbeide, at rede, ringe og „døve" Krogene, gjøres i Land nøiagtigere om igjen af *Suji*, Gutter paa 10—12 Aar, hvoraf der paa hvert Fiskevær findes flere, i Almindelighed 1 for 2—3 Baade.

Til selve Fiskefangsten bruge Russerne et Slags lange, stærkbyggede Baade, som kaldes *Snjäker*. De ere i Almindelighed omtrent 15 Arschin lange i Kjølen. Den bagerste Del har Dæk og danner et Slags Kahyt.

De russiske Fiskerbaade ere rummeligere end de norske, saaledes at der findes særskilt Rum for Mandskabet, for Fisken, for Linerne og for Rensing af Fisken; men de ere tunge, seile daarligt og kunne aldeles ikke klare Storm og Søgang i Lighed med de norske Fembøringsbaade. Naar ingen sikker Havn findes, maa de norske Baade ofte drages paa Land. Russe-Snjäkerne derimod taale at ligge paa langs eller tværs i Stranden og hugge mod Stenene. Snjäken er et gammeldags, klodset Fartøi, men det passer til Russernes tunge Jarusser. Skulde lettere Baade efter norsk Model indføres, maatte ogsaa Tougværket i Jarussen ombyttes i Lighed med de norske Liner.

Til Agn paa Jarussens mangfoldige Kroge bruges Lodde, Siil eller stor Fjæremark. Ved enkelte Fiskevær, f. Ex. Gavrilov, Litza og fl., findes strax i Nærheden Anledning til at fange Siil. Ud imod Aftenen reiser hvert Fiskerparti afsted og fanger med sine tætbundne, smaa Nøter det nødvendige Agnforraad til hele den følgende Dag. Med den om Aftenen fangede Agn reiser man om Natten ud paa Fangst, vender under Dagens Løb tilbage med Udbyttet og farer igjen om Aftenen samme Dag afsted efter Siil eller anden Agn. Saaledes foregaar Fangsten af Siil hver Dag, uden Ophør, undtagen Lørdagen og Dagen før andre Helligdage. Men

ved andre Stanovishtscher, f. Ex. Semiostroverne, maa man reise 10 Verst eller lige til Mundingen af Floden Litza for at finde Agn. Her reiser man afsted efter samme om Aftenen, fanger den om Morgenen og vender tilbage med samme i Løbet af Dagen eller, under Modvind, ofte ikke førend om Aftenen. Saaledes gaar hveranden Dag med til Fangst af Agn, og fraregner man Helligdagene samt stormfulde Dage, bliver der i Regelen ikke mere end 2 Fangstdage om Ugen. Paa saadanne Steder lader man altid Jarussen staa længere Tid i Søen, og

man sætter den igjen, efter at have draget den, uden først at reise i Land. Om Vaaren, naar Lodde forefindes, er Anskaffelse af Agn ordnet paa en anden Maade. Samtlige Fiskere forene sig da i Partier paa 4 Baade, selv om disse tilhøre forskjellige Redere, og den ene af disse Baade farer Turvis efter Lodde, medens de 3 andre drive Fisket. Findes hverken Lodde eller Siil, maa man med store Jerngafler grave op Sandmark i Ebbetiden. Dette Arbeide er besværligt, og Jarusserne forkortes betydeligt, naar man ikke har Andet end Mark at ægne med. . -

Hverken paa den murmanske Kyst eller i Norge har man endnu drevet det til at opbevare den kostbare Agn af Lodde, som enkelte Dage kan fanges i Mængdevis, i dertil indrettede Ishuse. Dette maatte dog upaatvivlelig være en temmelig let Sag og vilde ganske vist ofte lønne sig overordentlig godt.

Tilberedning.

^trax Baaden kommer iland med Fisken, giver man sig til at tilberede den til Tørring eller Salting. Man skjærer af Hovedet, kløver Fisken efter Ryggen og Maven, tager ud Indvoldene og vasker den. Rygbenet tage Russerne derimod

ved andre Stanovishtscher, f. Ex. Semiostroverne, maa man reise 10 Verst eller lige til Mundingen af Floden Litza for at finde Agn. Her reiser man afsted efter samme om Aftenen, fanger den om Morgenen og vender tilbage med samme i Løbet af Dagen eller, under Modvind, ofte ikke førend om Aftenen. Saaledes gaar hveranden Dag med til Fangst af Agn, og fraregner man Helligdagene samt stormfulde Dage, bliver der i Regelen ikke mere end 2 Fangstdage om Ugen. Paa saadanne Steder lader man altid Jarussen staa længere Tid i Søen, og man sætter den igjen, efter at have draget den, uden først at reise i Land. Om Vaaren, naar Lodde forefindes, er Anskaffelse af Agn ordnet paa en anden Maade. Samtlige Fiskere forene sig da i Partier paa 4 Baade, selv om disse tilhøre forskjellige Redere, og den ene af disse Baade farer Turvis efter Lodde, medens de 3 andre drive Fisket. Findes hverken Lodde eller Siil, maa man med store Jerngafler grave op Sandmark i Ebbetiden. Dette Arbeide er besværligt, og Jarusserne forkortes betydeligt, naar man ikke har Andet end Mark at ægne med. . -

Hverken paa den murmanske Kyst eller i Norge har man endnu drevet det til at opbevare den kostbare Agn af Lodde, som enkelte Dage kan fanges i Mængdevis, i dertil indrettede Ishuse. Dette maatte dog upaatvivlelig være en temmelig let Sag og vilde ganske vist ofte lønne sig overordentlig godt.

Tilberedning.

^trax Baaden kommer iland med Fisken, giver man sig til at tilberede den til Tørring eller Salting. Man skjærer af Hovedet, kløver Fisken efter Ryggen og Maven, tager ud Indvoldene og vasker den. Rygbenet tage Russerne derimod

aldrig ud, enten den saa saltes eller tørres. Arbeidet med Fiskens Tilberedning fordeles efter gammel Vedtægt saaledes mellem Mandskabet, at Tjågletzen skjærer af Hovedet, Kormtschiken kløver Fisken og tager ud Indvoldene, Na-schivodschiken samler Leveren i store Kar og Weseltscha-ken spalter Hovederne, for at de bedre skulle tørres, samt bærer Fisken til Saltehuset eller Fiskehjellen. Heri ere dog de Andre ham behjælpelige, efter at deres særlige Arbeide er sluttet. Den Fisk, der skal saltes, lægges i Rader langs Væggene i Saltehuset, altid med Skindsiden nedad og saaledes, at vexelvis det ene Lag lægges paalangs, det andet paatværs. Paa hvert Lag strøes Salt. Paa denne Maade tilberedes en meget stor Del af den paa den murmanske Kyst fangede Fisk. Efterat Rederne ud paa Sommeren ere ankomne med sine Fartøier, saltes direkte i disse, i særligt dertil indrettede Rum. Til 1000 Pud Fisk bruges 17—20 Pud Salt.

Tidligst om Vaaren, fra Fiskets Begyndelse til Nikolaidagen (9/2i Mai), hænges Fisken til Tørring. Den flækkes da paa samme Maade som den, der saltes, kun med den Forskjel, at Axelbenet ikke overskjæres; thi ved dette hænges den op paa Fiskehj ellerne, saaledes at følgelig Sporen hænger ned, medens derimod Nordmændene, som bekjendt, hænge sin Fisk i omvendt Stilling. Rotskjær, som Russerne kalde Roschkerka, og hvoraf, som bekjendt, Rygbenet udtages, tilberedes ikke. Heller ikke Rundfisk, som Russerne have omdøbt til Runtovka. End mindre have Russerne forsøgt paa at tilberede Klipfisk, som fra vore Havne gaar til Middelhavet, Brasilien og fl. Steder.

Fra Nikolaidagen af hænger man kun den mindre Fisk. Den større begynder man da at salte, og fra Midten af Juni ophører man aldeles med at hænge Fisken. Saasnart Fisken256

Russisk Lapland.

er tørret tilstrækkeligt paa Hjellerne, lægges den Lagvis i store Hauge saaledes, at ogsaa her det ene Lag ligger paatværs over det andet. Disse Fiskehauge (ko s fri) dækkes oventil med Fjæle, og paa disse lægges igjen en Vægt af Stene, der presser Fisken sammen, saaledes at den faar en bedre Form for Indpakning i Skibene. Den tørrede Fisk afsendes over Archangel landværts til Guvernementeime Olonetz, Wologda og St. Petersburg. Den saltede, der har mindre Værdi, afsættes i det archangelske Guvernement, Fiskeindvoldene og største Delen af Hovederne kastes som ubrugbare Gjenstande i Stranden og raadner der. Følgen er, at der i alle russiske Fiskevær hersker en ulidelig Stank. En mindre Del af Ho-vederne tørres paa Klipperne og sælges i Archangel for 10—50 Kop. pr. Pud. Derfra føres de hovedsagelig til det nikolajevske Marked, hvor de kjøbes af fattige Folk fra Pinega, et Distrikt, som kun har faa fiskerige Indsøer. Pi-negaboerne har paa Grund heraf paadraget sig Øgenavnet „Torskehovedædere". Fiskeguano tilberedes ikke nogetsteds i Rusland. Først nylig er der anlagt en Fabrik for Tilberedning af Medicintran ved Gavrilov, af en Schatkof fra Schenkursk. For at opmuntre til Anlæg af dette Slags Fabrikker har Re-gjeringen udsat Præmier af 300, 200, 100 R. S. for den eller de, der præparere mindst 10 Pud ligesaa god Tran som den norske. Tidligere maatte al Tran fra den murmanske Kyst føres til Archangel, hvor den sælges billigere end i Finmarkens Kjøbstæder, men nu er det efter Forslag af Danilewski tilladt Pomorerne at sælge Tranen direkte til Norge, uden først at føre den til Archangel.

Foruden disse Hovedprodukter, nemlig saltet og tørret Fisk samt Tran, beredes endnu særskilt Tbrsketunger, som saltes i Tønder, og den saakaldte Wjåsiga — eller Torskemaver. Efterat disse sidste ere udtagne af Fisken, klæbes de opFiskevær. 257

paa Fjæle, der sættes omkring ved Husvæggene eller andre Steder. Baade Tungerne og Wjåsigaen berede Fiskerne udelukkende til eget Brug. .

Stanovishtscher eller Fiskevær.

Antallet af Fiskevær paa den murmanske Kyst, fra Syja-toinos til Jakobselven, gaar op til 41. Efter sin Beliggenhed inddeles de i 4 Grupper. De 11 første, fra Svjatoinos til Floden Litza benævnes „den østlige Gruppe" og ere samtlige ubetydelige, hvorfor der heller ikke paa nogen af dem findes Stuer opbyggede. De besøges kun af et ubetydeligt Antal Fiskere, der ankomme udpaa Sommeren. Fra Litza til Kolafjorden findes 17 Fiskevær, og paa 10 af disse findes Stuer. Nogle af disse Vær, der udgjøre den „mellemste Gruppe", ere meget vigtige. Fra Kolafjorden til den nordvestlige Del af Fiskerøen findes 7 Fiskevær, som* kaldes de „kolske", da de næsten udelukkende besøges af Befolkningen fra Byen Kola. Kun til Jeretik kommer ogsaa Pomorer. Fra Vaideguba til Jakobselven findes endnu 6 Fiskevær, som kaldes den „vestlige Gruppe".

Blandt cle russiske Fiskevær kunne følgende n'ævnes som de vigtigste:

Litza er den første større Vaarstation —- fra Svjatoinos — med et større Antal Stuer. Den er særdeles fordelagtigt beliggende derved, at Siilen her kan fanges lige ved Fiskeværet. „Den besøges af c. 50 Fartøier og 100—150 Baade."1

Semiostrov er ligeledes et af de større -Fiskevær. Baade Litza og Semiostrov have den Fordel, at Torsken her

1 Efter Opgave af norske Kjøbmænd.

-... -.................. ' Fiskevær. 257

paa Fjæle, der sættes omkring ved Husvæggene eller andre Steder. Baade Tungerne og Wjåsigaen berede Fiskerne udelukkende til eget Brug. .

Stanovishtscher eller Fiskevær.

Antallet af Fiskevær paa den murmanske Kyst, fra Syja-toinos til Jakobselven, gaar op til 41. Efter sin

Beliggenhed inddeles de i 4 Grupper. De 11 første, fra Svjatoinos til Floden Litza benævnes „den østlige Gruppe" og ere samtlige ubetydelige, hvorfor der heller ikke paa nogen af dem findes Stuer opbyggede. De besøges kun af et ubetydeligt Antal Fiskere, der ankomme udpaa Sommeren. Fra Litza til Kolafjorden findes 17 Fiskevær, og paa 10 af disse findes Stuer. Nogle af disse Vær, der udgjøre den „mellemste Gruppe", ere meget vigtige. Fra Kolafjorden til den nordvestlige Del af Fiskerøen findes 7 Fiskevær, som* kaldes de „kolske", da de næsten udelukkende besøges af Befolkningen fra Byen Kola. Kun til Jeretik kommer ogsaa Pomorer. Fra Vaideguba til Jakobselven findes endnu 6 Fiskevær, som kaldes den „vestlige Gruppe".

Blandt cle russiske Fiskevær kunne følgende n'ævnes som de vigtigste:

Litza er den første større Vaarstation —- fra Svjatoinos — med et større Antal Stuer. Den er særdeles fordelagtigt beliggende derved, at Siilen her kan fanges lige ved Fiskeværet. „Den besøges af c. 50 Fartøier og 100—150 Baade."1

Semiostrov er ligeledes et af de større -Fiskevær. Baade Litza og Semiostrov have den Fordel, at Torsken her

1 Efter Opgave af norske Kjøbmænd.

holder sig nærmere ind til Kysten end ved Fiskeværene længer i Vest.

Gavrilov. Fiskeværet har god Havn og er især fordelagtigt derved, at der 3 Verst fra samme, ved Mundingen af Floden Voronje, findes rig Adgang til Fangst afSiil. Foruden omtrent 100 russiske Baade, søge ogsaa mange Nordfarere og Fiskere fra Vardø hid.

Tiriberka er et af de ældste og vigtigste af de murmanske Fiskevær, og omtales allerede i det 16de Aarhundrede af Nordmændene under Navn af „Tirribir". I Bunden af den Bugt, ved hvilken Stationen ligger, har den temmelig betydelige Flod Tiriberka sit Udløb, og paa begge Sider af sammes Munding fanges Siil. Stedet besøges af Pomorer, som for at komme hid reise lige op til Kola, medens de, der ligge ved Værene østenfor, tage af allerede ved Rasnavolok.

Jeretik. Her findes flere Huse opbyggede og, som før omtalt, er Havnen her en af de aller-fortrinligste. Baade Kolaboere og Pomorer fiske her især tidligt om Vaafen; thi senere ud paa Sommeren maa Torsken søges fjernere fra Være.

Karabella mellem Tsypnavolok og Mys Sergjejef. Stedet har god Havn og besøges af flere Nordfarere.

Vaideguba, lap. Aide vuodna, (d: Gjærde-Fjord), er et vigtigt Fiskevær; det ligger strax østenfor den nordvestlige Pynt af Fiskerøen, som af Russerne kaldes Mys njemetski, (o: Nordmansæs), og maaske er de Gamles „Karlsgamodde". Havnen, der beskyttes mod Havet af 3 mindre Øer eller Skjær, er stor nok for Baade, men grund og usikker for store Fartøier. Fiskeværet besøges ikke blot af Kolaboere og Pomorer, men ogsaa af Nordfarere. Saaledes laa der den 28de Juni 1867 ikke mindre end 20 Nordlandsbaade paa Havnen. Russiske Forfattere omtale dette Sted som særligtFiske vær.

skikket til Anlæg af et Mønsterbrug for Fiskeri, især Haa-kjærringf angst.

Malo Njemetskoje eller Normansæt, lap. Ernje eller Jernje, er tidligere omtalt.

De største Stanovishtscher, f. Ex. Semiostrov, Gavrilov ogTiriberka, have Udseende af Byer. Kun ere Husene aldeles uregelmæssigt kastede om hverandre, da Fiskerne uden Hensyn til Symetri have været nødte til at benytte enhver bekvem Plads inde imellem Klipperne til Opførelse af sine Huse. Bygningerne ere dels Vaaningshuse, dels Stabure til Bevaring af Madforraad og Redskaber, dels Saltehuse og Badstuer. I store Stanovishtscher findes ogsaa Kapeller. Hist og her mellem Stuerne findes store Kjedler indmurede, hvori Tran udkoges af Leveren.

Vaaningsstuerne ere forsynede med Peis og brede Bænke rundt Væggene, der tjene til Sengesteder.

Fiskende Befolkning. \

Saavel i Norge, som i Finland og Rusland foregaar hvert Aar et Slags Folkevandring i det Smaa — fra sydligere liggende Trakter nordover til Ishavets Kyster og atter tilbage igjen.

Det fælles Maal for disse Vandringer, der dels foregaa tilsøs, dels tillands, er Deltagelse i de rige Fiskerier, som foregaa langs Ishavets Kyster, eller lige fra Lofoten i Norge til Svjatoinos paa Kysten af russisk Lapland. Nordmænd, Finner, Russer, Kareler-og Lapper deltage i disse Vandringer og i denne Fiskebedrift. I Norge begynder Folkestrømmen tidligst at sætte sig i Bevægelse, i Regelen allerede i Januar, og Reisen foregaar her altid tilsøs. Nordmændene have ikke nødtvungne den længste Vei, men foretage dog de længste Reiser, idet de lige fra Brønø i Helgeland, eller

skikket til Anlæg af et Mønsterbrug for Fiskeri, især Haa-kjærringf angst.

Malo Njemetskoje eller Normansæt, lap. Ernje eller Jernje, er tidligere omtalt.

De største Stanovishtscher, f. Ex. Semiostrov, Gavrilov ogTiriberka, have Udseende af Byer. Kun ere Husene aldeles uregelmæssigt kastede om hverandre, da Fiskerne uden Hensyn til Symetri have været nødte til at benytte enhver bekvem Plads inde imellem Klipperne til Opførelse af sine Huse. Bygningerne ere dels Vaaningshuse, dels Stabure til Bevaring af Madforraad og Redskaber, dels Saltehuse og Badstuer. I store Stanovishtscher findes ogsaa Kapeller. Hist og her mellem Stuerne findes store Kjedler indmurede, hvori Tran udkoges af Leveren.

Vaaningsstuerne ere forsynede med Peis og brede Bænke rundt Væggene, der tjene til Sengesteder.

Fiskende Befolkning. \

Saavel i Norge, som i Finland og Rusland foregaar hvert Aar et Slags Folkevandring i det Smaa — fra sydligere liggende Trakter nordover til Ishavets Kyster og atter tilbage igjen.

Det fælles Maal for disse Vandringer, der dels foregaa tilsøs, dels tillands, er Deltagelse i de rige Fiskerier, som foregaa langs Ishavets Kyster, eller lige fra Lofoten i Norge til Svjatoinos paa Kysten af russisk Lapland. Nordmænd, Finner, Russer, Kareler-og Lapper deltage i disse Vandringer og i denne Fiskebedrift. I Norge begynder Folkestrømmen tidligst at sætte sig i Bevægelse, i Regelen allerede i Januar, og Reisen foregaar her altid tilsøs. Nordmændene have ikke nødtvungne den længste Vei, men foretage dog de længste Reiser, idet de lige fra Brønø i Helgeland, eller

endnu sydligere, ikke sjelden endog i aabne Baade, seile lige til Gavrilov paa Russekysten, c. 200 Sømile. Disse søndenfra ankommende Fiskere gaa i Finmarken, som bekjendt, under Navn af Nordfarere. Af Lapperne benævnes de „Fellaer". Nordfarerne deltage i Marts først i Lofotfisket, senere reise de til Finmarken og, alt eftersom Fisket slaar til, videre og videre østover paa Russekysten, eller, som de selv udtrykke sig, „saa langt Seil kan staa", o: til henimod Svjatoinos.

Folkevandringen i Nordfinland begynder omtrent paa samme Tid som i Norge, eller i Slutningen af Januar og Begyndelsen af Februar. I de senere Aar har ogsaa flere Hundrede russiske Kareler eller Finner af den græsk-katholske Bekjendelse fra russisk Karelen, fra Trakterne omkring de store Indsøer Kuitojårvi, Tuoppajårvi og Påajårvi, begyndt at deltage med de lutherske Finner i Fiskefærden paa norsk Finmarken. Disse Skarer af Finner følge omtrent samme Vei opover til Kittilå, men her dele de sig saaledes, at en mindre Del tager Veien over Muonioniska til Alten, medens en langt større Del reis er over Enare til Neiden eller Bugøfjorden, hvorfra de baadleies sprede sig omkring, dels i Varangerfj orden, dels langs Kysten, ud imod Vardø. Deres Vandringer gjennem Finland foregaa tilfods eller paa Ski, under store Besværligheder, midt i koldeste Vinter, og ikke sjelden

med Kone og Børn. Den største Del af disse Fiskere, og hidtil alle Kareler, vende tilbage igjen med sin Fortjeneste, nogle i Juni, andre i September efter Seifiskets Ophør, atter andre først paa Vinterføret. Men flere# af den luthersk-finske Befolkning nedsætte sig ogsaa, som bekjendt, aarlig i Finmarken.

At den finske og tildels ogsaa den karelske Befolkning især søger vestover, hen til de norske Kyster, istedetfor nordøstover, til de ligesaa nær liggende og ligesaa fiskerige

russiske Kyster, hidrører rimeligvis ikke fra en enkelt, men fra flere samvirkende Aarsager, af hvilke følgende maaske ere de vigtigste:

1. At der i Finmarken findes en fastboende Befolkning, hos hvem de ikke blot faa Husly i Fisketiden, men blandt hvilke de ogsaa finde tidligere indflyttede Landsmænd, med samme Sprog og, for de lutherske Finners Vedkommende, med samme Troesbekjendelse,

2. at der i Finmarken af norske Redere betales større „Mandslod" end af Russerne paa den murmanske Kyst,

3. at Retstilstanden er bedre, idet Opsynet med den fiskende Befolkning er ordnet saaledes, at enhver Strid kan blive undersøgt og den Skyldige straffet, medens Opsynet paa den murmanske Kyst endnu er saa mangelfuldt, at Strid, Slagsmaal og Selvtægt hører til Dagens Orden1, (se S. 272),

4. at der langs Finmarkskysten eller saagodtsom ved hvert Fiskevær findes Handelsmænd, af hvem Finnerne endog forskudsvis kunne blive udrustede med alt Nødvendigt, til Fiskeriet henhørende, medens der paa den murmanske Kyst ingen Fastboende findes, (undtagen i Normansæt og Jeretik, hvor to Handelsmænd opholde sig en Del af Fisketiden), saaledes at Fiskeren her ikke har saa let for at afsætte sin Fisk og atter at faa kjøbt Nødvendighedsartikler, som i Finmarken,

5. at der i Finmarken findes Lægehjælp at erholde, medens der paa den murmanske Kyst hverken findes Læger eller, saavidt vides, Sygehus, og endelig,

6. at der i Finmarken er sørget for Kommunikation mellem Fiskeværene gjennem Dampskibe og Telegraf, saaledes at det er muligt baade hurtigt og billigt at komme fra det ene Vær til det andet, alt eftersom man igjennem samme Kommunikationsmidler faar Underretning om Fiskens Tilgang.

1 Tschubinaki i Sapishi dljå Stenia. 1867. St. Petersborg.

Denne Tilstrømning af Finner og Kareler vil rimeligvis tiltage, indtil de murmanske Fiskerier gjennem forbedret Kommunikation faa det Opsving,- at Finnerne med ligesaa stor Fordel kunne deltage i disse, eller, som i Norge, nedsætte sig som Nybyggere paaden i flere Henseender til Kolonisation mere skikkede, nærmestliggende og hidtil næsten ubebyggede murmanske Kyst. Langt om længe vil vel Befolkningen i Nordfinland og Karelen ogsaa lære at indse, at dens eget Hjemlands Rigdomskilder ikke bestaa i et næsten hvert Aar mislykket Agerbrug, men i en næsten udelukkende drevet Boskabsskjøtsel.

Russerne, der vandre nordover til de forud opregnede Fi-skevær, komme fra Hvidehavs-Kysttrakterne mellem Kovda og Archangel. Enkelte bo i en Afstand af 500—1000 Verst fra Fiskekysten. De Fleste høre dog hjemme i det saakaldte Po-morien eller Kysttrakten mellem Kern og Onéga. De gaa i Almindelighed under Navnet „Murmanski" i Modsætning til den Del af Hvidehavsbefolkningen, som driver Hjemfiske. Med disse Murmanski følger ogsaa en Del Kareler, ligesom ogsaa Kolaboerne og en Del af de paa Halvøen boende Lapper deltage i Fisket De russiske Fiskere begive sig afsted noget senere end Nordmændene og Finnerne, nemlig først ud i Marts, og altid tillands, langs den pomorskeKyst; thi Hvidehavet er paa den Tid endnu ikke aabnet for Skibsfart. Deres Antal kan ikke anslaaes til mere end omtrent 2000. Indtil Kandalaks befordres de undertiden fra By til By ved Skyds, men i Regelen gaa de tilfods. Fra Kandalaks af gaa de altid tilfods. Ligesom Trækfugle, der skarevis drage nordover, saaledes ser man ogsaa disse „færdes i Flokke paa 20, 30, indtil 50 Personer, Mænd, Kvinder, unge Gutter og Piger, slæbende efter sig en liden Renslæde, hvoraf stikker frem Klæder, Brød, Baadankere, Kjedler m. m. Undertiden bruge de ogsaa at

spænde Hunde for Slæderne. Disse faa ved Ankomsten til Fiskeværene sin fulde Frihed og leve godt af Levningerne efter Russernes Fiskemaaltider." *

Indtil Rasnavolak, 11 Mil Syd forKola, ved nordre Ende af Imandra, 'følge Karavanerne samme Vei, men her dele de sig. De, der fiske langs Kysten fra Kola til den norske Grænse, fortsætte Reisen nordover til Kola og senere tilbaads ud over Kolafjorden. Undertiden hænder det i meget kolde Vintre, at Isen endnu ligger i Kolafjordens Bund. I saa Tilfælde maa Fiskerne sætte Meier under sine Snjaker og paa den Maade bringe dem ud til aabent Vand, som altid findes, førend man kommer til Zredni eller midtfjords.

De derimod, som fiske mellem Tiriberka og Svjatoinos, tage af ved Rasnavolok og reise — med Renskyds over en mindst 10 Mile lang, aldeles øde Tundra — til sine Bestemmelsessteder.

Forholdet mellem pomorske Redere og Fiskere.

Dette Tog af „Murmanski" dannes næsten udelukkende af Leiefolk. For at kunne drive Fisket paa den murmanske Kyst maa man nemlig der have til sin Raadighed ikke blot 2—3 Snjaker eller Fiskerbaade med Tilbehør af Takkelage, Jarusser eller Liner, samt Madforraad for Befolkningen og Salt til Bevaring af Fisken, men man maa ogsaa eie eller have leiet en Stue for Fiskerne og et Saltehus samt Paltucher eller Fiskehjeller for Fisken. Endelig maa man ogsaa eie eller hyre et Fartøi for ~at føre Fisken til Årchan-gel. Som Følge heraf kan ikke enhver Pomor eller Kystboer i det kemske og onegske Distrikt drive Fisket for egen Regning. De, som kunne gjøre disse foreløbige, uundværlige Ud-

1 Castrén. Nord. Reisen und Forschungen. 1 D. S. 153.

spænde Hunde for Slæderne. Disse faa ved Ankomsten til Fiskeværene sin fulde Frihed og leve godt af Levningerne efter Russernes Fiskemaaltider." *

Indtil Rasnavolak, 11 Mil Syd forKola, ved nordre Ende af Imandra, 'følge Karavanerne samme Vei, men her dele de sig. De, der fiske langs Kysten fra Kola til den norske Grænse, fortsætte Reisen nordover til Kola og senere tilbaads ud over Kolafjorden. Undertiden hænder det i meget kolde Vintre, at Isen endnu ligger i Kolafjordens Bund. I saa Tilfælde maa Fiskerne sætte Meier under sine Snjaker og paa den Maade bringe dem ud til aabent Vand, som altid findes, førend man kommer til Zredni eller midtfjords.

De derimod, som fiske mellem Tiriberka og Svjatoinos, tage af ved Rasnavolok og reise — med Renskyds over en mindst 10 Mile lang, aldeles øde Tundra — til sine Bestemmelsessteder.

Forholdet mellem pomorske Redere og Fiskere.

Dette Tog af „Murmanski" dannes næsten udelukkende af Leiefolk. For at kunne drive Fisket paa den murmanske Kyst maa man nemlig der have til sin Raadighed ikke blot 2—3 Snjaker eller Fiskerbaade med Tilbehør af Takkelage, Jarusser eller Liner, samt Madforraad for Befolkningen og Salt til Bevaring af Fisken, men man maa ogsaa eie eller have leiet en Stue for Fiskerne og et Saltehus samt Paltucher eller Fiskehjeller for Fisken. Endelig maa man ogsaa eie eller hyre et Fartøi for ~at føre Fisken til Årchan-gel. Som Følge heraf kan ikke enhver Pomor eller Kystboer i det kemske og onegske Distrikt drive Fisket for egen Regning. De, som kunne gjøre disse foreløbige, uundværlige Ud-

1 Castrén. Nord. Reisen und Forschungen. 1 D. S. 153.Udgifter, enten det nu er med egne Midler eller paa Kredit, kaldes „Redere.“ Til disse slutter sig et eller flere Lag af *Pokrutschiker* eller Fiskere, som antages mod en vis Andel i Fiskeudbyttet. En saadan Fordeling af Gevinsten mellem Rederen og hans Folk har været brugt fra gamle Tider og foretrækkes af begge Parter for en vis forud bestemt Betaling, uden Hensyn til Udbyttet. Systemet indeholder for den simple Fisker noget af Lotteriets tillokkende Kraft og giver ham Haab om, at han efter en Række heldige Aar selv skal kunne blive Reder, et Haab, som nu og da ogsaa gaar i Opfyldelse; thi enkelte af de Pomorer, som nu ere Redere, have før været simple Fiskere paa „Lod.“ Men Massen af Fiskerne er i Almindelighed for træg til at anstrænge sig synderlig for at komme ud af Afhængighedsforholdet til Rederne, og

kun sjelden indtræffer saa udmærkede Fiskeaar, at Fiskerne efter Likvidation med Rederne beholde noget Overskud og derved sin fuldstændige Frihed. Det almindeligste er, at Gjæld følger paa Gjæld, og at Fiskerne forblive i sit Afhængighedsforhold.

Allerede om Høsten, ved Vinterens Indtrædelse, begynde Pokrutschikerne at underhandle med Rederne, og sædvanligvis med de samme, for hvem de have fisket det foregaaende Aar. Vilkaarene ere hos Alle de samme, og der er saaledes ingen særlig Grund for Nogen til at skifte.

Efterat Kontrakt er afsluttet, erholde Fiskerne en temmelig stor Sum i Haandpenge eller Forskud til Anskaffelse af diverse Sager og til Underhold for sin gjenblivende Familie. Hver Reder holder sig til sin Stanovishtsche, hvor hans Baade, Fiskeredskaber m. m. findes, og sender sine Folk did. Før Pokrutschikernes Afreise giver Rederen dem altid et Kalas og skjænker dem Tøi til *Avatschuger* eller Vanter, hvormed Jarussen drages. Kormtschiken og Tjägletzen faar Tøi til 2 Par, Rorskarlen til 1 Par.Pomorske Redere og Fiskere. 265

Efter en Vedtægt, som fra gammel Tid har existeret iblandt den fiskende Befolkning, deles den Sum, som man i Archangel erholder for Salget af hele Fiskeudbyttet, saaledes, at % deraf tilfalder Rederen og V3 Fiskerne eller Baadsmand-skabet. Denne V3 deles lige mellem disse, saaledes at hver og en faar Vi2? der altsaa udgjør en „Pai" eller „Mandslod." Paiens Størrelse tjener ligesom Mandslodden i Norge til Maalestok for Fiskeudbyttet i sin Helhed. Hedder det f. Ex., at Paien udgjør 200 R. B., saa betyder det, at det Udbytte, som Mandskabet paa en Baad har erhvervet, udgjør 2,400 R. B. I Stanovishtscher af samme Gruppe forekommer det sjelden, at de forskjellige Rederes Paler variere mere end c. 30 R. B. Foruden den Pai, som tilkommer Styrmanden, giver Rederen ham endnu Halvdelen af en af sine egne 8 Pai og desuden, for at have været Underhandler mellem Reder og Mandskab, et Honorar, der kan variere fra 10—20 R. B., alt efter det Ry, Styrmanden har erhvervet sig, baade med Hensyn til Duelighed som Sømand og med Hensyn til Omsorgsfuldhed forøvrigt. Styrmanden er nemlig ikke blot Mandskabets Chef samt Leder af Fiskebedriften, men det paaligger ham ogsaa at have Tilsyn med Rederens Ejendomme og i det Hele taget at vaage over dennes Interesse. Om derfor Rederen selv ikke deltager i Fisket, saa beror den heldige Drift af samme for en stor Del paa Valget af Styrmanden.

Rederen faar altsaa for sin Del c. 7:/4 Pai og Baadsmand-skabet tilsammen c. 43/4 Pai. Ved første Øiekast kan denne Fordeling synes ubillig i Forhold til disse og altfor fordelagtig for Rederen. Men man maa ikke glemme, at alle de Paier, som Fiskerne faa, ere Nettoindtægt; thi de have ingen Udgifter ved Udrustningen og leve hele Thien paa Rederens Bekostning, medens derimod de 7!/4 Pai, der falde paa Rederen, ere Bruttoindtægt. Fraregnes Rederens Udgifter, der266

Russisk Lapland.

alle gjøres paa Forhaand, i Regelen et helt Aar forud, saa kan man neppe antage, at hans Andel bliver mere end2Paiers Nettoudbytte. Bedst stillet er Høvedsmanden, og de Redere, i som ikke selv eie Fartøi, hvormed de tillige kunne drive Handel paa Norge, foretrække derfor selv at reise med som Høvedsmænd, hvorved de til sine Paier som Redere endnu * lægge Styrmands-Paien.

Ogsaa Børn i en Alder af 10—15 Aar følge med paa Fisket. Disse ere næsten altid af de fader- og moderløse Børns Tal, som Fiskerne tage med sig fra sine Byer. De underkastes paa Reisen og under Opholdet i Fiskeværene saa megen Møie og saa mange Forsagelser, som det vel er muligt at udholde i en saa ung Alder. De faa ingen Pai; thi de høre ikke nødvendigt med til Besætning af en Baad, men findes i ubestemt Antal paa de forskjellige Fiskevær. For Udførelse af sit Arbeide, som bestaar i at greie Jarussen og hænge den op til Tørring, faar hvert Barn 1 Torsk for 2 Tjuk af Jarussen. Den Fisk, som en Gut saaledes samler, salter han for sig selv i en egen Tønde, og den sælges senere til hans Fordel i Archangel. Saltet faar han af den Reder, med hvis Parti han er kommen, men Betalingen for samme fraregnes Udbyttet eller Summen, som han faar for sin Fisk.

Flinke Gutter kunne paa denne Maade paa en Sommer tjene indtil 20 R. S. Forhen var Intet fastsat om, for hvor-mange Tjuk en Fisk skulde betales, men man gav, som det kunde passe. Ogsaa nu betyder Protektionen meget. Dersom Gutten er Søn af en Slægtning eller Ven, saa kaster man til ham en større Fisk, undertiden ogsaa en paa

Kjøbet.

Foruden denne Løn kunne disse Sitji eller Gutter undertiden ogsaa faa Extraindtægter. Efter gammel Vedtægt regnes 1 Rubel af fra Fiskerens Pai, hvergang han undlader at reise med sine Kammerater paa Fangst. For denne Betaling an-Pomorske Fiskeri. 267

tages i hans Sted en af Sujerne; thi 4 Mand ere altid nødvendige i Baaden. Sujerne danne saaledes en Slags Reserve for Fiskerne. Sygdom fritager ikke Fiskeren for Fraregning af 1 Rubel for hver Gang, han ikke deltager i Bedriften. Dette er vistnok en haard Bestemmelse, men den er dikteret af Nødvendigheden; thi dersom den ikke var, vilde Mange nyde sin fulde Pai uden at udføre Halvdelen af det Arbeide, som paaligger dem.

Sammen med Russerne fiske, som allerede forud anført, en Del Kareler fra de til Kysten nærmest grænsende Kommuner, dels, som Russerne, for Pai, dels for bestemt Betaling, der kan variere fra 30—50 R. S. for Sommeren. Efter Side-rofs Beregning skulde herved tilflyde Karelerne en Indtægt af 16,760 R. S., og, regnet 40 R. paa Paien, skulde altsaa c. 419 Kareler deltage i Fisket.

Den første Tid efter Ankomsten til Fiskeværet tilbringes med at rengjøre og istandsætte Husene, samt reparere Baade, Redskaber m. m. Derpaa udsendes en Baad efter Lodde. Den Baad, der er udsendt, har ikke Lov at vende tomhændet tilbage førend efter 3 Dage. Derpaa udsendes en anden Baad. Imidlertid ligge Fiskerne ørkesløse, selv om Fisken findes i Mængde langs Kysten; thi Haandsnøre, Pilk eller Garn har Russerne endnu ikke lært sig til at bruge.

I omtrent 4% Maaned af Aaret er saaledes disse Ishavs-kyster fra den norske Grænse til Svjatoinos befolkede med Skarer af driftige Fiskere, dels fra Rusland og Karelen, dels ogsaa fra Norge. Ud paa Sommeren ankommer fraPomorien en Mængde nationale Russefartøier, som kaldes Lodjer, Katsch-marer og Ransiker, dels for at bringe Madforraad og Salt til næste Aars Fiske, dels for at afhente det opfiskede Udbytte samt den fiskende russiske Befolkning, som nu søværts vender tilbage igjen over Arehangel. Fra 1 Sept.—1 Okt.268

Russisk Lapland.

holdes Marked i Archangel, hvor Fiskeudbyttet fra den murmanske Kyst sælges, og hvor hver faar sin Pai udbetalt. Til dette Marked ankomme Kjøbmænd fra de omkringliggende Distrikter og Guvernementer.

Efterat de ud paa Sommeren ankomne Fartøier ere lastede, slutter Fiskeriet langs hele den murmanske Kyst, selv om der endnu kunde findes baade Fisk og Agn; thi ingen flere Kjøbere findes.

I Slutningen af August er derfor al travl Virksomhed paa Sø og Land ophørt. De russiske Fiskeres muntre Sang høres ikke længer, Alt er øde, tomt, tyst og stille. Kun Bølgerne slaa, som før, mod Stranden, og Havet stiger og falder hver Dag i Flod og Ebbe, lig en mægtig Kjæmpe, der i tunge Aandedrag hæver og sænker sit vældige Bryst.

Alt, hvad de murmanske Fiskere efterlade i Fiskeværene, deres Baade, Fiskeredskaber, Mad og Saltforraad, anbetroes til Lapperne. Forhen valgte enhver Reder selv blandt disse en saakaldt Karavulshik eller Vogter, der bliver igjen Vinteren over i Fiskeværet, men nu have de lappiske Kommuner begyndt at vælge dem efter Tur, for at Fortjenesten heraf skal blive ligelig fordelt.

Russiske Fiskere paa norsk Kyst og norske Fiskere paa russisk Kyst. Fiskeopsyn.

Norske og russiske Fiskere træfie sammen ikke blot paa Grænsen ved Jakobselven, men de gaa ogsaa gjensidigt over paa hinandens Terræn, Russerne ifølge udtrykkelige traktatmæssige Bestemmelser, medens Nordmændene derimod blot kunne fiske paa aabent Hav udenfor den russiske Kyst, uden Eet til at have noget Slags Indretninger for Fiskeriet i Land. Ved Reskript af 10 Febr. 1747 blev det tilladt Russerne at fiske 268

Russisk Lapland.

holdes Marked i Archangel, hvor Fiskeudbyttet fra den murmanske Kyst sælges, og hvor hver faar sin Pai udbetalt. Til dette Marked ankomme Kjøbmænd fra de omkringliggende Distrikter og Guvernementer.

Efterat de ud paa Sommeren ankomne Fartøier ere lastede, slutter Fiskeriet langs hele den murmanske Kyst, selv om der endnu kunde findes baade Fisk og Agn; thi ingen flere Kjøbere findes.

I Slutningen af August er derfor al travl Virksomhed paa Sø og Land ophørt. De russiske Fiskeres muntre Sang høres ikke længer, Alt er øde, tomt, tyst og stille. Kun Bølgerne slaa, som før, mod Stranden, og Havet stiger og falder hver Dag i Flod og Ebbe, lig en mægtig Kjæmpe, der i tunge Aandedrag hæver og sænker sit vældige Bryst.

Alt, hvad de murmanske Fiskere efterlade i Fiskeværene, deres Baade, Fiskeredskaber, Mad og Saltforraad, anbetroes til Lapperne. Forhen valgte enhver Reder selv blandt disse en saakaldt Karavulshik eller Vogter, der bliver igjen Vinteren over i Fiskeværet, men nu have de lappiske Kommuner begyndt at vælge dem efter Tur, for at Fortjenesten heraf skal blive ligelig fordelt.

Russiske Fiskere paa norsk Kyst og norske Fiskere paa russisk Kyst. Fiskeopsyn.

Norske og russiske Fiskere træfie sammen ikke blot paa Grænsen ved Jakobselven, men de gaa ogsaa gjensidigt over paa hinandens Terræn, Russerne ifølge udtrykkelige traktatmæssige Bestemmelser, medens Nordmændene derimod blot kunne fiske paa aabent Hav udenfor den russiske Kyst, uden Eet til at have noget Slags Indretninger for Fiskeriet i Land. Ved Reskript af 10 Febr. 1747 blev det tilladt Russerne at fiske

ved den norske Kyst, dog ikke nærmere samme end 1 Sømil, og ved Lov af 13 Sept. 1830 fik Russerne ikke blot Lov til at fiske ved 6 af de bedste Fiskevær i Finmarken, men ogsaa Tilladelse til at bo i Land og have sine Fiskehjeller der efter Overenskomst med Indvaanerne.

Russernes Fiskerier i Finmarken blev i ældre Tider drevne i en langt større Maalestok, end nu for Tiden. Saaledes fortælles i et Manuskript af Amtmand Fjeldsted fra 1775, (opbevaret paa Rigsarkivet), „at Russerne i de 2 sidste Aar havde opsat 13 Huse paa Sørøen, at de overvintrede i disse og dreve Fiskeri paa følgende Steder og med følgende Antal Baade og Mandskab: Sørøen 36 Baade, Hammerfest 15, Maasø 63, Kjelvig 19, Kjøllefjord 3, Tana, Omgang 29, Vardø 79, tilsammen 244 Baade. Enhver Baad var bemandet med 4—5 Mand. Antallet af russiske Fiskere udgjorde altsaa dengang omtrent 1000, hvortil kom Besætningen paa „81 Russepramme eller Dæksjagter", hvori Baadmandskabets Fi-skeudbytte afhentedes fra Archangel. Mandskabet paa Baa-dene, iberegnet Mandskabet paa Dæksjagterne, gik rimeligvis op til ligesaa stort Antal, som hele Finmarkens norske Befolkning, Mænd og Kvinder sammenregnede; thi efter Lens-regnskaberne fandtes der i 1774, da Monopoltyranniet var paa sit værste, ikke mere end c. 300 norske Familier i Finmarken. Da nu derhos „alle disse fiskesøgende Russer vare udrustede med duelige Fiskeredskaber", saa er det let forklarligt, hvad * Amtmand Fjeldsted beretter, „at der af Russerne i Finmarken fiskedes langt mere, end af alle hans Majestæts Undersaatter i Landet, endog Nordlandsfarerne iberegnet." Heldigvis har Forholdene forandret sig, især, efterat Handelen i 1789 blev frigiven og 3 Kjøbstæder oprettede i Finmarken. I de sidste Aar har Russerne langt mindre benyttet sig af sin Ret til at drive Fiske i Finmarken, dels fordi Fiskerierne paa deres

egne Kyster nu i en lang Aarrække have slaaet rigeligt til, dels1 fordi de have fundet det mere lønnende at drive Tuskhandel paa de fjerntliggende finmarkske Kyster. Saaledes fiske Russerne for Tiden alene i Fiskeværet Kiberg. Antallet af Baade, som aarligen have drevet Fiske her, var i Tidsrummet 1830—1840 aarlig 30 Baade. 1851—1855 aarlig 47 Baade.

1856 — 34 — 1857 — 7

1858 — 2 — 1859 —r 4

1860 — 13 — 1861 — 6

1862 — 9 — 1863 — 13

1864 — 12 — 1865 — 16

1866 — 25 — 1867 — 14

1868 — 17 — 1869 — 16

1870 .— 15

Det er ikke sandsynligt, at Russernes Fiskerier paa den norske Kyst atter ville tiltage. Efterhvert som Opmærksomheden henvendes paa de murmanske Fiskerier, ville disse blive drevne med større Kraft, og da disse ere ligesaa rige som Finmarksfiskerierne, er der ingen paatagelig Grund for den russiske Fisker til at reise længer end nødvendigt, eller til at gaa over Bækken efter Vand. Desuden har den fiskende Befolkning i Finmarken tiltaget i stor Maalestok, (for Tiden 12—13,000 Mand), saaledes at det bliver mere og mere vanskeligt for Russerne at konkurrere med denne, eller at faa Plads for sine mere gammeldagse og langt tungvindtere Baade og Redskaber. Dersom ikke de russiske Fiskeres Ophold i Kiberg af særegne Grunde støttes og opretholdes af den russiske Styrelse, ville sandsynligvis Forholdene udvikle sig paa den naturligste eller for begge Parter fordelagtigste Maade, nemlig at Russerne efterhaanden foretrække den langt fordelagtigere Handel med Finmarken og indskrænke sig til Fiskeri alene paa sine egne vidtstrakte Kyster, hvor denRussiske og norske Eiskere.

tiskende russiske Befolkning endnu er forholdsvis ubetydelig (eller c. 2000 Mand).

I de senere Aar have Nordmændene, og i deres Spor Finnerne, begyndt at søge over paa de folketomme russiske Kyster, for der at drive Fiskeri. Som før bemærket, har Nordmændene endnu ingen traktatmæssige Rettigheder, men det vilde muligens være til stort Gavn for disse, om saadanne bleve dem indrømmede, ligesom det formentlig ogsaa vilde være i Ruslands velforstaaede Interesse at indrømme Nordmændene samme Ret paa russisk Kyst, som de selv nyde paa den norske. Dette vilde bidrage til et raskt Opsving af Fiskebedriften, uden at det vilde komme i Strid med den dicl-søgende russiske Befolknings Interesse.

Antallet af norske Baade, der i Vaarfisket 1867 søgte Russekysten, ansloges af norske Kjøbmænd i Finmarken til c. 150 med en Besætning af 5 Mand pr. Baad. Af disse var c. 30 fra Vardø By, Resten fra Nordland.

I 1868 slog Fiskerierne paa Russekysten overordentlig rigeligt til, og Antallet af norske Baade, som søgte did, ansloges til 300.

Naar saa talrige Skarer af Fiskere støde sammen, som Tilfældet er ved Kiberg, og dertil af 3 forskjellige Nationaliteter, Nordmænd, Finner og Russer, kan man ikke undre sig over, at der undertiden opstaar Uenighed og Klage over Forurettelse. De russiske Fiskere, som holde til ved Kiberg, have da ogsaa til forskjellige Tider indgaaet med Klager til sin Regjering over formentlige Forurettelser, fra Nordmændenes Side, medens disse igjen ikke uden Grund have ytret Misnøie med Russernes gammeldagse Fiskemethode, eier griber forstyrrende ind i den Maade at fiske paa, som nu bruges baade af Nordmænd og deres Disciple, Finnerne. Efter gjentagne Klager fra Russernes Side blev Forholdet undersøgt

ved den russiske Generalkonsul Mechelins Nærværelse paa Kiberg i Aaret 1866; men det viste sig da, hvad der ogsaa fremgaar af hans Indberetning,1 at Kussernes Klager vare ube-føiede, og at de i alle Maader bleve behandlede med „fuldkommen Upartiskhed og Ketvished fra deres Side, hvem det tilkommer at undersøge og afsige Dom i Stridigheder mellem den fiskende Befolkning."

I Almindelighed lever dog saavel den fiskende som handlende Russer i Fred baade med norske Myndigheder og private Personer. Omvendt har der paa den murmanske Kyst hidtil altid været vist ogsaa den norske Fisker Upartiskhed og Velvillie fra det russiske Opsyns Side. Men i Tilfælde af virkelig Forurettelse har de fiskende Nordmænd her langt vanskeligere for at faa Sagen undersøgt, end Russerne i Norge; thi Opsynet med Fiskerne paa den murmanske Kyst er saa mangelfuldt, at det har været Gjenstand ogsaa for flere russiske Forfatteres skarpe Paatale. Det bestod nemlig i 1867 kun af 1 Politiembedsmand (Stanovoi Pristaff) med.4 underordnede

Betjente, et Opsyn, som kunde være tilstrækkeligt i et Par af Fiskeværene, men ikke paa en Kyst, der har en Strækning af 700 Verst og 41 Fiskevær. Stanovoien bor desuden i Kola, ved Bunden af den lange Kolafjord, 8 Mil fra nærmeste Fiskevær, og det maa naturligvis først gaa til de største Excesser, førend der fra et fjernt liggende Vær sendes Expres efter Stanovoien.

Den russiske Forfatter Tschubinski paastaar endog, at „flere russiske Redere have ophørt med Fiskeindustrien, fordi de ikke kunne komme ud af det med sine egne Leiefolk i den Tid, da Kontrabanderommen kommer til Fiskeværene. Strid og Slagsmaal ere da uden Ende, og i Fiskeværene fore-

1 Indberetningen findes trykt i Selskoje chjosjaistvo i Ijesovodstvo Journal. St, Petrb. 1866 — og er gjengivet af mig i Morgenbladet for 1869.

gaar en Standsning. Selv om der fandtes baade Oldermand og Fredsdommer, vilde disse dog ei være istand til at holde Orden paa Befolkningen, medmindre de bistodes af en Politikommando. Man vilde ikke blot ikke adlyde dem, men de vilde endog selv befinde sig i Fare iblandt denne, til visse Tider didstrømmende Befolkning, som der aldrig har vidst af nogen Orden eller Styrelse."

Nordmændene, som fiske paa Kussekysten, tilholdes hvert Aar ved Cirkulære fra Finmarkens Amtmand om, „at de kun maa fiske i aabent Hav udenfor den russiske Kyst, men ikke lige ved Kysten eller i derværende Elvemundinge, at det ikke er dem tilladt at have Oplag eller andre Indretninger for Fisket iland paa Kysten, samt at de, 'der drive Fiske paa ulovlig Maade eller indlade sig i andre Ulovligheder, maa vente at blive arresterede af det russiske Politi og domfældte efter russiske Love." Dette har dog alligevel ikke kunnet forhindre, at der beklageligvis af og til har forefaldt Stridigheder, hvoraf den nærmeste Følge har været, at Nordmændenes Baade ere blevne konfiskerede, eller for det Første fratagne dem. Saaledes stød der paa Land ved Kola i 1867 4Fembøringsbaade, som Politiet havde bemægtiget sig. Paa Grund af det mangelfulde Opsyn og den russisker Rets-pleies Langsomhed forløber der Aar, inden en saadan Sag bliver endelig undersøgt og paadømt. Naar Vedkommende til Slutning enten frikjendes, eller ilægges Mulkt eller anden Straf, ere Baadene, som have staaet paa Land, udsatte for Veir og Vind, raadne og ikke ubetydelige Pengesummer gaaede tabte for den fattige Fisker.

Ruslands Handelsforbindelse med det nordlige Norge.

Fra Hvidehavets Havne ankommer, som bekjendt, hver Sommer til Finmarken og Nordland et større Antal russiske

gaar en Standsning. Selv om der fandtes baade Oldermand og Fredsdommer, vilde disse dog ei være istand til at holde Orden paa Befolkningen, medmindre de bistodes af en Politikommando. Man vilde ikke blot ikke adlyde dem, men de vilde endog selv befinde sig i Fare iblandt denne, til visse Tider didstrømmende Befolkning, som der aldrig har vidst af nogen Orden eller Styrelse."

Nordmændene, som fiske paa Kussekysten, tilholdes hvert Aar ved Cirkulære fra Finmarkens Amtmand om, „at de kun maa fiske i aabent Hav udenfor den russiske Kyst, men ikke lige ved Kysten eller i derværende Elvemundinge, at det ikke er dem tilladt at have Oplag eller andre Indretninger for Fisket iland paa Kysten, samt at de, 'der drive Fiske paa ulovlig Maade eller indlade sig i andre Ulovligheder, maa vente at blive arresterede af det russiske Politi og domfældte efter russiske Love." Dette har dog alligevel ikke kunnet forhindre, at der beklageligvis af og til har forefaldt Stridigheder, hvoraf den nærmeste Følge har været, at Nordmændenes Baade ere blevne konfiskerede, eller for det Første fratagne dem. Saaledes stød der paa Land ved Kola i 1867 4Fembøringsbaade, som Politiet havde bemægtiget sig. Paa Grund af det mangelfulde Opsyn og den russisker Rets-pleies Langsomhed forløber der Aar, inden en saadan Sag bliver endelig undersøgt og paadømt. Naar Vedkommende til Slutning enten frikjendes, eller ilægges Mulkt eller anden Straf, ere Baadene, som have staaet paa Land, udsatte for Veir og Vind, raadne og ikke ubetydelige Pengesummer gaaede tabte for den fattige Fisker.

Ruslands Handelsforbindelse med det nordlige Norge.

Fra Hvidehavets Havne ankommer, som bekjendt, hver Sommer til Finmarken og Nordland et større Antal russiske

En Sommer i Finm. 18274

Russisk Lapland.

Fartøier, lastede med Mel, Gryn og deslige, der afsættes dels i Byerne, dels i Landdistrikterne. Denne Handel tog sin Begyndelse i Midten af forrige Aarhundrede, uagtet Bergen dengang havde Monopol paa Finmarkshandelen, og har senere tiltaget Aar for Aar. Den er høist fordelagtig for begge Parter, idet Kusserne faa Afsætning for sit Mel, Gryn m. m. v ogFinmarkingerne for sin Fisk. Den har derfor ogsaa været begunstiget fra begge Regjeringers Side.

Fra xlen russiske Regjerings Side er der saaledes gjennem forskjellige Forordninger i 1852, 1861 og 1862 indrømmet enhver Borger og Bonde ved Hvidehavets Kyster, eller i den kemske, onegske og archangelske Ujesd, Ret til toldfrit at udføre til Norge Mel, Gryn og Skovmateriale, (med anden Vare kunne de alene handle i en Kjøbmands Navn af 1ste eller 2det Gilde), samt atter at indføre derfra mod moderat Afgift myge Varer samt saltet og tørret Fisk.

Fra den norske Regjerings Side er den saakaldte Russe-handel, som bekjendt, ved Lov om Handelen i Finmarken paa flere Meader begunstiget, navnlig derved, at det i den saakaldte Makketid „er tilladt de fra Hvidehavet ankommende russiske Fartøier at anløbe Fiskeværene og af den paa Fiskeri liggende Almue at tilhandle sig raa eller saltet Torsk enten mod Penge eller mod Bytte med Rugmel, Havregryn, Tjære, Rebslagerarbeide og Træmateriale."

Alle russiske Fartøier ere forpligtede til at anløbe Vadsø, Vardø eller Hammerfest for at underkaste sig Toldvisitation. Derefter sprede de sig omkring i alle Fjorde og Vige for at handle med den fiskende Befolkning. Enhver forsøger naturligvis at vælge et Sted, hvor han saa lidet som muligt er udsat for Konkurrence med andre Skippere.

Paa Grund af Fordelen ved denne Handel har i de senere Aar flere og flere Pémorer ophørt med Fiskeriet paa denHandel med Norge. 275

murmanske Kyst og slaaet sig udelukkende paa Handel med Norge. For Tiden er det ikke alene Pomorerne, der deltage i denne Handel, men Mudjuschanerne eller Indvaanerne af Byen Mudjuschaja, nogle Mil nordenfor Archangel, seile nu ogsaa paa Norge med c. 100 Fartøier.

Alle disse Pomorer, som N drive Handel paa Norge, ankomme om Vaaren til Archangel for at forsyne sig med Handelsvarer, fornemmelig Mel og Gryn.

Nøiagtigt at bestemme Antallet af Fartøier og Værdien af de Varer, der føres til Norge af Borgere og Bønder i det archangelske Guvernement, er meget vanskeligt, men tilnærmelsesvis kan antages, at 400—500 Fartøi, hvert af c. 30 Læsters Drægtighed, og over 2000 Matroser deltage i denne Handel. Matroserne faa 30—60 R. S. i Løn for Sommeren og Styrmanden indtil 100 R. S.

Efter russiske Opgaver skulde Middeltallet for aarlig Udførsel af Varer fra Hvidehavet til Norge, beregnet efter Sexaaret 1860—1865, gaa op til en Værdi af 493,677 R. S. 43 Kop.

Indførselen fra Norge skulde derimod ifølge russiske Opgaver og efter Middeltal for 7 Aar kun naa en Værdi af 270,585 R. S. 98 Kop.

Efter norske Opgaver skulde Værdien af de ind- og udførte Varer til Tromsø og Finmarkens Amter fra Archangel og omvendt være følgende:

Fra Archangel til Norge. Fra Norge til Archangel.

1865 for 242,927 Spd. 1865 for 184,278 Spd.

1866 - - 313,645 — 1866 - 182,280

1867 - - 426,814 — 1867 - 249,403

1868 - 489,374 — 1868 - 228,273

1869 - - 310,000 — 1869 - 173,000

1870 378,000 — 1870 - 234,000 18*

Skjønt neppe nogen af disse Opgaver kan ansees for aldeles paalidelig, idet Pomorerne dels forstaa at skuffe Toldvæsenet med Hensyn til mange Varer, hvoraf Told skulde betales, dels unøiagtigt opgive Værdien af toldfri Varer, saa synes dog af begge at fremgaa, at der indføres mere til Norge, end der herfra udføres.

Kolonisation af den murmanske Kyst. Byer og Byanlæg.

Den russiske Regjerings Opmærksomhed har i de senere Aar ikke blot været henvendt paa at ophjælpe Fiskebedriften paa den murmanske Kyst og at udvide Handelen, men i en særlig Grad ogsaa paa, hvorvidt det skulde være muligt at befolke Lapland og navnlig den nordvestlige Del af samme, der grænser til norsk Finmarken, med russiske Kolonister. Hidtil tindes der nemlig paa hele Laplands Nordkyst, fra Jakobselven til Ponoielven, ikkun en eneste russisk Koloni eller et eneste Sted, hvor Russer bo hele Aaret igjennem, nemlig Kola.

Paa Sydsiden af Halvøen findes derimod 15 af Russer beboede Steder, saakaldte Selenier eller Landsbyer, der tilsammen i 1859 dog ikke havde mere end c. 3,300 Indbyggere. De vigtigste af disse Landsbyer ere følgende: Ponoi, der i 1859 x havde 25 Huse og 173 Indbyggere. Pjalitza, 23 Huse og 166 Indb. Tschapoma, 38 Huse, 243 Indb. Tetrina,-58 Huse, 355 Indb. Kuusomen, 55 Huse, 334 Indb. War-suga, 54 Huse, 249 Indb. Umba, 69 Huse, 461 Indb. Ifan-dalaks, 74 Huse, 390 Indb. (I 1867 kun 385 Indb.). Knashja, 22 Huse, 125 Indb. Kovda, 57 Huse, 406 Indb.

Nogle af disse Landsbyer ere vistnok et Par Aarhun-

1 Efter Spiski naselenniiik mjest Ross. Jmp., (a- Folketællingslister for 1861). 276

Eussisk Lapland.

Skjønt neppe nogen af disse Opgaver kan ansees for aldeles paalidelig, idet Pomorerne dels forstaa at skuffe Toldvæsenet med Hensyn til mange Varer, hvoraf Told skulde betales, dels unøiagtigt opgive Værdien af toldfri Varer, saa synes dog af begge at fremgaa, at der indføres mere til Norge, end der herfra udføres.

Kolonisation af den murmanske Kyst. Byer og Byanlæg.

Den russiske Regjerings Opmærksomhed har i de senere Aar ikke blot været henvendt paa at ophjælpe Fiskebedriften paa den murmanske Kyst og at udvide Handelen, men i en særlig Grad ogsaa paa, hvorvidt det skulde være muligt at befolke Lapland og navnlig den nordvestlige Del af samme, der grænser til norsk Finmarken, med russiske Kolonister. Hidtil tindes der nemlig paa hele Laplands Nordkyst, fra Jakobselven til Ponoielven, ikkun en eneste russisk Koloni eller et eneste Sted, hvor Russer bo hele Aaret igjennem, nemlig Kola.

Paa Sydsiden af Halvøen findes derimod 15 af Russer beboede Steder, saakaldte Selenier eller Landsbyer, der tilsammen i 1859 dog ikke havde mere end c. 3,300 Indbyggere. De vigtigste af disse Landsbyer ere følgende: Ponoi, der i 1859 x havde 25 Huse og 173 Indbyggere. Pjalitza, 23 Huse og 166 Indb. Tschapoma, 38 Huse, 243 Indb. Tetrina,-58 Huse, 355 Indb. Kuusomen, 55 Huse, 334 Indb. War-suga, 54 Huse, 249 Indb. Umba, 69 Huse, 461 Indb. Ifan-dalaks, 74 Huse, 390 Indb. (I 1867 kun 385 Indb.). Knashja, 22 Huse, 125 Indb. Kovda, 57 Huse, 406 Indb.

Nogle af disse Landsbyer ere vistnok et Par Aarhun-

1 Efter Spiski naselenniiik mjest Ross. Jmp., (a- Folketællingslister for 1861).Kolonisation.

dreder gamle, men have i al denne Tid ikke tiltaget synderligt, og Folkemængden i det Indre, eller Antallet af Landets oprindelige Befolkning, Lapperne, er sandsynligvis omtrent den samme, som den har været for Aarhundreder siden, maaske endog mindre.

Det synes saaledes, som om den russiske Kolonisation ved Ishavet hidtil ikke har villet tage Rodfæste. De didplantede Kolonier have ført et kummerligt Liv, som Træer, der ere flyttede nordenfor den Bredegrad, hvor de kunne udfolde sig i en nogenlunde kraftig Væxt.

Mere end maaske nogen anden Nation sætter den simple Russer Pris paa det selskabelige Livs Behageligheder i Venners og Slægtningers vante Kreds. Vel kan han forlade denne for en Tid; thi Handelsspekulationen har altid havt mere Tiltrækning for ham end stadigt Arbeide, men han drages dog altid tilbage og vil kun ufrivilligt ombytte dette Liv med et ensomt Liv som Kolonist i en øde Trakt. Man ser derfor overalt, at Russerne samle sig i Landsbyer, medens omvendt Finnen og Nordmanden har en Forkjærlighed for at bo hver for sig, hver paa sin egen Jordflek, hvor de have nok i sig selv, og selv raade over Alt. Det er derfor maaske vanskeligere at omplante Russeren fra et Sted til et andet end Individer af mange andre Nationer.

Flere dygtige Forfattere, Dolinski, Siderof, Tschubinski og Kampofski, have i de senere Aar skrevet om Laplands Kolonisation og udkastet forskjellige Planer til dens Fuldførelse.

De antage, at Kolonisationen af den murmanske Kyst har saa gode Udsigter for sig, at den vil gaa af sig selv, naar Regjeringen blot indrømmer Kolonisterne nogle Friheder og Fordele i de første Aar, efterat de have nedsat sig der; „thi denne Kyst", sige de, „har Overflod af-naturlige Rig-278 Russisk Lapland.

domskilder og tilbyder uden Tvivl langt flere Bekvemmeligheder, end det nordlige No,rge". De henvende særlig Opmærksomheden paa Grundlæggelse af Stæder, som Centralpunkter for Handelen, ved de bekvemmest beliggende isfri Havne paa Kysten. Som saadanne Steder udpeges først og fremst Jekaterinhavnen i Kolafjorden, og Peisen-havnen i Fjorden af samme Navn. „Paa Grund af disse Steders Beliggenhed i Nærheden af Rigsgrænsen viser sig Anlæg af Byer hersteds uundgaaelig, ikke blot i kommerciel, men ogsaa i strategisk Henseende."

En 3die Forfatter, Danilevski, tror derimod, „af flere Grunde, som ere byggede paa Studium af de lokale Forhold", at en almindelig Bebyggelse af den murmanske Kyst har meget liden Udsigt for sig, og at Forsøg i den Retning neppe ville give de Resultater, som man venter sig deraf. Han finder, at den Maade at benytte disse Trakter paa, som i Åarrækker har udviklet sig af sig selv, nemlig fra Pomorien af og gjennem Fiskere, som »opholde sig der for en Tid, i Lighed med Nordfarerne i Finmarken, er den naturligste, og at en almindelig Kolonisation ikke vil kunne foregaa, medmindre man tilbød Nybyggerne ganske andre Fordele og Hjælpemidler end de, som Regjeringen tænker paa at tilstaa dem. Nybyggerne vilde nemlig, efter hans Mening, ingen synderlige Fordele have fremfor Pomorerne med Hensyn til Fiskebedriften, men saa meget større Vanskeligheder med at faa Afsætning for sin Fisk. De vilde sandsynligvis blive aldeles afhængige af Pomorerne eller Monopolisterne i Kola. De vilde synke ned til at blive disses Arbeidsfolk, paa hvis Lod vilde falde alt Besvær, alle Polarlivets Savn og Ubehageligheder, medens alle Fordele vilde tilfalde Pomorerne. Idetmindste vilde disse Nybyggere snart komme til at befinde sig i de,nne Stilling, dersom de bestod af fattige Bøn-Kolonisation. 279

der fra Arehangel, Olonetz og andre Guvernementet og Andre har man ikke Grund til at tro skulde lade sig bevæge til Overflytning paa de af Regjeringen stillede Betingelser.

Derimod antager han, at der kan være Grund til at anlægge en eller to Kolonier, hvis Maal skulde være at indrette Mønsterbrug for Fiskeri paa den murmanske Kyst, ligesom man har „Mønstergaarde" for Jofbrug. Derved vilde den fiskende Befolkning, som fra forskjellige Kanter strømmer did, i Praxis kunne faa se for sig. flere Grene af

Fiskeindustrien, som endnu blot ere i sin Begyndelse i Rusland, f. Ex. Haakjærringfiske, Seifiske og Fiske med Haandsnøre.

Det bekvemmeste Sted til Anlæg af et saadant Mønsterbrug for Fiskeri antager han, at Vaicleguba uden Sammenligning maa være, hvor en Del Nordmænd allerede have nedsat sig.

Forfatteren af dette Arbeide havde da ogsaa paa sin Reise gjennem russisk Lapland i 1867 Anledning til at se en Del af den heromhandlede Kyststrækning og det Indre af et Par af de vigtigste Fjorde. Efter min Opfatning er flere Steder paa den nordvestlige Del af den murmanske Kyst ikke uskikkede til Kolonisation af en Befolkning, der forstaar sig paa Fædrift og Fiskeri. Enkelte Steder i denne Del af russisk Lapland synes endog at tilbyde større Fordele for Kolonisation end flere af de Steder i norsk Finmarken, som nu i Aarhundreder har havt fastboende Befolkning. Navnlig tilbyder saaledes store og lille Bumandsfjord, Peisenfjord, store Mutkafjord, Dalføret op fra Bunden af Orafjord langs Ora-jok, samt især Strækningerne langs Tulom og Kola-elven de bedste Rydningspladse for en Befolkning, der vilde gjøre Buskapsskjøtsel til Hovednæringsvej medens de dog ogsaa med Lethed og med Fordel kunde deltage i Vaarfiske-rierne. Kolonisationen vil maaske aller lettest kunne paabe-

gyndes fra Finland og maaske ogsaa fra Finmarken af. Det synes allerede, som om Finnerne og Nordmændene skulle komme til at foregaa Russerne med sit Exempel, i Tilfælde af at de opmuntres; hvilket aabenbart synes at maatte være • i Ruslands velforstaaede Interesse. Dette synes at fremgaa af Følgende:

„I 1859", siger Tschubinski, „tilkjendegav nogle Nordmænd Ønsket om med sine Familier at flytte over til samt nedsætte sig paa den murmanske Kyst. Af den daværende Generalguvernør blev som Følge heraf det Spørgsmaal taget under Overveielse, om det ikke skulde være hensigtsmæssigt at befordre en Kolonisation af Norske, som, ved at nedsætte sig paa den murmanske Kyst, kunde bidrage til Distriktets Næringsdrift og tillige til Indførsel af Jordbrug og Kvægavl, der er ganske ubekjendt hos Lapperne, som bo længer inde i Landet."

„I Erkjendelse af de store Fordele", hedder det fremdeles, „de omhandlede Egne vilde have af at blive befolkede med Nordmænd, hvis Foretagelsesaand og Indsigt i Landøkonomien ikke vilde undlade at bringe Liv i dette hidtil ubefolkede Strøg af Rusland, og ledet af Ønsket om at erholde nøiagtig Kundskab om de allerede nu der bosatte Emigranters Forfatning samt mulige Fornødenheder, har Guvernøren fundet det nødvendigt i indeværende Aar (1864) at hidsende en Embedsmand, Hr. Amon, som kjender det norske Sprog.

Af den Indberetning, denne Embedsmand har afgivet, erfares, at der paa forskjellige Steder af den nordvestlige Del af den murmanske Kyst har nedsat sig 8 norske, 9 finlandske og 3 svenske Familier, (et Antal, som i 1867 var steget til 10 norske og 18 finlandske Familier, se P. 217). Kolonisterne have overalt bygget sig Træhuse, som ere forsynede med Jernovne, der ere indførte fra Norge. De syssel-Kolonisation. 281

sætte sig dels med Fiskeri, dels med Buskapsskjøtsel og Havedyrkning. De have faaet Poteter, Næper, Ræddiker og andre Fødeplanter til at voxe der. De eie nu (1864) 42 Kjør 8 Oxer, 16 Kalve og 112 Faar, saaledes at der paa hver Familie kommer 3 Stykker Hornkvæg og 6 Faar. Deres velorganiserede Buskapsskjøtsel yder dem Mælk og Smør i Overflod. Uagtet Vinterens Strænghed og Langvarighed samt andre Vanskeligheder i hine Polartrakter have disse flittige Kolonister dog forstaaet at indrette sig ret bekvemt.

Men da deres Boliger ligge adspredte paa forskjellige Punkter, har den lokale Administration ikke i sin Magt at føre Opsigt med dem eller kjende deres Behov og beskytte dem mod Forulempninger af de om Sommeren didstrømmende Fiskere. Dette hindrer dem fra at opnaa den Velstand, som en samlet Koloni vilde medføre. Under forhaandenværende Forholde kunne de ikke yde hinanden den i mange Tilfælde ønskelige gjensidige Understøttelse, ikke give sine Børn den forønskede Opdragelse, hellerikke opfylde sin Kristenpligt efter sin Religions Dogmer. Dersom de boede sammen i en Koloni, var det muligt at oprette en Skole for deres Børn, og, dersom deres Antal forøgedes, af og til at sende did en luthersk Præst, som kunde udføre kirkelige Forretninger blandt dem. Det mest passende Sted for en saaadan Koloni antages at være Orafjord, og til Fremme af Dannelsen af en saadan Koloni er der senere foretaget de nødvendige Skridt fra de lokale Autoriteters Side."

De sidste Forholdsregler, som fra den russiske Regjerings Side ere vedtagne for at fremme Kolonisationen af den murmanske Kyst, indeholdes i en keiserlig Forordning af 22 Nov. 1868, som i Oversættelse fra Russisk er mig meddelt af Amtmand Holmbo. Den lyder saaledes:

„Keiserlig Forordning, afgiven 22 Novbr. 1868 efter For-282 Russisk Lapland.

slag fra Archangels Guvernør og Indstilling fra Minister-raadet, betræffende nogle Indrømmelser til Fordel for Kolo-j nisterne paa den murmanske Kyst.

1) Russere og Udlændinge, som overflytte til Murmans-kysten, skulle, med Hensyn til deres Handelsforbindelser med Norge, nyde samme Rettigheder, som Almuen langs Hvide-havskysten. Det skal, desuden være dem tilladt, i 6 Aar fra Dato, at drive ethvert Slags Handel og Næring, uden derfor at løse Bevilling, samt til eget Brug og til Salg inden Kolonien, toldfrit at indføre Manufakturvarer og andre Varer, forsaavidt disse ifølge Tariffen ei ere Kontrabandevarer sammesteds.

2) Det skal være overladt til Guvernements-Styrelsen, efter eget Skjøn, at indvilge saavel de paa Murmanskysten allerede bosatte Kolonister, som de Kolonister, der herefter maatte ville bosætte sig sammesteds, sexaarige Laan fra 50 til 150 Rubel pr. Familie, dog mod Kaution eller Pant. Det samlede Beløb, som dertil udfordres, skal iforveien tilnær-, melsesvis beregnes samt indtages i Indenrigsministerens Budgetforslag.

3) Kolonisterne skulle i de første 6 Aar efter sin Indflytning være fritagne for at benytte stemplet Papir, alene med Undtagelse af Papir til Skjøde for Jord, der tilhører Staten.

4) De skulle være berettigede til at erholde Korn fra de offentlige Magasiner, enten mod kontant Betaling, eller som Laan, paa derfor gjældende Betingelser.

5) Det skal være dem tilladt at gaa paa Jagt efter Skovdyr og Fugle, ligesom ogsaa at fiske i de i Koloniens Nærhed værende Elve. og Indsøer.

6) De skulle nyde godt af de samme Rettigheder, som ere tilstaaede de forhenværende Statsbønder ved Flytning fra et Guvernement til et andet.Kolonisation. 283

7) De af Kolonisterne, som ikke forstaa det russiske Sprog, skulle være berettigede til paa Norsk eller Finsk at affatte sine Andragender og Forestillinger til lokale og høiere Myndigheder. De Kolonister, som indflytte fra Udlandet, skulle derhos have Ret til at fremsætte Ønske om at blive russiske Undersaatter, samt til isaafald at aflægge Troskabsed for den lokale Politiembedsmand eller Fredsdommer, hvilken Ed skal aflægges paa det Sted, de vælge til fast Ophold.

8) Alle føromtalte Rettigheder skulle ligeledes udstrækkes til de Nomade-Lapper, som tilkjendegive Ønske om at tage fast Ophold paa Murmanskysten, til hvilke Rettigheder saaledes ogsaa bliver at henføre de Pengelaan, de have nødigt for at indrette sig som Fastboende.

9) Da det ifølge Resolution af 19 Februar 1861 er overdraget til Archangels Guvernør at afgive Bestemmelser med Hensyn til Distriktets Jurisdiktionsinddeling, saa bliver det ogsaa at overdrage til ham at sørge for, at Lappernes Jurisdiktion bliver adskilt fra de øvrige Kolonisters.

Hvad angaar Forslaget om Kolonisternes Inddeling i Arbeiderforeninger, bør Myndighederne indskrænke sig til at gjøre Fordelene ved saadanne Foreninger indlysende for Kolonisterne, men det bør overlades til disses egen fri Villie at oprette eller ikke at oprette Arbeiderforeninger."

Dersom saa-uhildede og velvillige Anskuelser fremdeles gjorde sig gjældende fra den russiske Regjerings Side, og, som Følge deraf, den lokale Øvrighed ogsaa viste sig velvillig stemt mod de nye Kolonister, vilde rimeligvis efterhaanden flere og flere flytte over til denne Del af den murmanske Kyst, dels fra Nordfinland, dels fra norsk Finmarken, hvor Befolkningen allerede er saa stor, at det meste dyrkbare Land er optaget. Disse Kolonister vilde, især de, som kom fra Finmarken eller det nordlige Norge, medføre ikke blot Kund-skab og Arbeidskraft, men tildels ogsaa Kapital og derigjennem meget snart bringe saavel Fiskebedriften som Buskapsskjøtselen op fra det

lave Standpunkt, hvorpaa disse, for russisk Lapland saa overordentlig vigtige Erhvervsgrene i Aarhundreder have staaet og rimeligvis fremdeles ville blive staaende, dersom man vil vente, indtil de udvikles udelukkende gjennem russiske Kolonister, eller indtil Overbefolkning i de mere begunstigede Dele af Rusland omsider ogsaa tvinger Folk til at flytte opover til Polaregnene.

Men denne velvillige Anskuelse deles ingenlunde af Alle. Der er de Forfattere, som paastaa, at de slet ikke kunne indse Nytten af, at norske Kolonister flytte over til den murmanske Kyst, ja, de se endog i denne Haandfuld Kolonister en Fare for det russiske Riges Herredømme paa hine Kanter, medens dog paa den anden Side Norge med aabne Arme aarlig modtager finske Kolonister i Hundredevis.

Saaledes udtaler Siderof og Dolinski sig med Forbitrelse over den forud anførte høieste Resolution, „som endnu nogenlunde kunde forklares, naar den gjordes for Ruslands Finner, men, at man indrømmer Nordmændene Land, er aldeles uforklarligt“.

I Anledning af at Kampofski beretter, „at disse Kolonisters Vilkaar ikke ere misundelsesværdige, at de hverken have Kirke eller Præst, og at det er vanskeligt for dem at forbedre sin Stilling, naar de, f. Ex. for at erholde Tilladelse af Forstmesteren til at tage Bygningstømmer af Statens Skove, maa begive sig lige til Kovda, 600 Verst,“ ytrer Dolinski:

„Man kan ikke andet end glæde sig, ifald denne Kolonisering mislykkes, da i modsat Fald de bedste Pladse vilde komme i fremmede Hænder. Enhver Regjering er skyldig at give sine egne Undersaatter Fortrinet fremfor Fremmede, og derhos opmærksomt vaage over, at intet fremmed Element

i nogen Vraa af Riget tager Overvægten over det fædrelandske; ellers kunde før eller senere deraf fremgaa ganske sørgelige Resultater. JordLodder, som uddeles, bør derfor udelukkende gives til Russer, og, i Tilfælde af at man gjør Undtagelser for Nordmænd og Finner, (paa Vilkaar af at de blive russiske Undersaatter), bør dette alene ske paa Punkter, der ligge mere fjernede fra Grænsen, og saaledes, at der ikke kommer mere end 1 Udlænding paa 10 Russer. Indbydelse af Kolonister og Indkaldelse af norske Sildefiskere, (se Pag. 249), beviser vor Administrations fuldkomne Ubekjendtskab med Nordlandenes Vilkaar og Behov."

I Tilfælde af at denne Opfattelse efterhaanden skulde blive den almindelige, og især i Tilfælde af at man skulde betragte disse Nybyggere med saa ugunstige Øine, at man endog nærede Mistanke om, at de „under Skin eller Foregivende af russisk Undersaatterskab ville tilsnige sig Besiddelser af disse Landsdele," er der fra den norske Styrelses Side naturligvis mere Grund til at hindre end fremme Overflytning af Nordmænd til den murmanske Kyst, for at ikke det venskabelige Forhold, som hidtil har existeret mellem Befolkningen i Årchangels Guvernement og det nordlige Norge, skal forrykkes til Skade for Indvaanerne paa begge Sider, da de gjensidigt trænge til hinandens Handelsprodukter og hidtil ogsaa gjensidigt vedSamfærsel og Handel have udfyldt-hinandens vigtigste Behov.

Buskapsskjøtsel og Renskjøtsel.

Hele russiske Lapland er paa Grund af sin nordlige Beliggenhed uskikket til Kornavl og egner sig alene til Fædrift. I den aller sydligste Del, omkring Pååjårvi og nogle flere Steder, gjør dog den karelske Befolkning aarlig Forsøg med Kolonisation. , 285

i nogen Vraa af Riget tager Overvægten over det fædrelandske; ellers kunde før eller senere deraf fremgaa ganske sørgelige Resultater. JordLodder, som uddeles, bør derfor udelukkende gives til Russer, og, i Tilfælde af at man gjør Undtagelser for Nordmænd og Finner, (paa Vilkaar af at de blive russiske Undersaatter), bør dette alene ske paa Punkter, der ligge mere fjernede fra Grænsen, og saaledes, at der ikke kommer mere end 1 Udlænding paa 10 Russer. Indbydelse af Kolonister og Indkaldelse af norske Sildefiskere, (se Pag. 249), beviser vor Administrations fuldkomne Ubekjendtskab med Nordlandenes Vilkaar og Behov."

I Tilfælde af at denne Opfattelse efterhaanden skulde blive den almindelige, og især i Tilfælde af at man skulde

betragte disse Nybyggere med saa ugunstige Øine, at man endog nærede Mistanke om, at de „under Skin eller Foregivende af russisk Undersaatterskab ville tilsnige sig Besiddelser af disse Landsdele," er der fra den norske Styrelses Side naturligvis mere Grund til at hindre end fremme Overflytning af Nordmænd til den murmanske Kyst, for at ikke det venskabelige Forhold, som hidtil har existeret mellem Befolkningen i Årchangels Guvernement og det nordlige Norge, skal forrykkes til Skade for Indvaanerne paa begge Sider, da de gjensidigt trænge til hinandens Handelsprodukter og hidtil ogsaa gjensidigt vedSamfærsel og Handel have udfyldt-hinandens vigtigste Behov.

Buskapsskjøtsel og Renskjøtsel.

Hele russiske Lapland er paa Grund af sin nordlige Beliggenhed uskikket til Kornavl og egner sig alene til Fædrift. I den aller sydligste Del, omkring Påâjârvi og nogle flere Steder, gjør dog den karelske Befolkning aarlig Forsøg med$86 Russisk Lapland.

at avle Korn; men disse Forsøg mislykkes oftere, end de lykkes. Buskapsskjøtselen, som følgelig skulde være Befolkningens Hovednæringsvej staar imidlertid paa et joverordent-lig lavt Trin, eller lavere her, end i Nordfinland, eller i ' svensk og norsk Lapmarken. Befolkningen, som ifølge sin .Religions Dogmer ikke har Lov til at spise Kjød eller Mælk i mere end den halve Tid af Aaret, betragter Fædriften blot som et mindre væsentligt Binæringsmiddel ved Siden af Fiskebedriften. Mangel paa Oplysning og Mangel paa Kommunikation hindrer Befolkningen endnu fra at spekulere i Udførsel af Kjød, Smør og Skind m. m. til Norge.

At lave Ost er en aldeles ukjendt Ting blandt Befolkningen i russisk Lapland, og Smørret tilberedes saa slet, at det neppe nydes af Andre end Producenterne selv.

Efter de nyeste officielle russiske Opgaver1 skulde Antallet af Husdyr, fordelt paa Befolkningen, være saaledes, at de forskjellige Nationaliteter i 1861 eiede: Russerne, (c. 17,600). Karelerne, (c. 14,637). Lapperne, (c. 2,000). Heste 2,251, — 1,822, — 5,

Hornkvæg 4,121, — 4,835, — 96,

Faar 10,636, — 6,720, — 319,

Ren 7,233, — 1,916, — 4,181.

Det mærkeligste ved disse Talangivelser, dersom de ellers ere paalidelige, er at Lapperne angives som Eiere af Heste, og at Russerne angives som Eiere af et ulige større Antal Ren end Lapperne. Det Sidste kan dog forklares Nderved, at Lapperne her ere sunkne ned til blot at være Vogtere, ligesom de ogsaa i andre Henseender ere at betragte mere som livegne Arbeidere for de formuende Russer, end som selvstændige Mennesker. Russiske Forfattere klage over, at Ren-

1 Material, dljå Geogr. i Statist. Rossii 1865.Buskapsskjøtsel. !J87

skjøtselen i Lapmarken vanvyrdes, og foreslaa, at man, for at forbedre Racen, burde indføre Dyr fra Mesens Distrikt, hvor Antallet af disse angives at være 205,069. Rensdyrene i russisk Lapland ere i den senere Tid blevne saa dyre, at man maa betale 5 R. S. for Benyttelse af en Ren til Kjørsel om Vinteren, medens man i Mesen har kjøbt en Ren for 3 R. S. /

Russer, Finner, Kareler og Lapper.

Russerne i Lapmarken, der bo samlede i de i Pag. 276 opregnede, langs Kysten beliggende Byer, ere samtlige af dengræsk-katholskeBekjendelse. Skoler ere først oprettede i den seneste Tid i nogle af de førnævnte Byer. Læse- og Skrivekyndighed er derfor ikke almindelig.

„Den1 stærkeste Følelse i en Russers Hjerte er Ærbødighed for Gud. Den fremtræder i alle Samfunds- og Livsstillinger, i en Armé paa Marschen, i en Folkehob paa et Marked paa Landet, i et Læseværelse, fuldt af Studenter, i en Fyrstindes Balsal, hos en Høker, som skriver paa sin Disk, hos en Bonde, som drager paa sin Kjærre, og hos en Indbrudstyv, som mæsker sig med sit Rov.

Denne Følelse udstyrer Landet med Kirker og Altere, ligesom den giver ethvert Individ et Præg af bodfærdigt Udseende. Enhver Landsby maa have sit Helgenskrin, ligesom ethvert Barn maa have sin Skytsengel og sit Daabskors.

Nat og Dag, fra Vuggen til Graven, lever Russeren ligesom for Guds Øine. Selv i hans dagligdagse Forretninger viser han Respekt for, hvad han anser for at være en guddommelig Lov. Et Slags Mad er tilladelig, et andet utilladelig.

1 Karakteristisk af Russerne efter „Free JRussia." W. H. Dixon.

skjøtselen i Lapmarken vanvyrdes, og foreslaa, at man, for at forbedre Racen, burde indføre Dyr fra Mesens Distrikt, hvor Antallet af disse angives at være 205,069. Rensdyrene i russisk Lapland ere i den senere Tid blevne saa dyre, at man maa betale 5 R. S. for Benyttelse af en Ren til Kjørsel om Vinteren, medens man i Mesen har kjøbt en Ren for 3 R. S. /

Russer, Finner, Kareler og Lapper.

Russerne i Lapmarken, der bo samlede i de i Pag. 276 opregnede, langs Kysten beliggende Byer, ere samtlige af dengræsk-katholskeBekjendelse. Skoler ere først oprettede i den seneste Tid i nogle af de førnævnte Byer. Læse- og Skrivekyndighed er derfor ikke almindelig.

„Den1 stærkeste Følelse i en Russers Hjerte er Ærbødighed for Gud. Den fremtræder i alle Samfunds- og Livsstillinger, i en Armé paa Marschen, i en Folkehob paa et Marked paa Landet, i et Læseværelse, fuldt af Studenter, i en Fyrstindes Balsal, hos en Høker, som skriver paa sin Disk, hos en Bonde, som drager paa sin Kjærre, og hos en Indbrudstyv, som mæsker sig med sit Rov.

Denne Følelse udstyrer Landet med Kirker og Altere, ligesom den giver ethvert Individ et Præg af bodfærdigt Udseende. Enhver Landsby maa have sit Helgenskrin, ligesom ethvert Barn maa have sin Skytsengel og sit Daabskors.

Nat og Dag, fra Vuggen til Graven, lever Russeren ligesom for Guds Øine. Selv i hans dagligdagse Forretninger viser han Respekt for, hvad han anser for at være en guddommelig Lov. Et Slags Mad er tilladelig, et andet utilladelig.

1 Karakteristisk af Russerne efter „Free JRussia." W. H. Dixon.

Naar han reiser sig fra sit Leie, er der en Bøn paa hans Læber, naar han sætter sig for at hvile, er der en Velsignelse i hans Hjerte. Naar han kjøber, og naar han sælger, naar han spiser, og naar han drikker, erindrer han, at en Helgen er nærværende.

Gaa ind i en russisk Hytte — du finder et Kapel. Ethvert Rum i Hytten er helligt; thi i hvert Rum er der et helligt Billede, et hjemligt Alter, en Husgud. Beboeren træder ind i Rummet med Ærbødighed. Han standser paa Tærskelen, blotter sit Hoved, korser sig og udtaler en hellig Sentens. „Slavet bogu" — Ære være Gud — er idelig paa hans Læber. Han viser langt mere, end vi, Respekt for hellige Ting. Han tænker Dag og Nat paa sin Skytsengel, og han betaler mange Penge til Kirken for Bønner, der skulle opsendes i hans Navn til denne Skytsengel.

Et Barn ansees ikke for rigtigt født til Verden, førend det er blevet velsignet af Præsten og af ham gjort til en „Guds Tjener". Som Barnet begynder, saaledes fortsætter det. Korset, som det modtager ved Daaben, —- som det modtager i Vuggen og bærer til Graven, — er blot et Tegn. Religionen følger med til Legepladsen, til Skolen, til den daglige Forretning. Enhver Handling i Livet maa begynde med en Bøn og ende med en Velsignelse.

Ethvert nyt Hus, som man flytter ind i, enhver Butik, som man aabner, maa velsignes. Enhver, som flyttter fra et Logis til et andet, maa faa sin nye Bolig renset ved en religiøs Høitidelighed. Præsten, ledsaget af sin Klokker, kommer 10—12 Gange om Aaret ind i ethvert Hus i sit Præstegjæld og besprænger Værelserne med Vievand,

renser dem ved Bønner og velsigner dem ved Korset.

Et Barn antager i Daaben sin Skytsengels Navn og kan aldrig forandre dette. En Bonde, som blev anklaget for atRusser. 289

have forfalsket sit Navn, svarede, at en saadan Handling var aldeles umulig. „Hvorledes", udbrød han, „kunde jeg forandre mit Navn? Jeg vilde jo da miste min Skytsengel! Nei, jeg har kun forandret Navnet paa mit Fødested."

Gjør da denne gjennem hele Livet gaaende, strænge, udvortes Gudstjeneste, dette stadige Samvær med Helgener og Syn af Helgenbilleder, denne idelige Mumlen af Bønner, at den græsk-katholske Kusse-Nation udviser flere kristelige Dyder mod Næsten end andre Nationer? Ingenlunde. Det fortrolige Forhold til alle disse Helgener in effigie gjør, at den orthodoxe Græker ogsaa tror, at Adgangen til Tilgivelse for en Forseelse er meget let. Han behøver blot at gaa hen i Hjørnet af Værelset, bukke og korse sig nogle Gange, saa er Sagen dermed afgjort. Men om end denne Religiøsitet ikke skjænker Folket nogen ædlere, moralsk Styrke, saa giver den dog Nationen en uhyre Kraft i den Henseende, at enhver Angrebskrig paa det hellige Rusland vil blive betragtet som en Religionskrig, og at Alle som En med fanatisk Mod ville kjæmpe for Kirken, Keiseren og Fædrelandet.

Den simple russiske Bonde er af Karakter godmodig, livlig, gjæstfri, høflig og tjenstvillig, men paa den anden Side ogsaa tyvagtig, bedragersk, letsindig og i høi Grad urenslig. Penge er hans Afgud. Han bøier sig derfor ogsaa dybere for Rigmanden end for Embedsmanden.

„De[1] samme Næringskilder staa aabne for Russerne, Finnerne, Karelerne og Lapperne, men de ere af Naturen begavede med ulige Evner, og Enhver vælger den Beskjæftigelse, der stemmer med hans eiendommelige Natur. Saaledes ere Russerne Handelsmænd, Finnerne og Karelerne Jordbrugere og Lapperne Jægere og Fiskere."

1 Castren. Nordische Reisen und Forschungen.

„Kusserne have især et aldeles udpræget Anlæg for et rastløst Liv, for Handel og Spekulation. De hade den ensformige Eo, som udgjør Karelens og end mere den egentlige Finnes høieste Lykke. Deres Lyst er at irre omkring og fra det Fjerne hente Skatte til Hjemmet. Saaledes finder man dem snart med sine Lodjer paa Havnen i Archangel, snart paa den murmanske Kyst, snart omkring i Finmarkens Fjorde, og atter træffes de om Vinteren paa Moskvas Gader og Novgo-rods Torve. Den, som ikke har Midler til saa lange Keiser, bliver dog derfor ikke hjemme. Med sin Snjåk pløier han Hvidehavets Bølger, fanger Sjomga, Sild, Sæl og Bjeluga, (Hvidfisk); thi det er etAxiom, at den, som vil æde Brød om Vinteren, ikke maa ligge hjemme om Sommeren". Han maa ud paa Fortjeneste, og har han været saa heldig at erhverve nogle Kopek mere, end han behøver til sig og sin Familie, saa foretager han sig om Vinteren mere eller mindre vidtløftige Handelsreiser. „Saaledes synes Kusseren med sin rastløse, urolige Natur, sin Livlighed og fremfor Alt — sin kloge, beregnende Forstand" at være den af disse Nationer, der vil komme til at udgjøre Handelsstanden iblandt en muligens vordende Befolkning af Kolonister i russisk Lapland. Til det tu'nge, ensformige Rydnings- og Jordarbeide er Kusseren uskikket, og han vil derfor ikke trives som begyndende Kolonist. Men han vil komme efter, naar Industrien er kommen saa langt, at der kan være et Marked for hans kløgtige Spekulationer.

„Agerbrug og Fædrift er derimod netop de Næringsgrene, som især egne sig for Finnens Natur. Han elsker disse Beskjæftigelsen og for hans Velbefindende er det uundgaaeligt nødvendigt, at han har en liden Verden omkring sig, hvor han alene, frit og uafhængigt, kan raade og herske. Derfor ombytter han ofte et sorgfrit Liv under anden Mands Herrevælde med et fattigt Hjem i Ødemarken, idet han fin-Kareler. 291

der, at det smager bedre i eget Hjem at drikke Vand af en Næverskrukke, end i anden Mands Bolig at tømme 01 af et Sølvstøb".

Paa Grund af denne sin Forkjærlighed for en stille, afsondret Virkekreds synes Finnen, begavet derhos med stor Ihærdighed og Kraft, at være den af disse Nationer, der maaske især er skikket til, som første Kolonist, at gjøre de første,Forsøg paa Jordbrug omkring i hine nordligeTrakters Vildmarker.

Karelen er Finnens nærmeste Slægtning. Hans Sprog er neppe saa afvigende fra. clet reneste Finske, at det kan kaldes en Dialekt af samme. I Folkekarakteren er der derimod større Forskjel. Paavirkede i Aarhundreder af Russerne og tildels blandede med disse, have de græsk-katholske Kareler i den kemske Ujesd tabt adskilligt af sine lutherske Brødres gode Sider, ufortrøden Udholdenhed, Ihærdighed og Selvstændighedsfølelse, uden paa den anden Side at have arvet synderligt af Russernes Foretagsomhedsaand. Medens enhver luthersk Finne, enhver voxen Lap i Norge, Sverig og Finland kan læse, samt en stor Del af dem ogsaa skrive, og medens ialfald alle have idetmindstev nogen Kundskab om sin Religions Dogmer, findes der blandt de 16,703 Kareler, som bo i den kemske Ujesd, ikke mere encl 2251 Personer, og blandt disse 35 Kvinder, der kunne læse.

Dersom de officielle Opgaver over Forbrydelser iblandt Karelerne ere paalidelige, kan man ikke andet end komme til at dømme overordentlig gunstigt om deres Moralitet. Tschubinski opgiver nemlig Antallet af Forbrydelser blandt

1 Tschubinski i Sapiski dlja Stenia. 1867.

Siderof siger i Ruski Westnik, at der blandt 30,000 Indbyggere i hele den kemske Ujesd ikke er mere end 392 Personer, som ere læsekyndige.292

Russisk Lapland.

Karelerne i den kémske Ujesd i Løbet af 5 Aar til 39. Blandt disse var:

Tyveri 5, Indbrudstyveri 1, ulovlig Skovhugst 22, Til-føielse af personlig Fornærmelse 6, Voldtægt 2, Mordattentat 1, Ulydighed mod Myndigheder 1, Fordølgelse af Desertører 1.

Dersom man fra dette Antal udelukker Antallet af ulovlig Skovhugst, saa formindskes Forbrydelsernes Antal til 17; det er omtrent 3 Forbrydelser aarlig eller 1 Forbrydelse paa c. 5500 Individer, og 1 Tyveri aarlig paa 16,000 Personer.

Dette taler overordentlig høit for Karelernes Ærlighed. Men om de end maaske ere ærlige mod hinanden indbyrdes, er det dog paa den anden Side vist, at de til Norge paa Fiskeri ankommende Kareler ikke have noget godt .Rygte i ' saa Henseende, ligesom det ogsaa er en bekjendt Sag, at cle Kareler, der handle paa Finland, ere upunktlige Gjælds-betalere.

Drukkenskab hersker aldeles ikke i Karelen. I hele Ujesden findes ikke mere end en eneste Kro, nemlig i clen panozerske Landsby i clet pogaske Distrikt. Hvad de karelske Kvinder angaar, saa ere de bekjendte for sin Kydskhed, især længere bort fra de russiske Kystbyer.

Et af de mest fremtrædende Træk i den karelske Karakter er maaske deres Fredsommelighed og Forsonlighed. Dette viser sig især i Familieforholdene og Familielivet. Familiestridigheder forekomme langt sjeldnere end hos Russerne, og naar saa hænder, er det som oftest mellem Brødre for Arvens Skyld.

Fattigdommen er stor iblandt Karelerne. Den' hidrører ikke fra Letsindighed eller Dovenskab; thi de arbeide lige saa flittigt som Russerne og ere tildels flinke Baad- ogFar-tøibyggere, især Karelerne i den pudoschemske Landsby, men den hidrører fornemmelig fra Uvidenhed og fuldstændigLapper. 293

Mangel paa Kommunikation. Åf Mangel paa Mel bruges i hele Karelen Furubark og Halm indblandet i Brødet. Brød, uden mindste Tilsætning af Bark eller Halm, bruges kun af-ganske Faa eller de aller Rigeste. De Fattige „bruge næsten udelukkende Bark og Halm, med en liden Tilsats af Mel", i sit Brød. Man regner, at i det mindste 1500 Personer af begge ' Kjøn stadigt befinde sig paa Tiggeri i Kern og de øvrige pomorske Byer.

Lapperne bebo det Indre af den store kolske Halvø. De findes adspredte hist og her lige fra Hvidehavet i Øst til den norske Grænse og fra Ishavet i Nord til ned imod Kan-dalaks. Det sydligste Sted, hvor Lapper nu for Tiden bo, er Sashjeika, beliggende ved den sydvestligste Del af Imandra, et Par Mile nord for Kandalaks. Tidligere boede de, som bekjendt, langt sydligere, og endnu for en Menneskealder siden boede der Lapper ved Panajårvi og Koutojårvi. De nuværende Beboere omkring disse Indsøer nedstamme tildels fra Lapper og røbe dette

temmeligt paafaldende i sit Ydre. Enkelte vide at fortælle, at deres Fædre kunde tale det lappiske Sprog.

Lapperne paa den kolske Halvø benævnes i Almindelighed efter de Floder og Indsøer, hvor de have sine Vinterbopæle, saaledes f. Ex. depasvigske eller pasrietske, peisenske eller petschengske, motofske, lovozerske, terske o. s. v.

Ingen af de russiske Lapper af den græsk-katholske Be-kjendelse ere længer Nomader i den Forstand, at de bo i Telte, leve af Renhjorder og idelig flakke omkring med disse. De bo alle dels i tømrede Huse, dels i Jordgammer. Men enhver Familie forandrer alligevel hvert Aar Opholdssted 3—4 Gange. Om Vaaren drage nemlig samtlige Lapper fra Vinterpladsen til en Vaarplads, beliggende ved en eller anden mindre Indsø, hvor der er bekvem Anledning til Fiske og

Fuglefangst. Nogle drage ogsaa til Havet og deltage med Kusser og Kareler i de store Kystfiskerier. Længer ud paa Sommeren, omkring Petersdagen, (11 Juli n. St.), flytte de hen til store Indsøer eller Floder for at drive Indsø- og Laxefiske med Garn, Not, Rev og Stængsler. I August flytte de til Høststationerne, hvor de foruden Fiskeri ogsaa drive Jagt paa Fugl, Ren, Maar, Ikorn, Otter og Bjørn. - Endelig begive de kig henimod Jul tilbage til Vinterpladsene, hvor de bo samlede i smaa Landsbyer. De forskjellige Fiske- og Jagtstationer ere med sit Terræn fra urgammel Tid af fordelte paa Slægterne og nedarves i Familierne. Vinterboplad-sene kaldes Pogoster, og i enhver Pogost findes 6, 10, indtil 20 Stuer, der dels staa i tætte Klynger, dels ere spredte ad, uden nogensomhelst Orden. Til enhver Stue hører igjen et eller flere Stabure, hvori Fødevarer, Skind m. m. opbevares. I enhver Pogost findes et lidet Kapel, bygget tildels i to Afdelinger med Skraatag. Den ene Afdeling er lidt høiere end den anden, saaledes, at dens Tag rager synbart op over det lavere Tag. Taarn findes ikke. Kun et simpelt Kors er sat paa Mønningen af det høieste Tag. Det Indre i ethvert Kapel er ved en Væg, hvori Aabning findes til Gjennemgang, delt i to Rum. I det bagerste staar Alteret, og paa Væggene rundt omkring, især i det ydre Rum, er der ophængt Helgenbilleder. Fremfor disse staar eier mangearmede Lysestager af Træ. Foran Billederne hænge Lamper, og disse ere ofte til Prydelse behængte med forskjelligfarvede Fugleæg. Selve Billederne ere behængte med brogede Tørklæder, Baand eller anden Stads, som Lapperne have skjænket sine Helgener i Haab om Hjælp under Sygdomme eller anden Ulykke.

Pogosterne eller Landsbyerne blive ikke i nogen lang Aarrække staaende paa samme Sted. Efter 10—15 Aars Forløb, naar der nemlig ikke længer er Mos i Overflod til

Renen og Ved nok i Nærheden til Brændsel, flyttes hele Pogosten til et nyt, bekvemmere Sted. Pogosterne kunne saaledes ligge i kortere eller længere, undertiden flere Mils, Afstand fra Hovedkirken, hvor Præsten bor. Naar Overflytning skal foregaa til en ny Vinterplads, nedrives først Kapellet, og med forenede Kræfter overføres og opbygges det igjen paa den nyvalgte Plads. Kapellet opføres altid i nogen Afstand fra Pogosten for at sikre det for Ildsvaade. Efterat Kapellet er flyttet, fører hver Familie paa egen Haand afsted sit Vaaningshus og Stabur og opstiller disse igjen der, hvor den finder det bekvemmest. Naar Alt er overflyttet, holdes Gudstjeneste, i Tilfælde af at der er Præst paa Stedet eller i Nærheden. Kapellet indvies paanyt, hvorefter baade det og Omgivelserne samt Husene besprænges med Vievand.

„Lappernes Stuer ere byggede af Tømmerstokke, der udvendig ere runde, men indvendig fladt afhugne eller høvlede. Taget er skraat og dækket enten med Næver og Torv eller blot med Bord. Stuerne ere omtrent 2V2 Favn lange, 2 Favne brede og 1 Favn høie under Spærrerne. I Almindelighed har hver Stue to smaa Vinduer, det ene paa Langvæggen, til Høire for Indgangen, det andet paa Bagvæggen. Døren er liden og saa lav, at man maa krybe ind. Ildstedet, der er bygget som en almindelig Peis af Sten, oversmurt med Ler, staar strax ved Indgangen, i Hjørnet til Venstre. Lige ved Ildstedet staar altid en Saa med Vand, til Drikke-, Vaske- og Badevand. Langs Væggene findes oppe under Taget Hylder, anbragte til Henstuving af diverse Sager, og lavere nede brede Bænke, der tjene til Sengesteder. Mand og Kone indtage Hjørnet til Venstre, nærmest Ildstedet, den øvrige Familie høire

Side, og Pigerne have altid sin Plads ved Døren. I Stuens høire Hjørne, lige mod Døren, ere Helgenbillederne opstillede paa smaa Hylder."296 Russisk Lapland.

Lapperne spise siddende paa Gulvet. Maden serveres paa et afrundet Bræt. Kun ganske faa have et Bord, som hentes ind, naar en fremmed, fornem Gjæst skal beværtes. Undertiden bygge Lapperne foruden et mindre Stabur ogsaa en Bagbygning eller Tilbygning til Vaaningsstuen. Denne afdeles i to Rum. I det ene staar Faarene, i det andet opbevares diverse Husholdningsgjenstande. Badstue bruge Lapperne ikke. De vaske sig om Sommeren i Floderne eller Søerne, om Vinteren ved Peisen, bag et eller andet Slags Forhæng, Paa Vaar- og Sommerstationerne bo Lapperne i Gammer, byggede af Birkestammer og Torv i Form af en stor Tue eller Halvkugle. Bdstedet er her anbragt midt paa Gulvet, lige under et Røghul i Taget. Bag Bdstedet, ligeover den lave Dør, opbevares Husgeraadene og opstilles de aldrig manglende Helgenbilleder. Paa begge Sider af Bdstedet er Arbeids- og Sengepladsene. I Nærheden af Gammen opbygges paa Pæle eller store, afhugne Træstammer smaa Stabure til Opbevaring af Mad og Redskaber.

De russiske Lappers Husgeraad ere overordentlig simple og ukunstlede. De bestaa i en Jern- eller Kobberkjedel af ulige Størrelse, et Træfad, en Drikke'skaal, nogle Træskeer, „Fiskefangeren" eller en fladbundet Slev, hvormed Fisk eller Kjød øses op af Gryden, et Saltkar af Næver, nogle flade Skaale, ligeledes af Næver, et halvrundt Bræt, hvorpaa Fisken eller Kjødet øses op, og et større Bræt, der tjener til Bord. Alle disse Husgeraad ere af grovt Arbeide. Hos de rigeste Lapper ser man dog undertiden russiske Stenkar, Kopper, Fade og Theskaale samt flere Kobberkjedler.

Lappernes daglige Mad er simpel og ensformig. Den bestaar hovedsagelig af Fisk og Fiskesuppe. I den sidste bruges ofte finkarvet Furubark. Efter deres Religions Dogmer maa de kun nyde Kjød i omtrent den halve Tid af Aaret.Lapper. 297

Det er let at indse, at den katholske Keligions Fastebestemmelser ere aldeles urimelige for en Polarbefolkning, der kun har yderst sparsom Adgang til vegetabilsk Føde. Præsteskabet har ogsaa indseet det Uholdbare i disse Bestemmelser og derfor, som bekjendt, fritaget Samojederne for Overholdelse af samme. En lignende Indrømmelse er ogsaa til-staaet de terske Lapper eller Lapperne paa den østligste Del af Kolahalvøen, fraPjalitsa til Svjatoinos. Disse have Tilladelse til i Fastetiden at æde Rypekjød. Paa Grund heraf — og ligesom til end mere Beroligelse for Samvittigheden — kalde de terske Lapper Rypen „flyvende Fisk." Tobak, Snus og Kaffe bruges næsten aldeles ikke af de russiske Lapper. Til Brændevin ere de derimod meget hengivne.

Deres Dragt er i de væsentligste Dele den samme som Skandinaviens Lappers. Den bestaar nemlig om Vinteren for Mænd og Kvinder, Gamle og Unge i en saakaldet Pæsk eller Kjortel, syet som en Skjorte, af Renskind, med Haarene udad, af snevre Buxer af Renskind og af Komager eller vide, spidssnudede Sko, ligeledes af Renskind, med Haarene udad. Sommerdragten ligner i Formen Vinterdragten, men bestaar af Vadmel eller Klæde, og Skoene ere til Sommerbrug syede af garvet Skind. Russelappernes Vinterhuer og Kvindernes Hovedbedækning adskiller sig derimod mere fra de norske og svenske Lapperst Mændenes Vinterhuer syes af Rævehaler og paasyes med Ørelapper, saaledes at de dække saagodtsom hele Ansigtet. Om Sommeren bære de paa Hovedet en strikket Tophue, der er rød paa den ene og graa paa den anden Side. Kvindernes Huer, der ligne Russerindernes S o-roki, prydes med en Mængde Glasperler. Ørenringe bruges af usædvanlig Størrelse og Tyngde. De terske Lappekvinders fornemste Prydelser bestaar dog i Kors, (Daabskors), dels større, dels mindre. De Formuende bære disse i Sølvkjeder. Finger-298 Russisk Lapland.

ringe af forskjelligt Slags ere ogsaa meget brugelige. Enkelte Russelapper have næsten aldeles optaget den almindelige russiske Bondedragt med Skjorte, der bæres udenpaa Buxerne. Enhver Lap ogLappekvinde, som ikke er aldeles russificeret bærer et Bælte, hvortil er fæstet Remme med Spænder i Enden. I disse hænge Mændene Fyrtøi og Kniv, Kvinderne Sysager, Nøgle og smaa Bjælder m. m.

I sit Ydre udmærke de russiske Lapper sig ingenlunde fremfor sine Brødre i Finland og Skandinavien. Tværtimod har den store Uvidenhed, hvori de befinde sig, vedligeholdt et langt mere vildt, raadt og trægt Udtryk i deres Ansigter.

Mere end de øvrige har de terske Lapper bevaret sin Originalitet. De karakteriseres som „smaa af Væxt, med store Hoveder, kort Hals, smaa, graa og rødlige Øine, mørkebrunt Haar, kort Skjæg, lange Hænder og fremstaaende Kindben." Af Karakter skildres de „som fredelige, ja, til og med slaviske, men med alt dette dog egensindige. De vise sig aabenhjertige og troskyldige, men ere dog altid beredte til Bedrageri."

Lappernes Sprog bliver, alt eftersom man kommer østover ind paa Halvøen, mere og mere forskjelligt fra de Dialekter, der tales i Finland og Norge. EnPonoi-Lap, forstaar saaledes kun med stor Vanskelighed en Notozero-Lap end mindre en norsk Lap. Det lappiske Sprog paaKola-Halvøen kan deles i 3 Hoveddialekter, der kunne benævnes: Notozero-Dialekten, vestenfor Imandra, Lovozero- og Ponoi-Dialekten. Lapperne paa Kola-Halvøen staa, hvad Oplysning angaar, langt tilbage for sine Brødre i Finland og Skandinavien. De kunne hverken læse eller skrive. Deres Kristendomskundskab bestaar næsten blot i at kunne fremsige Bønnen: Gospodi Jesnse Kviste, stilne boghii, pomilui nas! -— Herre Jesus Kristus, Guds Søn, forbarm Dig over os! —Istedetfor Navneunderskrift bruge de et Slags Bomærker, som de med egen Haand indtegne i Øvrighedens Protokoller og ligeledes bruge at indskjære paa Gjenstande for at betegne Eiendomsretten. De kjende ikke Oprindelsen til disse Figurer, men paastaa, at de er gamle og nedarvede fra Fædrene. Som en Prøve paa samme aftegnede jeg nogle efter Skriverens Protokol i Kandalaks.

Nikita Katijei Kostloska Trofim Pietr Seder Nikofor Gregori
Fedota. Ankipof. Afana. Mashjnikof. Mashjnikof. Arkipof. Gavrilov. Titof.

Fra Kola til Masesid.

Sommeren var i Midten af Juli endelig saalangt fremskreden, at ikke blot al Is var gaaet af alle Indsøer i det Indre af Lapland, men ogsaa den værste Flom af de Elve, som man dels har at sætte over, dels at fare op og ned ad. Vi besluttede os derfor til at forlade Kola den 16 Juli. Vant til lignende Reiser i norsk Finmarken, dels tilfods og dels tilbaads, havde jeg efter tidligere Erfaring sørget for, at vi ikke blot vare udrustede med passende Klæder samt to smaa Telte, men at ogsaa alt vort Tøi, Madforraad og øvrige Sager baade kunde ordnes og vandtæt indpakkes i passende store Portioner til at lægges paa Ryggen af Lapper, Finner eller Russer; thi Hest kunde ikke benyttes, og bæres maatte derfor Alt, naar Baad ikke kunde bruges.

Vi havde i Kola leiet 2 Mand, en Fin, Isojussi, (Storjohan), og en Karel, Klementi, som skulde følge med til Kandalaks eller længer, om vi fandt os tjente med dem. Desuden havde vi fra Norge 2 Mand med os. Foruden disse maatte vi endnu leie 4 Mand, Lapper, hos Skydsskafferen i Kola for at faa Istedetfor Navneunderskrift bruge de et Slags Bomærker, som de med egen Haand indtegne i Øvrighedens Protokoller og ligeledes bruge at indskjære paa Gjenstande for at betegne Eiendomsretten. De kjende ikke Oprindelsen til disse Figurer, men paastaa, at de er gamle og nedarvede fra Fædrene. Som en Prøve paa samme aftegnede jeg nogle efter Skriverens Protokol i Kandalaks.

Nikita Katijei Kostloska Trofim Pietr Seder Nikofor Gregori
Fedota. Ankipof. Afana. Mashjnikof. Mashjnikof. Arkipof. Gavrilov. Titof.

Fra Kola til Masesid.

Sommeren var i Midten af Juli endelig saalangt fremskreden, at ikke blot al Is var gaaet af alle Indsøer i det Indre af Lapland, men ogsaa den værste Flom af de Elve, som man dels har at sætte over, dels at fare op og ned ad. Vi besluttede os derfor til at forlade Kola den 16 Juli. Vant til lignende Reiser i norsk Finmarken, dels tilfods og dels tilbaads, havde jeg efter tidligere Erfaring sørget for, at vi ikke blot vare udrustede med passende Klæder samt to smaa Telte, men at ogsaa alt vort Tøi, Madforraad og øvrige Sager baade kunde ordnes og vandtæt indpakkes i passende store Portioner til at lægges paa Ryggen af Lapper, Finner eller Russer; thi Hest kunde ikke

benyttes, og bæres maatte derfor Alt, naar Baad ikke kunde bruges.

Vi havde i Kola leiet 2 Mand, en Fin, Isojussi, (Storjohan), og en Karel, Klementi, som skulde følge med til Kandalaks eller længer, om vi fandt os tjente med dem. Desuden havde vi fra Norge 2 Mand med os. Foruden disse maatte vi endnu leie 4 Mand, Lapper, hos Skydsskafferen i Kola for at faa300 Russisk Lapland.

alt vort Tøi baaret afsted. Strækningen fra Kola til Kanda-laks, tværs igjennem Lapland, er omtrent 20 norske Mil. Paa Veien vilde der sandsynligvis ikke være Anledning til at faa kjøbt Madvarer, navnlig ikke Brød, og vi tog derfor fra Kola af med os saa meget tørt og friskt Knækkebrød og en Del Russebrød, som de 8 Rygge kunde bære sammen med alt det Øvrige. For at skaffe Reisende Skyds paa denne Strækning er der ansat 2 Skyd s skaffere, 1 i Kola for Strækningen til Rasnjarg ved Imandra og 1 i Kandalaks for næste Halv-del; Da vi vare forsynede med keiserligt Postpas, „Pado-rnshjnaja", kunde vi forlange Skyds til den almindelige, lovbestemte Betaling. Har man derimod ikke været forsigtig nok til at forsyne sig med Padoroshjnaja, maa man akkordere sig frem, og Skydsen kan da blive urimelig dyr, her som andre Steder, naar Vedkommende ingen Forpligtelser har. For de 4 Mand maatte vi betale fra Kola til Kitza — c. 4 norske Mil — 1 Rub. 15 K. pr. Mand, en overmaade billig Betaling. Den almindelige Byrde, som man lægger paa en Mands Ryg, veier i Regelen mellem 172—2 Pud. Den bæres paa en Indretning, som næsten aldeles ligner vore Fjeldbønders „Bagmeise". Skjønt Kola-Lapperne ere smaa af Væxt, bære de dog omkap med den største Finne eller Russer. ,

Vi forlod Kola den 16de Juli ved Middagstid og mar-"" scherede afsted i en Karavane paa 10 Mand, hver med Stav i Haanden og en større eller mindre Byrde paa Ryggen. Veien er i Begyndelsen temmelig tung, da den gaar op over Suola-mreka, en skovbar Aas, som hæver sig omtrent 283 Fod over Havet. Naar man har naaet Høiden, bliver Veien let og gaaar snart nedover til Kolaelvens Dalføre, til et Sted, kaldet Muotkek eller Sashjeok, 3 Verst fra Kola, hvorfra Elven er farbar med Baad. Folkene gik raskt afsted medMuotkek. 3Q1

sine tunge Byrder, uden Knur eller knubbede Ord, hvilket neppe vilde have været Tilfældet med norske Bærere med samme Byrder. Ved Muotkek forefandt vi 2 Baade, lig dem, som bruges i norsk Finmarken til Elvefart. Disse skulde vi benytte 15 Verst opover Elven. Det var saa vidt at de rummede baade os og vort Tøi. Kolaelven har smukke Bredder, omtrent 20—30 Fod høie, bevoxede lige ned til Vandkanten med Birkekrat. Nogle Verst længer oppe begynder ret frodig Furuskov. Hist og her afvexle de bratte Elvebrinke med lave Strænder eller Sletter, hvorpaa Græsset voxte yppigt. Vegetationen var netop nu iklædt sit smukkeste Grønt, og her, som ved Tuloms Bredder, saa man hyppigt inde mellem Græsset deilige, frisk røde, store Aakerbærblomster. Men heller ikke her, langs disse smukke Elvebredder, har endnu nogen Kolonist nedsat sig. Vi saa længe intet andet Levende end et enkelt Linerlepar, som fulgte os med sin eiendommelige, bueformige Flugt henover Vandspeilet, fra Næs til Næs, langt opover Elven. Omtrent 15 Verst fra Kola kom vi til en Laxefiskeplads, og her boede en Lap, ganske alene med 2 Sauer, i en Torvgamme, som han havde bygget paa Toppen af en Haug, saaledes at det Hele lignede en Sukkertop. Fra Gammens Dør kunde han se lige ned i Garnstæng-selet og .strax bemærke, om Laxen var kommen ind i Garnet. Jeg krøb ind i Lappens Gamme, hvor der var usædvanligt rent og pent. Som Bettroende havde han da heller ikke forsømt at opstille i den bagerste Krog af Gammen et Helgenbillede, hvorved ogsaa hans usle Hytte gjordes til et Slags Gudshus.

Vi fortsatte Baadfarten til et Sted, kaldet Soanga, hvorfra vi igjen skulde gaa og lade vort Tøi bære 18 Verst. Paa samme Maade fortsætter man snart tilvands, snart tillands lige til Kandalaks. Den længste Del af Veien sidder man302 Russisk Lapland.

dog i Baad; thi af de 20 Mil, som omtrent udgjøre Veilæng-den mellem Kola og Kandalaks, gaar man ikke mer end de 6. Denne Reise er derfor langtfra ikke saa besværlig, som Fjeldture i norsk Finmarken. Et saadant længere eller kortere Landstykke mellem to Indsøer, hvor den Reisende maa gaa, kalde Finnerne taipale og Russerne laibal. For at lette den Reisendes Fremkomst over disse Taipåler, var der overalt, hvor Terrænet var sumpigt, bygget en Gangsti af Tømmerstokke, saa bred, at to til tre Mand kunde gaa ved Siden af hinanden. Over tørre Strækninger tindes ingen egentlig banet Vei, men en Sti, som efterhaanden ved Færdsel er bleven tydelig nok til ikke at tages feil af.

Kl. 4 om Morgenen ankom vi til Kitza, hvortil Skydsen fra Kola var leiet. Her bo fire Skydslapper i en Jordgamme. Vi sloge her for første Gang vore Telte op paa en Sandbanke lige ved Elvebredden. Det truede nemlig med Torden og Regnveir, og Gammen, var altfor trang til at rumme baade os, Beboerne og vort Tøi. Tordenen og Skylregnen kom ogsaa aldeles pludseligt over os; men vore Telte holdt Prøve og viste sig vandtætte. Lige ved vor Teltplads faldt der en mindre Elv, Tschiddejok, ud i Kolaelven. Medens Regn-og Tordenveiret stod paa, saa vi Laxen alt i Et hoppe og boltre sig i Strømfurerne ude i Elven. Jeg forsøgte nogle Kast med Fiskestangen for at se, om den vilde bide; men den forsmaaede mine bedste Fluer, rimeligvis paa Grund af Flommen og Uveiret. Hidtil havde min Reisefælles Mening, „at vore Jagt- og Fiskeredskaber, med hvis Brug han selv var uhelbredelig uvidende, var den mindst nyttige Del af vor Oppakning" *, vist sig at være Sandhed. Udpaa Aftenen, da Veiret havde bedret sig og Solen tørret Dugen i vore Telte

1 L. Kr. Daa. Skisser fra Lapland. Pag. 53.Masesid. 303

og vore øvrige vaade Sager, tog jeg igjen Laxestangen og gjorde nok et Forsøg, om det ikke skulde være muligt at faa en Busselax til at bide paa en Flue, som i norske Elve ofte før havde vundet meget Bifald blandt Laxeslægten. Jo, endelig sprang en stor Lax op et Stykke fra Fluen, kastede sig over den og fik Tag. Kampen begyndte med Firing og Haling; thi her gjælder — mere end i andre Livsforholde— den Kunst at fire og igjen hale i rette Tid. Laxen havde faaet godt Tag, eller, rettere sagt, Krogen i den. Efter et høit Hop i Veiret, flere Alen over Vandet, og forgjæves Forsøg paa at løbe op i en skummende Fos gav den efterhaanden tabt, blev udmattet og lod sig lede saa nær ind til Stranden, at Finnen Isojussi kunde hugge Kjæksen i den og kaste den op paa Land. Den blev veiet og holdt 18 Pund. Jeg lod Isojussi gaa op med den og stikke den indenfor Teltdøren, hvor min .Reisefælle sad, for at han kunde se det første Udbytte af vore Fiskeapparater. Senere manglede vi aldrig Fisk, især Ørret og Har, naar vi gad gjøre os mindste Umag med at bruge vore forskjellige Fiskeremedier. Laxen blev strax kogt, og, efterat Herskabet havde tilfredsstillet sin Appetit, fik Folkene Eesten. Denne Velvillie gjorde saadant Indtryk paa Russelapperne, at de efter Maal-tidet samtlige kom hen, bukkede sig dybt og udtalte sit ydmyge „Blagadario pokornoi".

Den 18de Juli, Kl. 4 Eftermiddag, brød vi vore Telte op og reiste hele Natten til paafølgende Formiddag Kl. 9, da vi naaede frem til næste Station, Masesid, eller Mas eiskaja. Paa dette Stykke maa man ogsaa afvexlende gaa og ro; saaledes først 2 Verst opover Elven, derpaa 5 Verst tillands, saa 15 Verst i Baad, dels paa Elv, dels paa Indsøen Murdjaur, derfra tillands 3 Verst til Indsøen Pulozero, som er 30 Verst lang, saa 4 Verst til Guolle- eller Kuollejaur, hvorfra Kolaelven304

Russisk Lapland.

har sit Udløb. Fra Murdjaur saa vi i Vest Fjeldhøiden Poats-oaivve, Kenfjeld, der hist og her var bedækket med Snebræer. Den har ingen stor Udstrækning og staar heller ikke i Forbindelse med den skandinaviske Fjeldryg, men ligger isoleret mellem Kola- og Tulom-Elvens Vasdrag„lig en stor Klippeø i et umaadeligt Hav af lavlændt Skovmark. Navnet tyder hen paa, at den er et yndet Opholdssted for Rensdyrene, som her i Sommertiden i dette af Milliarder Myg opfyldte Skovland intet andet Sted have at ty hen til for at blive dem kvit. Over Pulozero reiste vi om Natten. Kl. 12 stod Solen endnu over Horizonten som en stor glødende Skive og kastede en rødlig Glans over de Trætoppe, der hist og her hævede sig over et Dække af Dampe, der laa over Søen og den fugtige Myrmark langs dens Bredder. Vi kom til Stationen Masesid Kl. 8 Formiddag. Vor Forventning om her at træffe en af flere Familier beboet Plads blev aldeles skuffet. Her stod kun en enslig Gamme, hvori boede 4 Skydslapper og 1 Lappepige. -..:.-.

Masesid-Lapperne udmærke gig fremfor de øvrige Lapper, som vi saa, ved sin høie Væxt, en Observation, som ogsaa Castrén for flere Aar siden har gjort, og som tyder paa, at de ere blandede med finsk Blod. Stedsnavnet Masesid eller Maselsid er ogsaa finsk-lappisk, idet det kommer af fin. maan selkå, Lands-Ryg, og det lap. sid, Lappeby. Masesid-Lapperne bo om Vinteren samlede i en Pogost eller By, en Mils Vei fra Kuollejaur, men om Sommeren spredte ad ved forskjellige Indsøer og Elve, for Fiskeriets Skyld.

Vi forlod Masesid den 19de Juli, om Aftenen Kl. 10, i 3 Baade, og vare ved Midnatstid paa Vandskiellet mellem

Vasdragene, der gaa til Hvidehavet og Ishavet. Dette Vandskielle bestaar i et smalt, ikke mere end 1 Verst bredt, Eid mellem Pieresjanr, hvis Vand flyder mod 8yå,og'Kuollejaur, der løber- Imandra. 305

mod Nord. Eidet danner ingen Ryg eller Aas, men er ganske lavt, sumpigt paa begge Sider mod Søerne og kun paa Midten, i en Bredde af c. 100 Alen, nogle faa Fod høiere end Vand-Speilet i de to Indsøer. Disse ligge, efter Aneroidens Udvisning, næsten aldeles i samme Niveau. Barometeret sank iakold paa den korte Tid, jeg gik fra Kuollejaur over Eidet til Pieres-jaur, ikke mere end yi00 Parisertomme. Efter Prof. Daa's samtidige Observation og Prof. Mohn's Beregning af samme skulde Eidet ligge 552 Pariserfod og den store Imandra Sø' 471 Fod over Havspeilet. Efter min Observation skulde Ei- -det være noget høiere og Imandra ikke mere end 380 Fod over Havet. At ogsaa min Høideobservation af Imandra er temmelig nøiagtig, har jeg Grund til at antage, da den støtter sig til to Observationer, foretagne paa samme Dag, ved Søens Sydende og Havet ved Kandalaks, under gunstige Veirforhold, med et Mellemrum af 10 Timer, som medgik paa Turen fra Søen til Havet.

Imandra.

Den 20 Juli, om Morgenen Kl. 5, kom vi fra Høiderne ved Pieresjaur ned til den nordligste småle Bugt af Imandra. Her laa flere Baade, og med 3 af disse drog vi afsted Kl. 8. Imandra var i Begyndelsen indhyllet i Taage, men ud imod Middagstid lettede denne, og Indsøen med sine fremspringende Næs og overalt skovbevoxede Strænder laa foran os, belyst af det smukkeste Solskin.

Imandra er Laplands største Indsø. Fra Ende til anden naar den gjennem en Bredegrad eller er omtrent 15 g. Mile lang. Derimod er den smal i Forhold til sin Længde og ikke af nogen stor Dybde. Den russiske Reisende Middendorf1

1 Beitrage zur Kentniss d. russ. Reichs. 11 B. St. Pethrg. 1845.

mod Nord. Eidet danner ingen Ryg eller Aas, men er ganske lavt, sumpigt paa begge Sider mod Søerne og kun paa Midten, i en Bredde af c. 100 Alen, nogle faa Fod høiere end Vand-Speilet i de to Indsøer. Disse ligge, efter Aneroidens Udvisning, næsten aldeles i samme Niveau. Barometeret sank iakold paa den korte Tid, jeg gik fra Kuollejaur over Eidet til Pieres-jaur, ikke mere end yi00 Parisertomme. Efter Prof. Daa's samtidige Observation og Prof. Mohn's Beregning af samme skulde Eidet ligge 552 Pariserfod og den store Imandra Sø' 471 Fod over Havspeilet. Efter min Observation skulde Ei- -det være noget høiere og Imandra ikke mere end 380 Fod over Havet. At ogsaa min Høideobservation af Imandra er temmelig nøiagtig, har jeg Grund til at antage, da den støtter sig til to Observationer, foretagne paa samme Dag, ved Søens Sydende og Havet ved Kandalaks, under gunstige Veirforhold, med et Mellemrum af 10 Timer, som medgik paa Turen fra Søen til Havet.

Imandra.

Den 20 Juli, om Morgenen Kl. 5, kom vi fra Høiderne ved Pieresjaur ned til den nordligste småle Bugt af Imandra. Her laa flere Baade, og med 3 af disse drog vi afsted Kl. 8. Imandra var i Begyndelsen indhyllet i Taage, men ud imod Middagstid lettede denne, og Indsøen med sine fremspringende Næs og overalt skovbevoxede Strænder laa foran os, belyst af det smukkeste Solskin.

Imandra er Laplands største Indsø. Fra Ende til anden naar den gjennem en Bredegrad eller er omtrent 15 g. Mile lang. Derimod er den smal i Forhold til sin Længde og ikke af nogen stor Dybde. Den russiske Reisende Middendorf1

1 Beitrage zur Kentniss d. russ. Reichs. 11 B. St. Pethrg. 1845.

har fulgt dens østlige Bred og angiver især denne nøiere paa et Kart over samme.1 Vi reiste derfor langs den vestlige Bred for at erfare, om Indsøen paa den Kant skulde have store Sidearme, men kunde ingen saadanne opdage eller opspørge ved at henvende os til de Indfødte. Disse, som stadigt færdes paa Søen, dels i Skyds, dels

som Fiskere og Jægere, maa antages at kjende den temmelig nøie, saameget mere, som Lapperne overalt udmærke sig ved sin overordentlige Lokalkundskab. Efter de Indfødtes Beretning skal det bredeste Sted åf Søen lindes ved Einemannevuon, lige under Umhdek; men Bredden her udgjør dog ikke mere end c, 15 Verst. Her lindes ogsaa det dybeste Sted, nemlig — efter Lappernes Beretning—150 Fod. Selv kunde jeg ved forskjellige Maalinger ikke finde større Dybde end 66 Fod. Endskjønt Imandra saaledes er en stor Indsø, kan den dog aldeles ikke sammenlignes medEnare eller nogen anden af Europas store Indlandshave, hvis Bredde er omtrent Halvparten af deres Længde.

Langs Imandra er der 3 Skydsstationer, Rasnjarg, Joko-strov og Sashjeika. *Paa ethvert af disse Steder er der af Staten opført for Reisende et firkantet Blokhus, som har 3 Vinduer, Brisk, Bord, Bænke og Peis. Skjønt disse Blokhuse ere yderst tarvelige, komme de dog de Karavaner af Fiskere, som reise denne Vei om Vaaren, endnu paa Vinterføret, til stor Nytte. Den Stue, der stod paa første Station, Rasnjarg, var ny, og vi foretrak at bo i den istedetfor i vore Telte, hvor Varmen lige i Solens brændende Straaler var uudholdelig. Termometeret viste nemlig 22° C. i Skyggen. I Stuen var der ikke blot kjøligere, men ved først at fylde den med Briskerøg, for at dræbe de

1 I det Væsentligste har jeg paa mit Kart fulgt Middendorfs Rids af Imandra. Flere Ændringer ere dog foretagne, om hvis Rigtighed jeg havde Anledning til at overbevise mig.Imandra.

Myg, som fandtes inde, var det ogsaa muligt her at sove nogle Timer i Fred for disse. Rasnjarg betyder Græsnæs, af lap. rasse, Græs, (Grås), og njarga, Næs. Her findes ogsaa ypperlig Græsvæxt, men Lapperne havde her, som paa de øvrige Stationer, vi kom til, ikke Andet end de reglementerede 2 Sauer, der holdes væsentlig, for Uldens Skyld. Da vi i flere Dage ikke havde nydt Kjødspise, men levet som ægte troende Græsk-Katholiker af Brød og Fisk, begyndte vore protestantiske Maver at klage, og jeg fandt det derfor raadeligt — baade for Mavens og Samvittighedens Skyld — at skaffe os et solid Maaltid Kjød. Efter en Del Underhandlinger med Lapperne fik vi ogsaa den mindste Sau overladt for 3 Rub. Den blev øieblikkelig slagtet af Isojussi, hvorpaa Lars Hætta lavede Blodpølse, og Klementi kogte os en Kjødsuppe med Kjød til. Heldigvis var det nok ikke Fastetid; thi, saavidt jeg erindrer, spiste vore indfødte Folk omkap med os baade af Blodpølsen og Kjødet. Ved dette Festmaaltid fik Karelen Klementi et nyt Navn. Han havde hidtil vist sig som en fortrinlig Tjener, rask og villig til Alt, hvad man anmodede ham om. Vistnok var han ikke saa stærk som Finnen Isojussi, der især kom til Nytte, naar Tøiet bares fra Sted til Sted. Denne gik da med V/2 Mands Bør, men forresten var han træg, som en ægte Finne. Klementi derimod var munter, spøgefuld, vidste Raad for alle Ting, kom aldrig i Forlegenhed og blev heller aldrig forknyt under vanskelige Forhold. Hans Valgsprog, som han idelig førte i Munden, og hvormed han affeiede enhver Hindring, var det russiske Nitschevo! Hvad gjør det! svarende bedst til * det engelske: Never mind. Vi omdøbte ham derfor til at hedde -„Nitschevo", og Klementi fandt sig med et Smil og et Nitschevo i dette ny Navn, som han rimeligvis kommer til at beholde iblandt sine Kammerater. Om Aftenen var jeg ude paa Imandra for at fiske. Hvilke Fiskearter den gjemte i sit Dyb, vidste . 20*308 Russisk Lapland.

jeg endnu ikke, men det varede ikke længe, før jeg paa en kunstig Fisk fik er smuk Salmo ferox af 4 f's Vægt. Senere fik jeg nogle Ørret af 2—3 ^ og et Par Har. Efter Lappernes Udsagn findes der i Imandra de almindelige Ferskvandsfiskearter, nemlig Ørret, Sik, Har, Abor og Gjedde. Rimeligvis gaar ogsaa enkelte Lax op i Indsøen fra Kandalaks. Det var stille Veir om Aftenen, og for at faa Fred for Myggen maatte jeg ikke blot bruge Slør og Handsker, men benyttede ogsaa de Indfødtes Middel, nemlig at tænde Ild op paa en stor, flad Sten i selve Baaden og lægge Torv til samme, saa4-ledes at jeg sad indhyllet i Røg. Jeg saa senere ofte disse flade Stene i de Baade, som Lapperne dagligdags brugte. Næste Dag, Søndag, hvilede vi over paa Rasnjarg. Ud paa Dagen kom der Folk fra Kola, som skulde til Kandalaks. Blandt disse var der 2 Koner, som skulde did for at korse sig for Helgenbilleder, hvis Mage ikke fandtes i Kola. Det er nok muligt, at der i Kola fandtes Billeder af de samme Helgener; men, efter Folketroen, fremtræde Helgenerne med kraftigere Forbønner for Vorherre, naar man bukker og bøier sig for deres gamle Kontrafeier. Aller dyrebarest er derfor det ældste Originalbillede af denne eller hin

Helgen.

Mandag den 22de, om Aftenen Kl. 10, forlod vi Rasnjarg i stille, deiligt-Veir, saa at Imandra laa sortstille foran os. Lige op fra Indsøens vestlige Bred hævede Fjeldet Urnbdek sig i Veiret, rødlig belyst af den nedgaaende Sol, medens en smal, sort Stribe af Granskov langs Stranden dannede dens Fodstykke. Paa den østlige Side saa" vi Fjeldet Monshje dunder i en blaasort, disig Skygge. Urnbdek har takkede Toppe, og langs nedover i Skraaninger paa disse laa enkelte Snestriber, der paa Frastand saa ud som skummende Fjeld-fosse. Begge Fjeldkjeder nærme sig mod hinanden længer i Syd, ved næste Station, Jokostrov, (Elve-Ø), medens de aabne*Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN* Jokostrov ved Imandra.

sig som to mægtige Arme imod den Reisende, der kommer nordfra. Lige foran os laa en Del Øer med enkelte Grantræer, saa ranke som Lys. En af disse Øer havde kun to saadanne Træer, saaledes at den paa Frastand saa ud som et stort Skib, der dukkede op i Horizonten. Umbdek skal — efter Middendorf — være c. 2500 Fod. Vi besteg ingen af disse Høider, ikke just fordi det havde været forbundet med stor Vanskelighed eller Besvær, men det vilde altid have medtaget et Par Dages Tid, og vi vare ingenlunde sikre paa, om ikke vort Tøi, som vi paa en saadan Tur ikke altsammen kunde medtage, i den Tid kunde have faaet Skyds andetstedshen, hvor vi hverken ønskede eller kunde følge efter. #

Mogilnyi ostrov.

Vi gjorde næste Dag en Tur over til den modsatte Side og besteg en Høide, kaldet Rivgonjarga, (Kjærringnæs), som kan skjelnes i Baggrunden af Billedet, og hvorfra man kan se indover den største af Imandras Sidefjorde, nemlig Oktakanda, der angaves at være 12—15 Verst dyb, regnet fra Øen Nurke suolo, der ligger lige i Indløbet. Paa Tilbage veien lagde vi opom en 0, som hedder Mogilnyi ostrov, (Begravelses-Ø), paa Lappisk: Jamis suolo, (de Dødes 0), eller Tschuksuolo, (Skrin-Ø), i gamle Dage af Nordmændene benævnt Tshjuodshjo suolo. Den er høiere end de fleste andre Øer i Imandra og har faaet sit Navn deraf, at den er Jokostrov-Lappernes Begravelsesplads. At de vælge en 0 hertil, har maaske sin Grund deri, at de ikke grave sine Lig dybere ned end 1 Alen, og at Bjørnen undertiden graver dem op igjen. Pastor Fellman fortæller ogsaa om Enare-Lapperne, at de fordum havde sin Begravelsesplads ved Kirken, men, da Ligene her ikke fik ligge i Fred, flyttede de dem over paa en 0 i Enaresøen.

sig som to mægtige Arme imod den Reisende, der kommer nordfra. Lige foran os laa en Del Øer med enkelte Grantræer, saa ranke som Lys. En af disse Øer havde kun to saadanne Træer, saaledes at den paa Frastand saa ud som et stort Skib, der dukkede op i Horizonten. Umbdek skal — efter Middendorf — være c. 2500 Fod. Vi besteg ingen af disse Høider, ikke just fordi det havde været forbundet med stor Vanskelighed eller Besvær, men det vilde altid have medtaget et Par Dages Tid, og vi vare ingenlunde sikre paa, om ikke vort Tøi, som vi paa en saadan Tur ikke altsammen kunde medtage, i den Tid kunde have faaet Skyds andetstedshen, hvor vi hverken ønskede eller kunde følge efter. #

Mogilnyi ostrov.

Vi gjorde næste Dag en Tur over til den modsatte Side og besteg en Høide, kaldet Rivgonjarga, (Kjærringnæs), som kan skjelnes i Baggrunden af Billedet, og hvorfra man kan se indover den største af Imandras Sidefjorde, nemlig Oktakanda, der angaves at være 12—15 Verst dyb, regnet fra Øen Nurke suolo, der ligger lige i Indløbet. Paa Tilbage veien lagde vi opom en 0, som hedder Mogilnyi ostrov, (Begravelses-Ø), paa Lappisk: Jamis suolo, (de Dødes 0), eller Tschuksuolo, (Skrin-Ø), i gamle Dage af Nordmændene benævnt Tshjuodshjo suolo. Den er høiere end de fleste andre Øer i Imandra og har faaet sit Navn deraf, at den er Jokostrov-Lappernes Begravelsesplads. At de vælge en 0 hertil, har maaske sin Grund deri, at de ikke grave sine Lig dybere ned end 1 Alen, og at Bjørnen undertiden graver dem op igjen. Pastor Fellman fortæller ogsaa om Enare-Lapperne, at de fordum havde sin Begravelsesplads ved Kirken, men, da Ligene her ikke fik ligge i Fred, flyttede de dem over paa en 0 i Enaresøen.

En mere vanskjøttet Begravelsesplads end den paa Mogilnyiostrov findes neppe paa Jorden. Af hvad jeg hidtil

havde seet, lod det til, at Russerne i det Hele taget viste saare liden Omhu for de Døde eller for at pynte om de Dødes Grave. Men ere Russerne ligegyldige i saa Maade, saa lader det til, at deres Lapper er det i endnu høiere Grad. Her paa Mogilnyi fandtes ikke blot intet Spor af Gjærde om de Dødes Hvilested, men nedfaldne Træer laa over og langsmed Gravene. Ingen Haand havde forsøgt at bortrydde Noget eller ordne og pudse, end sige plante nogen Blomst paa den Afdødes Grav. Hvor trist at ligge begravet her paa denne øde 0, hvor Intetsomhelst tydede paa, at de Gjenle-vende nogensinde ofrede den Døde en eneste Erindringstanke! Tværtimod, Alt tydede paa, at naar man her var gjemt i Jorden, saa var man ogsaa glemt. Liden Omhu viser man ogsaa ved selve Begravelsen. Liget lægges ikke i Kiste, men over Graven hvælves et Laag, og ved samme plantes et Kors. Naar Laaget og Korset er henraadnet, kan Gravstedet ikke mere skjelnes fra den øvrige Mark. Under Laaget paa en Grav laa en Del store Kul, som aabenbart vare lagte der med Villie, og ved en anden Grav laa en liden Øxe, hvis Eg var afsløvet ved at hugges mod Sten, og hvis Skaft var ødelagt. Rimeligvis var dette Offer til den Døde saaledes mishandlet, for at ikke Nogen skulde fristes til at stjæle det. Idet vi roede tilbage, fløi en Svane over Baaden. Den klækker her i Ødemarken, men efterstræbes ivrigt af Lapperne baade om Vaaren, ved Ankomsten, da den fældes ved Skud, og senere, med Snarer, som opsættes lige ved dens Rede. Ellers saa jeg i hele russisk Lapland overmaade lidet Fugl. Hverken paa Indsøerne fandtes Ænder, ^eller i Skovene Tiur og Aarfugl. Kun et Par Maager holdt til ved hver af Stationerne ved Imandra og syntes især at ernære sig af det*Ill. H. P.{Hans Peter] HANSEN, s c* Mogilnyi Ostrov. Begravelsesplads paa en Ö i Imandra.Sashjeika.

311

Fiskeaffald, som Lapperne under Eensing af Fisk kastede i Søen. Senere ud paa Høsten fik jeg derimod, i Karelen og Nordfinland, hyppig Anvendelse for min Bøsse, især paa Ænder, hvoraf der paa alle Indsøer vrimlede, saaledes at jeg kunde skyde flere i Skuddet og i det Hele saa mange, at baade jeg, Skydsen og mine Værtfolk havde Alt, hvad vi ønskede, af det Slags.

Sashjeika. \

Blandt vore Skydsfolk fra Jokostrov til den sidste Station, Sashjeika, var to Lappekvinder. Dén ældste af disse havde, i Mangel af andre Ørendobber, en Dusk af Renhaar hængende i en Traad i hvert Øre. Rimeligvis skulde disse Haarduske dog mere tjene som Amuletter end som Stads. Stationshuset ved Sashjeika, (lap. Sashjeok eller Sashje-jok), er nylig opbygget, og da Beboerne der vare underrettede om vor Ankomst, havde de vasket og pudset det indvendig saa godt, de kunde. Vi tog det da ogsaa i Besiddelse, og Befolkningen, bestaaende af 3 Mænd og 2 Koner med hver sit Barn, opsloge ikke blot uden mindste Indvending eller Knur sin Bopæl under to omhvælvede Baade, men delte ogsaa disse Sovesteder gjæstfrit med vore Skydsfolk. Det regnede temmelig stærkt om Natten, saaledes at Flere stode drivvaade op om Morgenen, men det lod ikke til, at denne Omstændighed i mindste Maade afficerede disse hærdede Naturer eller foraarsagede dem enten Forkjølelse eller Snue. Næste Nat og senere fik imidlertid Børnene, til sin store Glæde, sove i mit Telt, som jeg lod sætte op paa Tunet.

Den 26de Juni reiste Prof. Daa til Kandalaks for derfra % at gjøre en. Tur til Umba. Jeg derimod blev tilbage paa Sashjeika, da jeg nemlig senere agtede at gjøre en Tur ind til Ak- Sashjeika.

311

Fiskeaffald, som Lapperne under Eensing af Fisk kastede i Søen. Senere ud paa Høsten fik jeg derimod, i Karelen og Nordfinland, hyppig Anvendelse for min Bøsse, især paa Ænder, hvoraf der paa alle Indsøer vrimlede, saaledes at jeg kunde skyde flere i Skuddet og i det Hele saa mange, at baade jeg, Skydsen og mine Værtfolk havde Alt, hvad vi ønskede, af det Slags.

Sashjeika. \

Blandt vore Skydsfolk fra Jokostrov til den sidste Station, Sashjeika, var to Lappekvinder. Dén ældste af disse havde, i Mangel af andre Ørendobber, en Dusk af Renhaar hængende i en Traad i hvert Øre. Rimeligvis skulde disse Haarduske dog mere tjene som Amuletter end som Stads. Stationshuset ved Sashjeika, (lap. Sashjeok eller

Sashje-jok), er nylig opbygget, og da Beboerne der vare underrettede om vor Ankomst, havde de vasket og pudset det indvendig saa godt, de kunde. Vi tog det da ogsaa i Besiddelse, og Befolkningen, bestaaende af 3 Mænd og 2 Koner med hver sit Barn, opsloge ikke blot uden mindste Indvending eller Knur sin Bopæl under to omhvælvede Baade, men delte ogsaa disse Sovesteder gjæstfrit med vore Skydsfolk. Det regnede temmelig stærkt om Natten, saaledes at Flere stode drivvaade op om Morgenen, men det lod ikke til, at denne Omstændighed i mindste Maade afficerede disse hærdede Naturer eller foraarsagede dem enten Forkjølelse eller Snue. Næste Nat og senere fik imidlertid Børnene, til sin store Glæde, sove i mit Telt, som jeg lod sætte op paa Tunet.

Den 26de Juni reiste Prof. Daa til Kandalaks for derfra % at gjøre en. Tur til Umba. Jeg derimod blev tilbage paa Sashjeika, da jeg nemlig senere agtede at gjøre en Tur ind til Ak-312 Russisk Lapland.

kalalapperne, der bo ved den sydvestlige Bugt af Imandra, for muligens at faa nogle Prøver af deres Dialekt.

Om Aftenen havde Befolkningen ved Sashjeika næsten Intet at leve af. Det var omtrent ganske forbi med deres Melbeholdning, og ny Forsyning havde de endnu ikke faaet fra Kandalaks. Fisk havde de i flere Dage heller ikke faaet, da der var Flom i Indsøen. Kjød kunde der aldeles ikke være Tale om. De 2 Sauer, som vi ellers vare vante til at se ved enhver Station, fandtes heller ikke her. Kun sultne Mennesker, 3 Hunde og 2 Katte. Jeg selv nød den Dag min sidste Kjødret, bestaaende af en Blanding af ferskt Faarekjød og Spegekjød med Grynsuppe, der smagte delikatere end de fineste Retter ved nogen Rigmands Middagsbord. Men Befolkningen havde Intet. Saa reiste jeg da afsted med 2 af Lapperne i en Baad for at forsøge min Dygtighed som Fisker med Redskaberne, som hverken Fisken eller Befolkningen her nogensinde havde seet Magen til. Jeg var temmelig sikker paa at skulle kunne faa Fisk nok til os Allesammen, og det slog heller ikke Feil. Ude paa Elveoset eller der, hvor den store Nivastrøm løber ud af Imandra, var der en ypperlig Fiskeplads og Fisk, især Ørret og Har, i Mængde. Det varede heller ikke længe førend Lappernes Ansigter straalede af Glæde over den Guds Velsignelse af Fisk, som de snart saa i Baaden,—Saa fik jeg en Fisk paa det ene Snøre, som kjend-tes usædvanlig voldsom i sine Bevægelser og næsten ikke var til at faa træt. Flere Gange havde jeg den lige inde ved Baaden, men saa løb den med Voldsomhed afsted igjen og hoppede flere Alen høit over Vandskorpen, aldeles som Laxen pleier at gjøre. I det samme den hoppede op over Vandet, raabte begge Lapperne paa en Gang: „Ranrie læ! Ranne læ"! Altsaa maatte det være en usædvanlig Fisk. Jeg behandlede den da saa meget varsommere og fik den endelig ind i Baaden.Sashjeika. 313

Den var sølvblank som en Lax, smal ved Sporen, havde kløftet Hale, lidet og spidst Hoved, ingen røde Pletter og var i det Hele taget aldeles lig en ung Lax. Efter et Fotografi, som jeg tog af den, har Prof. Rasch ogsaa erklæret den for at, være en Lax. At Laxen gaar op i Imandra, er ikke usandsynligt, da der i Nivå ikke findes saa stor Fos, at samme kan standse den. Rimeligvis naa dog kun ganske faa Exemplarer saa langt op, og den findes derfor ikke i saa stor Mængde, at den hyppigt fanges af Befolkningen.

Med 20 store Har, 5 Ørret og en saakaldet Ranne eller Lax vendte jeg tilbage til Sashjeika, hvor cle hungrige Kvinder og Børn, ligesom en Mand og en Kone samt en gammel Lappebedstemoder, der vare ankomne fra Akkala for at reise til Kandalaks efter Mel, udbrøde i Forundrings- og Fryderaab over den rige Fiskefangst. Da nu mine 2 Rorskarle dertil ogsaa fik 10 Kopek hver, fordi de havde roet Baaden, bleve de ganske undselige. „Gulid ja dengid!u — „Baade Fisk og Penge!" — udraabte de. Det var mere, end de kunde vente, større Velvillie, end nogen Reisende forhen havde vist, saa de maaske ville begynde en ny Tidsregning fra denne Be-spisningsdag. Af Fisken tog jeg nogle Har og Ranne for mig og mine to Folk. Den øvrige Fisk blev overladt til de 3 Familier, der, som sagt, vare blevne forøgede med 3 Lapper fra Akkala, som vare paa Reise til Kandalaks.

Det varede ikke længe, førend al Fisk var opskaaren, og Kl. 11 om Aftenen stod der 3 Gryder paa Kog paa Marken udenfor Stationslmset ved Sashjeika. Rundt omkring Gryderne leirede sig Mænd, Koner og Børn, siddende paa Huk lige inde i Røgen fra Ildstedet; thi Røg er ligesaa liflig som Røgelse her i dette% Ørkenens, Skovenes, Myrenes, men fremfor alt Myggenes Land. Lige i den værste Røgen sidder gamle Bedstemor fra Akkala, næsten sortbrun i Ansigtet,314 Russisk Lapland.

med sine nøgne, røde og hovne Ben lige imod Ilden. En liden Jéntunge, klædt i Traser, ligger halvt op imod

hendes Skjød og spriker sine smaa Fingre ud imod Ilden, medens Gamlemor med en Kniv og en Kam anstiller en ivrig Jagt efter Vildtet i hendes lurvede, men rige Haarvæxt. De øvrige Lappekoner og Mændene passe Gryderne, medens de smaa-spise af noget tørret Gjedde, som Lappen Anton Wasilje-vitshj fra Akkala havde bragt med sig, og hvoraf han meget godsligt ogsaa bød mig Noget, med Opfordringen: „Buorre læ, maistel —Det er godt, smag!" —En af Lappekonerne knar i et Traug det sidste Mel sammen til en flad Kage, som derpaa klines til en skraaliggende, flad Sten for at steges mod ILden. Lappen fraBaba staar opreist foran Ilden, støttet til en lang Stav. Han ser vild ud, som en Røver, og hans lille Kone ser saa sky ud, som en opskræmt Skovkat; men baade hans og hendes Ansigt klarnede mærkeligt op, og Udtrykket i deres sorte Øine formildedes i høi Grad, da jeg begyndte at tale Lappisk til dem og forærede „Skovkatten" en skinnende blank Messingring. Nær havde jeg glemt en lang Rækel af en Russer, Postføreren fra Kandalaks, som ogsaa om Aftenen kom til og leirede sig ved Ilden for at tørre sig selv, sine Støvler øg Strømper, medens han røger en Papyros. Værre Kjæltringansigt end hans, saa jeg ikke paa hele Turen. Han var lang og smal som en Slange, især havde han uforholdsmæssig lange Ben og Arme, Ansigtet lidet, Næsen stump og en Hue, trykket lige ned i Øinene. Nødig vilde jeg gaa omkring i Imandras Skove med ham bag min Ryg. Pludselig begynder gamle Bedstemor at korse sig, bukke og mumle Velsignelser, hvori „Bogh", (Gud), hyppigt forekommer. Jeg kunde ikke strax skjønne Grunden til disse pludselige Udbrud af Taksigelse, men i det samme ser jeg en Gut komme løbende fra Skoven, med Favnen fuld af store, afflækkede*Ill. H. P. [=Hans Peter] HANSEN* Blokhus for Reisende ved Imandra i russisk Lapland.Sashjeika. 315

Barkstykker, som han kaster ned for Bedstemors Fødder. Gamlemor drager frem af Lommen en Hornkniv og begynder at flække og rispe Strimler af den indre Hinde paa Furu-barken, som har en sødagtig Smag. Gutten, som bragte Barken, snapper af og til en Strimmel og putter den i Munden, som om det var en Sukkerbid. Ligesaa lader Gamlemor en og anden Strimmel gaa i sin egen Mund, men kaster Størstedelen i Fanget paa Akkalalappen, som lægger det i en Kul og karver det smaat, som man karver Tobaksblade. Derpaa kastes det i Søet i Gryden, efterat Fisken er kogt og optaget, og tjener som Jævning paa Fiskesuppen, samt spises med Velbehag sammen med denne. Saa var da Fisken og Suppen kogt, og Kagen paa Stenen stegt. Mændene tog sine Huer af, Alle korsede sig, og saa begyndte Maaltidet. Fisken gik raskt ned, uden Medhjælp af Kniv og Gaffel, og Suppen blev — uden Ske — drukket af smaa Øser. Benene bleve kastede hen til de 3 bundne Renhunde.

Efter Maaltidet sagde cie Alle „Spasiba", — (Tak), — til mig og vendte sig derpaa mod Øst, korsede, sig og takkede Bøgh. Netop i det samme Øieblik „randt Solen op i Østerlide", og man kunde gjerne have troet, at disse Lapper endnu den Dag idag vare Soltilbedere, som deres Fædre i gamle Dage vare før dem. -

Akkala.

Den 30 Juli reiste jeg med Gregori, Skydsmand paaSa-shjeika, og min Tjener, Isojussi, samt min Tolk i Russisk, Dahl, fra Sashjeika indover til Akkelaver eller Bahinskaja guba, den sydvestligste Del af Imandra, hvor de saakaldte Akkala-Lapper bo, om hvem jeg havde hørt, at de bedre end andre Lapper i Rusland skulde have bevaret Sprog, Sæder og Skikke; Sashjeika. 315

Barkstykker, som han kaster ned for Bedstemors Fødder. Gamlemor drager frem af Lommen en Hornkniv og begynder at flække og rispe Strimler af den indre Hinde paa Furu-barken, som har en sødagtig Smag. Gutten, som bragte Barken, snapper af og til en Strimmel og putter den i Munden, som om det var en Sukkerbid. Ligesaa lader Gamlemor en og anden Strimmel gaa i sin egen Mund, men kaster Størstedelen i Fanget paa Akkalalappen, som lægger det i en Kul og karver det smaat, som man karver Tobaksblade. Derpaa kastes det i Søet i Gryden, efterat Fisken er kogt og optaget, og tjener som Jævning paa Fiskesuppen, samt spises med Velbehag sammen med denne. Saa var da Fisken og Suppen kogt, og Kagen paa Stenen stegt. Mændene tog sine Huer af, Alle korsede sig, og saa begyndte Maaltidet. Fisken gik raskt ned, uden Medhjælp af Kniv og Gaffel, og Suppen blev — uden Ske — drukket af smaa Øser. Benene bleve kastede hen til de 3 bundne Renhunde.

Efter Maaltidet sagde cie Alle „Spasiba", — (Tak), — til mig og vendte sig derpaa mod Øst, korsede, sig og takkede Bøgh. Netop i det samme Øieblik „randt Solen op i Østerlide", og man kunde gjerne have troet, at disse

Lapper endnu den Dag idag vare Soltilbedere, som deres Fædre i gamle Dage vare før dem. -

Akkala.

Den 30 Juli reiste jeg med Gregori, Skydsmand paaSa-shjeika, og min Tjener, Isojussi, samt min Tolk i Russisk, Dahl, fra Sashjeika indover til Akkelaver eller Bahinskaja guba, den sydvestligste Del af Imandra, hvor de saakaldte Akkala-Lapper bo, om hvem jeg havde hørt, at de bedre end andre Lapper i Rusland skulde have bevaret Sprog, Sæder og Skikke;316 Russisk Lapland.

ja, jeg var endogsaa ugudelig nok til at nære et svagt Haab om at træffe paa Hedninger, som endnu ofrede til sine gamle Guder. Denne sydvestlige Del af Imandra var desuden, end mere end nogen anden Del, et terra incognita, hvilket, saavidt mig bekjendt, ingen civiliseret Reisende havde besøgt, og som jeg derfor formodede maatte være temmelig urigtigt aflagt paa de almindelige Karter. I gamle Dage, da russisk Lapland var norsk Skatteland, kom Fogden fra Vardø hvert Aar paa sin „Nordfjeldsreise" ogsaa hid til Akkala eller, som det da hed, Åckjeld, (o: akka, Kjærring, hvoraf det russiske baha er Oversættelse, og Gjeld, Præstegjæld), for at opkræve „Finneskatten." Denne blev, som bekjendt, sidste Gang hævet i 1613. Siden den Tid — eller i de sidste 250 Aar — har neppe nogen norsk Embedsmand været her.

Just som vi skulde gaa i Baaden og lægge ud fra Sashjeika, hørte vi et Kvindemenneske skrige og jamre sig ganske forfærdeligt. Strax efter kom Gregori. Han havde førAfreisen gjennembanket sin Kone, fordi han havde faaet at vide, at hun, medens han var i Skyds med Prof. Daa til Kan-dalaks, havde nægtet at drage i Skyds med Postføreren, som derfor havde maattet vente. Jeg har aldrig nogensinde før hørt eller seet, at en Lap bankede sin Kone. Den Opdragel-sesmaade maa Gregori med meget Andet have adopteret fra Russerne.

Vi kom om Eftermiddagen til Mundingen af en Elv, som Lapperne kalde Junijok^ og jeg slog mit Telt op her, paa en smuk Græsplet ved Elvemundingen. Mandskabet trak Baaden paa Land og hvælvede den. halvt orti til Ly om Natten mod Regn og Vind. Vort Selskab var nu forøget med Lappen Wasilei, Fader til Anton Wasiljevitshj, som jeg havde truffet ved Sashjeika. Han var en gammel Mand paa 70 Aar, om hvem jeg havde hørt, at han skulde kunne tale baade FinskAkkala. ... 317

og Svensk foruden Russisk. Vi traf Gamlingen paa Veien, netop som han sammen med en anden Lap og dennes Kone samt en Hund, der sad paa en Dynge Garn i Baaden, skulde forlade sin Sommerbopæl paa Øen Jægelsuolo, (Renmose-Ø), for at reise paa en Fisketur til Cævreslukt, (Otterbugt). Efter en Del Overtalelser og Løfte om 1 Rub. pr. Dag fik jeg ham over i min Baad, i Haab om af ham at faa nærmere Besked om Lapperne i Åkkala og muligens faa høre et eller andet Sagn om Begivenheder i gamle Dage. Akkala-Lap-pernes Antal opgives efter Tælling i 1866 til 53 Mænd og 60 Kvinder. Efter deres eget Udsagn skal de tidligere have været talrigere. Dette kan være muligt, men imidlertid angives Åkkala-Lapperne i den ældste norske Skattemandtalsliste fra 1594 ikke til mere end 11 skattepligtige Mænd eller Familier. Akkala-Lapperne bo om Vinteren samlede i en By, ikke langt fra Bredden af Imandra eller den sydvestligste Bugt af samme, der kaldes Akkel-aver. Her er opført 8 Træhuse og 1 Jord-gamme. Om Sommeren bo de derimod adspredte, dels paa Øerne i Imandra, f. Ex. Jægelsuolo, Bæcsuolo, (Furuø), Rovt-suolo og flere, dels langs Junielvens Vasdrag og paa Øerne i de mange Indsøer, denne Elv danner.

Skjønt denne Elv er det eneste store Vasdrag, der falder i Imandra, findes den hidtil dog ikke angivet paa noget Kart.

Paa Sashjeika havde jeg gjort Akkala-Lappen Anton Wa-siljevithsj forstaaelige hvad et Kart var, og begyndte efter hans Beskrivelse at gjøre et Rids af Elven. Pludselig sprang Lappen fra mig tilskovs, og jeg vidste ikke, hvad der var i Veien, førend han kom tilbage igjen med et uhyre stort Stykke Furubark, som han udbredte foran mig paa Marken. Med et Stykke Kul begyndte han nu selv med egen Haand at ridse op paa Indsiden af Barken Junielvens Vasdrag, med dens Kroge og Bugter samt større og mindre Indsøer, hvilke han kjendtetil Punkt og Prikke i Længde, Bredde og Form, ligesaa nøie, som en Gartner kjender sin egen Have. Derpaa tog jeg to Ark Papir, og paa disse afkopierede han nu Vasdraget med Blyant, med Hjælp ogsaa af Kompas og Passer, hvis Betydning og Brug han ligeledes lærte at kjende. Efterat jeg havde gaaet en Tur opover langs Junielven og igjen

var kommen tilbage til vor Leirplads vecl Elvens Munding, hvor den er omtrent 100 Alen bred, udbredte jeg Kartet for gamle Wasilei og gjennemgik det atter med denne; men han havde lidet at rette paa Sønnens Tegning. Jeg fotograferede denne min Medhjælper i Karttegning og gjengiver her et Billede af ham.

*Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN, s c*Akkala. 319

Efter Lappernes Forklaring er Juni elven c. 120 Verst lang, og dens Kilder eller Indsøen Junigaiva, (gaiva, Kilde), ligger tæt ved Finlands Grænse. De største Indsøer, som Elven danner, ere Gaia-, Gandes- og Buorinshj-javre, hver omtrent 15—20 V. lang. Den sidste ligger nærmest Imandra. Elven bærer herfra til Imandra ogsaa Navnet Buorinshj jok, hvoraf Russerne have gjort Benævnelsen Peringa, og Finnerne Pe-rinki, paa samme Maade som de have dannet Petshinga, (af Peisen), og Varingi, (af Varanger). *

Efter nærmere at have lært Akkala-Lapperne at kjende kom jeg til det Resultat, at de vare ligesaa meget russificerede, som andre græsk-katholske Lapper, jeg havde truffet. Mænd og Kvinder talede næsten ligesaa godt Russisk som Lappisk. Dette sidste brugte de dog indbyrdes sig imellem, og naar man udrensede alle laante russiske og enkelte finske Ord, var det, som blev tilbage, rent Lappisk.

Mændenes og Kvindernes Dragt var ligeledes temmelig russificeret. Kufte og Komager havde dog de Fleste, samt Kvinderne i sine Livbælter Neulagoatte, (Naalehus), og nogle andre Smaating hængende, som ere eiendommelige for Lapperne. Jeg forsøgte at udfritte, om der ikke enkelte Steder i Skov og Fjeld skulde findes Offersteder, som endnu besøgtes, men det lod til, at den græsk-katholske Kirkes Kors og Helgener havde udryddet Hedenskabet her ligesaa fuldstændigt, som andre Steder. Gamle Bedstemor fra Akkala kom saaledes, medens jeg boede paa Sashjeika, 2 Gange daglig ind i Stationshuset for at bukke og korse sig for et Messinghelgenbillede samt fremmumle sine udenadlærte Bønner.

Efter Sashjeika-Lappernes Forklaring betalte Akkala-Lap-

1 Dette -inga vil D. E. D. Europæus derimod forklare af det ostjak. -jink, Vand, og antager, at dette Folk fordum har boet i disse Trakter. Suom. 8. osa. 1870. P. 90320

Russisk Lapland.

perne aarlig i Skat 10 Rub. pr. mandligt Hoved, ogsaa for cle Døde, indtil næste Folketælling. Gregori betalte saaledes 10 Rub. for sig og 10 for sin afdøde Fader. Disse 10 Rub. havde han betalt i 7 Aar og formodede, at han kom til at betale dem endnu i 3 Aar. Dernæst betales 1—2 Rub. pr. mandligt Individ for at blive fri for Soldatertjeneste.

Akkala-Lapperne opgaves tilsammen ikke at eie mere end 700 Ren — og den rigeste Lap at eie 70. Disse gaa om Sommeren ubevogtede frit omkring dels i Skovene paa Fastlandet, dels paa Øerne i Imandra. Vildren findes i Trakten om Imandra, især paa Umbdek- og Tschyne dunder-Y]e\åene, men ikke i nogen stor Mængde. Tidligere skal Antallet have været større. Dog kan man endnu træffe til at se Flokke paa c. 200. Til at finde dem og følge dem paa Sporet ligesom ogsaa til om Høsten at oplede enkelte forvildede Tamren bruger man Hunde, der føres i Baad. De ligne Finmarks-hunden, men ere i Regelen noget større. De staa bundne baade Sommer og Vinter.

Om Aftenen den 31 Juli havde vi leiret os ved et stort Baal, lige ved Junielvens Udløb i Imandra. Jeg havde om Eftermiddagen i Elvemundingen fisket det nødvendige Antal Har og Ørret, saaledes at Mandskabet havde nok at leve af. En af Lapperne gav her et Bevis paa, at han af Russerne havde lært Noget, som Lapperne i Norge ikke have Ide om. Medens Fisken kogte, gik han nemlig tilskovs og kom igjen med en hel Mængde fine Soparter, som han renskede og kastede i Fiskesøet, efter at Fisken var optaget. Suppen paa disse Sop smagte ganske fortræffeligt. Førend vi lagde os til Hvile, — jeg i mit Telt og Folkene under den halvt omhvælvede Baad foran Baalet, — førsøgte jeg at faa gamle Wasilei til at fortælle om gamle Dage. Men det lod til, at alle Minder eller Sagn om den Tid, da Nordmænd færdedesAkkala.

321

her vare aldeles udslettede af Folkets Erindring. Det er ogsaa over 250 Aar siden, og i disse Aar ere Lapperne

blevne saa russificerede, at de nu synge russiske Melodier, fortælle russiske Eventyr og tale Russisk ligesaagodt som Lappisk. At Wasilei ogsaa kunde tale Svensk og Finsk, var jeg ikke istand til at opdage. Jeg skjænkede ham og de andre Lapper en Dram Rom hver, for at faa dem i godt Humør og Munden paa Glid, og fortalte selv et Eventyr paa Lappisk. Saa fortalte Gregori et, og saa fik vi endelig ogsaa Wasilei til at fortælle et Eventyr, som jeg nedskrev paa Lappisk, og hvor-- ved jeg erholdt et fortrinligt Bidrag til Bedømmelse af Sproget, som det tales i Akkala, ligesom jeg tidligere havde indsamlet Prøver paa Sproget fra andre Steder. Det findes, gjengivet paa Norsk i „Lappiske Eventyr og Folkesagn."

Fra Sashjeika til Kandalaks.

Fra Sashjeika til Kandalaks er der 32 Verst eller omtrent 3 norske Mil. Man kan altsaa magelig gjøre Turen paa en Dag, saameget mere som 9 af disse Verst tilbagelægges i Baad, dels paa Elven Nim, dels over Indsøen Pinozero, lap. Baunashj-jaur, Tue-Søen. Vi vare 7 Mennesker i en Baad, da vi satte nedover Strømmen i Nivå. Jeg spurgte Lappen, som styrede, om han var godt kjendt; thi Strømmen løb rivende hurtigt, og jeg vidste fra tidligere Elvefarter i Finmarken, hvor farlig en saadan Fart nedover skummende Stryg kan være. „Ille hætte", det har ingen Nød, mente Lappen. Ikke desmindre løb vi i et af Strygene pludselig voldsomt op paa en Sten. Heldigvis var denne flad, saa at Baaden blev staaende fast uden at hvælves om. Havde den været rund, var Baaden væltet helt om — og alle Mand plumpet i Vandet. Rimeligvis havde det da ikke gaaet af uden Tab

her vare aldeles udslettede af Folkets Erindring. Det er ogsaa over 250 Aar siden, og i disse Aar ere Lapperne

blevne saa russificerede, at de nu synge russiske Melodier, fortælle russiske Eventyr og tale Russisk ligesaagodt som Lappisk. At Wasilei ogsaa kunde tale Svensk og Finsk, var jeg ikke istand til at opdage. Jeg skjænkede ham og de andre Lapper en Dram Rom hver, for at faa dem i godt Humør og Munden paa Glid, og fortalte selv et Eventyr paa Lappisk. Saa fortalte Gregori et, og saa fik vi endelig ogsaa Wasilei til at fortælle et Eventyr, som jeg nedskrev paa Lappisk, og hvor-- ved jeg erholdt et fortrinligt Bidrag til Bedømmelse af Sproget, som det tales i Akkala, ligesom jeg tidligere havde indsamlet Prøver paa Sproget fra andre Steder. Det findes, gjengivet paa Norsk i „Lappiske Eventyr og Folkesagn."

Fra Sashjeika til Kandalaks.

Fra Sashjeika til Kandalaks er der 32 Verst eller omtrent 3 norske Mil. Man kan altsaa magelig gjøre Turen paa en Dag, saameget mere som 9 af disse Verst tilbagelægges i Baad, dels paa Elven Nim, dels over Indsøen Pinozero, lap. Baunashj-jaur, Tue-Søen. Vi vare 7 Mennesker i en Baad, da vi satte nedover Strømmen i Nivå. Jeg spurgte Lappen, som styrede, om han var godt kjendt; thi Strømmen løb rivende hurtigt, og jeg vidste fra tidligere Elvefarter i Finmarken, hvor farlig en saadan Fart nedover skummende Stryg kan være. „Ille hætte", det har ingen Nød, mente Lappen. Ikke desmindre løb vi i et af Strygene pludselig voldsomt op paa en Sten. Heldigvis var denne flad, saa at Baaden blev staaende fast uden at hvælves om. Havde den været rund, var Baaden væltet helt om — og alle Mand plumpet i Vandet. Rimeligvis havde det da ikke gaaet af uden Tab

af Menneskeliv. Med mig selv, som kunde svømme, havde det neppe havt nogen Nød, og mit Tøi havde jeg forsigtigvis surret fast i Baaden, saaledes at jeg efter al Rimelighed havde fundet det igjen i denne, naar den drev op i en eller anden Bagevje.

Den øvrige Del af Veien maa man gaa, da Nwi er for strid til at befares med Baad; men Veien er let, idet den sta- , digt gaar jævnt ned over mod Havet.

Efter 14 Dages Ophold i Laplands Ødemarker kom jeg nu igjen til en russisk By. Kandalaks hedder paa Finsk .Kantalahti, der maaske er Oversættelse af det gamle norske Navn Gandmg. Lapperne udtale Navnet Kadlunht, og dette kommer af hadde og .luoht, (fin. iahti), og betyder Strand-Vig. Men hadde eller gadde, Strand, er igjen

laant af det norske Kant, idet nt, paa almindelig lappisk Vis, er assimileret til dd. i

Kandalaks er en ussel Trærønne-By, saa man maa forundre sig over, at Engelskmændene i 1854 vilde nedlade sig til at spendere et eneste Skud paa den, og dog blev den" bombarderet En Del af den østre By afbrændte, og Klokketaarnet ved Siden af den gamle Kirke bærer endnu Mærker efter engelske Kugler. Befolkningens Antal opgaves af Stedets Øvrighed til 191 Mandkjøn og 194 Kvindekjøri. Efter trykte Lister beløb Refolkningen i 1859 sig til 200 M. og 190 K. og skulde altsaa være aftaget. Kandalaks har baade en bekvem Beliggenhed for Handel og en smuk Beliggenhed paa begge Sider af Nivå, lige under Aasen Valastedunder, der er skovklædt og har en Høide som Egeberg ved Kristiania. ' Byen har to Triekirker. Den ene var ganske ny og opført paa en Tange, der stikker ud i Hvidehavet.

Nogle Engmarker paa østre Side af Elven vare ryddede og omhegnede, men man saa intet Spor til Forsøg paa Korneller Potetesavl. Baade Poteter, Næper og andre Rodfrugter*Ill. H. P.[=Hans Peter] HANSEN* Kandalax.Kandalaks. 323

maatte dog villigt voxe her. Befolkningen lever her, som overalt i Lapland, fornemmelig af Fiskeri, og man holder derfor kun et lidet Antal Kjør. Ligesaa eie Beboerne en Del Ren, der om Sommeren gaa ude paa Øerne i Hvidehavet. Et Par Heste skulde ogsaa findes, men de vare nu, ligesom Rensdyrene, satte ud paa en 0 i Kandal aksbugten.

Paa Havnen laa intet Fartøi, som kunde tyde paa nogen Handel med andre Byer, og heller ikke røbede noget Hus, at der holdtes aaben Butik. Ved nærmere Undersøgelse fik jeg Erfaring for, at The, Sukker, Kaffe, Tobak og Smør ikke var at faa kjøbt, men kun Brændevin, Brød, Fisk og Salt.

Paa Kirkegaarden udenfor Byen aabenbarede sig den samme uhyggelige Ligegyldighed for de Dødes Hvilested, som jeg havde lagt Mærke til i Kola og paa Mogilnyi osfrov. Gravstederne vare aldeles forsømte og forfaldne, intet Hegn fredede om dem, heller ikke fandtes der nogen bestemt Grænse for Kirkegaarden. Mellem Stenblokke og Træstubbe eller altslags Raskeri laa Gravene uregelmæssigt hist og her omkring paa en Slette, hvor Byens Kjør græssede.

Jeg fik Logi i det bedste Hus i Byen paa vestre Niva-bred, med smuk Udsigt over Kandalaksbugten. Det Værelse, der velvilligt blev mig indrømmet, var Familiens Storstue. Den var tapetseret og forsynet med 6 Fag dobbelte Vinduer. Men for Resten var Alting inde i Huset i en noget forsømt Tilstand og røbede Mangel baade paa Orden og Renlighed. Smaa Lysestumper vare trykkede fast til Helgenbilledrammerne, istedetfor at hænges foran samme i dertil skikkede Indretninger. Følgen var, at disse Smaalys ikke blot havde tilrøget Helgenernes Ansigter ganske utilbørligt, men ogsaa brændt Huller i de forresten smukt forgyldte Rammer.

Om Morgenen, da jeg bad om Vaskevand, kom en Pige ind med en stor Messingkumme, som hun satte midt paa

21*Gulvet. Læk var den, saaledes at der dannede sig en liden Bæk fra den og til Væggen i Syd, i hvilken Retning Gulvet hældede mest. De russiske Borde udmærkede sig her som i Kola ved sin Brøstfældighed. De ere ofte trebenede, men støttes ind til Væggen, saa man ikke strax opdager deres Faldefærdighed.

I de russiske Huse, som jeg hidtil havde seet, fandtes ikke noget eget Ildsted i Kjøkkenet specielt for Madkogning, men Petschen eller den store nationale Ovn benyttedes ogsaa hertil. Følgen var, at man ikke kunde koge eller stege uden ogsaa at opvarme baade et og 2 Værelser. For at Heden inde ikke skulde blive altfor utaalelig, brugte Kandalakserne derfor om Sommeren at koge sin Mad ude i Gaardsrummet, eller paa Gaden, mellem nogle paa Feltmaner sammenlagte Stene. Om Aftenen, da jeg gjorde en Tur ud paa Kandalaksbugten, kunde jeg se Ilden blusse rundt omkring i Byen paa begge Sider Niva, ret som om en Armé skulde ligge der paa Feltfod. Er Forholdet godt Naboerne imellem, saa pleier man at gjøre Besøg til hinanden og faa sig en gemytlig Passiar, medens Ilden flammer og Gryderne koge.

Lapper og Kareler opholde sig kun paa Reiser i Kola, eller som Tjenere og Slaattefolk i Høbjergningstiden. Saaledes var der i det Hus, hvor jeg boede, 3 lappiske Tjenestefolk.

Fra Kandalaks til Oulangansuu.

Den 4 August forlod jeg den laplandske Halvø og drog over til *Knashja,* den første By paa den Del af Karelstranden, som medregnes til Lapland. Fra nu af vilde jeg ikke længer kunne have nogen Nytte af mit Kjendskab til det lappiske Sprog og heller ikke kunne indsamle flere Bidrag til Belysning af dette Sprog i sine forskjellige Dialekter. Gulvet. Læk var den, saaledes at der dannede sig en liden Bæk fra den og til Væggen i Syd, i hvilken Retning Gulvet hældede mest. De russiske Borde udmærkede sig her som i Kola ved sin Brøstfældighed. De ere ofte trebenede, men støttes ind til Væggen, saa man ikke strax opdager deres Faldefærdighed.

I de russiske Huse, som jeg hidtil havde seet, fandtes ikke noget eget Ildsted i Kjøkkenet specielt for Madkogning, men Petschen eller den store nationale Ovn benyttedes ogsaa hertil. Følgen var, at man ikke kunde koge eller stege uden ogsaa at opvarme baade et og 2 Værelser. For at Heden inde ikke skulde blive altfor utaalelig, brugte Kandalakserne derfor om Sommeren at koge sin Mad ude i Gaardsrummet, eller paa Gaden, mellem nogle paa Feltmaner sammenlagte Stene. Om Aftenen, da jeg gjorde en Tur ud paa Kandalaksbugten, kunde jeg se Ilden blusse rundt omkring i Byen paa begge Sider Niva, ret som om en Armé skulde ligge der paa Feltfod. Er Forholdet godt Naboerne imellem, saa pleier man at gjøre Besøg til hinanden og faa sig en gemytlig Passiar, medens Ilden flammer og Gryderne koge.

Lapper og Kareler opholde sig kun paa Reiser i Kola, eller som Tjenere og Slaattefolk i Høbjergningstiden. Saaledes var der i det Hus, hvor jeg boede, 3 lappiske Tjenestefolk.

Fra Kandalaks til Oulangansuu.

Den 4 August forlod jeg den laplandske Halvø og drog over til *Knashja,* den første By paa den Del af Karelstranden, som medregnes til Lapland. Fra nu af vilde jeg ikke længer kunne have nogen Nytte af mit Kjendskab til det lappiske Sprog og heller ikke kunne indsamle flere Bidrag til Belysning af dette Sprog i sine forskjellige Dialekter.

Afstanden mellem Kandalaks og Knashja er omtrent 3 Mil. For de 5 Mand, jeg havde i Skycis, samt Baad med Tag paa— eller et Slags Laag over Bagskotten, betaltes efter Padoroshjnaja, ikke mere end 1% Rubel, samt hvad „Navodka" man godhedsfuldt vilde give. Russiske Embedsmænd have fri Skyds og betale kun „Navodka." v

Idet man fra^Kandalaks reiser udover Fjorden, ser man . paa begge Sider langs dens Strænder og paa Øerne ingen Bopladse, men kun Skov og atter Skov. Paa Fjordens Nordside bor der heller Ingen, førend man kommer til Porje guba, 4—5 Mil fra Kandalaks, skjønt der omtrent. iy2 Mil fra Byen stikker ind en smuk liden Fjord, Guba Kolvitsa, som ganske vist maatte være vel skikket til Beboelse. Men Russerne elske nu engang at bo samlede i Landsbyer, og derfor ligger Landet mellem disse ganske øde.

Alle Øer i Kandalaksbugten ere dækkede med Gran- og Furuskov, der hist og her aabner sig og viser frem større og mindre Sletter, bedækkede med et frodigt Græstæppe. Kandalaksbefolkningen pleier ogsaa at slaa Hø paa disse Øer, lige til 10 Verst fra Byen. Paa en af disse Øer saa vi nogle Rensdyr. Jeg spurgte en af Russerne, som havde sin Vintovka, (Rifle), med i Baaden, om det var vilde Rensdyr, men han svarede med et Smil Nei. Dog har jeg Mistanke om, at Vintovkaen undertiden bruges paa Tamren, da den Smule Vildt, som findes, og som jeg hidtil havde opdaget, var altfor ubetydeligt til, at Skydsfolket af Hensyn hertil altid skulde føre sinVintovka med sig. Rigtignok saa vi paa Turen to Gange Bjelugaer, (Hvidfiske), store hvide Delfiner, der skimtes i Vandet paa lang Afstand og undertiden ogsaa skydes, men Renen er dog langt lettere at fælde. Idetmindste lod det til, at Russeskydsen ikke var bange for at „tage" en Lax af et Garn, som de paa Veien kom forbi.

De Seilredskaber, som min russiske Baadskyds havde, vare yderst primitive og elendige. For det første havde Baaden ingen Kjøl, og Masten ingen Vanter, hvorimod denne sattes op alene ved Hjælp af Hul i Toften. Det firkantede Seil spændtes ud oppe og nede ved Hjælp af Stænger, hvortil dets Hjørneflige vare heftede. Skaut brugtes ikke, men den nederste Stang hvortil Seilets Flige vare heftede, lagdes iKjeiperne og flyttedes paaskraa efter Vinden. Reb eller Klør brugtes ikke, men hele Seilet reves ned, naar Vinden blev for stærk. Da Baaden ingen Kjøl havde> og Seilet kun kunde stilles ubetydeligt paaskraa, kunde man kun benytte det, naar man havde næsten ret Fordevind. Efter at have seilet med disse Greier i et Par Timer, var jeg glad ved at komme velbeholden i Land i Knashja, en liden Landsby paa 125 Indb., med et Herberge for Reisende, det vil da sige, at et Værelse i anden Etage af et Hus var forbeholdt den Reisende, medens nederste Etage beboedes af en Russer med sin karelske Hustru og russisk-karelske Børn. Hverken Kola eller Kandalaks giver den Reisende noget fordelagtigt Begreb om'Befolkningens Driftighed, Velstand og Smag for Komfort ogRenslighed; men den Smudsighed og Usselhed, som jeg saa i Knashja, overgik, hvad jeg før havde seet. Værelset, hvori jeg boede, var saa opfyldt afVæggedyr, at intet kristent Menneske kunde opholde sig der om Natten, eller efter at Mørket faldt paa, da Hundreder af disse blodtørstige Dyr krøb frem fra hver Revne og Sprække i de umalede Tømmervægge og angreb En saaledes med Bid og Stik, at man kunde tro sig henkastet i en Orme-gaard. Jeg maatte derfor slaa mit Telt op paa en aaben Gang udenfor Stuen, der benyttedes til Opbevaring af Løv, og ligge der om Natten, ikke uden Tanke om, at en Karel eller Russer kunde liste sig op og forsøge paa at tilegne sig, hvad jeg havde paa mig af Penge.Knashja. 327

I Kola og Kandalaks havde de Folk, hos hvem jeg boede, været saa tolerante, at jeg havde faaet Lov til at benytte enkelte af deres Madkar, men her i Knashja, hvor der findes flere Starovjerer eller Gammeltroende, er man mere nøie-seende. En gammel Kone, som bragte mig en Mælkeringe ind paa mit Værelse, rev' denne til sig igjen, da jeg vilde tage den i Besiddelse for at nyde af Indholdet. Hun mumlede derunder en hel Del Russisk, hvoraf Meningen var, at jeg nok maatte faa Indholdet, hvorfor jeg havde betalt hende rundeligt, men ikke nyde det af hendes Kar; thi efter hendes Anskuelse vilde disse da blive saa urene, at de ikke kunde bruges mere af nogen Rettroende. En ægte Sta-rovjer taaler ikke engang, at nogen af hans egen Familie benytter hans Ske eller spiser af hans Mælke-, Grød- eller Suppekop. Jeg lod hende da slaa Mælken over i to Kopper, som Værten havde stillet til vor Disposition eller til Benyttelse for Reisende. Værten selv her i Knashja har dog ved nærmere Bekjendtskab — og ved vore Smaagaver tilBørnene — vist sig saa tolerant — at lade os nyde af sine egne Kar. Men efter Benyttelsen sættes de rigtignok ned i Elven og vaskes og skures godt med Sand og Vand, en Behandling, som de ved vor Ankomst i høi Grad tiltrængte. Værten burde have været os meget taknemmelig for, at vi tvang ham til at lade sine Kar en Gang om Dagen ordentlig vaske; thi, uagtet al sin Frygt for Urenhed fra anderledes Troende, er den simple Russer dog temmelig skiddenfærdig.

I Knashja traf jeg tilfældigvis Forstmesteren over Lapland. Han opmuntrede mig til at gjøre et Besøg i Kovda, hvor han bor, og hvorhen han efter et Par Dages Forløb ogsaa vilde komme tilbage. I Haab om Oplysninger af ham og hans Karter over Lapland besluttede jeg at gjøre Turen til Kovda, idet jeg benyttede hans Baad og Skyds, som skulde328 Russisk Karelen.

tilbage igjen. For Sikkerheds Skyld sendte jeg dog Bud efter Skydsskafferen, i døn Formodning, at jeg maaske ikke uden hans Mellemkomst havde Lov til at benytte Bagskyds. Han indfandt sig da, havende i Haanden en lang, flad Stav, et Slags Karvestok, hvorpaa — med indskaarne Bogstaver — de i hans Kreds Skydspligtige vare antegnede, inddelte i Afdelinger paa 4 Mand; thi 4 Rorsfolk og 1 Høvedsmand er den ordinære Baadskyds. Med en vigtig Mine.paaviste han, hvilken* Afdeling paa Staven, der var skydspligtig, men Enden blev, at han leiede Forstmesterens Skyds tilbage for 70 Kop., hvorved han tjente 80 Kop. af de 150 Kop., som jeg betalte ham som ordinær Skydsbetaling.

Om Aftenen den 7de Aug. var jeg i Kovda. Byen har kun et ordentligt udseende Hus, der tilhører en Kjøbmand, Kle-menti, som staar i stor Handelsforbindelse med Norge. De øvrige Huse ere her, som i Kandalaks og Knashja, byggede af Tømmerstokke, der paa Indsiden ere fladhugne, men udvendig have sin naturlige runde Form, uden at være bordklædte. Næsten alle Vinduer rundt omkring i Byens Huse ere flikkede med Træflise for at holde de

sprukne Glasruder sammen. Skydsstuen er her, om muligt, endnu værre overfyldt af Udyr end i Knashja. Jeg maatte lægge mig paa et Renskind midt paa Gulvet i Stuen, og, efter Finnen Isojussis Raad, lod jeg slaa Vand paa Gulvet rundt om mitLeie, saaledes at jeg blev liggende paa en 0. Imidlertid havde jeg dog ingen Grund til at angre, at jeg gjorde Turen til Kovda, Baade Forstmesteren og hans Hustru samt Præsten i Kovda vare meget dannede og velvillige Folk, hos hvem jeg i 2—8 Dage nød den mest forekommende Gjæstfrihed. Jeg spiste Middag hos Forstmesteren og drak Kaffe hos Præsten. Denne holdt 2 russiske Aviser og havde et ikke ubetydeligt Bibliothek. Endogsaa et sv. lap. Testamente havde forvildet sig hid tilKovda. 329

ham. Saavel af Præsten, som især af Forstmesteren erholdt jeg mange værdifulde Oplysninger om Lapland. " Navnlig skylder jeg Forstmesteren flere af de Eettelser med Hensyn til Angivelse af Floder, Indsøer og Skovgrænse, som findes anførte paa det her medfølgende Kart.

Kovda er anlagt lige ved Udløbet af den store Elv af samme Navn, der kommer fra Indsøerne Kouto-, Påå- og Tuoppa-jårvi. Den er ved Kovda 630 Fod bred. Laxefisket i Elven skal være meget rigt. Det foregaar her, som i Niva-- Elven, ved at afstænge Elven. Stængselet her var netop nu færdigt og maalte 300 Alen i Længde. Jeg havdt gjerne opholdt mig i Kovda til den 13de Aug., (garni. St. 1ste Aug.), eller den saakaldte Makaveidjen, da flere Voxne skulde døbes i Elven, men jeg maatte nøie mig med min Værts Forklaring om, hvorledes dette gaar til. Han skulde ogsaa selv døbes den Dag. To Gange om Aaret, nemlig 13de August og 19de Januar (ell. 6te g. St.), holdes et Slags offentlig Daab, idet Enhver, som vil, og som føler sig trykket af sine Synder, kan blive døbt paanyt og derved renset fra al Skyld. Baade Yngre og Ældre lade sig derfor dels engang hvert Aar, dels med flere Aars Mellemrum døbe om igjen. Naar saadan Daab skal foregaa, stiller Præsten sig ved Bredden af Elven med Krucifixet i Haanden. Efterat der er læst, messet og sunget, dypper Præsten Krucifixet 3 Gange i Vandet; (thi Kristus skal ogsaa 3 Gange være neddyppet). Idet han dypper det tredie Gang ned, springe alle Daabskandidaterne, blot iførte en sid Skjorte, i Vandet og gaa, om Sommeren, saaledes paaklædte i Kirken. Om Vinteren hugges Hul i Isen, og man springer ogsaa da i bare Skjorten i det iskolde Vand, men opkomne af Elven, tages en Pels paa, og i denne gaar man til den opvarmede Kirke, hvor man bukker og korser sig, indtil man bliver tør. „Bliver Ingen syg eller forkjølet efter et sligt330 Eussisk Karelen.

Vinterbad?" spurgte jeg Værten. „Nei", mente denne, „man bliver tværtimod rigtig frisk og rask bagefter!" Russeren har tyk Hud, der er brunbarket derved, at Børnene om Sommeren oftest gaa saa godt som nøgne. Folk, der bade sig, se næsten ligesaa brunhudede ud som Indianere.

Det er ikke mere end saa, at Befolkningen her i Kovda taaler, at jeg tager'Fotografier. De samle sig og se med frygtblandet Interesse paa dette vidunderlige, her for første Gang seede Instrument, der giver Billeder af Alt. Nogle af Byens gamle Starovjer-Kjærringer, siger min Tolk, begynde at mumle om, at der vil komme Sygdom over Folket af sligt Væsen, og at det burde forbydes. Imidlertid har de nu seet, at jeg har fotograferet, ikke blot Forstmesteren og hans Kone, men ogsaa deres egen Præst, lys levende og uskadt, med Medalje paa Brystet. Det var her i Trakten, at en finlandsk Sprogforsker engang blev beskyldt for at forgifte Brøndene med Indholdet af sit sorte Blækhus, og Folket gav sig ikke tilfreds, førend de havde tvunget ham til at drikke op Indholdet, og saaledes paa sig selv bevise dets — vistnok meget tvivlsomme — Uskadelighed, naar det anvendtes paa denne Maade.

Den 12te Aug. var jeg atter i Knashja og skulde efter Bestemmelsen reise igjennem Nordkarelen til Nordfinland. Padoroshjnaja, som hidtil havde gjort god Nytte, hjalp ikke længer her i det Indre af Landet, men man maatte akkordere sig frem. Det manglede dog ikke-paa skydsvillige Folk, og jeg blev enig med 3 Kareler, der laa paaBygningsarbeide i Knashja, om at skydse 130 Verst, til Indsøen Oulangansuu, for 10 Rub., medens Padorashjnaj a-Sky ds vilde have udgjort 71/2 Rub, Afstanden fra Knashja til den første store Indsø Koutojarvi i Karelen er ikke længer, end at man magelig spadserer den paa 1% Time. Veien skraaner ganske ube-Koutojårvi.

331

tydeligt opad, og Indsøen kaif efter Åneroidens Udvisning neppe ligge 150 Fod over Havet. Kouiojåwi betyder Bred-Søen, (lap. goudo, bred), og fortjener sit Navn, da den er næsten ligesaa bred som lang.

Ved Bredderne af Koutojårvi bor der kun en eneste Familie. Man kan allerede paa Forhaand vide, at det da hverken kan være nogen Russer eller Karel; thi begge disse har samme Natur som de saakaldte Selskabsfugle, der hække sammen Flokkevis. For at kunne trives maa de nemlig nødvendigvis have Naboer eller bo sammen i Landsbyer. Manden ved Koutojårvi er da ganske rigtigt ogsaa en Kolonist fra Finland. Han har opført et ordentligt Hus og gjør Forsøg paa at avle Korn. Det første Sted, hvor man paa Reisen nordenifra faar sé en Åger, er hos Finnen Kurvoinen. Bygget stod udmærket smukt, men uagtet Koutojårvi ligger omtrent 3 Breddegrader sydligere end Alten, fryse dog Agrene bort her oftere, end de fuldmodnes.

I Nordkarelen findes der, ligesaalidt som i selve Lapland, nogen Landevei. Naar man derfor vil reise fra Koutojårvi eller fra den ene til den anden af de store Indsøer, hvoraf Landet er opfyldt, og langs hvis Bredder Befolkningen bor, maa man enten gaa skovleies, over Aas og Myr, eller følge Elvene mellem Indsøerne. Den Elv, der løber mellem Kouto- og Pååjårvi, har just ikke valgt den korteste Vei, men gjør en stor Krog og danner paa Veien fire mindre Indsøer, Tutijårvi, Susijårvi, Ruanjårvi og Soukelojårvi. Man gjør dog rettest i at følge Elvedraget; thi det er farbart med Baad, og ved at følge samme kommer man forbi flere beboede Steder eller karelske Landsbyer, medens man ved at gaa skovleies ikke vil finde Andet end den tristeste Ødemark.

Tutijärvi. Susijärvi. Ruanjärvi.

Jeg naaede op til *Tutijärvi* om Eftermiddagen den 13de August. Denne Indsø forekom mig smukkere end nogen, jeg tidligere havde seet paa hele Reisen. Men ingen Kolonist har endnu opslaaet sin Bopæl her. Før i Tiden skal der her og andre Steder i Nordkarelen have boet Fiskerlapper; men de ere nu forsvundne, uden endnu at være afløste af Kolonister.

Tutijärvi er omtrent 3 Verst lang og har kun nogle faa Øer, men Bredderne danne de smukkeste, bueformige og skovbevoxede Næs, som man vil se. Disse laa paa Østsiden i den klareste Belysning af Aftensolen, da vi roede over Indsøen, og Strandens besynderligt formede Furutræer afspeilede sig tydeligt i den blanke Vandflade. Furuen voxede nemlig her og andre Steder i Karelen langs Indsøbredderne aldeles som Taarepilen. Fra en rank, kvistfri Stamme skyder der i Toppen ud tre mægtige Arme, hvis fine, lange Grene hænge saa langt ned, at de næsten berøre Jorden. Jeg saa en enkelt saadan Furu allerede ved Koutojärvi og fandt *Ill. H. P.[Hans Peter] HANSEN, s c*Tutijårvi.

333

dem ogsaa senere i Nærheden af Kuusamo i Finland, men her ved Tutijårvi stod de i Mængde langs hele Indsøens Bredder, unge og gamle om hverandre. Nogle vare uddøde eller vindtørrede og stod igjen som Skeletter inde imellem de friske, andre laa halvt overende ind paa nærmeste Nabo. Aarsagen til denne besynderlige Væxt ligger sandsynligvis i Terrænets enten bjergige eller vandholdige Beskaffenhed. Af den ene eller anden Grund maa Træets Hovedrod være bleven standset i sin Væxt i Dybden. Som Følge heraf raadner Toppen, og de øverste Grene voxe ikke blot uforholdsmæssig stærkt, men da ingen spids Top længer hindrer Sneen fra at lægge sig i tunge Masser paa Grenene, bøies disse efterhaanden saaledes nedover, at Furuen til Slutning faar denne besynderlige Lighed med Taarepilen.

Ingen Fisk hoppede paa Vandfladen, heller ikke saa jeg-nogen Vandfugl, men idet vi roede forbi en sivbevoxetBugtf inde mellem to Næs, blev en Gjedde forstyrret i sin Ensomhed ved Lyden eller Synet af Baaden og for ud gjennem Sivet, saaledes at man paa Baarene i Vandet tydelig kunde se.Retningen,, den tog. Ulykken vilde, at den paa Veien udover fik se den kunstige Fisk, som jeg havde hængende paa mit Snøre, og ikke kunde modstaa Fristelsen til at gjøre et Nap efter denne for at tage den med sig. Men Følgen blev den, at den kom til at følge med os. Paa en af Øerne vrimlede der af Sidensvanse. Størsteparten syntes at være Ungfugl, saaledes at det er sikkert nok, at Sidensvansen klækker her og andre Steder i Karelen, især maaske paa Øerne og paa store Braater i Nærheden af Indsøerne, hvor jeg senere ogsaa saa store Flokke af Ungfugl.

Ved næste Indsø, Ruanjårvi, bor der 7 Opsiddere. Alle ere Kareler, der leve af Fiskeri, Fædrift og Renhold. Den mægtigste af disse hed Jeremel Jeg tog da ind til334

ham og blev her, som overalt, velvilligt modtaget. Han eiede 15 Kjør, 3He§te og omtrent 500 Rensdyr og maatte saaledes ansees for en meget velholden Mand. I hans Hus fandtes ogsaa et eget Værelse for Reisende, men jeg vovede ikke at benytte samme, da Væggene rundt omkring bare blodige Spor af, at andre Reisende før mig havde forsøgt en Udryddelseskrig mod Udyr. Jeg foretrak derfor at ligge i et Udhus, hvor jeg fandt en nok saa bekvem Seng i en Karmslæde. Vistnok kunde jeg her være udsat for at blive plyndret, og, efter hvad man havde fortalt mig om Karelerne, skulde man blandt dem kunne være udsat baade for Overfald og Mord, men jeg vaagnede om Morgenen, uden at hverken Dyr eller Mennesker havde foruroliget mig i mindste Maade.

Den 16de August reiste jeg over Soukelojcirvi, paa hvis østre Bred der ligger en mindre karelsk Landsby. Jeg var indom paa en af Gaardene og bad om at faa milibytti eller Mælkeringe at spise. Denne blev mig præsenteret i en firkantet, flad Skaal af Næver, som her bruges istedetfor Kar af Træ eller Stentøi. De forstod at gjøre disse Næverskaale saa tætte, at de holdt Mælken ligesaa godt som en almindelig Træringe. Mælkeringe af Træ brugtes dog ogsaa, men rimeligvis blev jeg buden Mælken i en Næverskrukke; da jeg, som Vantroende, ved min Berørelse med samme gjorde den saa uren, at den ikke kunde benyttes mere. Men det var da heller ikke vanskeligt at erstatte den med en ny Udgave af samme Sort.

Man havde tidligere fortalt mig, at Karelerne vare forfærdeligt tyvagtige, og at man følgelig overalt maatte passe nøie paa enhver Smaating af sit Tøi. I Finmarken har de heller ikke noget godt Ord i saa Henseende, men her i deres eget Land mærkede jeg som Reisende intet dertil; tværtimod maa jeg give dem Vidnesbyrd for Ærlighed. Netop som jeg igjen varPåajårvi. 335

kommen i Baaden og skulde ro afstéd, aabner Konen i Huset Vinduet i Stuen, hvor jeg havde boet, og raaber ned til os, at jeg havde glemt igjen min Sølvske, hvormed jeg havde spist Mælken. Ligesaa kom Jeremei senere roende flere Mil efter os med noget Tøi, som jeg hos ham havde ladet vaske, men glemt at faa med mig.

Ved Soukelojårvi saa jeg den første Potetesager, men senere sydover i Karelen findes de almindeligt. Fra Soukelojårvi af forlader man Hovedvasdraget og gaar over til en mindre Indsø, Sipringi, som har Udløb i den store Indsø Påajårvi, o: Hovedsøen.

Påajårvi.

Jeg ankom til Landsbyen Oulangansun ved Påajårvi om Aftenen den 25de August. Påajårvi skal være omtrent 50 Verst lang og 20—30 Verst bred. Min Keisefælle, Professor Daa, havde været her paa sin Vei over til Finland, og den mest velstaaende Mand i Landsbyen, Prokoti Nikitin, som saaledes vidste om, at der skulde komme nok en Rujalainen eller norsk Reisende, mødte nede ved Stranden ved min Ankomst og hilsede paa Svensk. Behageligt overrasket herover, begyndte jeg at tale med ham paa dette Sprog; men enten jeg nu ikke talede godt nok Svensk, eller hans Forraad af svenske Ord var høist ubetydeligt, saa var Følgen den, at, da vi kom op til Huset, var Samtalen gaaet over til finskkarelsk, og senere fandt vi os begge bedst tjent med at benytte samme som gjensidigt Meddelelsesmiddel.

Prokoti var ellers Russer af Fødsel og talede dette Sprog flydende. Han eiede 4 Kjør og 3 Heste og lod til at være en velstaaende Mand. Skjønt han eier en stor Gaard, tilbringer han dog sin meste Tid ikke med at drive denne,
Påajårvi. 335

kommen i Baaden og skulde ro afstéd, aabner Konen i Huset Vinduet i Stuen, hvor jeg havde boet, og raaber ned til os, at jeg havde glemt igjen min Sølvske, hvormed jeg havde spist Mælken. Ligesaa kom Jeremei senere roende flere Mil efter os med noget Tøi, som jeg hos ham havde ladet vaske, men glemt at faa med mig.

Ved Soukelojårvi saa jeg den første Potetesager, men senere sydover i Karelen findes de almindeligt. Fra Soukelojårvi af forlader man Hovedvasdraget og gaar over til en mindre Indsø, Sipringi, som har Udløb i den

store Indsø Påajårvi, o: Hovedsøen.

Påajårvi.

Jeg ankom til Landsbyen Oulangansun ved Påajårvi om Aftenen den 25de August. Påajårvi skal være omtrent 50 Verst lang og 20—30 Verst bred. Min Keisefælle, Professor Daa, havde været her paa sin Vei over til Finland, og den mest velstaaende Mand i Landsbyen, Prokoti Nikitin, som saaledes vidste om, at der skulde komme nok en Rujalainen eller norsk Reisende, mødte nede ved Stranden ved min Ankomst og hilsede paa Svensk. Behageligt overrasket herover, begyndte jeg at tale med ham paa dette Sprog; men enten jeg nu ikke talede godt nok Svensk, eller hans Forraad af svenske Ord var høist ubetydeligt, saa var Følgen den, at, da vi kom op til Huset, var Samtalen gaaet over til finskkarelsk, og senere fandt vi os begge bedst tjent med at benytte samme som gjensidigt Meddelelsesmiddel.

Prokoti var ellers Russer af Fødsel og talede dette Sprog flydende. Han eiede 4 Kjør og 3 Heste og lod til at være en velstaaende Mand. Skjønt han eier en stor Gaard, tilbringer han dog sin meste Tid ikke med at drive denne,336 ftussisk Karelen.

men med at reise som Laukku-Russer, (Skræppe-Kusser), svarende til Benævnelsen „Skræppekar" hos os og med samme Maal for Øie. '

En stor Del Kareler reise omkring som Laukku-Russer og finde sine mest lettroende Kjøbere i Finland. Fra Nordkarelen reise de til Uleåberg og derfra med Dampskib til St. Petersburg eller endogsaa til Moskva for at gjøre billigst muligt Indkjøb af allehaande Sager, især Flitterstads. Med en fuldpakket lankku eller Skræppe paa Ryggen vandre de senere igjennem Finland og frembyde sine Varer paa Bonde-gaardene. De beskyldes for at være en Pest for gode Sæder, hvorsomhelst de færdes, baade i Finland og i sine Hjembygder. Dette Handelstalent har Karelerne lært af Russerne eller arvet ved Blanding med disse; thi den ægte Finne indlader sig ikke gjerne paa Handelsspekulationer, men holder sig helst til det solide, sikre, simple og ærlige Arbeide paa sin Gaard. Uagtet min Vært har reist i Finland og Rusland og er mere civiliseret i Dragt og Manerer end en almindelig Karel, taaler man dog heller ikke her, at jeg spiser af Familiens Kar. Naar jeg f. Ex. faar ind en Mælkeringe, maa jeg tilskjære en Pinde og med denne skille Fløden fra Kanten for at lade Mælken slaa op i min egen Kop.

Castrén fortæller, at denne Starovjerernes Tro paa Rent og Urent gaar saa vidt, at naar en Hest fra et vantro Land eller en vantro Bygd drikker af en gammeltroende Landsbyes Brønd, bliver denne uren, —- og paastaar, at han selv engang var udsat for Ubehageligheder i en saadan Anledning. Ellers maa jeg rose Folkene her for at være særdeles venlige, tjenstvillige og ærlige; thi jeg har ikke mistet saa meget som en Fyr s tikke, uagtet der ikke har manglet dem Anledning til at rapse Smaating.

Omkring min Værts Gaard staa meget smukke Bygagre,*Ill. C.[=Carl] Schmetzer, X. A.* Bondegaard i russisk Karelen.Oulangansuu. 337

men man paastaar, at Kornet her oftere fryser bort, end det modnes. Hovedgrunden er maaske den, at man her endnu slet ikke forstaar sig paa at lede Vandet bort fra sine Marker, hvorfor de næsten overalt ere vandsyge.

Bedst lykkes det derfor ogsaa her med at avle Rug paa afbrændte Braater. • Saadanne hugges i en Firkant midt i en Skovlid. Naar alt Trævirket er opbrændt,, saaes Korn i Asken, men kun et enkelt Aar. Derpaa hugges Skoven ned paa et nyt Sted og afbrændes. Paa saadanne afbrændte Braatefir-kanter voxer senere ikkun Løvskov op igjen, og disse firkantede Løvskovflekker ser man mange af heromkring i alle Skovlider, hvor de med sin grønne Løvrigdom vise sig i skarp Modsætning til den mørke Granskov.

Overalt her i Nordkarelen bruges dels Halm dels Furu-bark til Blanding i Brødmelet. Halmen ansees for at være bedre Meldrøie end Barken. Furubarkens indre, hvide Del afflækkes og tørres, hvorpaa den med en tyk Stok eller Støder knuses i en Træmorter eller høi Stamp af Træ. Til Slutning males den fint med en Haandkværn og tilsættes med Klumpemel eller bedærvet Rugmel, som sælges billigere end veltørret Mel.

I Oulangansuu findes et af de flere Meloplag, som den russiske Regjering sørger for at have i de kornfattigste

Distrikter til billigt Udsalg for Befolkningen. Beholdningen her pleier at være 2000 Pud, som føres hid om Vinteren med Renskyds fra Kern. Melet sælges mod Kontant for 1 Rub. pr. Pud, (i Norge for c. 4 Mark 12 Sk.), altsaa her c. 24 Sk. billigere end hos os. Men da de fattige Kjøbere ikke altid have Kontanter, naar Maven er tommest, drive Udsælgerne ofte Aager gjennem Salget af Statens Mel. * Langs Påajårvis Bredder ligger 8 Landsbyer eller Samlinger af Gaarde, nemlig paa vestre Side, regnet nordenfra,

følgende: 1) Kankahin kyla med 10 Gaarde eller Granner, 2) Oulangansuu med 14 Grd., 3) Toavo med 3 Grd., 4) Kor-monen 2 Grd., 5) Laitasalmi 9 Grd. 6) Sofiansuu med 17 Grd. — og paa østre Side: 7) Niska 7 Grd. og 8) Majnlahti 7 Grd.

Da Befolkningen kun i omtrent Halvparten af Aaret kan spise Kjød, men forresten maa leve af Brød og Fisk, drives Fiskeriet her ogsaa af enhver Gaard i stor Maalestok, dels i Paåjårvi, dels i Elve og andre Indsøer.

Saaledes har Befolkningen i Oulangansuu By tilsammen 1900 Garn og 9 Nøter. Hvert Garn er c. 15 Favne langt og hver Not c. 100 Favne. Byen har 120 Indbyggere; altsaa findes der 15—16 Garn pr. Individ. En fornuftig Husholdning med Indsøens Fiskerigdom vilde følgelig være høist paatrængende, men endnu har man her ikke ringeste Begreb om kunstig Fiskeformerelse. Jeg gav min Vært den nødvendige — om end tarvelige — Underretning herom; men man lyttede med saa vantroende Mine til min Fortælling om, at man kunde saa Rogn i Elven, omtrent som man saar Korn paa Ageren, og at der ligesaa vist blev'Fisk af Rognen, somAx af Sæden, at jeg frygter for, at Ingen vil finde det Umagen værdt at gjøre noget Forsøg paa kunstig Fiskeavl.

Alle her vide at berette, at der i gamle Dage har boet Lapper omkring Bredderne af Paåjårvi, saaledes som de nu bo omkring Imandra og andre Indsøer i det egentlige Lapland. Man regner, at der endnu boede nogle paa den store nordiske Krigs Tid eller for omtrent halvandet Hundrede Aar siden.

Flere Stedsnavne vidne ogsaa om, at Lapper have vanket her i Egnen, f. Ex. Kota-niemi, Gamme-Næs, i Nærheden af Oulangansuu, hvor de skal have boet om Sommeren, medens de om Vinteren boede paa det Næs, hvor nu Kankahin kylå ligger. Paa Øen Kekoni, 10 Verst derfra, skal de have

havt sin Begravelsesplads, ligesom de nu have den paa Øen Mogilnyi ostrov i Imandra. Der skal endnu findes Spor af de Fjæletag, som have ligget over Gravene.

Omkring paa enkelte Braater i Nærheden af Søen findes Stenrøse af et Par Alen i Diameter, med tydelige Spor af, at Stenene have været stærkt udsatte for Ild. Karelerne kalde disse Stenhauge Lapin kotat, Lappegammer, og paastaa, at de ikke ere „tdmån kansan tekoja", deres eget Folks Gjerninger, men hidrøre fra Fortidens lappiske Befolkning. Omkring en saadan Stenhaug saa jeg Spor af en 5kantet Tørn-ring, i hvis Baghjørne Stenhaugen laa. Den Omstændighed, at Lapperne bygge sine Jordgammer runde, og at denne Form ogsaa her tilnærmelsesvis var udført med Tømmerstokke, taler noget for anførte Paastand.

Stenhaugene maa da være Levninger af den sammenstyrtede Peis eller det opmurede Ildsted. At der er forløbet lang Tid, siden det Sted beboedes, som jeg saa, er vist; thi indenfor Bjælkeringen var der voxet op en Gran, som blev omhugget for 10 Aar siden, da Braaten afbrændtes til Rug-land. Jeg kunde tælle 90 Ringe paa Stubben, som stod igjen. Der var altsaa mindst hengaaet 100 Aar, siden Granfrøet faldt ned paa Lappehyt^ens Ruiner.

Ved at grave tæt ved en Ager i Nærheden af Oulan-gansuu fandt en Karel for 10 Aar siden lige under Jordskorpen en liden Øxe — af en Form, der var meget forskjellig fra den nubrugelige karelske — liggende ved Siden af Skelettet af en „Lap." Maaske denne, som den sidste Mohikaner, her er falden i Tvekamp mod en indvandrende Karel eller Finne.

Enkelte Eiendommeligheder i Karelernes Sprog her i Trakten tyde ogsaa hen paa tidligere Samliv med en forsvunden lappisk Befolkning. Saaledes hedder en Kam her tukka, lap. tschokkom. En Rype hedder riekka, lap. rievsak.

22**Vaara,* Fjeld, lap. *varre. Tärvänä* bruges som Hilseord, lap. *dærvan,* (vel), god Dag. Ligeledes brugte

Karelerne her i Trakten at hilse paa hinanden paa lappisk Vis, ved at lægge høire Haand over hinandens venstre Skulder, eller halvt omfavne hinanden. At gnide Næse mod Næse havde de dog ikke taget i Arv efter Lapperne.

Fra Oulangansuu til Saari.

Fra Oulangansuu ved Pääjärvi var det min Agt, førend jeg forlod Karelen og reiste over til Finland, at gjøre en Snartur til Øen *Saari,* i den store Indsø *Tuoppajärvi,* hvor Starovjererne for 15 Aar siden havde sit fornemste Tilholdssted og et Slags Kloster.

Jeg forlod Oulangansun den 19de Aug. Kl. 7 Formiddag, men maatte paa Grund af stærk Modvind lægge i Land paa en 0 og naaede om Aftenen Kl. 8 ikke længer end til *Laitasalmi,* henimod Pääjärvis sydlige Ende. Opholdet paa Øen benyttede jeg til at tage et Fotografi af Stranden og af mine Skydsfolk, som Billedet viser. Disse repræsenterede nemlig tilfældigvis 3 forskjellige Grader af Civilisationen i Landet. Min Vært, Prokoti, hører til den fineste Klasse. Han har været i Petersburg og Moskva. Han er klædt i sort Frakke, har Hue paa Hovedet og Tombaks Uhrkjæde i Vestelommen. Efter ham kommer No. 2, som har været paa Fiske i Norge, hvor han har kjøbt sig en Pensylvanskinds Hue og en islandsk Bundingstrøie. Den tredie er en ægte, ufordærvet Indfødt, som reiser afsted mange Mil i Skyds uden nogen Ting paa Hoved, Hænder eller Fødder, alene itrukken en Striskjorte, der snøres til Livet med et Toug, flettet af Vidierødder. Det er ham, som har sat det kunstige Rede op i Grantræet, forat Vildænderne skulle klække deri. Jeg blev over paa *Vaara,* Fjeld, lap. *varre. Tärvänä* bruges som Hilseord, lap. *dærvan,* (vel), god Dag. Ligeledes brugte Karelerne her i Trakten at hilse paa hinanden paa lappisk Vis, ved at lægge høire Haand over hinandens venstre Skulder, eller halvt omfavne hinanden. At gnide Næse mod Næse havde de dog ikke taget i Arv efter Lapperne.

Fra Oulangansuu til Saari.

Fra Oulangansuu ved Pääjärvi var det min Agt, førend jeg forlod Karelen og reiste over til Finland, at gjøre en Snartur til Øen *Saari,* i den store Indsø *Tuoppajärvi,* hvor Starovjererne for 15 Aar siden havde sit fornemste Tilholdssted og et Slags Kloster.

Jeg forlod Oulangansun den 19de Aug. Kl. 7 Formiddag, men maatte paa Grund af stærk Modvind lægge i Land paa en 0 og naaede om Aftenen Kl. 8 ikke længer end til *Laitasalmi,* henimod Pääjärvis sydlige Ende. Opholdet paa Øen benyttede jeg til at tage et Fotografi af Stranden og af mine Skydsfolk, som Billedet viser. Disse repræsenterede nemlig tilfældigvis 3 forskjellige Grader af Civilisationen i Landet. Min Vært, Prokoti, hører til den fineste Klasse. Han har været i Petersburg og Moskva. Han er klædt i sort Frakke, har Hue paa Hovedet og Tombaks Uhrkjæde i Vestelommen. Efter ham kommer No. 2, som har været paa Fiske i Norge, hvor han har kjøbt sig en Pensylvanskinds Hue og en islandsk Bundingstrøie. Den tredie er en ægte, ufordærvet Indfødt, som reiser afsted mange Mil i Skyds uden nogen Ting paa Hoved, Hænder eller Fødder, alene itrukken en Striskjorte, der snøres til Livet med et Toug, flettet af Vidierødder. Det er ham, som har sat det kunstige Rede op i Grantræet, forat Vildænderne skulle klække deri. Jeg blev over paa*Ill. C.[=Carl] Schmetzer, X. A.* Strandparti ved Pääjärvi i russisk Karelen.Laitasalmi om Natten, og Folkene viste sig ogsaa her velvillige og forekommende, men jeg blev her for første Gang overhængt af Tiggere. Alt tydede ogsaa paa stor Fattigdom, som for største Delen skyldes Religionsbekjendelsen, der ikke tillader Befolkningen at benytte Landets naturlige Rigdomskilder eller at leve hovedsagelig af Fædrift.

Fra Laitasalmi, (*salmi,* Sund), reiste jeg den 20de Aug. til *Sofiansuu,* eller paa Russisk *Sofienga,* der ligger ved Udløbet af Elven, som kommer fra Tuoppajärvi. Jeg fik her det bedste Logi, i det pynteligste Bondehus, som jeg saa paa hele Turen, hos Karelen Jefsei Pestrikof, en Starovjer og Laukku-Russer, der havde reist meget som Handelskar mellem Helsingfors og Åbo og derfor ogsaa kunde tale taaleligt godt Svensk.

Grundrids af et karelsk Bondehus.

Huset bestod af en stor Stue, 22 Fod paa den ene og 21 Fod paa den anden Kant. I denne fandtes den sædvanlige Ovn, c. 7 Fod i Firkant. Oppe paa denne og paa en342 Russisk Karelen.

Laave under Stuetaget fandtes Sovestederne for Folket om Vinteren; om Sommeren sov de paa Gulvet i Stuen. Denne store og rummelige Stue, der havde 6 Fag smaa Vinduer, adskiltes ved en Gang fra to andre Værelser, af hvilke det ene brugtes som Gjæsteværelse, det andet som Forraadskammer.

Mange eller maaske Alle her ere Starovjerer. De have sit Forsamlingshus hos min Vært, hvis ældre Broder holder Gudstjeneste for dem eller læser af de gamle Bøger, hvilke de anerkjende som de eneste, der indeholde det ufordærvede Guds Ord.

Jeg træffer her omkring i Landsbyerne vedPååjårvi ofte paa Folk, som have været i Norge paa Fiske, især ved Vardø, og som pludselig begynde at bruge nogle fortvivlede, fordreiede norske Ord. De have store Tanker om Norges Rigdomme og rose Nordmændene; thi de tjene godt i den Tid, de opholde sig i Finmarken, og leve godt, idet de rimeligvis ikke strængt overholde Fasten, men#under fremmede Forhold spise, hvad der bydes dem. Men Gud bevare os vei for nogen Kolonisation af disse ikke kjødædende Mennesker med sine Sta-royjer-Præster! v

Karelerne maa i sine hjemlige Forhold vistnok være et sjeldent forligeligt og fredeligt Folk. Jeg slutter dette åf den Omstændighed, at der paa Oulangankuu boede 3, — og her paa Sofienga bo 4 gifte Brødre fredeligt sammen i et Hus, og forliges i et Kjøkken og om et Arnested. Man maa ganske vist reise baade langt og længe for at kunne, som her, sande Skriftens Ord: „Hvor smukt, at Brødre bo endræg-tigen sammen!"

Fra Sofienga skydsede min Vært, Pestrikof, hans Kone og Broderkone mig til Tuoppajårvi Præstegaard. Kvinderne viste sig at være ligesaa flinke og udholdne til at ro som Mændene. Forresten erklærede Pestrikof, at han og hansSaa ri.

343

Folk vare de eneste brugbare i hele Landsbyen. I alle de andre Gaarde var Befolkningen aldeles udmagret og elendig af Sult; thi der fandtes ikke Melsmulen hos nogen af dem, og de duede saaledes hverken til at ro eller udføre noget andet anstrængende Arbeide.

Elven, som kommer fra Tuoppajårvi, løber ganske stille som enLon, lige til man naar et lodret Fossefald, der kommer lige ud fra Tuoppajårvis store Vandmasse. Fossen er smuk og imponerende, da Vandmassen er saa stor som i Laugen. Efter mit Aneroids Udvisning, skalTuoppajarvi ligge 44 Fod høiere end Pååjårvi.

Baaden drages ad en Vei, hvor der er lagt Tværstokke, forbi Fossen, og man kommer med en Gang lige op i Tuoppajårvi. Vi fik god Bør, og det gik raskt afsted mod „Saari" eller Øen, hvor Præstegaarden ligger. Denne, kunde vi endnu ikke øine, men Indsøen laa foran os som et Hav; thi i Sydost ser man intet Andet end Himmel og Vand. Bredderne ere riieget lavlændte og skovbevoxede. Tuoppajårvi har saaledes en langt større Bredde end Imandra og gjør et mere storartet Indtryk end denne.

Jeg ankom ved Middagstid til Øen, hvor Præsten bor, og gik op imod Præstegaarden, nysgjerrig efter at se, hvorledes en saadan saa ud her, midt inde i russisk Karelen. Jeg fandt Præsten beskjæftiget med at slaa Hø, da jeg kom ind paa Gaarden, og hilsede paa ham. Heldigvis forstod han Karelsk, saaledes at vi kunde tale sammen uden Hjælp af min russiske Tolk. Dette var den eneste af de vistnok ikke mange Præster, som jeg paa Reisen traf, der kunde tale sin Menigheds Modersmaal. Gudstjenesten udfører han dog paa Russisk, som de fleste Kareler ogsaa forstaa.

Uden mindste Besked om, hvem jeg var, hvorfra jeg kom, eller hvad jeg vilde, modtog Præsten Kamkin mig med den344 Kussisk Karelen.

største Forekommenhed og indbød mig gjæstfrit til at træde ind i sit tarvelige Hus. Strax efter kom „Samovaren" eller Selvkogeren, den russiske Themaskine, ind, og jeg blev trakteret med en Kop fortrinlig The.

Præstens Indtægter gaa neppe op til mere end omtrent 300 Rubel aarlig, og han er derfor nødt til selv baade at slaa sit Hø og høste sit Korn. Han har en Kapellan, der bor i Huset ved Siden af, og 2 Klokkere, men, efter hvad jeg hørte senere, skulde Menigheden ikke bestaa af mere end omtrent 30 Sjæle. Resten er nemlig Starovjérer, der have sine egne Lægpræster.

Alt, hvad jeg forøvrigt saa her paa denne Landspræste-gaard, baade inde og ude, røbede stor Fattigdom. Besætningen af Kreaturer paa Gaarden bestod af en eneste Ko, for hvis Foder Præsten netop var beskjæftiget med at sørge, da jeg kom. Ikke desmindre holdt Kamkin en Søn paa Seminariet i Årchangel, hvor Læretiden for at uddannes til Præst er 12 Aar; Seminariet har 6 Klasser, og den korteste Tid, der behøves, er 2 Aar i hver Klasse.

Inde i Præstens Bolig lod der ikke til at være mere end 3 Rum, nemlig en Dagligstue, der ogsaa brugtes tilKjøk-ken, Soveværelse og Spiskammer. Møblementet var tarveligere end i en almindelig Bondestue i Finland eller Norge. , Det bestod nemlig af et Bord paa 3 Ben, skjønt det var bestemt til at have 4, faste Træbænke rundt Væggene samt 1 Stol. Pa£ Væggen hang et Speil, nogle Helgenbilleder, et Billede af Solovetski Kloster, et Portræt af en Metropolit og endelig, hvad jeg mindst af Alt havde ventet at finde her, hvorfor jeg ogsaa ved første Øiekast ikke rigtigt vilde tro mine egne Øine, — Portræt i Glas og Ramme af Oscar og Josephine. Men skjønt Alt var i yderste Grad tarveligt i denne Præstebolig, var dog det, der fandtes, pudset, rent og blankskuret.*Ill. C. [=Carl] Schmetzer, X. A.* Prostegaard i russisk Karelen.Saari. 345

Jeg havde kun nogle faa Timer at opholde mig paa Øen, da jeg nemlig ikke vilde sætte Beboerne i Forlegenhed med at skaffe mig Logi Natten over, og rykkede derfor snart ud med Spørgsmaalet, om jeg maatte faa Lov til at fotografere Præstegaarden og Kirken., Det var langt fra, at Præsten havde noget herimod; tværtimod stillede baade han, Kapellanen og Sønnen — ligesom et Par Børn i bare Skjorten — sig ©p, saaledes at de bleve med en miniatur. I det Samme jeg tog Laaget af Objektivglasset, kom Præstekonen og en anden Kvinde om Hjørnet, bærende mellem sig en Vandstamp paa en Stang, lagt over deres Skuldre. De bleve da paa et Vink af Præsten staaende, men aftegnede sig kun som svage Gespenster.

Denne 0 i Tuoppajarvi, der dels benævnes Saari, (Øen kat. ex.), dels Pyha saari, den hellige 0, eller nu i den senere Tid, efter at en orthodox Præst her har taget Bopæl, Pap-pilon saari, Præstegaardsøen, var for c. 15 Aar siden Hovedsædet for Traktens Starovjerer.

Starovjerer eller Gammeltroende.

Af de 16,703 Kareler, som bo i den kemske Ujesd eller nordenfor Byen Kern, regner man, at mindst Halvparten hører til denne ogsaa i det øvrige Rusland meget udbredte Sekt. De kalde sig selv Starovjerer< Gammeltroende, medens Statskirken kalder dem Raskolmker, (o: Hetorodoxi, af raskol, Adskillelse). Som bekjendt, dannede denne Sekt sig i den græske Kirke, da Patriarken Nikon (1666) indførte en ny Bibeloversættelse med flere lithurgiske Forandringer. Blandt de Mange, som ikke vilde finde sig i den ny Bibeloversættelse m. m., vare ogsaa Munkene i det rige Kloster paa Øen Solovets i Hvidehavet. Efter en lang Beleiring blev Klosteret indtaget og Munkene spredte ad. Flere flygtede til Pomorien eller* Saari. 345

Jeg havde kun nogle faa Timer at opholde mig paa Øen, da jeg nemlig ikke vilde sætte Beboerne i Forlegenhed med at skaffe mig Logi Natten over, og rykkede derfor snart ud med Spørgsmaalet, om jeg maatte faa Lov til at fotografere Præstegaarden og Kirken., Det var langt fra, at Præsten havde noget herimod; tværtimod stillede baade han, Kapellanen og Sønnen — ligesom et Par Børn i bare Skjorten — sig ©p, saaledes at de bleve med en miniatur. I det Samme jeg tog Laaget af Objektivglasset, kom Præstekonen og en anden Kvinde om Hjørnet, bærende mellem sig en Vandstamp paa en Stang, lagt over deres Skuldre. De bleve da paa et Vink af Præsten staaende, men aftegnede sig kun som svage Gespenster.

Denne 0 i Tuoppajarvi, der dels benævnes Saari, (Øen kat. ex.), dels Pyha saari, den hellige 0, eller nu i den senere Tid, efter at en orthodox Præst her har taget Bopæl, Pap-pilon saari, Præstegaardsøen, var for c. 15 Aar siden Hovedsædet for Traktens Starovjerer.

Starovjerer eller Gammeltroende.

Af de 16,703 Kareler, som bo i den kemske Ujesd eller nordenfor Byen Kern, regner man, at mindst Halvparten hører til denne ogsaa i det øvrige Rusland meget udbredte Sekt. De kalde sig selv Starovjerer< Gammeltroende, medens Statskirken kalder dem Raskolmker, (o: Hetorodoxi, af raskol, Adskillelse). Som bekjendt, dannede denne Sekt sig i den græske Kirke, da Patriarken Nikon (1666) indførte en ny Bibeloversættelse med flere lithurgiske Forandringer. Blandt de Mange, som ikke vilde finde sig i den ny Bibeloversættelse m. m., vare ogsaa Munkene i det rige Kloster paa Øen Solovets i Hvidehavet. Efter en lang Beleiring blev Klosteret indtaget og Munkene spredte ad. Flere flygtede til Pomorien eller*346 Russisk Karelen.

Karelstranden og fandt et Tilflugtssted paa en øde 0 iTuop-pajårvi, hvorfra de udbredte sin Lære blandt Karelerne. Dette deres Tilflugtsted var ubekjendt for Eegjeringen lige * til 1770.

Paa Øen laa der engang ikke mindre end 30 Gaarde og et Kloster med 300 Munke. Klosteret fik rige Gaver, og Pilegrimer samledes der fra fjerne Trakter. Til Raskolens Fremgang bidrog ogsaa, at der i forrige Aarhundrede ikke fandtes mere end 2 orthodoxe Præster i det Indre af Pomo-rien. I de sidste 20 Aar er der derimod oprettet 6 ny Præstegjæld. Paa Fastlandet, 8 Verst fraøen, paa et Sted, som endnu bærer Navnet Skita, (o: Eremitsted, Kjætterbol), fandtes dengang ogsaa et Nonnekloster, hvis Beboerinder beskyldes for at have staaet i et mere end passende fortroligt og intimt Forhold til Munkene paa Saari. Hvordan det nu har været eller ikke, saa fandt imidlertid den russiske Regjering sig bef Øiet til, for omtrent 15 Aar siden, at gjøre en brat Ende paa dette Uvæsen eller denne starovjerske Helligdom.

Beboerne bleve forjagede og spredtes ad hid og did. Flere flygtede over til Finland, og enkelte bo fremdeles der og vedligeholde Forbindelse med sine Troesfæller i Karelen. Husene bleve nedrevne, og af de 30 Gaarde findes nu intet Andet end Ruiner, i hvis Midte man endnu kan se de murede Kjældere gabe i Veiret som Faldgruber. Kratskov og Ukrud Vil snart dække de forhen dykkede Marker, saaat Øen atter vil blive et Vildnis, paa den lille Flek nær, som dyrkes af Præsten. Øen har saa frugtbar Jordbund, at baade Korn og mange Slags Rodvæxter vilde kunne avles her. Man paastaar endogsaa, at, om end Kornet fryser i Bygderne deromkring, saa staar det uskadt paa „Saari" i Tuoppajårvi.

Efter Koloniens Ødelæggelse blev en orthodox Præst hidsendt, og Tuoppajårvi udgjør nuet eget Præstegjæld. MenStarovjerer. 347

Kirken paa Øen, der staar igjen fra Starovjerernes Tid, besøges kun af nogle faa Mennesker paa de store Høitider. Befolkningen omkring Indsøen er og bliver starovjersk.

De karelske Starovjerer ere i høi Grad uvidende. Men da Mængden af dem ingen Ide har om den Sekts Lærdomme, hvortil de høre, beherskes de heller ikke af den hos Sekterere saa almindelige Fanatisme. De viste, hele den Tid, jeg færdedes iblandt dem, hverken Fordømmelseslyst eller Omvendelsesiver. I de Trakter, der ligge nærmest de russiske Kystbyer, forstaa de det russiske Sprog, men vedblive dog indbyrdes at tale Karelsk. I Landsbyerne i det Indre er der meget Faa, som kunne Russisk. „Man træffer derfor Mange", siger en russisk Forfatter, Tschubinski, „hvis hele Kristendomskundskab bestaar", (som de fleste Lappers), „i at kunne fremsige Bønnen: Gospodi Jesuse Kriste, suine boghii, pomilui nas!11 (Herre Jesus Kristus, Guds Søn, forbarm Dig over os!)

De karelske Starovjerer udmærke sig ved en endnu strængere Faste, end de Orthodoxes, uagtet mere end Halvparten af Dagene i et russisk Aar ere Fastedage ogsaa for disse. I de sidste 7 Uger før Paaske maa nemlig den Orthodoxe hverken nyde Kjød, Fisk, Mælk, Æg eller Smør. I 5—6 Uger før St. Peters Dag og i 6 Uger før Jul maa ikke nydes Kjød, Mælk, Æg eller Smørt I 15 Dage af August holdes Stræng Faste til Ære for Jomfru Marias Død. Enhver maa faste, eller ikke spise andet Animalsk end Fisk, paa alle Onsdage og Fredage hele Aaret igjennem. Foruden disse almindelige Fastedage maa man desuden faste en hel Uge, førend man modtager Sakramentet, idet man derhos ogsaa afholder sig fra Delikatesser, som Sukker og Cigaretter, samt fra enhver Ting, kogt ved Ild.

Starovjererne lade sine Børn begynde at overholde Fa-348 Russisk Karelen.

sten, strax de ere afvænnede fra Modersmælken. Naar Sta-rovjeren bliver over 60 Aar gammel, skjærpes Fasten i den Grad, at han hele Aaret igjennem paa Onsdag og Fredag ikke maa nyde Andet end Brød, Salt og Vand.

Forøvrigt lægge Starovjererne stor Vægt paa lange Andagtsøvelser. I flere Timer kunne de saaledes staa bukkende og korsende sig foran et Helgenbillede. Dog hindrer ikke dette, at de jo imellem kunne gjøre et Ophold og derunder indbyrdes passiare om aldeles verdslige Ting for derpaa atter med fornyet Iver at tage fat paa Korsing og Bukking.

Starovjererne korse sig med sammenstillede Tommelfinger og de to sidste Fingre, medens den Orthodoxe bruger Tommelfingeren og de to første eller Pege- og Langfinger.

Starovjererne gaa aldrig i de Orthodoxes Kirker. De have sine egne Ældste eller Præster, der døbe deres Børn, ægtevie, skrifte og i det Hele taget udføre de præstelige Forretninger.

De ere everordentlig nøieseende med ikke at æde eller bede sammen med anderledes Troende og taale endnu mindre, at disse nyde noget af deres Kar. Herpaa har jeg allefede forud anført fiere Exempler. Ere Forældre og Børn af forskjellig Bekjendelse, hvilket ikke saa sjeldent er Tilfældet, naar Børnene med Magt ere døbte af den orthodoxe Præst, uden igjen at omdøbes af Starovjererne, saa spise de ikke ved samme Bord eller af samme Kar. Heller ikke gaa de paa samme Tid i Badstue.

Man fortalte i den nærmeste finske Bygd, Kuusamo, at Starovjerernes Ældste undertiden forelæse af sine gamle Bøger, hvad de selv finde for godt, da de ikke kunne kontrolleres af den i Læsning ukyndige Mængde. Deres Bøger ere ikke altid trykte, men skrevne efter trykte eller afskrevne efter andre skrevne Exemplarer, og naturligvis har det ved den AnledningStarovjere. 349

været let at faa ind i Bibelen hvadsomhelst. Naturligvis faar ingen Orthodox se disse Bøger. De gjemmes bort paa sikre Steder, naar Regjeringens Embedsmænd ventes.

For noget over 20 Aar siden havde nogle Starovjerpræster indbildt sine Tilhængere, efter sine Bøger, at det var stor Synd at æde Poteter, og grundede dette Forbud paa følgende Historie:

To Brødre levede sammen paa en Gaard. I Begyndelsen levede de i Fred og Enighed, men saa blev de uenige og begyndte at kives og trættes. Længe trættede de; saa døde den Ene, men før sin Død sagde han til Broderen: „Du og dine Efterkommere skulle æde af mit Kjød og Blod!" Saa blev han begravet, men nogen Tid derefter voxte der op af hans Grav en Plante, som man aldrig før havde seet. Denne Plante havde sin Rod i hans Navle. Planten bar under Jorden Frugter, der saa ud som store, hvide Bær. Folket tog disse Frugter og plantede dem hist og her. De voxte frodigt op og udbredtes snart over hele Karelen — og Folket aad dem. Men nu havde denne Plante faaet sin Næring af et Menneskes Kjød og Blod, og derfor burde ingen Starovj er æde den. Saa ophørte de i mange Aar aldeles med Potetesavl — og endnu tungere blev deres Faste. Nu er man endelig igjen begyndt at dyrke og spise Poteter.

Efter den Besked, jeg fik, skulde der rundt Tuoppajårvis Bredder ligge ikke mindre end 10 Landsbyer, nemlig: 1. Kok-kosalmi, 2. Valasjoki, 3. Kestingi, 4. Skita, 5. Gisok, 6. Kuor-lakS; 7. Suolapohja, 8. Njilmelaks^ 9. Lampahais, 10. Lohilaks.

Jeg forlod Saari om Eftermiddagen den 21de August. Med en Hjertelighed, der gjorde et godt Indtryk paa mig her i et saa fremmed Land, gav Præsten mig sin Velsignelse og ønskede mig Held paa Reisen. Ledsaget ned til Bryggen af ham og hans Kapellan samt to Klokkere med sine Hu-350 Eussisk Karelen.

Struer og en hel Børneflok, forlod jeg hin ensomme 0, men vil altid mindes den venlige Modtagelse, jeg nød i de faa Timer, jeg havde Anledning til at opholde mig der.

Kl. 12 om Natten var jeg tilbage ved den nordre Ende af Indsøen, hvor Elven løber ud. Under Fossen holdt en Mand paa at lystre efter Ørret. Mine Skydsfolk fortalte, at her findes Ørret, (salmo ferox), af indtil 36—38 Punds V£gt.

Kareleren, som lystrede, kom iland og tilbød mig at hvile Natten over i hans Fiskerhytte, der stod lige ved Fossen; men mine Skydsfolk havde netop fortalt en Røverhistorie, som nylig var foregaaet her, idet en Reisende var bleven berøvet alt sit Tøi, medens han sov i den Hytte, som nu tilbødes mig, og dertil frataget Baaden, som han skulde benytte over Tuoppajarvi. Jeg følte derfor ingen synderlig Lyst til at modtage Tilbudet. Dertil kom, at Manden havde et saa røveragtigt Udseende, at han nok kunde være istand til at gjøre det samme Puds med mig. „Røveransigtet" hjalp os imidlertid med at drage Baaden forbi Fossen og var meget taknemmelig for de Kopek, som jeg gav ham for denHaands-rækning, han ydede os.

I det klareste Maaneskin roede vi om Natten nedover den stilleløbende, store Tuoppaelv, der slynger sig frem forbi ganske lave og overalt med Skov tætbevoxede Bredder. Det gik nu naturligvis meget lettere end opover, og mine to Roersker forkortede desuden Tiden ved at synge baade karelske og russiske Sange. Den af dem, der sad forrest, begyndte først at stemme i en Strofe, derpaa faldt den bagerst siddende ind. Saa begyndte igjen denne, og Begge sang derpaa sammen enstemmigt. En af Sangene: „O pååsky lintu" etc, indeholdt en Lovprisning af Svalen, som Bebuder af Vaarens Komme, og blev sungen med en noget langtrukken, melan-Starovjerer.

351

kolsk Melodi. Smukkere var Melodien paa en russisk Sang: „Po seleni, po seleni" etc. „Paa Engene, paa grønne, grønne Engene" etc. Eet som det var, blev en og anden Andefamilie forstyrret i sin Nattero ved Lyden af Aareslagene og Sangen og fore forskrækkede afsted ned- eller opover Elven, nogle flyvende, andre flaksende afsted ved Hjælp af baade Vinger og Ben. Det var en let Sag paa Veien at skyde saa mange, at jeg og mine to kjødædende Lutheranere havde rigeligt nok for næste Dag.

Karelske Sæder og Skikke.

Næste Dag, som var et Slags Helligdag, blev jeg over paa Sofienga hos min Vært Pestrikof, en karelsk Starovjer eller Gammeltroende. Baade han og hans Folk havde vist sig overmaade forekommende og venlige mod mig, og jeg var hverken her eller andre Steder i Karelen nogensinde udsat for noget Slags Vrangvillighed eller Mistro, som andre Reisende have klaget over under Ophold iblandt disse Starovjerer eller saakaldte Raskolniker. Men naturligvis respekterede jeg Folkets Sæder og Skikke og vanhelligede ikke, hvad, de ansaa for helligt; Jeg spiste ikke af deres Kar og drak ikke af deres Bæger, ligesom jeg heller ikke røgte Tobak i deres Dagligstue. Jeg havde mine egne Mad- og Drikkekar, og i det Værelse, som blev mig indrømmet, kunde jeg frit røge saa meget, jeg vilde, uden at det forargede Nogen. Da det var et Slags Festdag den Dag, jeg hvilede over, saa havde en Del Ungdom om Eftermiddagen samlet sig ude paa Græsvolden udenfor Pestrikofs Hus til Leg, Sang og Lystighed. Blandt disse kom jeg til at lægge Mærke til et Par unge, ret vakre Folk, som aabenbart havde et godt Øie til hinanden. Af Værten fik jeg vide, at de just ikke vare Kjærestefolk, Starovjerer.

351

kolsk Melodi. Smukkere var Melodien paa en russisk Sang: „Po seleni, po seleni" etc. „Paa Engene, paa grønne, grønne Engene" etc. Eet som det var, blev en og anden Andefamilie forstyrret i sin Nattero ved Lyden af Aareslagene og Sangen og fore forskrækkede afsted ned- eller opover Elven, nogle flyvende, andre flaksende afsted ved Hjælp af baade Vinger og Ben. Det var en let Sag paa Veien at skyde saa mange, at jeg og mine to kjødædende Lutheranere havde rigeligt nok for næste Dag.

Karelske Sæder og Skikke.

Næste Dag, som var et Slags Helligdag, blev jeg over paa Sofienga hos min Vært Pestrikof, en karelsk Starovjer eller Gammeltroende. Baade han og hans Folk havde vist sig overmaade forekommende og venlige mod mig, og jeg var hverken her eller andre Steder i Karelen nogensinde udsat for noget Slags Vrangvillighed eller Mistro, som andre Reisende have klaget over under Ophold iblandt disse Starovjerer eller saakaldte Raskolniker. Men naturligvis respekterede jeg Folkets Sæder og Skikke og vanhelligede ikke, hvad, de ansaa for helligt; Jeg spiste ikke af deres Kar og drak ikke af deres Bæger, ligesom jeg heller ikke røgte Tobak i deres Dagligstue. Jeg havde mine egne Mad- og Drikkekar, og i det Værelse, som blev mig indrømmet, kunde jeg frit røge saa meget, jeg

vilde, uden at det forargede Nogen. Da det var et Slags Festdag den Dag, jeg hvilede over, saa havde en Del Ungdom om Eftermiddagen samlet sig ude paa Græsvolden udenfor Pestrikofs Hus til Leg, Sang og Lystighed. Blandt disse kom jeg til at lægge Mærke til et Par unge, ret vakre Folk, som aabenbart havde et godt Øie til hinanden. Af Værten fik jeg vide, at de just ikke vare Kjærestefolk,352

men „ken ties", hvem ved, mente han, det var ikke saa urimeligt, om der blev et Par af dem. Under Legen mistede Pigen et Tørklæde, som Gutten var utrolig rap til at bemægtige sig og løbe afsted med, forfulgt af Pigen, der dog snart maatte opgive Forsøget paa at faa det tilbage. Tabet lod dog ikke til at bedrøve Pigebarnet synderligt; tværtimod saa det næsten ud, som om hun smilede endnu blidere til sin Legekammerat end før, over dette Rov, som rimeligvis ikke var det første, han havde begaaet. Af min Vært fik jeg senere vide, at en Karel netop paa denne Maade indleder sit Frieri til en Pige. Lykkes det ham nemlig at bemægtige sig og faa Lov til at beholde et Tørklæde eller en anden mindre Gjenstand, der tilhører en Pige, saa er dette et Slags Pant paa, at hun senere vil sige Ja, naar det officielle Frieri foregaar. At bemægtige sig en saadan Gjenstand kan, klart nok, gjøres Frieren baade vanskeligt og let, ja det kan fra Pigens Side under Tilfældighedens Skin endog næsten ligefrem tilbydes.

Min Vært fortalte mig senere en hel Del om de Forlovelses- og Bryllupsskikke, som dels endnu ere i Brug, dels tidligere have været i Brug iblandt de russiske Kareler. Senere har jeg læst en fuldstændigere Fremstilling af disse i „Trudii Archangelskavo statistitscheskavo komiteta", 1865, af Tschubinski, efter hvem jeg her vil tillade mig at meddele Følgende:

Forlovelsen.

Naar en Karel er bleven indtagen i en Pige, og det er lykkes ham at bemægtige sig en eller anden Gjenstand, tilhørende^ den Elskede, som Pant paa, at hun vil sige Ja, vælger han en Dag en passende Tid til at fremføre Sagen for Forældre og Slægtninger. Har han fundet det passende Øie-' Karelske Bryllupsskikke. 353

blik, kaster han sig ned for Forældrenes Fødder og beder om deres Velsignelse, idet han siger: „Velsign, Fader, velsign, Moder, „naitava!" o: En, som vil gifte sig. Derpaa vender han sig til Brødrene, Søstrene og til alle dem, som bo i samme Hus, kaster sig for deres Fødder og beder: „Velsign (N. N) til at gifte sig!" Paa samme Maade beder han ogsaa om Præstens Velsignelse, til hvem han dog først henvender sig efter at have faaet sine Slægtningers Samtykke. Nogen Tid derefter udvælger Brudgommen sine Friermænd, 3, 5 eller flere Personer. Sædvanligvis er da dette Faderen eller Broderen med nogle Åndre af den nærmeste Slægt. Disse sendes til Brudens Hjem for at fri.

Frieriet.

Naar Friermændene gaa hjemmenfra, medtage de et Par med løst Krud ladede Bøsser, og, idet de nærme sig Gaarden, hvor Bruden bor, affyre de Bøsserne for at varsko om sin Ankomst. Man slipper dem ind i Forstuen eller Gangen, (se Ridset af en Karelstue), hvor de, efter at have hilset paa Vært og Værtinde, sætte sine Huer paa Dørtærskelen "til Pørtet, uden at overskride den, og fremføre sit Ærinde staaende. Dersom Værtsfolket foreslaar, at de skulle gaa ind og sætte sig, saa takke de for Tilbudet, men sige: „Vi ere ikke komne til Gjæstebud, vi ere komne for Eders Datters Skyld, som vor Brudgom ønsker til Hustru!" Herpaa svare Forældrene: „Vor Datter er ikke rig, vor Datter faar ingen Medgift!" Efter dette Svar sige Friermændene: „Vor Brudgom ønsker ikke Rigdom, vor Brudgom ønsker en Hustru!"

Dersom Forældrene ikke ere tilsinds at bortgifte Datteren, vedblive de at invitere Frierfølget ind og faa dem til at sætte sig, hvorefter de traktere clem med Mad og Drikke. D§nne Behandling betyder det samme som et Afslag. Ere

Km Sommer i Finm. 23354 Russisk Karelen.

Forældrene derimod tilsinds at bortgifte Datteren til Frieren, saa anmode de ikke Frierfølget om at sidde ned og

traktere dem heller ikke med Mad, men bede om Betænkningstid og anmode Følget om ogsaa i Fremtiden at besøge dem. De ønske nemlig først at raadslaa om denne Sag med Slægtninger, som de kalde sammen til et Familieraad. Bruden har hele Tiden ikke vist sig. Friermændene begive sig nu tilbage til Brudgommen og derfra hver til Sit.

Familieraadet. .

Naar Familien er samlet, drøftes Sagen om Bortgiftning eller ikke Bortgiftning. Har Frieren en Advokat iblandt Familiens Medlemmer, saa er det godt for ham, i Tilfælde af at han§ Sag staar paa svage Fødder. Pigebarnet spørges nu ogsaa om, hvad hun selv ønsker og vil. Sin Mening giver hun tilkjende paa den Maade, at hun kaster sig ned for Forældrenes Fødder, og, i Tilfælde af at hun er uvillig stemt, siger hun paa Karelsk:

Sydttid tåhå shjuati, syottiåkå I ielleh! (paa alm. Finsk: Sydlitte tåhån asti, sydttekåå edellenså!)

have fødet mig hidtil, føder mig ogsaa fremdeles!

I modsat Tilfælde siger hun derimod med en bly Mine og nedslagne Øine: „Kerta oskjoo kuotella!" En Gang faar man forsøge! Efter nogen Tids Forløb indfinde Friermændene sig igjen i Brudens Hus og spørge Forældrene, hvorledes Sagen staar. Sædvanligvis falder Sagen ud til Brudgommens Fordel, men i modsat Fald opsættes Besvarelsen til en anden passende Leilighed, eller ogsaa faar han rentud med det Samme et bestemt Afslag. I første Tilfælde svare Førældrene paa Friermændenes Spørgsmaal saaledes: „Sætter Eder, mit Herskab, saa skulle vi tale om Sagen!" Friermændene tage derefter Sæde paaKarelske Bryllupsskikke. . 355

Hæderspladsen, nærmest Helgenbilledet, hvorpaa Brudens Fader tænder Voxlys foran samme, samt beder alle Tilstedeværende tage et Plads paa Bænkene, der staa rundt Stuens Vægge.

Haandslaget.

Efterat Alle, som ere i Brudens Hus, have siddet nogle Øieblikke tyst og stille, reiser hendes Fader sig med Ordene: „Blayoslovi Gospodi" — „Gud velsigner" — samt efter ham alle de Øvrige og gjøre sin Bøn til Gud. Efter endt Bøn tager Brudens Fader, med Haanden dækket af Kaftanens Skjørt, Brudgommens Fader i Haanden, idet han siger: „Gud velsigne N. N. i en god Time!" Brudgommens Fader rækker igjen paa samme Maade Brudens Fader sin Haand med de samme Bønord. Derpaa sige Begge:

Ken tåmån azjan revittåne, vårå-shjtå shjata ruplia shjtrafyal

Hvo, som bryder denne Pagt, han bøde 100 Rubler!

Derpaa følger Traktement for Friermændene. Imidlertid gaar Bruden omkring til Forældrene og Friermændene, græder og taler med et Slags Bebreidelse til Forældrene om, „at de saa tidligt gifte hende bort, ret som om hun havde været dem ulydig eller utaknemmelig og ikke til Hjælp ved de forskjellige Arbeider." Friermændene derimod beder hun om, at de ville være velvillige mod hende og lære hende at forstaa sin Stilling. Efterat Frieriet saaledes er afsluttet, korse Alle sig for Helgenbillederne og tænde Voxlysene foran disse. Før Afreisen trakteres Alle med The og Bagværk, og, idet de sige Farvel, indbyde de Brudens Forældre og Slægtninger til Besøg hos Brudgommen. Disse takke for Indbydelsen ligesom Forældrene tillige for den Ære, man har bevist dem ved at anholde om deres Datters Haand:

Spasibo luvushja pitåmmå! (o: Kiitoksia luvussa pitåmåstå!)

Tak for, at I have kommet os ihu!

23*356 ~ Russisk Karelen.

Bruden følger ikke med til Brudgommen, men indbyder nogle af sine kvindelige Slætninger til sig. Ogsaa Brudgommens Moder og Søstre indfinde sig hos Bruden og medbringe diverse Delikatesser, f. Ex. Peberkager og deslige.

Vindrikkingen.

En Time efter Friermændenes Bortgang begive Brudens Slægtninger sig til Brudgommen paa „Vinclrikking", som bestaar deri, at denne trakterer disse sine tilkommende Slægtninger med The, Brændevin og Frokost. Under denne Sammenkomst bestemmes ogsaa Tiden for „Besigtningen." Efter Vindrikkingen — og medens Bryllupsforberedelserne fremdeles foregaa, sysselsætter Brudgommen sig med huslige Arbeider, men Bruden samler sine Veninder og gaar med dem og „Grædersken" fra Hus til Hus og græder for Slægtninger eller Bekjendte. Om Sommeren foregaar Reisen tilbaads, men om Vinteren kjører man med Bjælder og Skrammel for Slæderne. Ledsagerinderne synge russiske Viser, som cle have lært af Russerne i Pomorien. Bruden, Grædersken og de Personer, til hvem de henvende sig, udtrykke sig derimod paa Karelsk.

Indkommen i Forstuen i et Hus, begynder Grædersken med en skrigende og grædende Røst, der ingenlunde er behagelig at høre paa, samt i en syngende Tone at sige: „Tager imod mig som før, bliver ikke vrede, fordi jeg ikke kommer alene, men med mine Veninder!" For at modtage dem kommer nu En eller Anden af de ældre Medlemmer af Familien ud. Er det en Mandsperson, tager han Bruden ved Haanden og beder hende og de Øvrige at træde ind i Stuen; er det derimod en Kvinde, saa begynder hun med grædende Røst at synge eller læse: „Kom ind til os, ligesom forhen, bring ind til os dine Veninder!" Med disse Ord tager denKarelske Bryllupsskikke. 357

Modtagende Bruden ved Haanden og fører hende ind i Stuen, og efter Bruden følge alle de, som have ledsaget hende.

Efterat Bruden er indkommen i Stuen og under Bøn har korset sig for Helgenbillederne, gaar hun hen til det ældste Medlem af Familien og omfavner denne. I det Samme istemmer Grædersken, sekunderet af Bruden, en Sang, hvori hun takker den, som omfavner Bruden, for dennes tidligere Kjærtegn og Kjærlighed og beder, at den samme Velvillie ogsaa i Fremtiden maa blive Bruden til Del. Paa samme Maade vender Bruden sig til de øvrige Medlemmer af Familien, og disse bede hende, (Fruentimmerne med grædende Sang), at hun ogsaa i Fremtiden vil være venlig mod dem og komme og besøge dem „efter gammel Sædvane."

Efter denne Ceremoni trakteres Bruden og hendes Følge med The og Frokost, og Enhver giver hende, hvad han for Tilfældet kan have: e\ Stykke Lærred, Kattun eller andet Tøi, et Haandklæde, en Skjorte, Hovedlinned eller Penge.

Besigtningen.

Paa den til „Besigtningen" bestemte Dag tilkjendegiver man ved Skud af Bøsser for Brudgommens mandlige Slægtninger, at det er Tid at samles hos ham. Paa denne Maade samles det saakaldte „Sugais kansa", Bryllupsfolket. Enhver af disse medbringer et Brød, og naar de Alle ere samlede, falder Brudgommen ned for sine Forældres og ældste Slægtningers Fødder og bederom deres Velsignelse: „Da han nu gaar ud for at søge sin Lykke."

Enhver af Slægtningerne, for hvem Brudgommen bøier sig, løfter ham op og^ siger: „Gud signe [" Men Faderen og Moderen velsigne ham med „Helgenbillede og Brød", (holdedisse Ting over hans Hoved). Derpaa begive Alle, med Undtagelse af Brudgommens Moder, sig til Bruden paa „Katsotus"358 Russisk Karelen.

eller Besigtning. Ved Afreisen og paa hele Veien affyrer man Skud, og jo mere Dundring des bedre. Hos Bruden samles ligeledes hendes Slægtninger, og om Brudgommens Følge bestaar af 10 Personer, saa er Brudens Selskab dobbelt saa stort. Idet man kommer ind i Huset, spørger Talsmanden: „Ere I færdige til Besigtning?" Af Brudens Slægtninger svares da: ;;t)a, vi ere færdige!" Bruden sidder imidlertid, iført sin bedste Stads, i Kvindekrogen eller Krogen mellem den store Ovn og Væggen, skjult bag et Forhæng. Den Kvinde, som har modtaget Bruden ved hendes Fødsel, nærmer sig Forhænget og holder fast i det. Derpaa nærmer begge Partier eller baade Brudgommens og Brudens Følge sig. Nu siger Jordemoderen, som holder i Forhænget:

Tåmå ei avau kultaisetta åvaimetta!

I Dette aabner sig ikke uden I gyldne Nøgler!

Talsmanden gaar da til Brudgommens Fader, af hvem han faar nogle Kopek, som leveres til Jordemoderen. Hun trækker nu Forhænget tilside, og Bruden træder frem. Da < bøie alle Kvinderne sig for Mændene, og disse give hver enkelt af Kvinderne 1 Kopek, men til hver af de 4, som holde Brudens Fletter, skjænkes 4 Kopek. Derpaa skjænker Brudgommens Følge Bruden et Stykke Kumatsch eller rødt Klæde til en Sarafan eller lang Kvindekjortel. Bruden modtager Gaven, men leverer den derpaa til Faderen til Forvaring. Fra Brudens Følge bringes nu frem en Skjorte, som Faderen lægger i Brudens Hænder. Hun gaar hen, bøier sig 3 Gange for Brudgommen og leverer ham Skjorten. Han modtager den, men ryster den 3 Gange, om der muligens skulde findes nogen forhexet Ting heftende ved den. Derpaa sætter Bru-• den med Kvinderne sig atter hen i Kvindekrogen, men Brudgommen med sit Følge sætter sig i Høisædet. Efter en liden

Stimds Forløb gaar Brudgommen med Følge ud i Forstuen eller Gangen, hvor Talsmanden spørger Brudgommen:*

Otatko sid hånen?

Brudgommen svarer: Otan mid hånen!

Da gaar Talsmanden ind Meiån asia niinkuin orrava

puuhun mennåå!

Brudens Fader svarer:

| Tager du hende?

| Ja, jeg tager hende!

i Stuen igjen og siger:

I Vor Sag gaar let, som Ikornen,

| der hopper i Træet!

Niin-i meillå niinkuin orra-vainen puuhun nousee.

Ogsaa hos os gaar den som en liden Ikorn, der hopper op i Træet. Derpaa kommer Talsmanden med sit Følge atter ind i Stuen igen og forlanger nu et lidet Bord, Borddug, Skeer, Brød og Salt. Han breder Dugen over Bordet og sætter Brudens Brød og ovenpaa det igjen Brudgommens Brød paa Bordet. Brudgommens Følge sætter sig, og Talsmanden dreier Bordet 3 Gange rundt med Solen. Hermed tager det egentlige Bryllup sin Begyndelse. Brudgommens Følge sætter sig til et dækket Bord og holder Maaltid. Efter samme drage de bort, og man ledsager dem et Stykke paa Vei. Samme Dag kommer der Invitation fra Brudgommen til Brudens Følge. Disse trakteres nu igjen i Brudgommens Hus. Ved Bortgangen siger Selskabet:

Tulkcf morsianta ottamaan, myo sentehden tnlimma!

Kommer for at hente Bruden, derfor ere vi komne!

Brudgommen med Følge gaar da igjen over til Brudens Forældre og blive der atter trakterede. Saa henter man en Kiste, sætter Bruden paa denne borte i Kvindekrogen og ifører hende Hovedbedækningen Soroka. Brudgommen med Følge gaar imidlertid udenfor og venter der. Naar Alt er færdigt, og Brudgommen med Følge er kommen irid igjen

fører Gudfaderen eller Onkelen Bruden hen til Brudgommen. Bruden holder i den ene Ende af et Tørklæde, ég den anden Ende rækkes Brudgommen, idet hendes Ledsager siger: Myo vuidaitschema-- (Brudens

Navn og Farsnavn) shjul-hashjelle -- (Brudgommens Navn og Farsnavn)! Brudens Selskab siger:

Lintu teiån, sulat metan!

Vi bortgive (vor Datter N. NO til Brudgommen (N. N.)!

Fuglen er Eders, men Vinge-fjærene (Medgiften) ere vore!

Derpaa gaar Talsmanden med sit Selskab og med Vand, Ild og en Øxe 3'Gange rundt Brudgommen og Bruden, (for at fordrive Trolddom eller „Fordærvelsen" fra dem), hvorpaa han slukker Lyset, hælder ud Vandet og kaster Øxen hen over Selskabets Hoveder imod Østen.

Hjemførelsen.

Derpaa fører man Bruden afsted til Brudgommens Gaard, efter først at have inviteret hendes Slægtninge til senere at komme efter paa Visit. Strax efter disses Ankomst sætter man sig tilbords, og blandt dem ogsaa Brudgommen, men Bruden viser sig derimod ikke. Nu siger Brudens Slægtninger:

Hyvå rahva, nåytåkåå mor-sianta, mitå pdivan starai tschaetscheh!

Gode Folk, viser nu frem Bruden, som vi have begroet Eder!

Bruden kommer frem, bukker sig for Samtlige, og hendes Selskab takker, fordi de have faaet hende at se, og berøttimer hendes Udseende. Efterat ogsaa hun har spist sammen med Brudgommen, fører Talsmanden Parret hen i et eget Kammer. Medens Brudgommen staar midt paa Gulvet, løser Bruden op hans Bælte og tager af ham Klæderne. Hver Gang hun har taget et Klædesplag af ham, bukker hun for ham. Der-Karelske Bryllupsskikke. 36X

paa sætter Brudgommen sig, og hun trækker af ham Støvlerne. Brudgommen beder hende ryste disse, og, idet hun vender dem om, ruller der Penge ud, som hun tager til sig. Derpaa lægger Brudgommen sig og holder i den ene Ende af en Dug; i den anden Ende tager Bruden, og Brudgommen trækker hende.hen til sig. Talsmanden røger nu over dem med Røgelse og farer 3 Gange over dem med Haanden. Om Morgenen vækker Talsmanden de Nygifte, hvorefter de drikke The og spise Frokost. Efter Middagen sove de igjen, og om Aftenen gaa de sammen i Badstuen. Samme Dag bringe Brudens Slægtninger Pandekager til de Nygifte, hvorfor Brudgommen giver dem nogle Penge. Næste og 3die Dag bringes dem ligeledes Pandekager, men 3die Dag giver Brudgommen ikke længer Penge for dem.

Efter en Uges Forløb kommer Brudens Slægtninger med Medgiften, der kan bestaa i Penge eller andre Gjenstande af Værdi. De Nygifte samt Brudgommens Fader og Slægtninger gaa ud for at modtage den. Den vurderes, og Brudgommen rækker igjen en Del Penge paa et Fad til Svigerforældrene, i Regelen 1 Kopek for hver Rubel af den Sum, hvortil Medgiften vurderes.

Hvad de kirkelige Ceremonier angaar, saa forrettes de ikke altid strax efter Brylluppet, og undertiden hænder det, at de slet ikke udføres, ialfald var dette oftere Tilfældet før i Tiden iblandt Starovjererne; men Børnene ansaaes ikke destomindre for fuldkommen legitime. Disse Bryllupsceremonier, siger Tscliubinski, ere optegnede efter gamle Folks Beretning i Landsbyen Uchta, der ligger ikke langt fra Tuoppåjårvi. For Fuldstændigheds Skyld anfører han ogsaa Noget af en Beskrivelse, som er optegnet af Præsten Djåtschkoff i Landsbyen Jutschkozero, længer Syd i Karelen, hvor Befolkningen er af den orthodox-græske Bekjendelse. Den stemmer i alt362 Kussisk Karelen.

Væsentligt overens med den her meddelte, hvad angaar „Forlovelsen, Frieriet, Haandslaget og Vindrikkingen", men er noget afvigende med Hensyn til „Besigtningen" og Slutnings-ceremonierne, hvilket vil sees af Følgende:

Besigtningen.

Paa den Dag Besigtningen skal foregaa, opilde og stelle Brudepigerne Badstuen for Bruden og føre hende did under Sang. Indkomne.i Badstuen, klæde hendes nærmeste Veninder af hende, løse op hendes Haarfletter, hvorefter de bade og vaske hende under diverse Sange og Læsninger: „Bad dig nu for sidste Gang i din Badstue, vask dig ren, at du maa være til Behag for din Udkaarede!" Imidlertid staa de øvrige Piger ude i Forstuen og synge allehaande Viser, som de bedst kunne. Efterat Brudgommens Følge er ankommet til Brudens Hjem og har

hilset paa Alle, sætter man sig tilbords.* Men Bruden føres af Jordemoderen ind i et Sidekammer og iføres her sin bedste Stads. Saa tildækkes hendes Hoved og Ansigt med et Klæde, og hun føres atter ind og sættes henne i Ovns-krogen paa en Kiste bag et Forhæng. Jordemoderen begynder nu at skramle mod Væggen eller en anden Gjenstand med et Nøgleknippe og siger: „Vor Brud sidder bag gyldne Nøgler, uden Løsepenge slipper jeg ikke Nogen ind!"

„Podvaschken", et Slags Troldkarl, som altid maa være tilstede ved Bryllup, for at fjerne „Fordærvelsen", om nogen saadan skulde true Brudeparret, leverer nu paa en Tallerken nogle Penge til Jordemoderen, overtaler hende til at modtage disse og slippe Bruden frem. Efter nogen Parlamentering tager hun imod Pengene og overleverer Bruden til hendes Brudepiger, som nu under dybe Bøininger fører hende frem til Bordet. Efter Bruden følge alle unge Kvinder og Piger der ligeledes bukke for Mændene.

Idet Bruden kommer frem til Bordet, tager hun en Brikke, hvorpaa der staar nogle Glas. Disse fyldes af de nærmeste Slægtninger med Brændevin, og Bruden bringer nu Brikken med de fyldte Glas hen til enhver Gjæst, bukker dybt — med Bruden bukke sig ogsaa de bag hende staaende Kvinder, — og siger: „Vor Herre Jesus Kristus,, Guds Søn, være os naadig! Ivan Michailovitshj, vær saa god!" To Glas blive altid urørte, og, naar Bruden har gaaet rundt til alle Gjæ-sterne ved Bordet, bringer hun et Glas til Brudgommen, tager selv det andet, og, efterat de have klinket og 3 Gange ført Glassene til Læberne, hælde de Indholdet under Bordet. (Rimeligvis Levning af en gammel Offerceremoni). Derpaa tager Brudgommen Brikken fra Bruden, lægger derpaa Kattun eller Tøi til en Sarafan, en Prianik, (Peberkage), et Speil, en Kam samt et Stykke Sæbe og overleverer alt dette til Bruden med de Ord:

„Vor Herre Jesus Kristus være os naadig! (Sagte:) Irma Ivan-ovna, unge Fyrstinde, modtag disse Gaver fra unge Fyrsten!" * Det Samme gjentages 3 Gange af dem, som sidde tilbords.

Efterat Bruden har taget imod Gaverne og overleveret dem til en af sine Brudepiger, lægger hun paa Brikken en Skjorte, bringer den til Brudgommen og siger:

',„Vor Herre Jesus Kristus være os naadig! N. N., unge Fyrte,. modtag denne Gave fra unge Fyrstinden!" Bruden akkompagneres i sine Ord af Brudepigerne og de bag hende staaende Kvinder. Efterat Brudgommen har modtaget Gaven, bukker Bruden sig til alle 4 Hjørner og begiver sig atter hen i Ovnskrogen, idet hun grædende synger:

„Mig betragtede onde Mennesker, betragtede mig arme, ikke for dem er jeg opvoxet, men for min Fader, for min Fader og min egen Moder!"

1 I Bryllupsdagene hædres Brudgom og Brud altid med Titelen Fyrste og Fyrstinde.

Henne i Ovnskrogen udvælger nu Bruden sammen med Moderen og Slægtningerne Gaver til alle Gjæsterne. Disse sendes ved en Brudepige til Bordene, hvor Podvaschken modtager dem. Efter at have taget frem sin Pisk, en liden Rem, Hovedinstrument, hvormed han driver „Fordærvelsen" bort fra Brudeparret, og hvormed han ogsaa senere giver Bruden nogle lette Slag til Tegn paa, at hun i Fremtiden skal være sin Mand underdanig og lydig, bringer Podvaschken hver Gave hen til den Person ved Bordet, for hvem den er bestemt.

Medens Gjæsterne modtage sine Gaver, gaar Bruden omkring Bordene, og, idet hun omfavner Alle undtagen Brudgommen, græder hun og synger klagende en Sang, hvoraf Indholdet er en Bøn om, „at de i Fremtiden ikke maa være slemme mod hende, men elske hende og undervise hende i alt Godt." Medens Bruden gaar omkring Bordene, tager Brudgommen en Tallerken, lægger nogle Penge paa den og opfordrer Brudens Fader til at modtage Betalingen, fordi han med Mad og Drikke har opfødt sin Datter. Neppe har han begyndt at tælle Pengene, førend Bruden - kommer hen, tager ham om Halsen og siger grædende: „Tag ikke Meget, kjære lille Fader, lad der blive Noget igjen til os, hvormed vi kunne reise bort herfra, levn os Noget til Føde; thi enten maa vi i Hungersaar kjøbe Brød eller gaa til Finland for at handle." Summen, som Svigerfaderen tager, staar i Forhold til Værdien af Medgiften, som Datteren faar.. Efterat Brudens Fader har taget en Del Penge, fører Podvaschken Brud og Brudgom ind i et Siderum, stiller dem ved Siden af hinanden og berører dem med en Øxe eller Ljå, efter

at have trukket denne langs efter Gulvet under Besværgelser, for at Fordærvelsen ikke skal faa Tag i dem, men at de maa leve i indbyrdes Kjærlighed og Endrægtighed. Derefter fører han dem tilbage til Stuen, og Brudgommens Slægt trakteres nu med The,Karelske Bryllupsskikke. 365

Brændevin og Middag. Hermed afsluttes „Besigtningen" eller „Katsotus", og Alle begive sig hjem.

Hjemførelsen.

Paa en bestemt Dag drager Brudgommen med sine Slægtninger afsted til Brudens Hjem, aldeles som da Besigtningen foretoges. Ved Ankomsten modtages de af Brudens Forældre og Slægtninger, der indbyde dem til at træde ind i Stuen. Men Bruden sidder hele Tiden ved Vinduet med Haanden under Kind og græder og klager: „Hvorfor ere I komne? For at se Livet hos os? Eller ere I komne for at hente mig unge?"

Brudgommens Følge standser foran de dækkede Borde og faar ikke Lov til at sætte sig, førend „Pladsene ere ind-kjøbte". Podvaschken giver nogle Penge til „Grædersken",som igjen giver Bruden dem og fører hende bort fra Vinduet. Derpaa anmoder Podvaschken Alle om at sætte sig tilbords. Medens man spiser, gaar Bruden, fulgt af sine Veninder, ud paa Marken langs Engene, „for at tage Afsked med de hjemlige Marker"." Her synge Veninderne en og anden Vise, og Bruden, støttet af sine Veninder, gaar snart paa den ene, snart paa den anden Side af Veien og synger grædende: „For sidste Gang jeg gaar paa dig, du lille Vei, for sidste Gang jeg ser paa dig, du lille Vei; tilgiv, min egen Vei, at jeg forlader dig og reiser bort til fremmed Trakt!"

Veninderne, som imidlertid have dannet en Ring, idet de holde i Enderne af hverandres Tørklæder og fra alle Sider omringe Bruden, synge nu en Afskedssang til hende. Derpaa optage de hende i Ringen, idet hun griber i den sidste Tørklædeflig, og, saaledes forbundne, gaa de ind i Stuen og spadsere 3 Gange rundt Bordene, hvor Brudgommen og de øvrige Gjæster sidde. Idet de sidste Gang gaa rundt,366 Russisk Itarelen.

griber Brudgommen Bruden og sætter hende paa sit Knæ. Derpaa stryger han hende over Hovedet og kniber hende 3 Gange ganske let i Tindingerne, til Tegn paa sin Magt og hendes fuldkomne Lydighed. Efter denne Ceremoni gaar Bruden ned fra Brudgommens Knæ og vender sig grædende til sin Moder: „En Fremmed har gjort mig skamfuld og fornærmet mig i alle gode Menneskers og alle elskede Veninders Paasyn, idet han, som en vild Bjørn, har grebet mig med sine Labber; han har skrabet mig, som en Ørn, med sine hvasse Klør, hjælp mig du, min lille Moder!"

Nu tage Slægtninger Bruden ved Haanden og føre hende ind i et Sidekammer, hvor hun iføres sine bedste Kiseder. Derpaa føre de hende tilbage igjen og stille hende paa en foran Helgenbilledet anbragt Pels. Her falder hun paa Knæ og beder om Guds og Helgenernes Velsignelse til Vielsen i Kirken. Saa vender hun sig til Forældre og Slægtninger og, idet hun bøier sig til Gulvet, beder hun Alle om Velsignelse til sin Gang til Kirken for at modtage Vielsen. Efter at have modtaget Alles Velsignelse, bedække Brudepigerne hende med et Tørklæde og føre hende hen til Brudgommen. Naar hun har siddet hos ham et Øieblik, reise Alle sig paa Podvaschkens Ord, bede til Gud og drage saa afsted til Kirken. Idet man gaar ud af Huset, springer Podvaschken 3 Gange rundt omkring hele Selskabet, om Sommeren med en Øxe, om Vinteren med et Knippe antændte Furustikker for at drive bort „Fordærvelsen". Ved tredie Omløb kaster han, efterat have svunget Stikkerne om i Luften, disse fra sig mod Selskabet og lader dem træffe, hvem det nu kan være, uden at sigte paa nogen Bestemt.

Vecl Overgangen over Kirkens Tærskel passer Bruden paa, at løfte Sarafanen saa høit op, at den ikke berø-
Karelske Bryllupsskikke. 367

rer Tærskelen, ellers vilde oncle Mennesker kunne lade „Fordærvelsen" komme over hende. Efter Vielsen sammenligner man Brudgommens og Brudens Lys, som have været tændte foran Helgenbilledet, og den, hvis Lys er kortest, skal dø først. Nu føres Bruden ud i Kirkens Portal, hvor man fletter hendes Haar i 2 Fletninger og sætter paa hende det Slags Hovedbedækning, der bruges af gifte Kvinder. Derpaa tildækkes hun igjen med det Tørklæde, som blev taget af hende, da hun gik ind i Kirken, og saa begiver man sig afsted til Brudgommens Gaard. I Døren modtages de Nygifte af Forældrene, som velsigne dem med Helgenbilleder og føre dem hen til de dækkede Borde. Den nygifte Mand sætter sig, og med ham de Øvrige, men Bruden bliver nogen Tid staaende og

bukker sig for Gjæsterne. Imod Slutningen af Maaltidet tager Podvaschken Grød paa en Ske og fører den 3 Gange hen til de Nygiftes Læber, og, idet han derpaa med Pisken svinger over den unge Hustru, tager han bort Dugen over Hovedet, vender sig til Folketog spørger: „Hvad synes I om den unge Hustru?" Paa dette Spørgsmaal svare Alle med Raabet: „Deilig er den unge Hustru!" (3 Gange). Derefter føres de Nygifte hen i et eget Værelse, og Gjæ-' sterne begive sig hjem.

I Ugen efter Bryllupet begive de Nygifte sig med Brudgommens Slægtninger til Svigerforældrene for at hente Medgiften. Denne pleier altid at bestaa i en Ko, (som senere afhentes), en Kop, Ske, Saltkar, Tallerken, Kniv, Fruentimmer-Linneder, (hvoraf der hos de Rige skjænkes indtil 100, og selv hos fattige Folk ikke mindre end 15 Stykker), Sarafan, Tørklæder, Pelse, Kaftaner, allehaande Skotøi og Handsker. Svigerforældrene traktere de Nygifte og hele Slægten med The og Middag, ved hvilken nødvendigvis maa findes „Blini og Kisel", Pandekager og Creme. Derpaa udlevere de Medgiften, og med368 Russisk Karelen.

denne drager nu hele Selskabet hjemover, medens de hele Tiden paa Hjemveien affyre Skud paa Skud med Bøsser og Pistoler.

Efter Hjemkomsten udbreder den nygifte Hustru sin Medgift paa et Bord til Skue for Alle. Derpaa kaster hun sig ned for Svigermoderens Fødder og beder hende, at hun vil udvælge sig et Linned. Efterat Svigermoderen har betragtet alle Sager og udvalgt sig et Linned, pakker den unge Hustru alt Øvrigt ned i sine Kister og bringer disse til Staburet.

Hermed slutter Brylluppet.

Karelske Begravelsesceremonier.

Naar den Syge lider meget, røger man nogle Gange over ham med Røgelse. Dør den Syge, tildækkes han af et Par af de ældste Kvinder med et hvidt Lagen. Indtræffer Dødsfaldet om Natten, blive Kvinderne siddende ved Liget og læse Bønner til om Morgenen. Næste Dag bringer man ind Hø eller Halm, hvorpaa Liget lægges og afvaskes. Efter Vaskingen føres Høet eller Halmen ud og kastes paa Vandet. Derpaa hentes nyt Hø eller Halm, og af dette laves et Leie istand paa en Bænk. Liget iføres nu en ren Skjorte samt Benklæder og lægges paa Bænken. Af den ene Ende af Lagenet, hvormed Liget tidligere var tildækket, laves en Baschlik, (Hætte), der sættes paa Hovedet og trækkes over Ansigtet. Den øvrige Del af Lagenet bredes langs nedover Liget. Armene lægges i Kors over Brystet, og i Hænderne stikkes Løv eller Blomster. Om Halsen hænger man et Kors. Hele Tiden før Begravelsen læses — hos de Rige — af Præsterne Sjælemesser for den Døde. Starovjererne læse og synge selv en Panichid eller Dødsmesse.

Alle Bekjendte indlinde sig for at sige Farvel til den Døde, idet de bukke sig dybt for Liget. Almisser af Brød og Penge uddeles da til alle Fattige. Efter rige Folk ud-Sæder og Skikke. 369

deles ogsaa flere af de Klædningsstykker, som de i levende Live have benyttet.

Saalænge Liget bliver paa Gaarden, røges der Morgen og Aften med Røgelse i Lighuset. Hver Dag, førend man sætter sig til Middags- og Aftensmaaltidet, gaar nærmeste Slægtning ind til den Døde og indbyder ham eller hende med Graad og i en klagende Tone til at deltage i dette eller hint Maaltid, og, førend Liget bortføres, udtaler man paa den Dødes Vegne hans Afskedshilsen til Huset samt til Alle og Alt, som findes deri. Derefter erklæres det høitideligt for umuligt, at han nogensinde kan vende did tilbage.

Idet den Døde føres ud af Huset, og Ligmarschen begynder, sætte alle Kvinderne i at stortude ganske forfærdeligt og mumle Bønner. Ligeledes græde Kvinderne høilydt, idet Liget nedsænkes i Graven, og flagse med Hænderne, idet de derunder bøie sig fra den ene til den anden Side. Idet Jord kastes over Liget, bede Kvinderne i en jamrende Tone Graveren om, at han ikte maa tildække Graven altfor haardt og heller ikke aldeles tæt, men lade der være en liden Aabning, saaledes at man undertiden kan komme did for at betro sine Tanker til den Afdøde eller faa Raad af denne. Naar Graven er tilkastet, uddeles atter Gaver af Penge, Brød eller Korn til de Fattige, for at de skulle ihukomme den Afdøde i.sine Bønner.

Nogle Dage efter Begravelsen bages „Blini", (Pandekager). Disse bringes i et Fad hen paa Kirkegaarden og stilles paa Graven. Efterat man paa Knæ har bedet for den Døde, spise 2 eller 3 Personer af den Afdødes nærmeste Slægtninger op en Del af Kagerne, men Resten skjænkes til de Fattige.

Karelsk Overtro. Naar en Hest eller Ko skal gaa over fra en Eier til en

anden, tager en Podvaschk, (Troldkarl), først lidt af Dyrets Excrementer og bringer samme fra den gamle Gaard over til Dyrets nye Opholdssted. Derpaa skaver han lidt af hver Hov eller Klove og Horn og forvarer det i en liden Æske. Denne sættes bag Ovnen i den nye Eiers Stue. Derpaa føres Dyret over til den nye Gaard, og Podvaschken hvisker det i Øret: „Din gamle Husbond er død, din Madmoder er død, deres Hus er opbrændt, Veien er bevoxet med Græs, paa Agrene voxer intet Korn, paa Engene ingen Blomster! Her er nu din Husbond, her er din Madmoder, her er din Gaard, her er din Vei, her ere dine Agre, her dine Enge!" Dette gjentages 3 Gange, og Dyret vil da ikke længes tilbage til sit forrige Opholdssted, men trives godt i sine nye Omgivelser. -

Blandt den karelske Almue er Troen paa Nisser og paa Nøkken almindelig og af samme Beskaffenhed, som hos den skandinaviske Almue. Nissen opholder sig paa Gaarden, i Husene, i Fjøset, Stalden og i Laden. Nøkken opholder sig i Badstuen, Indsø eller Elv. Nissen ansees i Almindelighed for et velvilligt og godt Væsen. Dersom han synes om Kreaturene paa Gaarden, saa trives disse vel og se godt ud, men i modsat Fald vantrives de og afmagres, hvormeget man end giver dem at æde. Enkelte Kjør kan Nissen særlig lægge sin Elsk paa, og han drager da Hø til dem fra fremmede Lader; andre kan han derimod lægge for Had, og han forleder dem da, naar de ere ude i Marken; til at gaa sig fast i Uføre, saaledes at man har stor Møie med at faa dem løs igjen. Den Nisse, eier opholder sig i Laden, hjælper ofte til at sope sammen og rense Kornet, naar det tærskes. Enkelte Mennesker kan Nissen dog lægge for Had, og han plager dem da om Natten med Mareridt. Nøkken ansees for et ondt Væsen. Han kan endog dræbe dem, som meget sentKarelsk Overtro. 371

om Aftenen bade sig i Badstuen. Undertiden drager han Folk under Vandet, som bade sig efter Solens Nedgang, eller som gjøre mange Løier eller Støi i Vandet under Badningen. Nøkken beskrives som bevoxet med langt, sort Haar over hele Kroppen. Nissen »derimod ligner i alle Dele et Menneske.

Fra Karelen til Finland.

Et Par Mil fra Oulangansuu gaar Grænsen mellem Finland og Karelen. For at komme over til Finland fra Påå-jarvi kan man enten følge Elven, der kommer fra Panajårvi, som ligger paa finsk Grund, eller tage skovleies bent over til den første finske Gaaard, Sikalainen, 15 Verst fra Oulangansuu. Jeg valgte det Sidste. Veien gaar mellem to skovbevoxede Fjeldhøider, Ukkovaara paa søndre og Nuorsovaara paa nordre Side.

Kl. 11 om Formiddagen den 24de August passerede jeg Grænsen mellem Karelen og Finland. Den bestaaar af en i Skoven udhuggen, 18 Alen bred Vei, som dog nu allerede var temmelig gjengroet, og som om føie Tid aldeles vil gjengro, da det ikke længer er magtpaaliggende at vedligeholde* den, eftersom Landet paa begge Sider nu tilhører det russiske Rige.

En af mine 4 karelske Skydsfolk, som bare mit Tøi, liavde sin Jagthund med, der var dresseret til at gjø paa Fugl, som sad i Træ. Men uagtet vi gik milevidt gjennem Skov, som saa ud til at være god Fuglemark, og uagtet Hunden, „Halli", streifede saa langt omkring, at Ka-relskytten stadigt med et eget, langtrukket Raab maatte kalde" den til sig igjen, fandt den dog intet Andet end Ikorn. Endelig, i Nærheden af Gaarden Sikalainen,' standsede Karelen, lyttede og udbrød: „Nyt Halli hankuu Mntua!" Nu halser Halli paa Fugl! Vi løb da efter Lyden, og Karel-

24* Karelsk Overtro. 371

om Aftenen bade sig i Badstuen. Undertiden drager han Folk under Vandet, som bade sig efter Solens Nedgang, eller som gjøre mange Løier eller Støi i Vandet under Badningen. Nøkken beskrives som bevoxet med langt, sort

Haar over hele Kroppen. Nissen »derimod ligner i alle Dele et Menneske.

Fra Karelen til Finland.

Et Par Mil fra Oulangansuu gaar Grænsen mellem Finland og Karelen. For at komme over til Finland fra Påå-jarvi kan man enten følge Elven, der kommer fra Panajårvi, som ligger paa finsk Grund, eller tage skovleies bent over til den første finske Gaaard, Sikalainen, 15 Verst fra Oulangansuu. Jeg valgte det Sidste. Veien gaar mellem to skovbevoxede Fjeldhøider, Ukkovaara paa søndre og Nuorsovaara paa nordre Side.

Kl. 11 om Formiddagen den 24de August passerede jeg Grænsen mellem Karelen og Finland. Den bestaaar af en i Skoven udhuggen, 18 Alen bred Vei, som dog nu allerede var temmelig gjengroet, og som om føie Tid aldeles vil gjengro, da det ikke længer er magtpaaliggende at vedligeholde* den, eftersom Landet paa begge Sider nu tilhører det russiske Rige.

En af mine 4 karelske Skydsfolk, som bare mit Tøi, liavde sin Jagthund med, der var dresseret til at gjø paa Fugl, som sad i Træ. Men uagtet vi gik milevidt gjennem Skov, som saa ud til at være god Fuglemark, og uagtet Hunden, „Halli", streifede saa langt omkring, at Ka-relskytten stadigt med et eget, langtrukket Raab maatte kalde" den til sig igjen, fandt den dog intet Andet end Ikorn. Endelig, i Nærheden af Gaarden Sikalainen,' standsede Karelen, lyttede og udbrød: „Nyt Halli hankuu Mntua!" Nu halser Halli paa Fugl! Vi løb da efter Lyden, og Karel-

skytten skjød med sin finlødige Rifle en Ungtiur ned af Træet, hvorunder Hunden sad. Den var her den 24de August ikke større, end den i Regelen er den 15de Aug. hos os.

Her paa Grænsen mellem Finland og Karelen har man den bedste Anledning til at erfare, at. Sprog og Nationalitet ikke ere ganske ensbetydende Ting, eller at Nationer, der tale samme Sprog, dog indbyrdes kunne være yderst forskjellige. Kareler og Finner ere samme Folk og tale samme Sprog, men eier er større Forskjel mellem en græsk-katholsk Karel og en luthersk Finne, end mellem en Finne og en-Skandinav.

Naar man nærmer sig til den første finske Gaard, vil man allerede paa Frastand kunne se, at den udmærker sig fordelagtigt fremfor de karelske, dels ved større Vinduer, dels ved en anden Bygningsmaade, der mere ligner den norske eller svenske. Man sammenligne Huset paa en karelsk Gaard, Side 337, med det finske Hus paa Skydsstationen, Side 380.

Finnegaardene ligge spredte ad, ligesom Bondegaardene i Norge, og danne ikke Byer, saaledes som overalt i Karelen. Husene paa en finsk Gaard ere i Almindelighed byggede i en Firkant, saaledes at de indeslutte et temmelig stort Gaardsrum.

Men endnu større er Forskjellen inde i Huset., Fremfor Alt og i Alt finder man langt større Renslighed hos Finnen. Gulvet skures, og Brisk strøes over samme, som hos os. Mælken har sit eget Rum og opbevares i blankskurede Træringer. Jeg saa aldrig i Finland, som i Karelen, Næverskrukker benyttede til Mælkekar. Befolkningen selv ser friskere og sundere ud, da de spise Kjød Aaret rundt.

Agerbrugsredskaberne ere i Finland de samme som i Skandinavien. Dragt, Levemaade, Karakter, Kundskab, Interesser, Religion og Oplysning i det Hele taget som hos os.

Om man derfor end ikke forstod et eneste Ord af, hvad Folk sagde, vilde dog Alt her hos den lutherske Finne tale

et forstaaeligt Sprog for enhver Skandinav, og, om der end ikke her paa Grænsen er større Forskjel mellem Karelsk og Finsk, end mellem vore Bygdemaal, vil man dog paa den anden Side finde, at Befolkningen paa den russiske Side er saa fremmed, som om man pludselig skulde være kommen til et Folk, der boede i en anden Verdensdel.

Karelerne benævne ogsaa sine Brødre paa den lutherske Side Rustsalaiset; (o: Svensker), uagtet de naturligvis meget godt vide, at de hverken i politisk eller national Henseende høre til denne Nation.

Man hører ikke sjelden den dannede Finne tale om, at hans Fædreland i sin Tid blev stedmoderlig behandlet eller endog mishandlet under Foreningen meå .Sverig, ligesom Norge i sin Tid af Danmark, men rnaii behøver blot at reise fra fussisk Karelen til Nordfinland for at se, hvilken Velsignelse den svenske Styrelse dog har været for Finland, og hvor meget Finnerne have at takke Sverige for. Deres Brødres, Karelernes Lod under Euslands Regimente viser dette paa det aller tydeligste.

Sveriges 500-aarige politiske Indflydelse paa Finlænderne sammen med en oplyst Præstestands Paavirkning har gjort, at Finnerne nu staa paa samme Trin af Civilisation i det Hele taget, som de skandinaviske Folkeslag, medens Karelerne endnu sidde igjen i tyk Uvidenhed og den yderligste Fattigdom.

Allerede i den lutherske Bekjendelse, der tillader et Folk frit at benytte og ernære sig af Landets naturlige Hjælpekilder, har Finnerne et stort Fortrin fremfor Karelerne. Den græsk-katholske Religions Fastebestemmelser vil derimod altid blive en Hemsko for et Polarfolks Fremskriden i Velvære, Trivsel og Velbefindende, da Ernæringsmidlerne i hine nordlige Trakter ere faa, og de naturligste gjennem hineBestemmelser i lang Tid af Aaret ere forbudne. Det er næsten ligesaa urimeligt at forbyde Befolkningen i det kolde Norden at spise Kjød, som det vilde være at forbyde Eskimoere at æde Sælhundspæk.

Velijärvi.

Jeg naaede samme Dag, jeg reiste fra Oulangansuu i Karelen, frem til Gaarden *Velijärvi* i Finland. Man hører her endnu den eiendommelige karelske Brydning paa *oa* istedetfor *aa,* f. Ex. *soa,* at faa, for finsk *saa.* Velijärvi er en stor, prægtig Gaard. Eieren pleier om Vaaren at ligge paa Fiske i Varanger. Han har 9 Kjør, 2 Heste og 27 Faar. Her fik jeg eget Værelse og kunde sidde ved et Bord, som stod paa 4 faste Ben. Jeg fik Middagsmaden serveret paa Stentøitallerkener. Her stod Kaffekjedel paa Ilden ude i Kjøkkenet, og her saa jeg første Gang igjen Tobakspiber i Brug. Sengen var ren og havde hvide Lagener, Gulvet var renskuret, og Værelset fik Lys ind gjennem store Vinduer. Der var høit under Taget og Døraabningen saa stor, at man kunde gaa ind og ud, uden at maatte krumbøie sig, saaledes som man nødvendigvis maa gjøre i en karelsk Stue, naar man vil undgaa Pandestød.

Jeg blev over her Søndag, da det regnede ganske forfærdeligt hele Formiddagen. Udpaa Eftermiddagen klarnede det op, og jeg lod Værten se igjennem min store Kikkert hen paa Nabogaarden, tværs over Indsøen. Han og den øvrige Befolknings Forundring var stor, da de godt kunde kjende Folkene hinsides Søen. En gammel Gubbe, som stod hos og hørte paa disse Forundringsudraab, vilde slet ikke tro, at dette var muligt. Han havde aldrig før seet gjennem en Kikkert. Den blev da ogsaa stillet for hans Øie, og han komVelijårvi. 375

tilfældigvis først til at se paa en Flok Kjør, som græssede, men forundret over, at Kjørene tilsyneladende kom gaaende lige ind paa ham, slap han Kikkerten og slog uvilkaarligt ud med Haanden for at jage dem bort. Dog endnu større blev hans Forundring, da han paa Toppen af Nuorsofjeidet, lige mod Himmelen, fik Øie paa nogle af de Tamren, som holdes der; den skaffede sig uvilkaarligt Luft i Udbruddet: „Fot, taivahan korkia Jumala!" O, Du Himmelens store Gud I

Fra Velijårvi var det min Hensigt at reise til Kuusamo, hvorfra der gaar Landevei til Uleåborg. At jeg nu var kommet til „Søernes Land", fik jeg Erfaring for paa Veien fra Velijårvi til Hennilå. Elven, som man følger, og som ikke er gjenkjendelig paa Lindemans Kart over Finland, som jeg havde med, danner paa Veien til Hennilå, 3 Mile, 11 Indsøer, der ikke findes angivne paa Kartet, nemlig: 1. Kalliojårvi, 2. Ratelampi, 3. Akalampi, 4. Hautaselkåjårvi, 5. Sarajarm, 6. Kuusijårvi, 7. Tirolampi, 8. Rakkolampi, 9. Eksimåjårvi, 10. Maivajårvij og 11. Kiitåmajårvi.

Finnegaardene vise sig at være bedre og bedre byggede, alt eftersom man kommer længer fra Karelens Grænse.

Her paa Hennilå har Huset to Etager. Foruden Gangen midt i Huset, findes der to store Stuer, Pørt og Storstue, samt to store Gjæstekamre, hvor der er Tæppe paa Gulvet, en Luxus, som man maa lede længe efter i en norsk eller svensk Bondestue. Man byder god Kaffe og steger ordentlig den Fugl, jeg har skudt paa Veien. Der findes Blomster i Vinduet, Uhr paa Væggen, som ikke gaar mere end 1/2 Time for hurtigt, men slaar saa voldsomme Slag, at jeg, for ikke at vækkes hver Time paa Natten, fandt det raadeligst at lade Mekanismen hvile, medens jeg hvilede. Værten havde Bog om Fiskeformerelse og viste megen Interesse for at høre paa nogle Vink om denne Bedrift, som jeg kjendte til fra denyeste Forsøg. Befolkningen her har store Tanker om Finmarkens Rigdomskilder og forundrer sig høilig over, at der, efter min Forklaring, hverken voxer Skov eller Korn, men kun findes Fjeld, Fisk og Hav. Enkelte her have Slægtninger blandt Kolonisterne i Vadsø. Rimeligvis skildre disse Forholdene i sit nye Fædreland med ligesaa glimrende Farver, som de til Amerika udvandrede Norske i sine Breve til hjemmeværende Slægtninger.

Kuusamo. Kinkeri.

Fra Hennilä til *Kuusamo* reiser man atter over flere Indsøer, nemlig *Kiitämäjärvi, Kirpistöjärvi, Kajavasalmi, Kajavajärvi, Muojärvi* og *Velijärvi* til *Kuusamojärvi.*

Efter Hennilä-Værtens Raad tog jeg ikke ind hos *Kestikivari,* (Gjæstgiveren), i Kuusamo, hos hvem der efter hans Forklaring skulde være mindre godt Logi at faa, men derimod hos hans to Søstre, der vare gifte og boede sammen paa Gaarden *Varala.* Jeg fulgte dette Raad og fandt mig vel tilfreds i alle Dele ved Modtagelsen og Behandlingen paa Varala af Værtinderne Greta Maria og Karolina.

Kuusamo er et Slags Landsby og danner et eget Præstegjæld. Stedet har en smuk Kirke og en vakker Beliggenhed paa en Tange mellem 2 Søer. Befolkningen bor i store rummelige, Huse, er gjæstfri samt derhos moderat i sine Fordringer, naar Betaling skal ydes for Noget. Kuusamoboerne udmærke sig baade ved sit livlige, mere forekommende og venlige Væsen fremfor sine Naboer, de mindre godt udseende, stive, træge og mindre taknemmelige *Pudasjärvier.* Ikke 25 Kopek i Drikkepenge kan bringe en Pudasjärvi-Gut til at sige Tak.

Den 31te August var jeg tilstede ved en saakaldt *Kinkeri* paa Gaarden Heikilä. Kinkeri har ikke noget aldelesKinkeri. , 377

Tilsvarende hos os. Det betegner nærmest et Skoleforhør. Præstegjældet er inddelt i 15 Kredse, og i hver Kreds holdes der 2 Gange om Aaret Skoleforhør af Præsten og Kapellanen, om der er nogen saadan. Kredsens Befolkning, Unge og Gamle, samles, eller ere ialfald pligtige at samles, paa en bestemt tillyst Kinkeri-Gaard, hvorhen Præsten kommer. Forretningen begyndte med Afsyngelse af ei) Salme, ledet af Klokkeren, der her, mærkeligt nok, ikke distingverede sig paa anden Maade fra den øvrige Befolkning end ved en længere Tobakspibe, end nogen Anden i Kredsen havde. Derpaa læste en Magister, som leilighedsvis var tilstede, en Bøn op af en finsk Bønnebog og udtalte Velsignelsen over de Tilstedeværende. Efter Bønnen begyndte Overhøring af Ungdommen, som udførtes paa én Gang paa tre Hold, i samme Stue, af Præsten, Klokkeren og Magisteren. Børnene viste først sin Færdighed i Stavning, som udførtes syngende, derpaa i Inden-og siden i Udenadlæsning. Om Eftermiddagen overhørtes ældre, indtil 60 Aar gamle Folk, Mænd og Kvinder, i Læsning og Udenadlæsning. At overhøre Forældrene eller gamle Folk, om de have nødvendig Kristendomskundskab for at kunne undervise Andre, er vistnok i sig selv prisværdigt, men i Finland ogsaa nødvendigt, eftersom Undervisningen her er overladt til Forældrene, især Moderen, paa de mange Steder, hvor man endnu intet ordnet Skolevæsen eller Skoleholdere har. Kuusamo har saaledes over 6000 Individer, men ingen Skoleholder, undtagen man vil regne Klokkeren for en saadan.

Efter Overhøringen i Læsning holdtes Katekisation, af Præsten for den mandlige og af Magisteren for den kvindelige Del af Befolkningen. Katekisationen bestod dog for de Ældres Vedkommende fornemmelig i et belærende -Foredrag, som Præsten holdt, paa nogle enkelte Punkter nær, hvorpaa han forlangte bestemt Svar af

En Kinkeri er ikke blot en kirkelig Forretning, men, efter den Prøve, jeg saa paa samme i Kuusamo, ogsaa en Bygde- eller Folkefest. Efterat Forretningen nemlig var sluttet, kom Violinen frem, og der spilledes op en munter Dans, hvori snart Ungdommen livligt deltog. Det var en Lørdag, da Kinkeri blev afholdt. Søndag holdtes ordinær Gudstjeneste med Prædiken af Præsten, men om Aftenen gik Dansen igjen lystigt i samme Stue.

Kuusamoboerne udmærke sig ikke ved nogen egen Dragt. I>ersom man ikke hørte dem tale, kunde man ligesaa godt antage dem for at være norske Mænd og Kvinder, som finske. Mændene bruge Trøie eller Frak, ofte graa, Kvinderne Kjole af almindelig europæisk Snit, paa Brystet behængt med en hel Del Tombakbroscher, som Laukku-Russerne til en Pris af 10—20 Kopek rigeligen forsyne dem med. Paa Hovedet bære de oftest et broget Tørklæde. Mændene bruge Huer, lignende dem, man har i Norge. Kun Mændenes Støvler ere finske af Form, med langt Skaft, og nede i Foden formede somLappesko. Dansene, der brugtes, vare: Vals, Gallopade, Polka og Mazurka. Pudasjarvierne danse ikke. Kuusamoboerne og Kemitråskerne ere derimod ivrige Dansere. Rimeligvis er det de Reiser, som Befolkningen fra disse Trakter foretager til Norge, der gjør dem mere belevne. Ialfald har de nok faaet sin Dansefærddighed fra sine Landsmænd i Vadsø.

Kuusamo har i ældre Tider været et Hovedtilholdssted for Lapper, førend de fortrængtes eller delvis gik op i Finnerne. Baade mange Stedsnavne og Sagn vidne herom.

Enkelte af de sidste vidne om en blodig Udryddelseskrig. Saaledes fortæller Sagnet om de to sidste Lapper, „at den ene blev overfaldt ved et Fiskevand af 2 Finner. Den ene af Finnerne huggede til Lappen med en Øxe, men den bed ikke paa ham. Kammeraten siger da: „Lyo åmånså!" HugKuusamo. 379

hans Moder! (o: Jorden). Han saa gjorde, huggede først i Jorden og derpaa i" Lappen. Den anden blev indbuden til Koyri, (en Offerfest, som i gamle Dage holdtes Natten til Allehelgens Dag), og, medens han drak af et ham tilbudent Ølstøb, fik han et Øxehug bagfra i Nakken."

Den vestligste Endebugt af Kuusamojårvi hedder Samosten perå, Lappebugten. Et Næs der i Nærheden hedder Kotaniemi, Gammenæsset, og Befolkningen ved at fortælle, at der engang skal have staaet lappiske Jordgammer. Ligesom i Pååjårvi i Karelen, saaledes er her i Kuusamosøen ogsaa en 0, Petejå-saari, Furuøen, hvor Lapperne fordum have havt sin Begravelsesplads. Endelig har man ogsaa her Navnet Turja, som nu blot bruges om den østligste Del af russisk Lapland, anvendt i Stedsnavnene Turjan selkå og Turjan niemi. Ogsaa i Befolkningens Overtro finder man Spor efter Lapperne. Koipisapas, (et Udtryk, der egentlig betyder Bællingstøvle eller Lappestøvle), er Navnet paa et Spøgelse, et Slags lap-pisk Gjenganger, der opholder sig i Kirkeboderne paa Kuusamo Kirkeplads. Paha Botana, (Eota eller Ruotta er Navnet paa det onde Væsen i Lappernes gamle Gudelære), er et Væsen, hvorom Befolkningen fuldt og fast tror, at det hindrer Kjørene fra at give Mælk og undertiden endogsaa dræber dem. I Talemaaden: „Asia meni lappeti", Sagen gik tabt, er Ordet lappeti maaske en Arv af det lappiske Ord lappet, miste, tabe.

I Kuusamo og endnu længer nordover, lige tilKuolajarvi, gjør man Forsøg paa at avle Byg og Rug, men 7 Aar efter hverandre har der nu (1867) i det nordlige Finland og Karelen været Uaar. Kornet har frosset saaledes, at man ikke engang har faaet Sædekorn. Landskabet baade i Nordfinland og Karelen er uhyre fugtigt og raalændt. Store Skove, Myre uden Afløb og derfor fugtige Agre.380 . Finland.

Fra Kuusamo gaar der god Landevei til Uleåborg, og langs Veien findes faste Skydsstationer. Naar man derfor fra det veiløse russiske Lapland og Karelen har naaet frem til den første Skydsstation indenfor Finlands Grænse, er Modsætningen saa stor, at det for en Skandinav næsten er, som om man var kommen tilbage til eget Land og Folk. Man vil let se, at Skydsstationen, hvoraf jeg her leverer et Billede, er saa lig en norsk, at, dersom man ikke vidste, at Originalen ligger langt inde i Finland, kunde man gjerne tro, at Billedet var taget efter et Fotografi fra Østerdalen. Paa Tunet findes Skyds-kjærrer ogSkydsheste samt Staldkarle og et Udvalg af halvvoxne Skydsgutter, færdige til at forrette Skydstjeneste. I Døren staar Vært og Værtinde for at se den Reisende vel af

Gaarde. Inde i Stilen ligger Skydsbogen, hvori den Reis ende skriver sit Navn, og paa Væggen hænger opstaaet et Skydsreglement, givet af Rigsdagen i Sverige 1734.

Det var ellers sørgeligt at færdes paa Landeveien mellem Kuusamo og Uleåborg i Begyndelsen af September 1867. Natten mellem 3—4 Septbr, rammedes nemlig Finland af en forfærdelig Ulykke. Kulden kom pludselig og saa Stræng, at alt Korn frøs bort næsten over det hele Land. Om Morgenen den 4de Septbr., da Folk stod op, var Ager og Eng, Mark og Skov aldeles hvid af Bimfrost. Alt Landmandens Arbeide var spildt, og hans glade Haab om en rig Høst med engang forbi. Mismod stod* præget i ethvert Ansigt. Paa Skydsskifterne maatte den Reisende næsten tro, at han kom lige op i et Sørgehus, hvor Familiens eneste Barn var rammet af Døden. Petåjåleipå, (Furubarkbrød), havde man levet af i 7 Aar, og nu. kom det 8de endnu værre end de foregaaende. I det Hele taget regnede man, at der i 11 Aar ikke havde været mere end 4, i hvilke man havde faaet no-*Ill. C. [=Carl] Schmetzer, X. A.* Skydsstation i Nordfinland.Kuusamo. , Lsl -

genlunde brugbart Korn. Furubarkbrød brugtes derfor over alt, og paa et Par Skifter havde man intet Andet end Barkbrød.

Finnegaardene, som man ser langs Veien, se godt ud. 'Husene ere store og mange. Inde hersker Renslighed og Orden, saaledes at man skulde tro, at man kom til en rigtig Velstandsbefolkning; men dog er Folket i en ussel Fiskerhytte i Finmarken, hvor Hjellen udenfor Vinduerne hænger fuld af Fisk, bedre stillet, encl Befolkningen paa de store Gaarde her i Ødemarken, hvor Korn maa hentes fra Uleåborg eller fra Kern. Kuusamo faar saaledes sit Korn fra Kern med Renskyds.

Skovene langs Veiene fra Kuusamo til Uleåborg afgive et sørgeligt Skue. Dels ødelægges de nemlig ved, at Barken flækkes af Furuen til Brød, dels nedhugges en Mængde Træer, for at Renen skal æde den Lav, som voxer paa disse, da Mosemarkerne ere daarlige, hvorhos Skovene tillige ødelægges dels ved Svedjing eller Braatebrænden, dels endelig aller værst ved Tjærebrænding. Alene fra Uleåborg skal der aarlig udføres 60,000 Tønder Tjære.1 Den mindste Del af denne Tjære udvindes af Rødder. Ungskoven afbarkes nedenifra i 3 Alens Høide, og paa denne nøgne Del udsveder Træet, før det dør, en Mængde Kvade eller Harpix. Paa lange Strækninger af Veien kunde man intet Andet se end dels disse afskallede Ungtræer, der stode „døende i sit hvide Ligskrud",2 dels aldeles nøgne Braater, hvor Tjærebrændingen allerede var foregaaet.

Det nu nylig oprettede Forstvæsen i Finland vil rimeligvis snarest muligt og saavidt muligt sætte en Stopper for denne Ødelæggelse af Skoven, som er en af Finlands vigtigste Rigdomskilder.

Den 8de September kom jeg til Uleåborg og reiste derfra til Helsingfors, hvor jeg forblev Vinteren over, for at faa

1 L. Kr. Daa. Skisser fra Lapland. 2 Ibid.382 Finland.

udgivet paa Finsk en Katekismus og en Alterbog, til Brug for vore Finner og Finnepræster i Finmarken. Jeg gjorde mig tillige der, ved velvillig Assistance af Universitetsbi-bliothekaren og Andre, bekjendt med de nyeste russiske Skrifter om hine nordlige Landsdele, som jeg havde gjen-nemreist, og har af disse øst mange af de Oplysninger, som forud ere meddelte.

Som sidste Bidrag til at faa et Indblik i den finskkarelske Folkekarakter vil jeg vove at meddele i Uddrag og i norsk Oversættelse nogle Vers af det bekjendte finske Nationalepos Kalevala, i hvilke der findes en karakteristisk Skildring af Idealet af en finsk-karelsk Kvinde. Versene findes i 23de Sang af Kalevala og Skildringen fremtræder der i Form af:

Formaningsord til den unge Brud, naar hun forlader sit Fædrenelijem.

Unge Brud og kjære Søster, Du mit- grønne Blad min Elskling, Lyt nu til, hvad jeg dig siger, Hvad din ældre Søster taler!

Nu er Tid, at du maa have Alvorstanker i dit Hoved, Aldrig trættes i din Omsorg, Altid gjøre Alt med Omhu. Sildig Aften, klare Øine, Saa du passer vel paa Ilden! Tidlig Morgen, glygge Øren, Saa du Hanens Gal kan høre!

Thi ved første Hanegalet, ^

Endnu før det andre høres, Er det Tid for dig at vaagne, 382 Finland.

udgivet paa Finsk en Katekismus og en Alterbog, til Brug for vore Finner og Finnepræster i Finmarken. Jeg gjorde mig tillige der, ved velvillig Assistance af Universitetsbi-bliothekaren og Andre, bekjendt med de nyeste russiske Skrifter om hine nordlige Landsdele, som jeg havde gjen-nemreist, og har af disse øst mange af de Oplysninger, som forud ere meddelte.

Som sidste Bidrag til at faa et Indblik i den finskkarelske Folkekarakter vil jeg vove at meddele i Uddrag og i norsk Oversættelse nogle Vers af det bekjendte finske Nationalepos Kalevala, i hvilke der findes en karakteristisk Skildring af Idealet af en finsk-karelsk Kvinde. Versene findes i 23de Sang af Kalevala og Skildringen fremtræder der i Form af:

Formaningsord til den unge Brud, naar hun forlader sit Fædrenelijem.

Unge Brud og kjære Søster, Du mit- grønne Blad min Elskling, Lyt nu til, hvad jeg dig siger, Hvad din ældre Søster taler!

Nu er Tid, at du maa have Alvorstanker i dit Hoved, Aldrig trættes i din Omsorg, Altid gjøre Alt med Omhu. Sildig Aften, klare Øine, Saa du passer vel paa Ilden! Tidlig Morgen, glygge Øren, Saa du Hanens Gal kan høre! Thi ved første Hanegalet, ^

Endnu før det andre høres, Er det Tid for dig at vaagne,Kalevala. 383

At staa op fra Mandens Side, Fra din unge Husbonds Arme. Find en Glo i Peisens Aske, Og hent frem din Fyrtøi-Æske, Blæs saa Ild paa Furustikke, Varsomt, at ei Gnister flyve!

Først saa gaar du hen i Fjøset, Steller Kjørene med Omhu. Giv dem venligt deres Foder Og strø Halm omkring i Baasen. Giv den syge Kalv at drikke Og det fine Hø til Lammet! Jag ei Grisen væk i Vrede, Spænd den ikke bort med Foden, Giv den ogsaa Mad i Trauget!

Naar du færdig er med Fjøset Og med hele Buskapsstellet, Skynd dig da igjen tilbage, Som et Vindpust ind i Stuen! Thi den Lille er alt vaagnet, Vesle Gutten, Stakkel, græder; Ikke kan han endnu tale, Ikke kan han sig forklare, Om han fryser eller hungrer, Eller hvad det er, som mangler, Før hans egen Moder kommer, Før den kjendte Stemme høres.

Derpaa pudser du din Stue, Feier Gulvets slette Flade, Stænker først lidt Vand paa Gulvet, Overstænk dog ikke Barnet! Hvis du ser et Barn paa Gulvet, Var det end din Svigerindes,y

Kalevala.

Løft da Barnet op paa Bænken, Vask dets Ansigt, glat saa Haaret, Stik en Brødbid det i Haanden, Giv det og lidt Smør paa Brødet, Men, hvis Brød ei fin's ^Gaarden, Giv det da en Spaan i Haanden!

Allermindst én Gang om Ugen Maa du skure Spise-Bordet. Vask dets Skive og dets Kanter, Glem ei heller Bordets Fødder! Alle Bænke maa du vaske Sope Væggen med en Vinge, Bænkene paa alle Kanter, Væggen over hele Længden. Har der lagt sig Støv paa Bordet Eller hen paa Vindueskarmen, Visk saa Karmen vel med Vingen, Tør den af med Vaskekluden, At ei Støv rundt Stuen flyver, Stiger op mod Loftets Bjælker. Soten sopes maa fra Taget, Stryg den ogsaa bort fra Muren ! Glem ei heller Peisens Stolper, At man trives kan i Stuen, Se, der Mennesker bo i den.

Hør, o Pige, hvad jeg siger, Hvad jeg siger, hvad jeg taler! Gaa ei ud i stygge Klæder, Ei foruden sirligt Linned! Gaa ei uden Dug paa Halsen, Uden Sko paa dine Fødder; Saadant gjør din Husbond grætten, Kan din unge Mand fortørne. Hold din Hørsel skarp som Musens,Italevala.

Gangen let og net som Harens, Bøi din unge Nakke smidigt, Drei din Hals, den vakre, hvide, Smidigt som den unge Enen, Eller som en Top af Hæggen! Altid maa du livlig være, Altid kvik og ufortrøden, At du ikke klodset

falder, Synker mødig ned ved Ovnen, Eller kaster dig paa Sengen, Falder søvnig om paa Leiet.

Kommer Svog'ren hjem fra Plogen, Eller Svigerfar fra Laden, Fra sin Arbeidsdont din Husbond, Hjem fra Marken kjære Mage, Bring da raskt ham Vaskefadet, Ræk ham dertil og en Haanddug, Gjør en ydmyg Bøining for ham, Med et venligt Ord som Hilsen!

Naar du ikke rigtig skjønner, Eller ikke selv har Kjendskab Til, hvad Arbeid' du skal gjøre, Eller hvordan det. begynde, Søg da Kundskab hos den Gamle: Sig mig, kjære Svigermoder, Hvilke Sysler bør først gjøres, Hvordan skal jeg her begynde?

Naar du saa har Kundskab faaet, Fuld Besked af Svigermoder, Hent da Korn fra Tørkehellen, Skynd dig hen i Haandkværnstuen. Naar du ind i Stuen træder, I det Rum, hvor Kværnen findes,

Skal du ikke synge høilydt, Ikke larme med din Stemme; Men lad Stenen høilydt dure. Kværnens Haandtag ene hvæse! Suk ei heller altfor høilydt, Pust ei altfor tungt ved Kværnen, Ellers kan din Svigerfader Og din Svigermoder tænke, At du stønner, kjed af Arbeid , At du sukker af Bekymring! Sigt saa Melet let og hændigt, Bær det derpaa ind i Stuen Og begynd at bage Deigen. Knad den omsorgsfuldt og længe, At ei Melet danner Klumper Og kun delvis sammenblandes. Ser du nu, at Vand ei findes, Men at Stampen staar og hælder, Tag den da paa dine Skuldre Og en Øse under Armen Og begiv dig hen til Brønden. Kom tilbage som en Stormvind, Hurtigt som et Pust af Vaarvind, Ellers kan din Svigerfader Og din Svigermoder tænke, At dit Billed' du betragter, Speiler dig med stor Beundring, Ser dit friske Ansigts Farver, Ser i Brøndens Dyb din Skjønhed. Gaar du efter Ved paa Gaarden, Henter Brænde ind i Stuen, Nedlæg da din Byrde sagte, Uden altfor meget Bulder, Ellers kan din Svigerfader Og din Svigermoder tænke, At du slænger den i Vrede>Kalevala.

At du larmer saa af II ske.

Naar du dine Kopper skurer, Naar du tvætter dine Bunker, Skyl da Koppen med sit Haandtag, Støbet lige ned til Bunden, Skaalene og deres Kanter, Skeerne, og glem ei Skaftet! Regning hold paa dine Skeer, Rede hav paa dine Kjør ei, At ei Hunde bort dem slæbe, V At ei Katte bort dem bære, At ei Fugle bort dem snappe, At ei Børn omkring dem sprede.

Naar om Kvelden du skal stelle, Lave færdigt Bad i Badstu'n, Bring da Vand og bring da Kvaster, Bløđ dem færdige paa Forhaand Og faa Bøgen ud af Stuen; Dog ei længe der du dvæle, Men vær snar og kom tilbage, Ellers kan din Svigerfader Og din Svigermoder tænke, At du lægger dig paa Bænken, Strækker dig paa Badehylden. Naar du saa tilbage kommer, Sig da til din Svigerfader: Se, min gode Svigerfader, Nu er Badstu'n færdig stellet, Yand er indbragt, Kvaster- blødte, Badebænken ren og skuret. Gaa nu hen og overskyl dig, Bad dig efter eget Tykke, Jeg skal skvætte Yand paa Ovnen, Staa tilhaande under Bænken.388

Stunder Tiden til at spinde, Til at lave Yæven færdig, Søg ei Kundskab hos din Nabo, Bortom Bækken nødig Indsigt, Raad og Hjælp i andre Gaarde, Yævskedstinder af en Fremmed! Selv du spinde dine Traade, Spind med egen Haand dit Islæt, Traaden ganske løst du spinder, Fastere du Garnet tvinder. Nøst det sammen i et Nøste, Snur det rundt omkring din Spole, Sving dig derpaa op i Væven, Slaa med raske Slag din Vævsked, Let og bændigt før din Skyttel! Væv saa Tøi til Vadmelskufter Og til dine Kjoler Uldtøi.

Hvis en Gjæst til Gaarden kommer, Vredes da ei over Gjæsten! Altid har en god Husholdning Lidt tilovers for en Fremmed, Kjød, som Dagen ikke trænger, Eller Kager i Beredskab. Bed den Fremmede at sidde Og vær høflig imod Gjæsten I din Tale og din Adfærd, Indtil Maden bliver færdig. Naar din Gjæst dit Hus forlader, Siger sit Farvel og vandrer, Skal du ikke ham ledsage -Længer end til Dørens Tærskel, Ellers kan din Mand fortørnes Og din unge Mage vredes.

Hvis det nogen Gang dig lysterKalevala.

At besøge andre Gaarde, Vær da pratsom iblandt Andre Og gjør ofte kloge Spørgsmaal, Yis Forstand i al din Tale, Medens du er Gjæst hos Andre! Eget Hus du aldrig dadle, Svigermoder aldrig laste!

Lyt nu til, hvad jeg dig siger, Hør endnu et Eaad, det sidste! Naar fra denne Gaard du skilles, Kommer til dit Hjem det nye, Glem da ei din Fostrerinde, Nedsæt ei din egen Moder! Thi din Moder gav dig Livet, Rakte dig sin Barm til Næring, Skjænkte dig sin egen Skjønhed, Delte med dig alt sit Gode; Mangen Nat hun sad og vaaged, Ofte glemte hun sit Maaltid, Medens dig i Søvn hun vugged, Yented ved sin Lilles Leie. Hvo, som Moder kan forglemme, Som sin Moder kan nedsætte, Vandrer ikke glad til Tuoni, Ei frimodigt ned til Mana. Tung blir Straffen i Manala, Tung Gjengjældeisen i Tuoni For Enhver, som her i Livet Har sin Moder glemt og lastet. Rædsomt true Tuonis Døtre, Rædsomt Manas vrede Møer: Hvorfor har du glemt din Moder, Hvorfor har du hende lastet? Svare Smerter og BekymringKalevala.

Har din Moder maattet lide, Da hun laa i Badestuen Udstrakt paa en ussel Halmseng, Da hun bragte dig til Verden, Skjænkte dig dit Liv, du Arme!